नालन्दा-देवनागरी-पालि-गन्थमालाय

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायपालि

(४. सळायतनवग्गो)

पधानसंसोधको

भिक्खु जगदीसकस्सपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

बु० २५०३ पकासिता वि० २०१६

१९५९

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
SAṂYUTTA NIKĀYA
(4. SAḶĀYATANAVAGGA')

General Editor

BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2503 V. E. 2016

1959

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hīnayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life ? Why should I live ? Why should I do anything ? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death" ? Nijinzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote : "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death ? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of tṛṣṇā or taṇhā. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering. When the Upaniṣads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action.

Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative feeedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramanīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words · "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla.*

Pāṇātipātā veramanī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Kāmesu micchācārā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi
Surā-merayamajja-pamādatthānā
veramaṇī sikkhāpadaṁ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the other conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's pañcaśīla we will develop patience, courage, love and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an

age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvānaṁ paramaṁ sukham : Nirvāna is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *saṁsāra* and *nirvāna* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows:

> "When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I come to know : "Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself." Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

General Editor's Preface

In this Volume we are publishing the fourth Chapter of the Saṁyutta Nikāya—the Saḷāyatana-Vagga. As we have already given an introduction to it in the first Volume of the book, it is not necessary to write any thing more about it.

The present edition has been perpared on the basis of the following versions of the text:—Burmese—Chaṭṭha-Saṅgāyana publication, 1954; Sinhalese—edited by Rev Walitārā Ñāṇātiloka Nāyaka Thera 1941; Siamese—Mahāmakuṭa Government publication, 1926; Roman—edited by M. Leon Feer (P.T S. 1894).

** ** **

Our learned Editor Sri Birbal Sharma, M. A and his associates have worked very hard in preparing the Press Copy and in seeing it through the press.

Varanasi. Bhikkhu J. Kashyap.
7. 9. 59

सम्पादकीय

इस भाग में सयुत्तनिकाय का अगला वर्ग —सळायतनवग्ग– प्रकाशित किया जा रहा है। इसका परिचय पहले भाग की भूमिका में ही दे दिया है। उसके विषय मे यहाँ कुछ लिखना आवश्यक नही है।

यह सस्करण निम्नलिखित ग्रन्थों के आधार पर तैयार किया गया है —बर्मी-संस्करण, छट्ठ-सङ्गायन प्रकाशन (१९५४), स्यामी-संस्करण, महामुकुट राजकीय प्रकाशन (१९२६), सिंहल-संस्करण, भिक्षु वलितारा ञाणातिलोक नायक थेर द्वारा सम्पादित (१९४१), रोमन-संस्करण, श्री एम० लियोन फियर द्वारा सम्पादित (पालि टेक्स्ट सोसाइटी, १८९४)।

** ** **

पाण्डुलिपि तैयार करने तथा अवधि के भीतर मुद्रण समाप्त कर लेने मे हमारे विद्वान् सम्पादक श्री बीरबल शर्मा, एम० ए० और उनकी मण्डली ने बडा परिश्रम किया है।

वाराणसी
७-९-५९

भिक्षु ज० काश्यप

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a　　आ ā　　इ i　　ई ī　　उ u　　ऊ ū　　ए e　　ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ na
च ca	छ cha	ज ja	झ, भ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ ḍha	ण ṇa
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	स sa
		ह ha	ळ la	अ aṁ

VOWELS IN COMBINATION

क ka	का kā	कि ki	की kī	कु ku	कू kū	के ke	को ko
ख kha	खा khā	खि khi	खी khī	खु khu	खू khū	खे khe	खो kho

CONJUNCT—CONSONANTS

क्क kka	ञ्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	ञ्छ ñcha	ध्य dhva	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	ध्व dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ, ञ्भ ñjha	न्त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट ट्ट ṭṭa	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ट्ठ ṭṭha	न्थ ntha	य्य yya
ख्य khya	ड्ड, ड्ड ḍḍa	न्द nda	य्ह yha
ख्व khva	ड्ढ, ड्ढ ḍḍha	न्द्र ndra	ल्ल lla
ग्ग gga	ण्ट nta	न्ध ndha	ल्य lya
ग्घ ggha	ण्ठ ṇṭha	न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड ṇḍa	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण ṇṇa	न्ह nha	स्त sta
ङ्क ṅka	ण्ह ṇha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख ṅkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग, ङ्ग ṅga	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ ṅgha	त्व tva	प्ल pla	स्स ssa
च्च cca	त्य tya	ब्ब bba	स्म sma
च्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्व sva
ज्ज jja	द्द, द्द dda	ब्य bya	ह्म hma
ज्झ, ज्भ jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ञ ñña	द्य dya	म्प mpa	ळ्ह lha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

ा=ā; ि=i; ी=ī; ु=u; ू=ū; े=e; ो=o

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

———:o:———

संयुत्तनिकायपालि

(४ सळायतनवग्गो)

सुत्तसूची

———:o:———

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायो

(४. सळायतनवग्गो)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकायपालि

सळायतनवग्गो

३५. सळायतनसंयुत्तं

१. अज्झत्तानिच्चसुत्तं

१. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने B.236. R. vol IV, 1
अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच–

"चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं। यदनिच्चं त दुक्खं, य दुक्खं तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब। सोत अनिच्च। यदनिच्च ..पे०.। घानं अनिच्चं। यदनिच्चं .पे०.। जिव्हा अनिच्चा। यदनिच्चं तं दुक्ख; यं दुक्खं तदनत्ता। यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब। कायो अनिच्चो। यदनिच्चं ...पे०...। मनो अनिच्चो। यदनिच्चं तं दुक्ख, य दुक्खं तदनत्ता। यदनत्ता तं 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं। एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरिय- R 2
सावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, सोतस्मि पि निब्बिन्दति, घानस्मि पि
निब्बिन्दति, जिव्हाय पि निब्बिन्दति, कायस्मि पि निब्बिन्दति, मनस्मि B 237
पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति; विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाणं होति। 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कत करणीय, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति।

---

२. अज्झत्तदुक्खसुत्तं

२. "चक्खुं, भिक्खवे, दुक्खं। यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय

दट्ठब्बं । सोतं दुक्खं ...पे० . घानं दुक्खं जिव्हा दुक्खा[१] ... कायो दुक्खो ... मनो दुक्खो । यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ...पे० . नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

३. अज्झत्तानत्तसुत्तं

३. "चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । सोत अनत्ता ..पे०.. घानं अनत्ता ... जिव्हा अनत्ता .. कायो अनत्ता .. मनो अनत्ता । यदनत्ता त 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं . पे०. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

४. बाहिरानिच्चसुत्तं

४. "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा । यदनिच्चं तं दुक्खं, यं
R 3 दुक्खं तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । सद्दा . गन्धा रसा ... फोट्ठब्बा .. धम्मा अनिच्चा । यदनिच्चं तं दुक्खं; यं दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपेसु पि निब्बिन्दति, सद्देसु पि निब्बिन्दति, गन्धेसु पि निब्बिन्दति, रसेसु पि निब्बिन्दति, फोट्ठब्बेसु पि निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति; विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

५. बाहिरदुक्खसुत्तं

B. 238 ५ "रूपा, भिक्खवे, दुक्खा । यं दुक्खं तदनत्ता; यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मपञ्ञाय दट्ठब्बं । सद्दा ... गन्धा ... रसा ... फोट्ठब्बा . . धम्मा दुक्खा । यं[२] दुक्खं[२]

---

१. दुक्ख – रो० । २–२ यद्दुक्ख – रो० ।

तदनत्ता । यदनत्ता तं 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स ... पे०. नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

६ बाहिरानत्तसुत्तं

६. "रूपा, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ... पे०... सद्दा . . गन्धा .. रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनत्ता । यदनत्ता तं 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं । एवं पस्सं ...पे० . नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

७. अज्झत्तानिच्चातीतानागतसुत्तं

७. "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्चं अतीतानागतं, को पन वादो R 4
पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि[1] चक्खुस्मि अनपेक्खो होति; अनागतं चक्खु नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स चक्खुस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सोतं अनिच्चं ... घानं अनिच्चं ... जिव्हा अनिच्चा अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नाय ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीताय जिव्हाय अनपेक्खो होति; अनागतं जिव्हं नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नाय जिव्हाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । कायो अनिच्चो . पे०.. मनो अनिच्चो अतीतानागतो, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि मनस्मि अनपेक्खो होति; अनागतं मनं नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स मनस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती'' ति ।

---

८. अज्झत्तदुक्खातीतानागतसुत्तं

८. "चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख अतीतानागतं; को पन वादो B 239
पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि चक्खुस्मि अनपेक्खो होति, अनागतं चक्खु नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नस्स चक्खुस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सोतं दुक्खं

---

१. अतीतस्मिम्पि – रो० ।

..पे०.. घानं दुक्खं ... पे०.. जिव्हा दुक्खा अतीतानागता; को पन वादो पच्चुप्पन्नाय ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीताय जिव्हाय अनपेक्खो होति, अनागतं जिव्हं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नाय जिव्हाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । कायो दुक्खो पे०.. मनो दुक्खो अतीतानागतो; को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि मनस्मि अनपेक्खो होति; अनागतं मनं नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स मनस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

---

९. अज्झत्तानत्तातीतानागतसुत्तं

९. "चक्खुं भिक्खवे अनत्ता अतीतानागतं; को पन वादो
R 5 पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि
चक्खुस्मि अनपेक्खो होति, अनागतं चक्खुं नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स चक्खुस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सोतं अनत्ता ...पे०... घानं अनत्ता .. पे० .. जिव्हा अनत्ता अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नाय ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीताय जिव्हाय अनपेक्खो होति; अनागतं जिव्हं नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नाय जिव्हाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । कायो अनत्ता ..पे०... मनो अनत्ता अतीतानागतो, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि मनस्मि अनपेक्खो होति; अनागतं मन नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स मनस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

---

१०. बाहिरानिच्चातीतानागतसुत्तं

१०. "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा अतीतानागता; को पन वादो
पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु
B 240 रूपेसु अनपेक्खो होति; अनागते रूपे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नानं
रूपानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सद्दा ... गन्धा ... रसा ... फोट्ठब्बा .. धम्मा अनिच्चा अतीतानागता; को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु धम्मेसु

अनपेक्खो होति; अनागते धम्मे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नानं धम्मानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

---

११. बाहिरदुक्खातीतानागतसुत्तं

११. रूपा, भिक्खवे, दुक्खा अतीतानागता; को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु रूपेसु अनपेक्खो होति; अनागते रूपे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नान रूपानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ...पे०... । R 6

---

१२. बाहिरानत्तातीतानागतसुत्तं

१२. "रूपा भिक्खवे, अनत्ता अतीतानागता; को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु रूपेसु अनपेक्खो होति; अनागते रूपे नाभिनन्दति; पच्चुप्पन्नान रूपानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सद्दा .. गन्धा ... रसा ... फोट्ठब्बा . धम्मा अनत्ता अतीतानागता; को पन वादो पच्चुप्पन्नानं ! एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु धम्मेसु अनपेक्खो होति, अनागते धम्मे नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नानं धम्मानं निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

अनिच्चवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दानं

अनिच्चं दुक्खं अनत्ता च, तयो अज्झत्तबाहिरा ।
यदनिच्चेन तयो वुत्ता, ते ते अज्झत्तबाहिरा ति ॥

---

१३. पठमपुब्बेसम्बोधसुत्तं

१३. सावत्थिनिदानं । "पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा[1] अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'को नु खो चक्खुस्स अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरणं ? को सोतस्स ... पे०... को घानस्स ... को जिव्हाय ... को कायस्स ... को मनस्स अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'यं खो चक्खु पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं चक्खुस्स अस्सादो । यं चक्खुं अनिच्चं B 241 R 7

---

१. सम्बोधाय – स्या० ।

दुक्खं विपरिणामधम्मं, अयं चक्खुस्स आदीनवो । यो चक्खुस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इद चक्खुस्स निस्सरणं । यं सोतं ...पे०. यं घानं . पे०. य जिव्हं पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अयं जिव्हाय अस्सादो । य[1] जिव्हा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं जिव्हाय आदीनवो । यो जिव्हाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं जिव्हाय निस्सरण । य कायं ..पे०. यं मन पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं मनस्स अस्सादो । यं मनो अनिच्चो दुक्खो विपरिणामधम्मो, अयं मनस्स आदीनवो । यो मनस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं मनस्स निस्सरणं' ति ।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं छन्नं अज्झत्तिकानं आयतनानं एवं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्ञासि । यतो च ख्वाहं[2], भिक्खवे, इमेसं छन्नं अज्झत्तिकानं आयतनानं एवं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो' ति
R 8 पच्चञ्ञासि । ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति[3], अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति ।

---

१४. दुतियपुब्बेसम्बोधसुत्तं

B. 242 १४. "पुब्बेव मे, भिक्खवे सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'को नु खो रूपानं अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं ? को सद्दानं ...पे०... को गन्धानं ... को रसानं ... को फोट्ठब्बानं ... को धम्मानं अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'यं खो रूपे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं रूपानं अस्सादो । यं रूपा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं रूपानं आदीनवो । यो रूपेसु छन्दरागविनयो छन्दराग-

---

१. या – स्या० । २ खोहं – स्या०, रो० । ३. चेतोविमुत्ति – रो० ।

प्पहानं[1], इदं रूपानं निस्सरणं। यं सद्दे ... गन्धे ... रसे ... फोट्ठब्बे .. यं धम्मे पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं धम्मानं अस्सादो। यं धम्मा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं धम्मानं आदीनवो। यो धम्मेसु छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं धम्मानं निस्सरण' ति।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेस छन्न बाहिरानं आयतनान एवं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्ञासि। यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमेसं छन्न बाहिरानं आयतनानं एवं अस्साद च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्ञासि। ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति।

१५. पठमअस्सादपरियेसनसुत्तं

१५. "चक्खुस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरि। यो चक्खुस्स अस्सादो तदज्झगमं। यावता चक्खुस्स अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। चक्खुस्साह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन अचरिं। यो R. 9
चक्खुस्स आदीनवो तदज्झगमं। यावता चक्खुस्स आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। चक्खुस्साहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरि। यं चक्खुस्स निस्सरणं तदज्झगमं। यावता चक्खुस्स निस्सरणं पञ्ञाय मे[2] तं[2] सुदिट्ठं। सोतस्साह, भिक्खवे ... घानस्साहं, भिक्खवे ... जिव्हा- B. 24
याहं भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरि। यो जिव्हाय अस्सादो तदज्झगम। यावता जिव्हाय अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो। जिव्हायाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरि। यो जिव्हाय आदीनवो तदज्झगमं। यावता जिव्हाय आदीनवो पञ्ञाय मे[3] सो[3] सुदिट्ठो। जिव्हायाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरि। यं जिव्हाय निस्सरणं तदज्झगमं। यावता जिव्हाय निस्सरणं, पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं ...पे०... मनस्साहं, भिक्खवे,

१. छन्दरागपहान – रो०। २–२. मे एतं – स्या०। ३–३. मे एसो – स्या०।

अस्सादपरियेसनं अचरिं । यो मनस्स अस्सादो तदज्झगमं । यावता मनस्स अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । मनस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं । यो मनस्स आदीनवो तदज्झगमं । यावता मनस्स आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । मनस्साहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं । यं मनस्स निस्सरणं तदज्झगमं । यावता मनस्स निस्सरणं, पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं ।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं छन्नं अज्झत्तिकानं आयतनानं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासि .. पे०... पच्चञ्ञासि[1] । ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो''' ति ।

---

१६. दुतियअस्सादपरियेसनसुत्तं

१६. "रूपानाहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं । यो रूपानं अस्सादो तदज्झगमं । यावता रूपानं अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो ।
10 रूपानाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं । यो रूपानं आदीनवो तदज्झगमं । यावता रूपानं आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । रूपानाहं भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं । यं रूपानं निस्सरणं तदज्झगमं । यावता रूपानं निस्सरणं, पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं । सद्दानाहं, भिक्खवे .. गन्धानाहं, भिक्खवे रसानाहं, भिक्खवे . फोट्ठब्बानाहं, भिक्खवे धम्मानाहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं । यो धम्मानं अस्सादो तदज्झगमं । यावता धम्मानं अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । धम्मानाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं । यो धम्मानं आदीनवो तदज्झगमं । यावता धम्मानं आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । धम्मानाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं । यं धम्मानं निस्सरणं
244 तदज्झगमं । यावता धम्मानं निस्सरणं, पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं ।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमेसं छन्नं बाहिरानं आयतनानं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासि .पे० . पच्चञ्ञासिं । ञाणं च पन मे दस्सनं

---

१. अब्भञ्ञासिं – स्या०, रो० ।

उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'' ति ।

---

१७. पठमनोचेअस्सादसुत्तं

१७. "नो चेद, भिक्खवे, चक्खुस्स अस्सादो अभविस्स, न यिदं सत्ता चक्खुस्मि सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि चक्खुस्स अस्सादो तस्मा सत्ता चक्खुस्मि सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, चक्खुस्स आदीनवो अभविस्स, न यिदं सत्ता चक्खुस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि चक्खुस्स आदीनवो तस्मा सत्ता चक्खुस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, चक्खुस्स निस्सरणं अभविस्स, न यिद सत्ता चक्खुस्मा निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि चक्खुस्स निस्सरणं तस्मा सत्ता चक्खुस्मा निस्सरन्ति । नो चेद, भिक्खवे, सोतस्स अस्सादो अभविस्स ... नो चेदं, भिक्खवे, घानस्स अस्सादो अभविस्स .. नो चेद, R. 11 भिक्खवे, जिव्हाय अस्सादो अभविस्स, न यिदं सत्ता जिव्हाय सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि जिव्हाय अस्सादो तस्मा सत्ता जिव्हाय सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, जिव्हाय आदीनवो अभविस्स, न यिदं सत्ता जिव्हाय निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि जिव्हाय आदीनवो तस्मा सत्ता जिव्हाय निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, जिव्हाय निस्सरणं अभविस्स, न यिद सत्ता जिव्हाय निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि जिव्हाय निस्सरणं तस्मा सत्ता जिव्हाय निस्सरन्ति । नो चेद, भिक्खवे, कायस्स अस्सादो अभविस्स ... नो चेद, भिक्खवे, मनस्स अस्सादो अभविस्स, न यिदं सत्ता मनस्मि सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि मनस्स अस्सादो तस्मा सत्ता मनस्मि सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, मनस्स आदीनवो अभविस्स, न यिदं सत्ता मनस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि मनस्स आदीनवो तस्मा सत्ता मनस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, मनस्स निस्सरणं अभविस्स, न यिदं सत्ता मनस्मा निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि मनस्स निस्सरणं तस्मा सत्ता मनस्मा निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता इमेस छन्नं अज्झत्तिकानं आयत- B. 245
नानं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च

निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्ञासुं[1], नेव तावं, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्ञुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन[2] चेतसा विहरिंसु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता इमेसं छन्नं अज्झत्तिकानं आयतनानं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
R 12 अब्भञ्ञासुं[3], अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्ञुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ती" ति ।

---

१८ दुतियनोचेअस्सादसुत्तं

१८ "नो चेदं, भिक्खवे, रूपानं अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता रूपेसु सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपानं अस्सादो तस्मा सत्ता रूपेसु सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, रूपानं आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता रूपेसु निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपानं आदीनवो तस्मा सत्ता रूपेसु निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, रूपानं निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता रूपेहि निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपानं निस्सरणं तस्मा सत्ता रूपेहि निस्सरन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, सद्दानं गन्धानं रसानं फोट्ठब्बानं ... धम्मानं अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता धम्मेसु सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि धम्मानं अस्सादो तस्मा सत्ता धम्मेसु सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, धम्मानं आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता धम्मेसु निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि धम्मानं आदीनवो तस्मा सत्ता धम्मेसु निब्बिन्दन्ति । नो चेदं, भिक्खवे, धम्मानं निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता धम्मेहि निस्सरेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि धम्मानं निस्सरणं तस्मा सत्ता धम्मेहि निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता इमेसं छन्नं बाहिरानं आयतनानं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो
R. 13 यथाभूतं नाब्भञ्ञासुं, नेव तावं, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका
B 246 सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्ञुत्ता

---

१ नाब्भञ्ञासु – स्या०, रो० । २ विमरियादिकतेन – रो०, विपरियादिकतेन – स्या० । ३ अब्भञ्ञासु – स्या०, रो० ।

विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरिंसु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता इमेसं छन्नं बाहिरानं आयतनानं अस्सादं च अस्सादतो, आदीनवं च आदीनवतो, निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञंसु, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसञ्ञुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ती" ति ।

---

१९ पठमाभिनन्दसुत्तं

१९ यो, भिक्खवे, चक्खुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सोतं पे० यो घानं पे० यो जिव्हं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो कायं पे० यो मनं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

"यो च खो, भिक्खवे, चक्खुं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सोतं पे० यो घानं पे० यो जिव्हं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो कायं पे० यो मनं नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि" ।

---

२० दुतियाभिनन्दसुत्तं

२० "यो, भिक्खवे, रूपे अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सद्दे पे० गन्धे रसे फोट्ठब्बे धम्मे अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

"यो च खो, भिक्खवे, रूपे नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । R 1
यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो सद्दे पे० गन्धे रसे फोट्ठब्बे धम्मे नाभिनन्दति, दुक्खं सो नाभिनन्दति । यो दुक्खं नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि" ।

---

२१ पठमदुक्खुप्पादसुत्तं

B 247 २१ "यो, भिक्खवे, चक्खुस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो सोतस्स पे० यो घानस्स यो जिव्हाय यो कायस्स यो मनस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो।

"यो च खो भिक्खवे, चक्खुस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो[1], दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो। यो सोतस्स यो घानस्स यो जिव्हाय यो कायस्स यो मनस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति।

---

२२ दुतियदुक्खुप्पादसुत्त

२२ "यो, भिक्खवे, रूपान उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो सद्दान पे० यो गन्धान यो रसान यो फोट्ठब्बान यो धम्मान उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो।

"यो च खो, भिक्खवे, रूपान निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो। यो
R 15 सद्दान पे० यो गन्धान यो रसान यो फोट्ठब्बान यो धम्मान निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति।

यमकवग्गो दुतियो।

तस्सुद्दान

सम्बोधेन दुवे वुत्ता, अस्सादेन अपरे दुवे[2]।
नो चेतेन दुवे वुत्ता, अभिनन्देन अपरे दुवे।
उप्पादेन दुवे वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चती[3] ति॥

---

१ अत्थगमो – रो०। २ द्वे – स्या०, रो०। ३ पवुच्चता – रो०।

२३ सब्बसुत्तं

२३ सावत्थिनिदान । "सब्ब वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1] । B 248
त सुणाथ । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब ? चक्खु चेव रूपा च सोत च सद्दा च घान च गन्धा च जिव्हा च रसा च कायो च फोट्ठब्बा च मनो च धम्मा च – इद वुच्चति, भिक्खवे, सब्ब । यो, भिक्खवे, एव वदेय्य – 'अहमेत सब्ब पच्चक्खाय अञ्ञ सब्ब पञ्ञापेस्सामी[2]' ति, तस्स वाचावत्थुक-मेवस्स[3], पुट्ठो च न सम्पायेय्य[4], उत्तरि च विघात आपज्जेय्य । त किस्स हेतु ? यथा त, भिक्खवे, अविसयस्मि" ति ।

---

२४ पहानसुत्त

२४ "सब्बप्पहानाय[5] वो, भिक्खवे, धम्म देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, सब्बप्पहानाय धम्मो ? चक्खु, भिक्खवे, पहातब्ब, रूपा पहातब्बा, चक्खुविञ्ञाण पहातब्ब, चक्खुसम्फस्सो पहातब्बो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा R 16
दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि पहातब्ब पे० जिव्हा पहातब्बा, रसा पहातब्बा, जिव्हाविञ्ञाण पहातब्ब, जिव्हासम्फस्सो पहातब्बो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि पहातब्ब । कायो पहातब्बो मनो पहातब्बो, धम्मा पहातब्बा, मनोविञ्ञाण पहातब्ब, मनोसम्फस्सो पहातब्बो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खम-सुख वा त पि पहातब्ब । अय खो, भिक्खवे, सब्बप्पहानाय धम्मो" ति ।

---

२५ अभिञ्ञापरिञ्ञापहानसुत्त

२५ "सब्ब अभिञ्ञा परिञ्ञा पहानाय वो, भिक्खवे, धम्म देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमो च भिक्खवे, सब्ब॰ अभिञ्ञा परिञ्ञा पहानाय धम्मो ? चक्खु, भिक्खवे, अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब, रूपा अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बा, चक्खुविञ्ञाण अभिञ्ञा B 249
परिञ्ञा पहातब्ब, चक्खुसम्फस्सो अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो,

---

१ देसिस्सामि–स्या०, रो० । २ पञ्ञापेस्सामी – स्या० । ३ वाचावत्थुरेवस्स– रो०, वाचा वत्थु देवस्स – स्या० । ४ सम्पापेय्य – रो० । ५ सब्ब पहानाय – स्या० ।

यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब पे० जिव्हा अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बा, रसा अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बा, जिव्हाविञ्ञाण अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब, जिव्हासम्फस्सो अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब । कायो अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो मनो R 17 अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो, धम्मा अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बा, मनोविञ्ञाण अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब, मनोसम्फस्सो अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्बो । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अभिञ्ञा परिञ्ञा पहातब्ब । अय खो, भिक्खवे, सब्ब अभिञ्ञा परिञ्ञा पहानाय धम्मो" ति ।

---

२६ पठमअपरिजाननसुत्तं

२६ "सब्ब, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । किञ्च, भिक्खवे, अनभिजान[1] अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ? चक्खु, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । रूपे अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । चक्खुविञ्ञाण अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । चक्खुसम्फस्स अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय पे० जिव्ह[2] अनभिजान अपरिजान अविराजय. अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । रसे पे० जिव्हाविञ्ञाण पे० जिव्हासम्फस्स पे० यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । काय पे० मन अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो

---

१ सब्ब अनभिजान – स्या०, रो० । २ जिव्हा – स्या० ।

दुक्खक्खयाय । धम्मे पे० मनोविञ्ञाण पे० मनोसम्फस्स
पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख
वा अदुक्खमसुख वा त पि अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह B 2
अभब्बो दुक्खक्खयाय । इद खो, भिक्खवे, सब्ब अनभिजान अपरिजान
अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ।

“सब्ब च खो, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह
भब्बो दुक्खक्खयाय । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान R 18
विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय ? चक्खु, भिक्खवे, अभिजान परि-
जान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय । रूपे अभिजान परिजान
विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय । चक्खुविञ्ञाण अभिजान परि-
जान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय । चक्खुसम्फस्स अभिजान
परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय । यम्पिद चक्खुसम्फस्स-
पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि
अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय पे० जिव्ह
अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय । रसे पे०
जिव्हाविञ्ञाण पे० जिव्हासम्फस्स पे० यम्पिद जिव्हा-
सम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख
वा त पि अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय ।
काय पे० मन अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्ख-
क्खयाय । धम्मे पे० मनोविञ्ञाण पे० मनोसम्फस्स पे०
यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा
अदुक्खमसुख वा त पि अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो
दुक्खक्खयाय । इद खो, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान विराजय
पजह भब्बो दुक्खक्खयाया” ति ।

---

२७ दुतियअपरिजाननसुत्त

२७ “सब्ब, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्प-
जह अभब्बो दुक्खक्खयाय । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अनभिजान अपरि-
जान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ? य च, भिक्खवे,
चक्खु[1], ये च रूपा, य च चक्खुविञ्ञाण, ये च चक्खुविञ्ञाणविञ्ञा-

१ चक्खु – स्या० ।

R 19 तब्बा धम्मा पे० या च जिव्हा, ये च रसा, य च जिव्हाविञ्ञाण, ये च जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, यो च कायो, ये च फोट्ठब्बा, य च कायविञ्ञाण, ये च कायविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, यो च मनो, ये च धम्मा, य च मनोविञ्ञाण, ये च मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा – इद खो, भिक्खवे, सब्ब अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ।

B 251 "सब्ब, भिक्खवे[1], अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय ? य च, भिक्खवे, चक्खु, ये च रूपा, य च चक्खुविञ्ञाण, ये च चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा पे० या च जिव्हा, ये च रसा, य च जिव्हाविञ्ञाण, ये च जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, यो च कायो, ये च फोट्ठब्बा, य च कायविञ्ञाण, ये च कायविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, यो च मनो, ये च धम्मा, य च मनोविञ्ञाण, ये च मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा – इद खो, भिक्खवे, सब्ब अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाया" ति ।

---

२८ आदित्तसुत्तं

२८ एक समय भगवा गयाय विहरति गयासीसे सद्धि भिक्खुसहस्सेन । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "सब्ब, भिक्खवे, आदित्त । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब आदित्त ? चक्खु[2], भिक्खवे, आदित्त, रूपा आदित्ता, चक्खुविञ्ञाण आदित्त, चक्खुसम्फस्सो आदित्तो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि आदित्त । केन आदित्त ? 'रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना आदित्त, जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि आदित्त' ति वदामि पे० जिव्हा आदित्ता, रसा आदित्ता,
R 20 जिव्हाविञ्ञाण आदित्त, जिव्हासम्फस्सो आदित्तो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि आदित्त । केन आदित्त ? 'रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना आदित्त, जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि

१ च भिक्खवे – स्या०, च खो भिक्खवे – रो० । २ चक्खु – स्या०, रो० ।

उपायासेहि आदित्त' ति वदामि पे० मनो आदित्तो, धम्मा आदित्ता, मनोविञ्ञाण आदित्त, मनोसम्फस्सो आदित्तो, यम्पिद मनोसम्फस्स-पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि आदित्त । केन आदित्त ? 'रागग्गिना दोसग्गिना मोहग्गिना आदित्त, जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि आदित्त' ति वदामि । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति B 252 वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

२९ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने तस्स भिक्खु-सहस्सस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू ति ।

---

२९ अद्धभूतसुत्तं

३० एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "सब्ब, भिक्खवे, अद्धभूत[1] । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अद्धभूत ? चक्खु[2], भिक्खवे, अद्धभूत, R 21 रूपा अद्धभूता, चक्खुविञ्ञाण अद्धभूत, चक्खुसम्फस्सो अद्धभूतो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खम-सुख वा त पि अद्धभूत । केन अद्धभूत ? 'जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि अद्धभूत' ति वदामि पे० जिव्हा अद्धभूता, रसा अद्धभूता, जिव्हाविञ्ञाण अद्धभूत, जिव्हासम्फस्सो अद्धभूतो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेद-यित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अद्धभूत । केन अद्धभूत ? 'जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपाया-सेहि अद्धभूत' ति वदामि । कायो अद्धभूतो पे० मनो अद्धभूतो,

---

१ अन्धभूत – स्या०, रो० । २ चक्खु – स्या० ।

धम्मा अद्धभूता, मनोविञ्ञाण अद्धभूत, मनोसम्फस्सो अद्धभूतो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अद्धभूत । केन अद्धभूत ? 'जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि अद्धभूत' ति वदामि । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द
B 253 विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति[1] ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

३० समुग्घातसारुप्पसुत्त

R 22 ३१ "सब्बमञ्ञितसमुग्घातसारुप्प वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि[2] । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी ति ।

"कतमा च सा, भिक्खवे, सब्बमञ्ञितसमुग्घातसारुप्पा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खु न मञ्ञति, चक्खुस्मि न मञ्ञति, चक्खुतो न मञ्ञति, चक्खु[3] मे ति न मञ्ञति । रूपे न मञ्ञति, रूपेसु न मञ्ञति, रूपतो न मञ्ञति, रूपा मे ति न मञ्ञति । चक्खुविञ्ञाण न मञ्ञति, चक्खुविञ्ञाणस्मि न मञ्ञति, चक्खुविञ्ञाणतो न मञ्ञति, चक्खुविञ्ञाण मे ति न मञ्ञति । चक्खुसम्फस्स न मञ्ञति, चक्खुसम्फस्सस्मि न मञ्ञति, चक्खुसम्फस्सतो न मञ्ञति, चक्खुसम्फस्सो मे ति न मञ्ञति । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञति, तस्मि पि न मञ्ञति, ततो पि न मञ्ञति, त मे ति न मञ्ञति पे० ॰जिव्ह न मञ्ञति, जिव्हाय न मञ्ञति, जिव्हातो[4] न मञ्ञति, जिव्हा मे ति न मञ्ञति । रसे न मञ्ञति, रसेसु न मञ्ञति, रसतो न मञ्ञति, रसा मे ति न मञ्ञति । जिव्हाविञ्ञाण न मञ्ञति, जिव्हाविञ्ञाणस्मि न मञ्ञति, जिव्हाविञ्ञाणतो न मञ्ञति,

१ विमुत्तम्ही ति – रो० । २ देसिस्सामि – स्या०, रो० । ३ चक्खु – रो० । ४ जिव्हतो – रो० ।

जिव्हाविञ्ञाण मे ति न पञ्ञाति । जिव्हासम्फस्स न मञ्ञाति, जिव्हासम्फस्सस्मि न मञ्ञाति, जिव्हासम्फस्सतो न मञ्ञाति, जिव्हासम्फस्सो मे ति न मञ्ञाति । यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञाति, तस्मि पि न मञ्ञाति, ततो पि न मञ्ञाति, त मे ति न मञ्ञाति पे० मन न मञ्ञाति, मनस्मि न मञ्ञाति, मनतो न मञ्ञाति मनो मे ति न मञ्ञाति । धम्मे न मञ्ञाति, धम्मेसु न मञ्ञाति, धम्मतो न मञ्ञाति, धम्मा मे ति न मञ्ञाति । मनोविञ्ञाण न मञ्ञाति, मनोविञ्ञाणस्मि न मञ्ञाति, मनोविञ्ञाणतो न मञ्ञाति, मनोविञ्ञाण मे ति न मञ्ञाति । मनोसम्फस्स न मञ्ञाति, मनोसम्फस्सस्मि न मञ्ञाति, मनोसम्फस्सतो न मञ्ञाति, मनोसम्फस्सो मे ति न मञ्ञाति । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख R 23 वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञाति, तस्मि पि न मञ्ञाति, ततो पि न मञ्ञाति, त मे ति न मञ्ञाति । सब्ब न मञ्ञाति, सब्बस्मि न मञ्ञाति, सब्बतो न मञ्ञाति, सब्ब मे ति न मञ्ञाति । सो एव अमञ्ञमानो न च[1] किञ्चि लोके उपादियति, अनुपादिय न परि- B 254 तस्सति, अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । अय खो सा[2], भिक्खवे, सब्बमञ्ञितसमुग्घातसारुप्पा पटिपदा" ति ।

---

३१ पठमसमुग्घातसप्पायसुत्त

३२ "सब्बमञ्ञितसमुग्घातसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमा च सा, भिक्खवे, सब्बमञ्ञितसमुग्घातसप्पाया पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खु न मञ्ञाति, चक्खुस्मि न मञ्ञाति, चक्खुतो न मञ्ञाति, चक्खु[3] मे ति न मञ्ञाति । रूपे न मञ्ञाति पे० चक्खुविञ्ञाण न मञ्ञाति, चक्खुसम्फस्स न मञ्ञाति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञाति, तस्मि पि न मञ्ञाति, ततो पि न मञ्ञाति, त मे ति न मञ्ञाति । य हि, भिक्खवे, मञ्ञाति, यस्मि मञ्ञाति, यतो मञ्ञाति, य मे ति मञ्ञाति, ततो त होति अञ्ञथा ।

---

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ चक्खु – रो० ।

अञ्ञथाभावी भवसत्तो लोको भवमेवाभिनन्दति पे० जिव्ह न
मञ्ञति, जिव्हाय न मञ्ञति, जिव्हातो न मञ्ञति, जिव्हा मे ति न
मञ्ञति । रसे न मञ्ञति पे० जिव्हाविञ्ञाण न मञ्ञति,
जिव्हासम्फस्स न मञ्ञति, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
R 24 वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा न पि न मञ्ञति, तस्मि
पि न मञ्ञति, ततो पि न मञ्ञति, त मे ति न मञ्ञति । य हि, भिक्खवे,
मञ्ञति, यस्मि मञ्ञति, यतो मञ्ञति, य मे ति मञ्ञति, ततो त
होति अञ्ञथा । अञ्ञथाभावी भवसत्तो लोको भवमेवाभिनन्दति

पे० मन न मञ्ञति, मनस्मि न मञ्ञति, मनतो न मञ्ञति, मनो मे ति न मञ्ञति । धम्मे न मञ्ञति पे० मनोविञ्ञाण न मञ्ञति, मनोसम्फस्स न मञ्ञति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञति, तस्मि पि न मञ्ञति, ततो पि न मञ्ञति, त मे ति न मञ्ञति । य हि, भिक्खवे, मञ्ञति, यस्मि मञ्ञति, यतो मञ्ञति, य मे ति मञ्ञति, ततो त होति अञ्ञथा । अञ्ञथाभावी भवसत्तो लोको भवमेवाभिनन्दति । यावता, भिक्खवे, खन्धधातुआयतन त पि न मञ्ञति, तस्मि पि न मञ्ञति, ततो पि न मञ्ञति, त मे ति न मञ्ञति । सो एव अमञ्ञमानो न च किञ्चि लोके उपादियति । अनुपादिय न परितस्सति । अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति,
B 255 वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति ।
अय खो सा, भिक्खवे, सब्बमञ्ञितसमुग्घातसप्पाया पटिपदा" ति ।

---

३२ दुतियसमुग्घातसप्पायसुत्त

३३ "सब्बमञ्ञितसमुग्घातसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमा च सा, भिक्खवे, सब्बमञ्ञितसमुग्घातसप्पाया पटिपदा ? त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

R 25 "दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत भन्ते" ।

"रूपा पे० चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" पे० यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि[1] निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" पे० जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

"अनिच्चा भन्ते" पे० रसा जिव्हाविञ्ञाण जिव्हासम्फस्सो पे० यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० धम्मा मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि R 26
निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति

वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे० जिव्हाय पि निब्बिन्दति, रसेसु पि पे० यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति। मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत
B 256 करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति। अय खो सा, भिक्खवे, सब्बमञ्ञितसमुग्घातसप्पाया पटिपदा" ति।

सब्बवग्गो ततियो।

तस्सुद्दान

सब्ब च द्वे पि पहाना, परिजानापरे[1] दुवे।
आदित्त अद्धभूत[2] च, सारुप्पा द्वे च सप्पाया।
वग्गो तेन पवुच्चती ति॥

———o———

३३–४२ जातिधम्मादिसुत्तदसक

३८ सावत्थिनिदान। तत्र खो पे० "सब्ब, भिक्खवे, जाति-
R 27 धम्म। किञ्च, भिक्खवे, सब्ब जातिधम्म? चक्खु[3], भिक्खवे, जातिधम्म। रूपा चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्सो जातिधम्मो। यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि जातिधम्म पे० जिव्हा रसा जिव्हाविञ्ञाण जिव्हासम्फस्सो जातिधम्मो[4], यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि जातिधम्म। कायो पे० मनो जातिधम्मो, धम्मा जातिधम्मा, मनोविञ्ञाण जातिधम्म, मनोसम्फस्सो जातिधम्मो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि जातिधम्म। एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि चक्खुविञ्ञाणे पि चक्खुसम्फस्से पि पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

---

१ परिजाना अपरे – सी०, रो०। २ अन्धभूतञ्च – स्या०, अन्धभूत च – रो०। ३. चक्खु – स्या०, रो०। ४ म० पोत्थके नत्थि।

३५ सब्ब, भिक्खवे, जराधम्म पे० ।

३६ सब्ब, भिक्खवे, ब्याधिधम्म पे० ।

३७ सब्ब, भिक्खवे, मरणधम्म पे० ।

३८ सब्ब, भिक्खवे, सोकधम्म पे० ।

३९ सब्ब, भिक्खवे, सङ्किलेसिकधम्म[1] पे० ।

४० सब्ब, भिक्खवे खयधम्म पे० । B 257, R 28

४१ सब्ब, भिक्खवे, वयधम्म पे० ।

४२ सब्ब, भिक्खवे, समुदयधम्म पे० ।

४३ सब्ब, भिक्खवे, निरोधधम्म पे० ।

जातिधम्मवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

जातिजराब्याधिमरण[2], सोको[3] च सङ्किलेसिक[4] ।
खयवयसमुदय, निरोधधम्मेन ते दसा ति ॥

४३–५१ अनिच्चादिसुत्तनवक

४४ सावत्थिनिदान । तत्र खो पे० "सब्ब, भिक्खवे, अनिच्च । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब अनिच्च ? चक्खु[5], भिक्खवे, अनिच्च, रूपा अनिच्चा, चक्खुविञ्ञाण अनिच्च, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च पे० जिव्हा अनिच्चा, रसा अनिच्चा, जिव्हाविञ्ञाण अनिच्च, जिव्हासम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च । कायो अनिच्चो पे० मनो अनिच्चो, धम्मा अनिच्चा, मनोविञ्ञाण अनिच्च, मनोसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि

---

१ सङ्किलेसधम्म – स्या०, रो० । २ ० ब्याधिमरण – रो० । ३ सोका – स्या० । ४ सङ्किलेसा – स्या०, सङ्किलेसो च – रो० । ५ चक्खु – स्या० ।

पि निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति,
मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति ।
258 निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति
ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर
इत्थत्तायाʼ ति पजानाती" ति ।

४५ सब्ब, भिक्खवे, दुक्ख पे० ।

४६ सब्ब, भिक्खवे, अनत्ता पे० ।

29 ४७ सब्ब, भिक्खवे, अभिञ्ञेय्य पे० ।

४८ सब्ब, भिक्खवे, परिञ्ञेय्य पे० ।

४९ सब्ब, भिक्खवे, पहातब्ब पे० ।

५० सब्ब, भिक्खवे, सच्छिकातब्ब पे० ।

५१ सब्ब, भिक्खवे, अभिञ्ञापरिञ्ञेय्य पे० ।

५२ सब्ब, भिक्खवे, उपद्दुत पे० ।

---

५२ उपस्सट्ठसुत्त

५३ "सब्ब, भिक्खवे, उपस्सट्ठ । किञ्च, भिक्खवे, सब्ब
उपस्सट्ठ ? चक्खु, भिक्खवे, उपस्सट्ठ, रूपा उपस्सट्ठा, चक्खुविञ्ञाण
उपस्सट्ठ, चक्खुसम्फस्सो उपस्सट्ठो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्प-
ज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि उपस्सट्ठ
पे० जिव्हा उपस्सट्ठा, रसा उपस्सट्ठा, जिव्हाविञ्ञाण उपस्सट्ठ,
जिव्हासम्फस्सो उपस्सट्ठो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि उपस्सट्ठ । कायो
उपस्सट्ठो, मनो उपस्सट्ठो, धम्मा उपस्सट्ठा, मनोविञ्ञाण उपस्सट्ठ,
मनोसम्फस्सो उपस्सट्ठो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेद-
30 यित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि उपस्सट्ठ । एव पस्स,
भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि
निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बि-
न्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख
वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि
निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति,

मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति
वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति ।
निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति B 259
ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर
इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

सब्बअनिच्चवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

अनिच्च दुक्ख अनत्ता[1], अभिञ्ञेय्य परिञ्ञेय्य ।
पहातब्ब सच्छिकातब्ब, अभिञ्ञेय्यपरिञ्ञेय्य[2] ।
उपद्दुत उपस्सट्ठ, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

सळायतनवग्गे पठमपण्णासको समत्तो ।

तस्स वग्गुद्दान

अनिच्चवग्ग यमक, सब्ब वग्ग जातिधम्म[3] ।
अनिच्चवग्गेन[4] पञ्ञास, पञ्चमो तेन पवुच्चती ति ॥

---

५३ अविज्जापहानसुत्त

५४ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "कथ नु खो, R 31
भन्ते, जानतो कथ पस्सतो अविज्जा पहीयति[5], विज्जा उप्पज्जती" ति ?

"चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति,
विज्जा उप्पज्जति । रूपे अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति,
विज्जा उप्पज्जति । चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्स यम्पिद चक्खु-
सम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा
त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति ।
सोत घान जिव्ह काय मन अनिच्चतो जानतो पस्सतो
अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । धम्मे मनोविञ्ञाण B 260
मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख

---

१ अनत्ता च – स्या० । २ अभिञ्ञात० – रो० । ३–३ सुद्धवग्गो यमको च सब्बवग्गजरानि च – स्या०, सुतवग्ग च नो चेत सब्ब वग्ग जनाति च – रो० । ४ अनिच्चवग्गो – स्या० । ५ पहिय्यति – रो० ।

वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती" ति ।

---

५४ सयोजनपहानसुत्त

५५ "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो सयोजना[1] पहीयन्ती" ति ?

"चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो सयोजना पहीयन्ति । रूपे चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्स यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो सयोजना पहीयन्ति । सोत घान जिव्ह काय मन धम्मे मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो सयोजना पहीयन्ति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो सयोजना पहीयन्ती" ति ।

---

५५ सयोजनसमुग्घातसुत्त

५६ "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो सयोजना समुग्घात गच्छन्ती" ति ?

R 32 "चक्खु खो, भिक्खु, अनत्ततो जानतो पस्सतो सयोजना समुग्घात गच्छन्ति । रूपे अनत्ततो चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्स यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो सयोजना समुग्घात गच्छन्ति । सोत घान जिव्ह काय मन धम्मे मनोविञ्ञाण . मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो सयोजना समुग्घात गच्छन्ति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो सयोजना समुग्घात गच्छन्ती" ति ।

---

१ सञ्ञोजना – स्या० ।

५६ आसवपहानसुत्त

५७ "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो आसवा पहीयन्ती" ति पे० ।

---

५७ आसवसमुग्घातसुत्त

५८ "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो आसवा समु- B 261
ग्घात गच्छन्ती" ति पे० ।

---

५८ अनुसयपहानसुत्त

५९ "कथ नु खो पे० अनुसया पहीयन्ती ति पे० ।"

---

५९ अनुसयसमुग्घातसुत्त

६० "कथ नु खो पे० अनुसया समुग्घात गच्छन्ती" ति ?

"चक्खु खो, भिक्खु, अनत्ततो जानतो पस्सतो अनुसया समुग्घात गच्छन्ति पे० सोत घान जिव्ह काय मन धम्मे मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो अनुसया समुग्घात गच्छन्ति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो अनुसया समुग्घात गच्छन्ती" ति ।

---

६० सब्बुपादानपरिञ्ञासुत्त

६१ "सब्बुपादानपरिञ्ञाय[१] वो, भिक्खवे, धम्म देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, सब्बुपादानपरिञ्ञाय धम्मो ? "चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति R 33
फस्सो । फस्सपच्चया वेदना । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा[२] 'परिञ्ञात[२] मे उपादान' ति पजानाति । सोत च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति घान च पटिच्च गन्धे च जिव्ह च पटिच्च रसे च काय च पटिच्च फोट्ठब्बे

[१] सब्बूपादानपरिञ्ञाय – स्या० । [२–२] विमोक्खपरिञ्ञात – स्या० ।

च मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना। एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा 'परिञ्ञात मे
B 262 उपादान' ति पजानाति। अय खो, भिक्खवे, सब्बुपादानपरिञ्ञाय धम्मो" ति।

---

६१ पठमसब्बुपादानपरियादानसुत्त

६२ "सब्बुपादानपरियादानाय वो, भिक्खवे, धम्म देसेस्सामि। त सुणाथ। कतमो च, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय धम्मो? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना। एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा 'परियादिन्न मे उपादान' ति पजानाति पे० जिव्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिव्हाविञ्ञाण पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना। एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्ञाणे
R 34 पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमोक्खा 'परियादिन्न मे उपादान' ति पजानाति। अय खो, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय धम्मो" ति।

---

६२ दुतियसब्बुपादानपरियादानसुत्त

६३ "सब्बुपादानपरियादानाय वो, भिक्खवे, धम्म देसेस्सामि[१]। त सुणाथ। कतमो च, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय धम्मो? त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, चक्खु[२] निच्च वा अनिच्च वा" ति?

"अनिच्च, भन्ते"।

१ देसिस्सामि – स्या०, रो०। २ चक्खु – स्या०, रो०।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"रूपा पे० चक्खुविञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" पे० यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"सोत घान जिव्हा कायो मनो धम्मा मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" । B 26

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति पे० जिव्हाय पि निब्बिन्दति, रसेसु पि निब्बिन्दति, जिव्हाविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, जिव्हासम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा R 35

अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । अय खो, भिक्खवे, सब्बुपादानपरियादानाय धम्मो" ति ।

अविज्जावग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

अविज्जा सयोजना द्वे, आसवेन द्वे वुत्ता ।
अनुमया अपरे द्वे, परिञ्ञा द्वे परियादिन्न ।
वग्गो तेन पवुच्चती ति ।।

—— ० ——

६३ पठममिगजालसुत्त

६४ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा मिगजालो येन भगवा पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा मिगजालो भगवन्त एतदवोच –
R 36 "'एकविहारी, एकविहारी' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, एकविहारी होति, कित्तावता च पन सदुतियविहारी होती" ति ?

"सन्ति खो, मिगजाल चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता[1] रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभि-
B 264 वदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी[2] । नन्दिया सति सारागो होति, सारागे सति सयोगो होति । नन्दिसयोजनसयुत्तो खो, मिगजाल, भिक्खु सदुतियविहारी ति वुच्चति पे० सन्ति खो, मिगजाल, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उपज्जति नन्दी । नन्दिया सति सारागो होति, सारागे सति सयोगो होति । नन्दिसयोजनसयुत्तो खो, मिगजाल, भिक्खु सदुतियविहारी ति वुच्चति । एवविहारी च मिगजाल, भिक्खु किञ्चा पि अरञ्ञवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति अप्पसद्दानि अप्पनिग्घोसानि विजनवातानि मनुस्सराहस्सेय्यकानि पटिसल्लानसारुप्पानि, अथ खो सदुतियविहारी ति वुच्चति । त किस्स हेतु ? तण्हा हिस्स दुतिया, सास्स अप्पहीना । तस्मा सदुतियविहारी ति वुच्चति ।

१ कामूपसञ्हिता – स्या०, कामुपसहिता – रो० । २ नन्दि – स्या०, रो० ।

"सन्ति च खो, मिगजाल, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्झति । नन्दिया असति सारागो न होति, सारागे असति सयोगो न होति । नन्दिसयोजनविसयुत्तो खो, मिग- R 3
जाल, भिक्खु एकविहारी ति वुच्चति पे० सन्ति च खो, मिगजाल, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति च खो, मिगजाल, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्झति । नन्दिया असति सारागो न होति, सारागे असति सयोगो न होति । नन्दिसयोजन-विप्पयुत्तो[1] खो, मिगजाल, भिक्खु एकविहारी ति वुच्चति । एवविहारी च, मिगजाल, भिक्खु किञ्चा पि गामन्ते विहरति आकिण्णो[2] भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि, अथ खो एकविहारी ति वुच्चति । त किस्स हेतु ? तण्हा हिस्स दुतिया, सास्स पहीना । तस्मा एकविहारी ति वुच्चती" ति ।

---

६४ दुतियमिगजालसुत्त

६५ अथ खो आयस्मा मिगजालो येन भगवा तेनुपसङ्कमि B 26
पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा मिगजालो भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमहं भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"सन्ति खो, मिगजाल, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया[3] । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी[4] । नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, मिगजाला, ति वदामि पे० सन्ति च खो, मिगजाल, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति च खो, मिगजाल, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा

१ ० विसयुत्तो – स्या०, रो० । २ आकिण्ण – रो० । ३ रजनिया – स्या० । ४ नन्दि – स्या०, रो० ।

कामूपसहिता रजनीया। तं चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स तं अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति
R 38 नन्दी। नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, मिगजाला, ति वदामि।

"सन्ति च खो, मिगजाल, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। तं चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स तं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्झति। नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो, मिगजाला, ति वदामि ... पे० ... सन्ति च खो, मिगजाल, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा इट्ठा कन्ता ... पे० ... सन्ति च खो, मिगजाल, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। तं चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स तं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो नन्दी निरुज्झति। नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो, मिगजाला, ति वदामी" ति।

अथ खो आयस्मा मिगजालो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि। अथ खो आयस्मा मिगजालो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरतो[1] नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं
B 266 पब्बजन्ति तदनुत्तरं – ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि[2]। "खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि। अञ्ञतरो च पनायस्मा मिगजालो अरहतं अहोसी ति।

---

६५. पठमसमिद्धिमारपञ्हासुत्तं

६६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो आयस्मा समिद्धि येन भगवा ... पे० ... भगवन्तं एतदवोच – "'मारो, मारो' ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, मारो वा अस्स मारपञ्ञत्ति वा" ति?

R 39 "यत्थ खो, समिद्धि, अत्थि चक्खु, अत्थि रूपा, अत्थि चक्खुविञ्ञाणं, अत्थि चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा। अत्थि सोतं, अत्थि सद्दा, अत्थि सोतविञ्ञाणं,

---

१. विहरन्तो – स्या०, रो०। २. विहरति – स्या०, रो०।

अत्थि सोतविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा । अत्थि घान, अत्थि गन्धा, अत्थि घानविञ्ञाण, अत्थि घानविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा । अत्थि जिव्हा, अत्थि रसा, अत्थि जिव्हाविञ्ञाण, अत्थि जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा । अत्थि कायो, अत्थि फोट्ठब्बा, अत्थि कायविञ्ञाण, अत्थि कायविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा । अत्थि मनो, अत्थि धम्मा, अत्थि मनोविञ्ञाण, अत्थि मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा ।

"यत्थ च खो, समिद्धि, नत्थि चक्खु, नत्थि रूपा, नत्थि चक्खुविञ्ञाण, नत्थि चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा । नत्थि सोत पे० नत्थि घान पे० नत्थि जिव्हा, नत्थि रसा, नत्थि जिव्हाविञ्ञाण, नत्थि जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा । नत्थि कायो पे० नत्थि मनो, नत्थि धम्मा, नत्थि मनोविञ्ञाण, नत्थि मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ मारो वा मारपञ्ञत्ति वा" ति ।

---

६६ समिद्धिसत्तपञ्हासुत्त

६७ "'सत्तो, सत्तो' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सत्तो वा अस्स सत्तपञ्ञत्ति वा" ति पे० ।

---

६७ समिद्धिदुक्खपञ्हासुत्त

६८ "'दुक्ख, दुक्ख' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, दुक्ख वा अस्स दुक्खपञ्ञत्ति वा" ति पे० । B 267

---

६८ समिद्धिलोकपञ्हासुत्तं

६९ "'लोको, लोको' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, लोको वा अस्स लोकपञ्ञत्ति वा" ति ?

"यत्थ खो, समिद्धि, अत्थि चक्खु, अत्थि रूपा, अत्थि चक्खुविञ्ञाण, अत्थि चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ लोको

R 40 वा लोकपञ्ञत्ति वा ति पे० अत्थि जिव्हा पे० अत्थि मनो, अत्थि धम्मा, अत्थिमनोविञ्ञाण, अत्थि मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, अत्थि तत्थ लोको वा लोकपञ्ञत्ति वा ।

"यत्थ च खो, समिद्धि, नत्थि चक्खु, नत्थि रूपा, नत्थि चक्खुविञ्ञाण, नत्थि चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ लोको वा लोकपञ्ञत्ति वा पे० नत्थि जिव्हा पे० नत्थि मनो, नत्थि धम्मा, नत्थि मनोविञ्ञाण, नत्थि मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बा धम्मा, नत्थि तत्थ लोको वा लोकपञ्ञत्ति वा" ति ।

---

६९ उपसेनआसीविससुत्त

७० एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च उपसेनो राजगहे विहरन्ति सीतवने सप्पसोण्डिकपब्भारे । तेन खो पन समयेन आयस्मतो उपसेनस्स काये आसीविसो पतितो होति । अथ खो आयस्मा उपसेनो भिक्खू आमन्तेसि – "एथ मे, आवुसो, इम काय मञ्चक आरोपेत्वा बहिद्धा नीहरथ । पुराय कायो इधेव विकिरति, सेय्यथापि भुसमुट्ठी[1]" ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त उपसेन एतदवोच – "न खो पन मय पस्साम आयस्मतो उपसेनस्स कायस्स वा अञ्ञथत्त इन्द्रियान वा विपरिणाम[2] । अथ च पनायस्मा उपसेनो एवमाह – 'एथ मे, आवुसो, इम काय मञ्चक आरोपेत्वा बहिद्धा नीहरथ । पुराय कायो इधेव विकिरति, सेय्यथापि भुसमुट्ठी'" ति ।

"यस्स नून, आवुसो सारिपुत्त, एवमस्स –'अह चक्खू[3]' ति वा मम
B 268 चक्खू ति वा पे० अह जिव्हा ति वा मम जिव्हा ति वा अह मनो ति वा मम मनो ति वा' । तस्स, आवुसो सारिपुत्त, सिया कायस्स वा अञ्ञथत्त इन्द्रियान वा विपरिणामो[4] । मय्ह च खो, आवुसो सारिपुत्त, न एव
R 41 होति – 'अह चक्खू ति वा मम चक्खू ति वा पे० अह जिव्हा ति वा मम जिव्हा ति वा अह मनो ति वा मम मनो ति वा' । तस्स मय्ह च खो, आवुसो सारिपुत्त, कि कायस्स वा अञ्ञथत्त भविस्सति इन्द्रियान वा विपरिणामो" ति ।

"तथा हि पनायस्मतो उपसेनस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कार-

---

१ भूसमुट्ठी – रो० । २ विपरिणामो – स्या० । ३ चक्खु – स्या०, रो० । ४ परिणामो – रो० ।

मानानुसयो[1] सुसमूहतो[2]। तस्मा आयस्मतो उपसेनस्स न एव होति – 'अहं चक्खू ति वा मम चक्खू ति वा पे० अहं जिव्हा ति वा मम जिव्हा ति वा अहं मनो ति वा मम मनो ति वा'' ति।

अथ खो ते भिक्खू आयस्मतो उपसेनस्स कायं मञ्चकं आरोपेत्वा बहिद्धा नीहरिंसु। अथ खो आयस्मतो उपसेनस्स कायो तत्थेव विकिरि, सेय्यथापि भुसमुट्ठी ति।

---

७०. उपवाणसन्दिट्ठिकसुत्त

७१. अथ खो आयस्मा उपवाणो[3] येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उपवाणो भगवन्तं एतदवोच – "'सन्दिट्ठिको धम्मो, सन्दिट्ठिको धम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको[4] पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही'' ति ?

"इध पन, उपवाण, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा रूपप्पटिसंवेदी[5] च होति रूपरागप्पटिसंवेदी च। सन्तं च अज्झत्तं रूपेसु रागं 'अत्थि मे अज्झत्तं रूपेसु रागो' ति पजानाति। यं तं, उपवाण, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा रूपप्पटिसंवेदी च होति रूपरागप्पटिसंवेदी च। सन्तं च अज्झत्तं रूपेसु रागं 'अत्थि मे अज्झत्तं रूपेसु रागो' ति पजानाति। एवं पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूहि पे०।

"पुन च परं, उपवाण, भिक्खु जिव्हाय रसं सायित्वा रसप्पटि- R 42
संवेदी च होति रसरागप्पटिसंवेदी च। सन्तं च अज्झत्तं रसेसु रागं 'अत्थि मे अज्झत्तं रसेसु रागो' ति पजानाति। यं तं, उपवाण, भिक्खु जिव्हाय रसं सायित्वा रसप्पटिसंवेदी च होति रसरागप्पटिसंवेदी च। सन्तं च अज्झत्तं रसेसु रागं 'अत्थि मे अज्झत्तं रसेसु रागो' ति पजानाति। B 269
एवं पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूहि पे०।

"पुन च परं, उपवाण, भिक्खु मनसा धम्मं विञ्ञाय धम्मप्पटिसंवेदी च होति धम्मरागप्पटिसंवेदी च। सन्तं च अज्झत्तं धम्मेसु रागं

---

१. ० मानानुसया – स्या०, रो०। २. सुसमूहता – स्या०, रो०। ३. उपवानो – रो०। ४. ओपनयिको – स्या०, रो०। ५. रूपपटिसंवेदी – स्या०, रो०।

'अत्थि मे अज्झत्त धम्मेसु रागो' नि पजानाति । य त, उपवाण, भिक्खु मनसा धम्म विञ्ञाय धम्मप्पटिसवेदी च होति धम्मरागप्पटिसवेदी च । सन्त च अज्झत्त धम्मेसु राग 'अत्थि मे अज्झत्त धम्मेसु रागो' ति पजानाति । एव पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूहि पे० ।

"इध पन, उपवाण, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा रूपप्पटिसवेदी[1] च होति[1] नो च रूपरागप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त रूपेसु राग 'नत्थि मे अज्झत्त रूपेसु रागो' ति पजानाति । य त, उपवाण, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा रूपप्पटिसवेदी हि खो होति नो च रूपरागप्पटिमवेदी । असन्त च अज्झत्त रूपेसु राग 'नत्थि मे अज्झत्त रूपेसु रागो' ति पजानाति । एव पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूहि पे० ।

"पुन च पर, उपवाण[2], जिव्हाय[2] रस सायित्वा रसप्पटिसवेदी हि खो होति नो च रसरागप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त रसेसु राग 'नत्थि मे अज्झत्त रसेसु रागो' ति पजानाति पे० ।

R 43 "पुन च पर, उपवाण, भिक्खु मनसा धम्म विञ्ञाय धम्मप्पटिसवेदी हि खो होति नो च धम्मरागप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त धम्मेसु राग 'नत्थि मे अज्झत्त धम्मेसु रागो' ति पजानाति । य त, उपवाण, भिक्खु मनसा धम्म विञ्ञाय धम्मप्पटिसवेदी हि खो होति नो च धम्मरागप्पटिसवेदी । असन्त च अज्झत्त धम्मेसु राग 'नत्थि मे अज्झत्त धम्मेसु रागो' ति पजानाति । एव पि खो, उपवाण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही" ति ।

---

७१ पठमछफस्सायतनसुत्त

७२ "यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च
B 270 अत्थङ्गम[3] च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । अवुसित तेन ब्रह्मचरिय, आरका सो इमस्मा धम्मविनया" ति ।

एव वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "एत्थाह,

१–१ रूपपटिसवेदी हि खो होति – रो० । २–२ उपवाण भिक्खु सोतेन सद्द सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिव्हाय – स्या०, रो० । ३ अत्थगम – रो० ।

भन्ते, अनस्ससं[1]। अहं हि, भन्ते, छन्नं फस्सायतनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानामी" ति ।

"तं किं मञ्ञसि, भिक्खु, चक्खुं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, चक्खु[2] 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठं भविस्सति । एसेवन्तो दुक्खस्स　पे०　जिव्हं[3] 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, जिव्हा 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठं भविस्सति । एसेवन्तो दुक्खस्स　पे०　मनं 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते", ।

"साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, मनो 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठं भविस्सति । एसेवन्तो दुक्खस्सा" ति ।

---

७२. दुतियछफस्सायतनसुत्तं

७३ "यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु छन्नं फस्सायतनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानाति । अवुसितं तेन ब्रह्मचरियं, आरका सो इमस्मा धम्मविनया" ति । R 44

एवं वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "एत्थाहं भन्ते, अनस्ससं[4] पनस्ससं[5]। अहं[6] हि[6] भन्ते, छन्नं फस्सायतनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानामी" ति ।

---

१ अनस्सासं – स्या०, अनस्सासिं – रो० । २ चक्खुं – स्या० । ३ जिव्हा – रो० । ४ स्या० पोत्थके नत्थि, अनस्सासिं – रो० । ५ पनस्सासं – स्या०, रो० पोत्थके नत्थि । ६–६ अहञ्हि – रो० ।

"त कि मञ्ञसि, भिक्खु, चक्खु 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, चक्खु 'नेत मम, नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठ
B 271 भविस्सति । एव ते एत पठम फस्सायतन पहीन भविस्सति आयति अपुनब्भवाय पे० जिव्ह 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, जिव्हा 'नेत मम, नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठ भविस्सति । एव ते एत चतुत्थ फस्सायतन पहीन भविस्सति आयति अपुनब्भवाय पे० मन 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खु, एत्थ च ते, भिक्खु, मनो 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठ भविस्सति । एव ते एत छट्ठ फस्सायतन पहीन भविस्सति आयति अपुनब्भवाया" ति ।

---

७३ ततियछफस्सायतनसुत्तं

R. 45 ७४ "यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । अवुसित तेन ब्रह्मचरिय, आरका सो इमस्मा धम्मविनया" ति ।

एव वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "एत्थाह, भन्ते, अनस्सस पनस्सस । अह हि, भन्ते, छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूतं न पजानामी" ति ।

"त किं मञ्ञसि, भिक्खु, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सोत घान जिव्हा कायो मनो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, भिक्खु, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, सोतस्मि पि निब्बिन्दति, घानस्मि पि निब्बिन्दति, जिव्हाय पि निब्बिन्दति, कायस्मि पि निब्बिन्दति, मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

मिगजालवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दान

मिगजालेन द्वे वुत्ता, चत्तारो च समिद्धिना । B 272
उपसेनो उपवाणो, छफस्सायतनिका तयो ति ॥

———o———

७४ पठमगिलानसुत्त

७५ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा R 46
तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "अमुकस्मि, भन्ते, विहारे अञ्ञतरो भिक्खु नवो अप्पञ्ञातो

ग्राबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । साधु, भन्ते, भगवा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमतु ग्रनुकम्प उपादाया" ति ।

अथ खो भगवा नववाद[1] च सुत्वा गिलानवाद[2] च, "ग्रप्पञ्ञातो भिक्खू" ति इति विदित्वा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि । ग्रद्दसा खो सो भिक्खु भगवन्त दूरतो व ग्रागच्छन्त । दिस्वान मञ्चके समधोसि[3] । अथ खो भगवा त भिक्खु एतदवोच – "ग्रल, भिक्खु, मा त्व मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि ग्रासनानि पञ्ञत्तानि, तत्थाह निसीदिस्सामी" ति । निसीदि भगवा पञ्ञत्ते ग्रासने । निसज्ज खो भगवा त भिक्खु एतदवोच – "कच्चि ते, भिक्खु, खमनीय, कच्चि यापनीय, कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो ग्रभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान पञ्ञायति नो ग्रभिक्कमो" ति ?

"न मे, भन्ते, खमनीय, न यापनीय, बाळ्हा मे दुक्खा वेदना ग्रभिक्कमन्ति नो पटिक्कमन्ति, ग्रभिक्कमोसान पञ्ञायति नो पटिक्कमो" ति ।

"कच्चि ते, भिक्खु, न किञ्चि कुक्कुच्च, न कोचि विप्पटिसारो" ति ?

"तग्घ मे, भन्ते, ग्रनप्पक कुक्कुच्च, ग्रनप्पको विप्पटिसारो" ति ।

R 47 "कच्चि पन त[4], भिक्खु[5], ग्रत्ता सीलतो उपवदती[6]" ति ?

"न[7] खो म, भन्ते, ग्रत्ता सीलतो उपवदती[7]" ति ।

"नो चे किर ते[8], भिक्खु, ग्रत्ता सीलतो उपवदति, ग्रथ[9] किञ्च ते[9] कुक्कुच्च को च विप्पटिसारो" ति ?

B 273 "न ख्वाह भन्ते, सीलविसुद्धत्थ भगवता धम्म देसित ग्राजानामी" ति ।

"नो चे किर त्व, भिक्खु, सीलविसुद्धत्थ मया धम्म देसित ग्राजानासि, ग्रथ किमत्थ चरहि त्व, भिक्खु, मया धम्म देसित ग्राजानासी" ति ?

"रागविरागत्थ ख्वाह, भन्ते, भगवता धम्म देसित ग्राजानामी" ति ।

१. नवतर – स्या०, नवकवाद – रो० । २ गिलानतर –स्या० । ३ समतेसि – स्या०, समञ्चो पि – रो० । ४ ते – स्या०, त्व – रो० । ५ रो० पोत्थके नत्थि । ६ न उपवदती – स्या०, रो० । ७–७ नो हेत, भन्ते – रो० । ८ त्व – स्या० रो० । ९–९ ग्रथ भिक्खु किस्मि च ते – स्या०, रो० ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, रागविरागत्थ मया धम्म देसित आजानासि । रागविरागत्थो हि, भिक्खु, मया धम्मो देसितो । त कि मञ्ञसि भिक्खु, चक्खु[1] निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० सोत घान जिव्हा कायो मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, भिक्खु, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, सोतस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति पे० नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमनो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दि । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने तस्स भिक्खुनो विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि – "य किञ्चि समुदयधम्म, सब्ब त निरोधधम्म" ति ।

---

७५ दुतियगिलानसुत्तं

७६ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० भगवन्त एतदवोच – "अमुकस्मि, भन्ते, विहारे अञ्ञतरो भिक्खु नवो अप्पञ्ञातो आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । साधु, भन्ते, भगवा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया" ति ।

अथ खो भगवा नववाद[2] च सुत्वा गिलानवाद[3] च, "अप्पञ्ञातो भिक्खू" ति इति विदित्वा येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो सो भिक्खु भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान मञ्चके समधोसि[4] ।

---

१ चक्खु – स्या०, रो० । २ नवतर – स्या० । ३ गिलानतर – स्या० । ४ समतेसि – स्या० ।

अथ खो भगवा त भिक्खु एतदवोच – "अल, भिक्खु, मा त्व मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्ञत्तानि, तत्थाह निसीदिस्सामी" ति । निसीदि भगवा पञ्ञत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा त भिक्खु एतदवोच – "कच्चि ते, भिक्खु, खमनीय, कच्चि यापनीय, कच्चि
B 274 दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसान पञ्ञायति नो अभिक्कमो" ति ?

"न मे, भन्ते, खमनीय, न यापनीय पे० न खो म, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती" ति ।

"नो चे किर ते, भिक्खु, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ किञ्च[1] ते[1] कुक्कुच्च को च विप्पटिसारो" ति ?

"न ख्वाह, भन्ते, सीलविसुद्धत्थ भगवता धम्म देसित आजानामी" ति ।

R. 48 "नो चे किर त्व, भिक्खु, सीलविसुद्धत्थ मया धम्म देसित आजानासि, अथ किमत्थ चरहि त्व, भिक्खु, मया धम्म देसित आजानासी" ति ?

"अनुपादापरिनिब्बानत्थ[2] ख्वाह, भन्ते, भगवता धम्म देसित आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, अनुपादापरिनिब्बानत्थ मया धम्म देसित आजानासि । अनुपादापरिनिब्बानत्थो हि, भिक्खु, मया धम्मो देसितो । त कि मञ्ञसि, भिक्खु, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० सोत घान जिव्हा कायो मनो मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

१–१ किंस्मि च ते – स्या० । २ ०निब्बाणत्थ – रो० ।

"नो हेत, भन्ते"।

"एव पस्स, भिक्खु, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि मनोविञ्ञाणे पि मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति। यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति।

इदमवोच भगवा। अत्तमनो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दि। इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने तस्स भिक्खुस्स अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्ची[1] ति।

---

७६ राधअनिच्चसुत्त

७७ अथ खो आयस्मा राधो पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी B 275
पहितत्तो विहरेय्य" ति।

"य खो, राध, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो। किञ्च, राध, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो? चक्खु[2] अनिच्च, रूपा अनिच्चा, चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्सो यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च। तत्र ते छन्दो पहातब्बो जिव्हा कायो मनो अनिच्चो। तत्र ते छन्दो पहातब्बो। धम्मा[3] मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च। तत्र ते छन्दो पहातब्बो। य खो, राध, अनिच्च तत्र R 49
ते छन्दो पहातब्बो" ति।

---

७७ राधदुक्खसुत्त

७८ "य खो, राध, दुक्ख तत्र ते छन्दो पहातब्बो। किञ्च, राध, दुक्ख? चक्खु खो, राध, दुक्ख। तत्र ते छन्दो पहातब्बो। रूपा चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्सो यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया

---

१ विमुच्चती – स्या०, रो०। २ चक्खु – रो०। ३ धम्मो – स्या०।

पे० अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख । तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० मनो दुक्खो धम्मा मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । य खो, राध, दुक्ख तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

---

७८ राधअनत्तसुत्त

७९ "यो खो, राध, अनत्ता तत्र ते छन्दो पहातब्बो । को च, राध, अनत्ता ? चक्खु[1] खो, राध, अनत्ता । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । रूपा चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्सो यम्पिद चक्खुसम्फस्स-पच्चया पे० मनो अनत्ता धम्मा मनोविञ्ञाण मनो-सम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता । तत्र ते छन्दो पहातब्बो । यो खो, राध, अनत्ता तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

---

७९ पठमअविज्जापहानसुत्त

B. 276 ८० अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति[2], विज्जा उप्पज्जती" ति ?

"अत्थि खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती" ति ।

"कतमो पन, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती" ति ?

R. 50 "अविज्जा खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती" ति ।

"कथ पन, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती" ति ?

"चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । रूपे चक्खुविञ्ञाण

---

१ चक्खु – स्या०, रो० । २ पहिय्यति – स्या० ।

चक्खुसम्फस्स यम्पिद, चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति पे० मन अनिच्चतो जानतो पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । धम्मे मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती'' ति ।

---

८० दुतियअविज्जापहानसुत्त

८१ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती'' ति ?

"अत्थि खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती'' ति ।

"कतमो पन, भन्ते, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती'' ति ?

"अविज्जा खो, भिक्खु, एको धम्मो यस्स पहाना भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती'' ति ।

"कथ पन, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती'' ति ?

"इध, भिक्खु, भिक्खुनो सुत होति – 'सब्बे धम्मा नाल अभिनिवेसाया' ति । एव चेत, भिक्खु, भिक्खुनो सुत होति – 'सब्बे धम्मा B 277
नाल अभिनिवेसाया' ति । सो सब्ब धम्म अभिजानाति, सब्ब धम्म अभिञ्ञाय सब्ब धम्म परिजानाति, सब्ब धम्म परिञ्ञाय सब्बनिमित्तानि अञ्ञतो पस्सति, चक्खु अञ्ञतो पस्सति, रूपे चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्स यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अञ्ञतो पस्सति पे० मन अञ्ञतो पस्सति । धम्मे मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा

अदुक्खमसुख वा त पि अञ्ञातो पस्सति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो भिक्खुनो अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जती" ति ।

---

८१ सम्बहुलभिक्खुसुत्त

८२ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु
R 51 पे० एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – "इध नो, भन्ते, अञ्ञातिथिया परिब्बाजका अम्हे एव पुच्छन्ति – 'किमत्थिय, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती' ति ? एव पुट्ठा मय, भन्ते, तेस अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान एव ब्याकरोम[1] – 'दुक्खस्स खो, आवुसो, परिञ्ञात्थ भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती' ति । कच्चि मय, भन्ते, एव पुट्ठा एव ब्याकरमाना वुत्तवादिनो चेव[2] भगवतो होम, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खाम, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरोम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छती" ति ?

"तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, एव पुट्ठा एव ब्याकरमाना वुत्तवादिनो चेव मे होथ, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खथ, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरोथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छति । दुक्खस्स हि, भिक्खवे, परिञ्ञात्थ मयि ब्रह्मचरिय वुस्सति । सचे पन वो, भिक्खवे, अञ्ञातित्थिया परिब्बाजका एव पुच्छेय्यु – 'कतम पन त, आवुसो, दुक्ख, यस्स परिञ्ञाय समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती' ति ? एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान एव ब्याकरेय्याथ – 'चक्खु[3] खो, आवुसो, दुक्ख, तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । रूपा पे० यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख । तस्स
B 278 परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति पे० मनो दुक्खो पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख । तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सति । इद खो त, आवुसो, दुक्ख, तस्स परिञ्ञाय भगवति
R 52 ब्रह्मचरिय वुस्सती' ति । एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेस अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान एव ब्याकरेय्याथा" ति ।

---

१ ब्याकरोम – रो० । २ वे – रो० । ३ चक्खु – स्या०, रो० ।

८२ लोकपञ्हासुत्तं

८३ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच –

"'लोको, लोको' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, लोको ति वुच्चती" ति ?

"'लुज्जती' ति खो, भिक्खु, तस्मा लोको ति वुच्चति । किञ्च लुज्जति ? चक्खु खो, भिक्खु, लुज्जति । रूपा लुज्जन्ति, चक्खुविञ्ञाण लुज्जति, चक्खुसम्फस्सो लुज्जति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि लुज्जति पे० जिव्हा लुज्जति पे० मनो लुज्जति धम्मा लुज्जन्ति मनोविञ्ञाण लुज्जति मनोसम्फस्सो लुज्जति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि लुज्जति । लुज्जती ति खो, भिक्खु, तस्मा लोको ति वुच्चती" ति ।

---

८३ फग्गुनपञ्हासुत्तं

८४ अथ खो आयस्मा फग्गुनो पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा फग्गुनो भगवन्त एतदवोच –

"अत्थि नु खो, भन्ते, त चक्खु[1], येन चक्खुना अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे[2] सब्बदुक्खवीतिवट्टे[3] पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य[4] पे० अत्थि नु खो, भन्ते, सा जिव्हा, याय जिव्हाय अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य पे० अत्थि नु खो, सो भन्ते, मनो, येन मनेन अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्या" ति ?

"नत्थि खो त, फग्गुन, चक्खु, येन चक्खुना अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य पे० नत्थि खो सा, फग्गुन, जिव्हा, याय B 279
जिव्हाय अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे

१ चक्खु – स्या०, रो० । २ परियादिण्णवट्टे – रो० । ३ सब्बदुक्खवीतिवत्ते – स्या०, रो० । ४ पञ्ञापेय्य – स्या० ।

R 53 सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य पे० नत्थि खो सो, फग्गुन, मनो, येन मनेन अतीते बुद्धे परिनिब्बुते छिन्नपपञ्चे छिन्नवटुमे परियादिन्नवट्टे सब्बदुक्खवीतिवट्टे पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्या'' ति ।

गिलानवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दान

गिलानेन दुवे[1] वुत्ता, राधेन अपरे तया ।
अविज्जाय च द्वे वुत्ता, भिक्खु लोको च[2] फग्गुनो ति ।।

---

८४ पलोकधम्मसुत्त

८५ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – "'लोको, लोको' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, लोको ति वुच्चती'' ति ?

"य खो, आनन्द, पलोकधम्म, अय वुच्चति अरियस्स विनये लोको । किञ्च, आनन्द, पलोकधम्म ? चक्खु[3] खो, आनन्द, पलोकधम्म, रूपा पलोकधम्मा, चक्खुविञ्ञाण पलोकधम्म, चक्खुसम्फस्सो पलोकधम्मो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया पे० त[4]पि[4] पलोकधम्म पे० जिव्हा पलोकधम्मा, रसा पलोकधम्मा, जिव्हाविञ्ञाण पलोकधम्म, जिव्हासम्फस्सो पलोकधम्मो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया पे० त पि पलोकधम्म पे० मनो पलोकधम्मो, धम्मा पलोकधम्मा, मनोविञ्ञाण पलोकधम्म, मनोसम्फस्सो पलोकधम्मो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि पलोकधम्म । य खो, आनन्द, पलोकधम्म, अय वुच्चति अरियस्स विनये लोको'' ति ।

---

८५ सुञ्ञतलोकसुत्त

B 280, R 54 ८६ अथ खो आयस्मा आनन्दो पे० भगवन्त एतदवोच – "'सुञ्ञो लोको, सुञ्ञो लोको' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सुञ्ञो लोको ति वुच्चती'' ति ?

---

१ द्वे – स्या०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ चक्खु – स्या०, रो० । ४–४ तम्पिद – रो० ।

"यस्मा च खो, आनन्द, सुञ्ञा अत्तेन वा अत्तनियेन वा तस्मा सुञ्ञो लोको ति वुच्चति। किञ्च, आनन्द, सुञ्ञा अत्तेन वा अत्तनियेन वा? चक्खु खो, आनन्द, सुञ्ञा अत्तेन वा अत्तनियेन वा। रूपा सुञ्ञा अत्तेन वा अत्तनियेन वा, चक्खुविञ्ञाण सुञ्ञा अत्तेन वा अत्तनियेन वा, चक्खुसम्फस्सो सुञ्ञो अत्तेन वा अत्तनियेन वा पे॰ यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि सुञ्ञा अत्तेन वा अत्तनियेन वा। यस्मा च खो, आनन्द, सुञ्ञा अत्तेन वा अत्तनियेन वा तस्मा सुञ्ञो लोको ति वुच्चती" ति

---

८६ सङ्खित्तधम्मसुत्त

८७ एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति।

"त कि मञ्ञसि, आनन्द, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति?

"अनिच्च, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति?

"दुक्ख, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

"नो हेत, भन्ते"।

"रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति?

"अनिच्चा, भन्ते"।

"चक्खुविञ्ञाण पे॰ यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति? R 55

"अनिच्च, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति?

"दुक्ख, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

"नो हेत, भन्ते" पे॰।

"जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" पे० ।

"जिव्हाविञ्ञाण पे० जिव्हासम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु
B. 281 – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, आनन्द, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

८७ छन्नसुत्त

८८ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो आयस्मा च छन्नो गिज्झकूटे पब्बते विहरन्ति । तेन खो पन समयेन आयस्मा छन्नो आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ
R 56 खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय[1] पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महाचुन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महाचुन्द एतदवोच – "आमामावुसो चुन्द, येनायस्मा छन्नो तेनुपसङ्कमिस्साम गिलानपुच्छका" ति । "एवमावुसो" ति खो आयस्मा महाचुन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि ।

अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो येनायस्मा छन्नो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदिसु । निसज्ज

१ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० ।

"न मे, आवुसो सारिपुत्त, नत्थि सप्पायानि भोजनानि, अत्थि मे सप्पायानि भोजनानि। न पि मे नत्थि सप्पायानि भेसज्जानि, अत्थि मे सप्पायानि भेसज्जानि । न पि मे नत्थि पतिरूपा उपट्ठाका, अत्थि मे पतिरूपा उपट्ठाका । अपि च मे, आवुसो, सत्था परिचिण्णो दीघरत्त मनापेनेव, नो अमनापेन । एत हि, आवुसो, सावकस्स पतिरूप य सत्थार परिचरेय्य मनापेनेव, नो अमनापेन । 'अनुपवज्ज छन्नो भिक्खु सत्थ आहरिस्सती' ति – एवमेत, आवुसो सारिपुत्त, धारेही" ति ।

B 283 "पुच्छेय्याम मय आयस्मन्त छन्न कञ्चिदेव[1] देस, सचे आयस्मा छन्नो ओकास करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया" ति ।

R 58 "पुच्छावुसो सारिपुत्त, सुत्वा वेदिस्सामा[2]" ति ।

"चक्खु, आवुसो छन्न, चक्खुविञ्ञाण चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्ससि पे० जिव्ह, आवुसो छन्न, जिव्हाविञ्ञाण जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्ससि पे० मन, आवुसो छन्न, मनोविञ्ञाण मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"चक्खु, आवुसो सारिपुत्त, चक्खुविञ्ञाण चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि पे० जिव्ह, आवुसो सारिपुत्त, जिव्हाविञ्ञाण जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि पे० मन, आवुसो सारिपुत्त, मनोविञ्ञाण मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामी" ति ।

"चक्खुस्मि, आवुसो छन्न, चक्खुविञ्ञाणे चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु कि दिस्वा कि अभिञ्ञाय चक्खु चक्खुविञ्ञाण चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससि पे० जिव्हाय, आवुसो छन्न, जिव्हाविञ्ञाणे जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु कि दिस्वा कि अभिञ्ञाय जिव्ह जिव्हाविञ्ञाण जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससि ? मनस्मि, आवुसो छन्न,

१ किञ्चिदेव– स्या० रो० । २ वेदयामा ति – स्या० ।

मनोविञ्ञाणे मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु कि दिस्वा कि अभिञ्ञाय मन मनोविञ्ञाण मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्ससी" ति ?

"चक्खुस्मि, आवुसो सारिपुत्त, चक्खुविञ्ञाणे चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु निरोध दिस्वा निरोध अभिञ्ञाय चक्खु चक्खुविञ्ञाण चक्खुविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि पे० जिव्हाय, आवुसो सारिपुत्त, B 284
जिव्हाविञ्ञाणे जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु निरोध दिस्वा निरोध अभिञ्ञाय जिव्ह जिव्हाविञ्ञाण जिव्हाविञ्ञाणविञ्ञा- R 59
तब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामि पे० मनस्मि, आवुसो सारिपुत्त, मनोविञ्ञाणे मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु निरोध दिस्वा निरोध अभिञ्ञाय मन मनोविञ्ञाण मनोविञ्ञाणविञ्ञातब्बे धम्मे 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सामी" ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा महाचुन्दो आयस्मन्त छन्न एतदवोच – "तस्मातिह, आवुसो छन्न, इद पि तस्स भगवतो सासन निच्चकप्प साधुक मनसि कातब्ब – 'निस्सितस्स चलित, अनिस्सितस्स चलित नत्थि । चलिते असति पसद्धि होति । पसद्धिया सति नति[१] न होति । नतिया असति आगतिगति[२] न होति । आगतिगतिया असति चुतूपपातो न होति । चुतूपपाते असति नेविध न हुर न उभयमन्तरेन । एसेवन्तो दुक्खस्सा'" ति ।

अथ खो आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाचुन्दो आयस्मन्त छन्न इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना पक्कमिसु । अथ खो आयस्मा छन्नो अचिरपक्कन्तेसु तेसु आयस्मन्तेसु सत्थ आहरेसि ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवन्त एतदवोच – "आयस्मता, भन्ते, छन्नेन सत्थ आहरित । तस्स का गति को अभिसम्परायो" ति ?

"ननु ते, सारिपुत्त, छन्नेन भिक्खुना सम्मुखा येव अनुपवज्जता ब्याकता[३]" ति ?

१ नन्दि – स्या० । २ अगतिगति – रो० । ३ व्याकता – रो० ।

"अत्थि, भन्ते, पुब्बविज्जन[1] नाम वज्जिगामो । तत्थायस्मतो छन्नस्स मित्तकुलानि सुहज्जकुलानि उपवज्जकुलानी" ति ।

"होन्ति हेते, सारिपुत्त, छन्नस्स भिक्खुनो मित्तकुलानि सुहज्ज-
R 60 कुलानि उपवज्जकुलानि । न खो पनाह, सारिपुत्त, एत्तावता सउपवज्जो ति वदामि । यो खो, सारिपुत्त, त[2] च[2] काय निक्खिपति अञ्ञा च काय उपादियति तमह सउपवज्जो ति वदामि । त छन्नस्स भिक्खुनो नत्थि । 'अनुपवज्ज छन्नेन भिक्खुना सत्थ आहरित' ति – एवमेत, सारिपुत्त, धारेही" ति ।

---

८८ पुण्णसुत्त

B 283 ८९ अथ खो आयस्मा पुण्णो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा पुण्णो भगवन्त एतदवोच –"साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"सन्ति खो, पुण्ण, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता[3] रजनीया[4] । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी[5] । 'नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, पुण्णा' ति वदामि पे० सन्ति खो, पुण्ण, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति खो, पुण्ण, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । 'नन्दिसमुदया दुक्खसमुदयो, पुण्णा' ति वदामि ।

"सन्ति खो, पुण्ण, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो निरुज्झति नन्दी । 'नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो, पुण्णा' ति वदामि पे० सन्ति खो[6], पुण्ण, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता

---

१ पुब्बविज्झन – रो० । २–२ इम च – स्या० । ३ कामूपसञ्हिता – स्या०, कामुपसहिता – रो० । ४ रजनिया – स्या० । ५ नन्दि – स्या०, रो० । ६ च खो – स्या० ।

मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। तञ्चे भिक्खु नाभिनन्दति R 61 नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स तं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो निरुज्झति नन्दी। 'नन्दिनिरोधा दुक्खनिरोधो, पुण्णा' ति वदामि।

"इमिना त्वं, पुण्ण, मया सङ्खित्तेन ओवादेन ओवदितो कतमस्मिं जनपदे विहरिस्ससी" ति?

"अत्थि, भन्ते, सुनापरन्तो नाम जनपदो, तत्थाहं विहरिस्सामी" ति।

"चण्डा खो, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा, फरुसा खो, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा। सचे तं, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा अक्कोसिस्सन्ति परिभासिस्सन्ति, तत्र ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति?

"सचे मं, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा अक्कोसिस्सन्ति परि- B 286 भासिस्सन्ति, तत्र मे एवं भविस्सति – 'भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मे[1] न यिमे पाणिना पहारं देन्ती' ति। एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती" ति।

"सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा पाणिना पहारं दस्सन्ति, तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति?

"सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा पाणिना पहारं दस्सन्ति, तत्र मे एवं भविस्सति – 'भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मे न यिमे लेड्डुना[2] पहारं देन्ती' ति। एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती" ति।

"सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा लेड्डुना पहारं दस्सन्ति, तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति?

"सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा लेड्डुना पहारं दस्सन्ति, तत्र मे एवं भविस्सति – 'भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, यं मे न यिमे दण्डेन पहारं देन्ती' ति। R 62 एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती" ति।

"सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा दण्डेन पहारं दस्सन्ति, तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति?

---

१ मं – स्या०। २ लेण्डुना – स्या०।

"सचे म, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा दण्डेन पहार दस्सन्ति तत्र मे एव भविस्सति – 'भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, य मे न यिमे सत्थेन पहार देन्ती' ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती" ति ।

"सचे पन ते, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा सत्थेन पहार दस्सन्ति, तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति ?

"सचे मे, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा सत्थेन पहार दस्सन्ति, तत्र मे एव भविस्सति – 'भद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, सुभद्दका वतिमे सुनापरन्तका मनुस्सा, य म न यिमे तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेन्ती' ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती" ति ।

B 287 "सचे पन त, पुण्ण, सुनापरन्तका मनुस्सा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेस्सन्ति, तत्र पन ते, पुण्ण, किन्ति भविस्सती" ति ?

"सचे म, भन्ते, सुनापरन्तका मनुस्सा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेस्सन्ति, तत्र मे एव भविस्सति – 'सन्ति खो तस्स भगवतो सावका कायेन च जीवितेन च अट्टीयमाना[1] हरायमाना जिगुच्छमाना सत्थहारक परियेसन्ति, त मे इद अपरियिट्ठञ्ञेव[2] सत्थहारक लद्ध' ति । एवमेत्थ, भगवा, भविस्सति, एवमेत्थ, सुगत, भविस्सती" ति ।

"साधु साधु, पुण्ण ! सक्खिस्ससि[3] खो त्व, पुण्ण, इमिना दमूपसमेन समन्नागतो सुनापरन्तस्मि जनपदे वत्थु । यस्स दानि त्व, पुण्ण, काल मञ्ञसी" ति ।

अथ खो आयस्मा पुण्णो भगवतो वचन[4] अभिनन्दित्वा अनु-
R 63 मोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सुनापरन्तो जनपदो तेन चारिक पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन सुनापरन्तो जनपदो तदवसरि । तत्र सुद आयस्मा पुण्णो सुनापरन्तस्मि जनपदे विहरति । अथ खो आयस्मा पुण्णो तेनेवन्तरवस्सेन पञ्चमत्तानि उपासकसतानि पटिवेदेसि[5] । तेनेवन्तरवस्सेन पञ्चमत्तानि[6] उपासिकासतानि पटिवेदेसि । तेनेवन्तरवस्सेन[6] तिस्सो विज्जा सच्छाकासि । तेनेवन्तरवस्सेन परिनिब्बायि ।

१ अट्टियमाना–स्या०, अट्टियमाना – रो० । २ परियिट्ठञ्ञेव–स्या० । ३ सिक्खिस्ससि – स्या०, सक्खसि – रो० । ४ भासित – स्या० । ५ पटिदेसेसि – स्या०, पटिपादेसि – रो० । ६–६ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु पे० एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "यो सो, भन्ते, पुण्णो नाम कुलपुत्तो भगवता सङ्खित्तेन ओवादेन ओवदितो, सो कालङ्कतो[1]। तस्स का गति को अभिसम्परायो" ति ?

"पण्डितो, भिक्खवे, पुण्णो कुलपुत्तो। पच्चपादि[2] धम्मस्सानुधम्मं। न च मं[3] धम्माधिकरणं विहेठेसि[4]। परिनिब्बुतो, भिक्खवे, पुण्णो कुलपुत्तो" ति।

८९. बाहियसुत्तं

९०. अथ खो आयस्मा बाहियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा बाहियो भगवन्तं एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति। B 288

"तं किं मञ्ञसि, बाहिय, चक्खु निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"। R 64

"रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" पे० चक्खुविञ्ञाणं चक्खुसम्फस्सो यम्पिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं, कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

---

१ कालकतो – स्या०। २ अहोसि सच्चवादी – स्या०, अहोसि पच्चपादि – रो०। ३ स्या० पोत्थके नत्थि। ४ विहेसेसि – स्या०, रो०।

"एव पस्स, बाहिय, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया'ति पजानाती" ति।

अथ खो आयस्मा बाहियो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि। अथ खो आयस्मा बाहियो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर – ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि[1]। "खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि। अञ्ञतरो च पनायस्मा बाहियो अरहत अहोसी ति।

---

९० पठमएजासुत्तं

B 289, R 65 ९१ "एजा, भिक्खवे, रोगो, एजा गण्डो, एजा सल्ल। तस्मातिह, भिक्खवे, तथागतो अनेजो विहरति वीतसल्लो। तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे पि आकङ्खेय्य 'अनेजो विहरेय्य वीतसल्लो' ति, चक्खु न मञ्ञेय्य, चक्खुस्मि न मञ्ञेय्य, चक्खुतो न मञ्ञेय्य, चक्खु मे ति न मञ्ञेय्य, रूपे न मञ्ञेय्य, रूपेसु न मञ्ञेय्य, रूपतो न मञ्ञेय्य, रूपा मे ति न मञ्ञेय्य, चक्खुविञ्ञाण न मञ्ञेय्य, चक्खुविञ्ञाणस्मि न मञ्ञेय्य, चक्खुविञ्ञाणतो न मञ्ञेय्य, चक्खुविञ्ञाण मे ति न मञ्ञेय्य, चक्खुसम्फस्स न मञ्ञेय्य, चक्खुसम्फस्सस्मि न मञ्ञेय्य, चक्खुसम्फस्सतो न मञ्ञेय्य, चक्खुसम्फस्सो मे ति न मञ्ञेय्य। यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञेय्य, तस्मि पि न मञ्ञेय्य, ततो पि न मञ्ञेय्य, त मे ति न मञ्ञेय्य।

---

१ विहरति – स्या०।

"सोत न मञ्ञेय्य घान न मञ्ञेय्य जिव्ह न मञ्ञेय्य, जिव्हाय न मञ्ञेय्य, जिव्हातो[1] न मञ्ञेय्य, जिव्हा मे ति न मञ्ञेय्य, रसे न मञ्ञेय्य जिव्हाविञ्ञाण न मञ्ञेय्य जिव्हासम्फस्स न मञ्ञेय्य यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञेय्य, तस्मि पि न मञ्ञेय्य, ततो पि न मञ्ञेय्य, त मे ति न मञ्ञेय्य।

"काय न मञ्ञेय्य मन न मञ्ञेय्य, मनस्मि न मञ्ञेय्य, मनतो न मञ्ञेय्य, मनो मेति न मञ्ञेय्य, धम्मे न मञ्ञेय्य मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञेय्य, तस्मि पि न मञ्ञेय्य, ततो पि न मञ्ञेय्य, त मे ति न मञ्ञेय्य, सब्ब न मञ्ञेय्य, सब्बस्मि न मञ्ञेय्य, सब्बतो न मञ्ञेय्य, सब्ब मे ति न मञ्ञेय्य।

"सो एव अमञ्ञमानो न किञ्चि पि लोके उपादियति। अनुपादिय न परितस्सति। अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति। R 66
'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति।

---

९१ दुतियएजासुत्तं

९२ "एजा, भिक्खवे, रोगो, एजा गण्डो, एजा सल्ल। B 290
तस्मातिह, भिक्खवे, तथागतो अनेजो विहरति वीतसल्लो। तस्मातिह, भिक्खवे, भिक्खु चे[2] पि[2] आकङ्खेय्य 'अनेजो विहरेय्य वीतसल्लो' ति, चक्खु न मञ्ञेय्य, चक्खुस्मि न मञ्ञेय्य, चक्खुतो न मञ्ञेय्य, चक्खु[3] मे ति न मञ्ञेय्य, रूपे न मञ्ञेय्य चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्स यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञेय्य, तस्मि पि न मञ्ञेय्य, ततो पि न मञ्ञेय्य, त मे ति न मञ्ञेय्य। य हि, भिक्खवे, मञ्ञति यस्मि मञ्ञति यतो मञ्ञति य मे ति मञ्ञति, ततो त होति अञ्ञथा। अञ्ञथाभावी भवसत्तो लोको भवमेव अभिनन्दति पे०।

---

१ जिव्हतो – रो०। २–२ रो० पोत्थके नत्थि। ३ चक्खु – स्या०, रो०।

"जिव्ह न मञ्ञेय्य, जिव्हाय न मञ्ञेय्य, जिव्हातो न मञ्ञेय्य, जिव्हा मे ति न मञ्ञेय्य, रसे न मञ्ञेय्य जिव्हाविञ्ञाण जिव्हासम्फस्स यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञेय्य, तस्मि पि न मञ्ञेय्य, ततो पि न मञ्ञेय्य, त मे ति न मञ्ञेय्य। य हि, भिक्खवे, मञ्ञति यस्मि मञ्ञति यतो मञ्ञति य मे ति मञ्ञति, ततो त होति अञ्ञथा। अञ्ञथाभावी भवसत्तो लोको भवमेव अभिनन्दति पे॰ ।

"मन न मञ्ञेय्य, मनस्मि न मञ्ञेय्य, मनतो न मञ्ञेय्य, मनो मे ति न मञ्ञेय्य मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न मञ्ञेय्य, तस्मि पि न मञ्ञेय्य, ततो[1] पि न मञ्ञेय्य[1], त मे ति न मञ्ञेय्य। य हि, भिक्खवे, मञ्ञति यस्मि मञ्ञति
R 67 यतो मञ्ञति य मे ति मञ्ञति, ततो त होति अञ्ञथा। अञ्ञथाभावी भवसत्तो लोको भवमेव अभिनन्दति।

"यावता, भिक्खवे, खन्धधातुआयतना त पि न मञ्ञेय्य, तस्मि पि न मञ्ञेय्य, ततो पि न मञ्ञेय्य, त मे ति न मञ्ञेय्य। सो एव अमञ्ञमानो न किञ्चि लोके उपादियति। अनुपादिय न परितस्सति। अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति।

---

६२ पठमद्वयसुत्तं

B 291 ६३ "द्वय वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[2]। त सुणाथ। किञ्च, भिक्खवे, द्वय ? चक्खु चेव रूपा च, सोत चेव सद्दा च, घान चेव गन्धा च, जिव्हा चेव रसा च, कायो चेव फोट्ठब्बा च, मनो चेव धम्मा च – इद वुच्चति, भिक्खवे, द्वय।

"यो, भिक्खवे, एव वदेय्य – 'अहमेत द्वय पच्चक्खाय अञ्ञ द्वय पञ्ञापेस्सामी[3]' ति, तस्स वाचावत्थुकमेवस्स[4]। पुट्ठो च न सम्पा-

---

१–१ रो॰ पोत्थके नत्थि। २ देसिस्सामि – स्या॰, रो॰। ३ पञ्ञापेस्सामी – स्या॰। ४ ॰वत्थुदेवस्स – स्या॰।

येय्य। उत्तरि च विघात आपज्जेय्य। त किस्स हेतु ? यथा त, भिक्खवे, अविसयस्मि'' ति।

---

९३ दुतियद्वयसुत्त

९४ "द्वय, भिक्खवे, पटिच्च विञ्ञाणं सम्भोति। कथ च, भिक्खवे, द्वय पटिच्च विञ्ञाण सम्भोति ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण। चक्खु अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि। रूपा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो। इत्थेत द्वय चल R 68 चेव ब्यथ[1] च अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि। चक्खुविञ्ञाणे अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि। यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुविञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी। अनिच्च खो पन, भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उप्पन्न चक्खुविञ्ञाण कुतो निच्च भविस्सति ! या[2] खो, भिक्खवे, इमेस तिण्ण धम्मान सङ्गति सन्निपातो समवायो, अय वुच्चति चक्खुसम्फस्सो। चक्खुसम्फस्सो पि अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुसम्फस्सस्स उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी। अनिच्च खो पन, भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उप्पन्नो चक्खुसम्फस्सो कुतो निच्चो भविस्सति ! फुट्ठो, भिक्खवे, वेदेति, फुट्ठो चेतेति, फुट्ठो सञ्जानाति। इत्थेते पि धम्मा चला चेव ब्यथा च अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो पे०।

"जिव्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिव्हाविञ्ञाण। जिव्हा अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी। रसा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो। इत्थेत द्वय चल चेव ब्यथ च अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि। जिव्हाविञ्ञाण अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि। यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिव्हाविञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि हेतु B 29 2 सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी। अनिच्च खो पन, भिक्खवे, पच्चय पटिच्च उप्पन्न जिव्हाविञ्ञाण कुतो निच्च भविस्सति ! या खो, भिक्खवे, इमेस तिण्ण धम्मान सङ्गति सन्निपातो समवायो, अय वुच्चति जिव्हासम्फस्सो। जिव्हासम्फस्सो[3] पि अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिव्हासम्फस्सस्स

---

१ ब्याध – स्या०, व्यय – रो०। २ यो – स्या०। ३ जिव्हाफस्सो – रो०।

उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथा-
R 69 भावी । अनिच्चं खो पन, भिक्खवे, पच्चयं पटिच्च उप्पन्नो जिव्हा-सम्फस्सो कुतो निच्चो भविस्सति ! फुट्ठो, भिक्खवे, वेदेति, फुट्ठो चेतेति, फुट्ठो सञ्जानाति । इत्थेते पि धम्मा चला चेव ब्यथा च अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो पे० ।

"मनं च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाणं । मनो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी । धम्मा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो । इत्थेतं द्वयं चलं चेव ब्यथं च अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि । मनोविञ्ञाणं अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि । यो पि हेतु यो पि पच्चयो मनोविञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी । अनिच्चं खो पन, भिक्खवे, पच्चयं पटिच्च उप्पन्नं मनोविञ्ञाणं कुतो निच्चं भविस्सति ! या खो, भिक्खवे, इमेसं तिण्णं धम्मानं सङ्गति सन्निपातो समवायो, अयं वुच्चति मनोसम्फस्सो । मनोसम्फस्सो पि अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथा-भावी । यो पि हेतु यो पि पच्चयो मनोसम्फस्सस्स उप्पादाय सो पि हेतु सो पि पच्चयो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी । अनिच्चं खो पन, भिक्खवे, पच्चयं पटिच्च उप्पन्नो मनोसम्फस्सो कुतो निच्चो भविस्सति ! फुट्ठो, भिक्खवे, वेदेति, फुट्ठो चेतेति, फुट्ठो सञ्जानाति । इत्थेते पि धम्मा चला चेव ब्यथा च अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथा-भाविनो । एवं खो, भिक्खवे, द्वयं पटिच्च विञ्ञाणं सम्भोती" ति ।

छन्नवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

पलोकसुञ्ञा[1] सङ्खित्तं, छन्नो पुण्णो च बाहियो ।
एजेन[2] च दुवे[3] वुत्ता, द्वयेहि अपरे दुवे[3] ति ॥

---

९४ अदन्तअगुत्तसुत्तं

B 293, R 70 ९५ सावत्थिनिदानं । "छयिमे, भिक्खवे, फस्सायतना अदन्ता अगुत्ता अरक्खिता असंवुता दुक्खाधिवाहा होन्ति । कतमे छ ? चक्खुं[4], भिक्खवे, फस्सायतनं अदन्तं अगुत्तं अरक्खितं असंवुतं दुक्खा-

१ पलोकसुञ्ञो – रो० । २ एजेनेव – रो० । ३ द्वे – स्या०, रो० । ४ चक्खु – स्या०, रो० ।

धिवाह होति पे० जिव्हा, भिक्खवे, फस्सायतन अदन्त अगुत्त अरक्खित असवुत दुक्खाधिवाह होति पे० मनो, भिक्खवे, फस्सायतन अदन्त अगुत्त अरक्खित असवुत्त दुक्खाधिवाह होति । इमे खो, भिक्खवे, छ फस्सायतना अदन्ता अगुत्ता अरक्खिता असवुता दुक्खाधिवाहा होन्ति ।

"छयिमे, भिक्खवे, फस्सायतना सुदन्ता सुगुत्ता सुरक्खिता सुसवुता सुखाधिवाहा होन्ति । कतमे छ ? चक्खु, भिक्खवे, फस्सायतन सुदन्त सुगुत्त सुरक्खित सुसवुत सुखाधिवाह होति पे० जिव्हा, भिक्खवे, फस्सायतन सुदन्त सुगुत्त सुरक्खित सुसवुत सुखाधिवाह होति पे० मनो, भिक्खवे, फस्सायतन सुदन्त सुगुत्त सुरक्खित सुसवुत सुखाधिवाह होति । इमे खो, भिक्खवे, छ फस्सायतना सुदन्ता सुगुत्ता सुरक्खिता सुसवुता सुखाधिवाहा होन्ती" ति ।

९६ इदमवोच भगवा पे० एतदवोच सत्था –

"सळेव[1] फस्सायतनानि भिक्खवो[2],
असवुतो यत्थ दुक्ख निगच्छति ।
तेस च ये सवरण अवेदिसु[3],
सद्धादुतिया विहरन्तानवस्सुता ।।

"दिस्वान रूपानि मनोरमानि,
अथो पि दिस्वान अमनोरमानि ।
मनोरमे रागपथ विनोदये,
न चाप्पिय[4] मे ति मन पदोसये ।।

"सद्द च सुत्वा दुभय[5] पियाप्पिय, R 71
पियम्हि सद्दे न समुच्छितो सिया ।
अथोप्पिये[6] दोसगत विनोदये,
न चाप्पिय मेति मन पदोसये ।।

"गन्ध च घत्वा[7] सुरभि मनोरम, B 294
अथो पि घत्वा असुचि अकन्तिय ।
अकन्तियस्मि पटिघ विनोदये,
छन्दानुनीतो न च कन्तिये सिया ।।

---

१ छळेव – स्या०, रो० । २ भिक्खवे – स्या० । ३ अवेदिसु – रो० । ४ चप्पिय – रो० । ५ दुतिय – स्या० । ६ अथोपिये – स्या०, अथप्पिये – रो० । ७ घात्वा – रो० ।

"रस च भोत्वान[1] असादित[2] च सादु,
अथो पि भोत्वान असादुमेकदा ।
सादु रस नाज्झोसाय भुञ्जे[3],
विरोधमसादुसु नोपदसये ॥
"फस्सेन फुट्ठो न सुखेन मज्जे[4],
दुक्खेन फुट्ठो पि न सम्पवेधे ।
फस्सद्वय सुखदुक्खे[5] उपेक्खे[6],
अनानुरुद्धो अविरुद्ध केनचि ॥
"पपञ्चसञ्ञा इतरीतरा नरा,
पपञ्चयन्ता उपयन्ति सञ्ञिनो ।
मनोमय गेहसित च सब्ब,
पनुज्ज नेक्खम्मसित इरीयति[7] ॥
"एव मनो छस्सु यदा सुभावितो,
फुट्ठस्स चित्त न विकम्पते क्वचि ।
ते रागदोसे[8] अभिभुय्य भिक्खवो,
भवत्थ[9] जातिमरणस्स पारगा" ति ॥

---

९५ मालुक्यपुत्तसुत्त

R 72 ९७ अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो येन[1] भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

B 295 "एत्थ दानि, मालुक्यपुत्त, कि दहरे भिक्खू वक्खाम[11] । यत्र हि नाम त्व, भिक्खु, जिण्णो वुड्ढो[12] महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो सङ्खित्तेन ओवाद याचसी" ति ।

"किञ्चापाह,[13] भन्ते, जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्धगतो वयो-

---

१ भोत्वा – स्या० । २ परित – स्या०, सादित – रो० । ३ भुञ्जति – स्या०, रो० । ४ मज्झे – स्या० । ५ सुखदुक्ख – स्या० । ६ उपेखो – रो० । ७ हि इरियति – स्या० । ८ रागदोस – स्या० । ९ भवथ – स्या० । १० आतापी पहितत्तो येन– स्या० । ११ वक्खामि – स्या० । १२ वुद्धो – म०, सी०, रो० । १३ किञ्चापिह – स्या०, किञ्चापह – रो० ।

अनुप्पत्तो । देसेतु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म, देसेतु सुगतो सङ्खित्तेन धम्म, अप्पेव नामाह[1] भगवतो भासितस्स अत्थ आजानेय्य । अप्पेव नामाह भगवतो भासितस्स दायादो अस्स" ति ।

"त कि मञ्ञसि, मालुक्यपुत्त, ये ते चक्खुविञ्ञेय्या रूपा अदिट्ठा अदिट्ठपुब्बा, न च पस्ससि न च ते होति पस्सेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"ये ते सोतविञ्ञेय्या सद्दा अस्सुता अस्सुतपुब्बा, न च सुणासि न च ते होति सुणेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"ये ते घानविञ्ञेय्या गन्धा अघायिता अघायितपुब्बा, न च घायसि न च ते होति घायेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"ये ते जिव्हाविञ्ञेय्या रसा असायिता असायितपुब्बा, न च सायसि न च ते होति सायेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"ये ते कायविञ्ञेय्या फोट्ठब्बा असम्फुट्ठा असम्फुट्ठपुब्बा, न च फुससि न च ते होति फुसेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"ये ते मनोविञ्ञेय्या धम्मा अविञ्ञाता अविञ्ञातपुब्बा, R 73
न च विजानासि न च ते होति विजानेय्य ति ? अत्थि ते तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एत्थ च ते, मालुक्यपुत्त, दिट्ठसुतमुतविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु दिट्ठे दिट्ठमत्त भविस्सति, सुते सुतमत्त भविस्सति, मुते मुतमत्त भविस्सति, विञ्ञाते विञ्ञातमत्त भविस्सति । यतो खो ते, मालुक्यपुत्त, दिट्ठसुत-

---

४ नामह – रो० ।

B 296 मुतविञ्ञातब्बेसु धम्मेसु दिट्ठे दिट्ठमत्त भविस्सति, सुते सुतमत्त भविस्सति, मुते मुतमत्त भविस्सति, विञ्ञाते विञ्ञातमत्त भविस्सति, ततो त्व, मालुक्यपुत्त, न तेन । यतो त्व, मालुक्यपुत्त, न तेन, ततो त्व, मालुक्यपुत्त, न तत्थ । यतो त्व, मालुक्यपुत्त, न तत्थ, ततो त्व, मालुक्यपुत्त, नेविध, न हुर, न उभयमन्तरेन । एसेवन्तो दुक्खस्सा" ति ।

"इमस्स ख्वाहं, भन्ते, भगवता[1] सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानामि –

"रूप दिस्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस[2] तिट्ठति ।।
तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका रूपसम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति[3] ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ।।

"सद्द सुत्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ।।
तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका सद्दसम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान[4] वुच्चति ।।

R 74 "गन्ध घत्वा[5] सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ।।
तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका गन्धसम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ।।

"रस भोत्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ।।
तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका रससम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ।।

---

१ भगवतो – स्या० । २ अज्झोसा – स्या० । ३ चित्तमस्सुपहञ्ञति – रो० । ४ निब्बानं – रो० । ५ घात्वा – स्या०, रो० ।

"फस्स[1] फुस्स सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो । B 297
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ॥
तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका फस्ससम्भवा[2] ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥

"धम्म ञत्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस तिट्ठति ॥
तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका धम्मसम्भवा ।
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ॥

"न सो रज्जति रूपेसु, रूप दिस्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
यथास्स पस्सतो रूप, सेवतो चा पि वेदन ।
खीयति[3] नोपचीयति[4], एव सो चरती[5] सतो ।
एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

"न सो रज्जति सद्देसु, सद्द सुत्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
यथास्स सुणतो सद्द, सेवतो चा पि वेदन ।
खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

"न सो रज्जति गन्धेसु, गन्ध घत्वा पटिस्सतो । R 75
विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥
यथास्स घायतो गन्ध, सेवतो चा पि वेदन ।
खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ॥

"न सो रज्जति रसेसु, रस भोत्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ॥

१ फोट्ठब्ब – स्या० । २ फोट्ठब्बसम्भवा – स्या० । ३ खिय्यति – स्या० । ४ नो पचियति – स्या० । ५ चरति – रो० ।

B 298 यथास्स सायतो रस, सेवतो चा पि वेदन ।
खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ।।

“न सो रज्जति फस्सेसु, फस्स फुस्स पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ।।
यथास्स फुसतो फस्स, सेवतो चा पि वेदन ।
खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चति ।।

“न सो रज्जति धम्मेसु, धम्म ञत्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ।।
यथास्स जानतो धम्म, सेवतो चा पि वेदन ।
खीयति नोपचीयति, एव सो चरती सतो ।
एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चती ति ।।

“इमस्स ख्वाह[1], भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी” ति ।

“साधु साधु, मालुक्यपुत्त! साधु खो त्व, मालुक्यपुत्त, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि –

‘रूप दिस्वा सति मुट्ठा, पिय निमित्त मनसि करोतो ।
सारत्तचित्तो वेदेति, त च अज्झोस[2] तिट्ठति ।
तस्स वड्ढन्ति वेदना, अनेका रूपसम्भवा
अभिज्झा च विहेसा च, चित्तमस्सूपहञ्ञति ।
एव आचिनतो दुक्ख, आरा निब्बान वुच्चति ।। पे० ।।

R 76 ‘न सो रज्जति धम्मेसु, धम्म ञत्वा पटिस्सतो ।
विरत्तचित्तो वेदेति, त च नाज्झोस तिट्ठति ।।
यथास्स विजानतो धम्म, सेवतो चा पि वेदन ।
खीयति[3] नोपचीयति[4], एव सो चरती सतो ।
एव अपचिनतो दुक्ख, सन्तिके निब्बान वुच्चती’ ति ।।

१ खोह – रो० । २ अज्झोसा–स्या० । ३ खिय्यति–स्या० । ४ नोपचियति–स्या० ।

"इमस्स खो, मालुक्यपुत्त, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा B 299
अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि। अथ खो आयस्मा मालुक्यपुत्तो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर – ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि। "खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि । अञ्ञातरो च पनायस्मा मालुक्यपुत्तो अरहत अहोसी ति ।

---

९६ परिहानधम्मसुत्त

९८ "परिहानधम्म च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1] अपरिहानधम्म च छ च अभिभायतनानि । त सुणाथ । कथ च, भिक्खवे,परिहानधम्मो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा[2] सयोजनिया । त चे भिक्खु अधिवासेति नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति[3] न अनभाव गमेति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना – 'परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । परिहान हेत वुत्त भगवता[4] ति पे० ।

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो जिव्हाय रस सायित्वा उप्पज्जन्ति पे० पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्ञाय R 77
उप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा सयोजनिया । त चे भिक्खु अधिवासेति नप्पजहति न विनोदेति न ब्यन्तीकरोति न अनभाव गमेति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना – 'परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । परिहान हेत वुत्त भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, परिहानधम्मो होति ।

"कथ च, भिक्खवे, अपरिहानधम्मो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा सयोजनिया । त चे भिक्खु नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभाव गमेति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना – 'न परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । अपरिहान हेत वुत्त भगवता ति पे० ।

१. देसिस्सामि – स्या०, रो० । २ धम्मा सरसङ्कप्पा – स्या०, रो० । ३ ब्यन्तिकरोति – रो० । ४ भगवा – रो० ।

B 300 "पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो जिव्हाय रस सायित्वा उप्पज्जन्ति पे० पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्ञाय उप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा सयोजनिया । त चे भिक्खु नाधिवासेति पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभाव गमेति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना – 'न परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । अपरिहान हेत वुत्त भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, अपरिहानधम्मो होति ।

"कतमानि च, भिक्खवे, छ अभिभायतनानि ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा नुप्पज्जन्ति पापका अकुसला सरसङ्कप्पा सयोजनिया । वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना –'अभिभूतमेत आयतन' । अभिभायतन हेत वुत्त भगवता ति पे० पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्ञाय नुप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सयोजनिया । वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना –'अभिभूतमेत आयतन' । अभिभायतन हेत वुत्त भगवता ति । इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, छ अभिभायतनानी" ति ।

---

९७ पमादविहारीसुत्त

R 78 ९९ "पमादविहारि च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अप्पमादविहारि च । त सुणाथ । कथ च, भिक्खवे, पमादविहारी होति ? चक्खुन्द्रिय असवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्त ब्यासिञ्चति । चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु तस्स ब्यासित्तचित्तस्स पामोज्ज[1] न होति । पामोज्जे असति पीति न होति । पीतिया असति पस्सद्धि न होति । पस्सद्धिया असति दुक्ख होति[2]। दुक्खिनो चित्त न समाधियति । असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति । धम्मान अपातुभावा पमादविहारी त्वेव सङ्ख गच्छति पे० जिव्हिन्द्रिय असवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्त ब्यासिञ्चति[3] । जिव्हाविञ्ञेय्येसु रसेसु तस्स ब्यासित्तचित्तस्स पे० पमादविहारी त्वेव सङ्ख गच्छति पे० मनिन्द्रिय असवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्त ब्यासिञ्चति । मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु तस्स ब्यासित्तचित्तस्स पामोज्ज न होति । पामोज्जे असति पीति न होति । पीतिया असति पस्सद्धि न

---

१ पामुज्ज – स्या०, रो० । २ विहरति – स्या०, रो० । ३ ब्यासिच्चति – स्या०, व्यासिञ्चति – रो० ।

होति । पस्सद्धिया असति दुक्ख होति । दुक्खिनो चित्त न समाधियति । असमाहिते चित्ते धम्मा न पातुभवन्ति । धम्मान अपातुभावा पमाद B 301 विहारी त्वेव सङ्ख गच्छति । एव खो, भिक्खवे, पमादविहारी होति ।

"कथ च, भिक्खवे, अप्पमादविहारी होति ? चक्खुन्द्रिय सवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्त न ब्यासिञ्चति । चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु तस्स अब्यासित्तचित्तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख विहरति[१] । सुखिनो चित्त समाधियति । समाहिते चित्ते धम्मा पातुभवन्ति । धम्मान R 79 पातुभावा अप्पमादविहारी त्वेव सङ्ख गच्छति पे० जिव्हिन्द्रिय सवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्त न ब्यासिञ्चति पे० अप्पमादविहारी त्वेव सङ्ख गच्छति । मनिन्द्रिय सवुतस्स, भिक्खवे, विहरतो चित्त न ब्यासिञ्चति । मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु तस्स अब्यासित्तचित्तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख विहरति[२] । सुखिनो चित्त समाधियति । समाहिते चित्ते धम्मा पातुभवन्ति । धम्मान पातुभावा अप्पमादविहारी त्वेव सङ्ख गच्छति । एव खो, भिक्खवे, अप्पमादविहारी होती" ति ।

---

९८ संवरसुत्तं

१०० "सवर च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असवर च । त सुणाथ । कथ च, भिक्खवे, असवरो होति ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता[३] रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना – 'परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । परिहान हेत वुत्त भगवता ति पे० सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, वेदितब्बमेत, भिक्खवे, भिक्खुना – 'परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । परिहान हेत वुत्त भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, असवरो होति ।

---

१ वेदियति – रो० । २ वेदयति – स्या०, वेदियति – रो० । ३ कामूपसञ्हिता – स्या०, कामुपसहिता – रो० ।

"कथ च, भिक्खवे, सवरो होति ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, वेदितब्बमेत, R 80 भिक्खवे, भिक्खुना – 'न परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । अपरिहान B 302 हेत वुत्त भगवता ति पे० सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, वेदितब्बमेत भिक्खुना[1] – 'न परिहायामि कुसलेहि धम्मेहि' । अपरिहान हेत वुत्त भगवता ति । एव खो, भिक्खवे, सवरो होती" ति ।

---

९९ समाधिसुत्त

१०१ "समाधि, भिक्खवे, भावेथ । समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति । किञ्च यथाभूत पजानाति ? 'चक्खु[2] अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति, 'रूपा अनिच्चा' ति यथाभूत पजानाति, 'चक्खुविञ्ञाण अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति, 'चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो' ति यथाभूत पजानाति । 'यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति पे० 'मनो अनिच्च[3]' ति यथाभूत पजानाति । धम्मा मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्सो 'यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति । समाधि, भिक्खवे भावेथ । समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाती" ति ।

---

१०० पटिसल्लानसुत्त

१०२ "पटिसल्लाने[4], भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति । किञ्च यथाभूत पजानाति ? 'चक्खु अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति, 'रूपा अनिच्चा' ति यथाभूत R 81 पजानाति, 'चक्खुविञ्ञाण अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति, 'चक्खु-

---

१ भिक्खवे भिक्खुना – स्या० रो० । २ चक्खु – स्या०, रो० । ३ अनिच्चो – स्या०, रो० । ४ पटिसल्लिना – स्या०, पटिसल्लाण – रो० ।

सम्फस्सो अनिच्चो' ति यथाभूत पजानाति पे० 'यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च' ति यथाभूत पजानाति । पटिसल्लाने, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनो[1], भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाती" ति ।

---

१०१ पठमनतुम्हाकसुत्तं

१०३ "य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? चक्खु[2], भिक्खवे, न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । B 303 रूपा न तुम्हाक । ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । चक्खुविञ्ञाण न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । चक्खुसम्फस्सो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति पे० जिव्हा न तुम्हाक । त पजहथ । सा वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सति । रसा न तुम्हाक । ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । जिव्हाविञ्ञाण न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । जिव्हासम्फस्सो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति । R 82 यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति पे० मनो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति । धम्मा न तुम्हाक । ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । मनोविञ्ञाण न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । मनोसम्फस्सो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति ।

---

१ पटिसल्लानो – रो० । २ चक्खु – स्या०, रो० ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने तिणकट्ठसाखापलास त जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चय वा करेय्य, अपि नु तुम्हाक एवमस्स – 'अम्हे जनो हरति वा डहति वा यथापच्चय वा करोती'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त किस्स हेतु" ?

"न हि नो एत, भन्ते, अत्ता वा अत्तनिय वा" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खु न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । रूपा न तुम्हाक चक्खुविञ्ञाण चक्खुसम्फस्सो पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सती" ति ।

---

१०२ दुतियनतुम्हाकसुत्तं

B 304 १०४ "य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? चक्खु, भिक्खवे, न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । रूपा न तुम्हाक । ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । चक्खुविञ्ञाण न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । चक्खुसम्फस्सो न तुम्हाक । त पजहथ । सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि न तुम्हाक । त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । य पि, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सती" ति ।

---

१०३ उद्दकसुत्तं

R 83 १०५ "उद्दको[1] सुद, भिक्खवे, रामपुत्तो एव वाच भासति – 'इद जातु वेदगू, इद जातु सब्बजी[2], इद जातु अपलिखत[3] गण्डमूल पलिखणि[4]' ति । त खो पनेत, भिक्खवे, उद्दको रामपुत्तो अवेदगू येव समानो 'वेदगूस्मी' ति भासति, असब्बजी येव समानो 'सब्बजीस्मी'

१ उदको – म० । २ पब्बजि – स्या०, सब्बजि – रो० । ३ पलिखित – रो० । ४ पलिखणी – रो० ।

ति भासति, अपलिखत येव गण्डमूल पलिखत मे 'गण्डमूल' ति भासति । इध खो त, भिक्खवे, भिक्खु सम्मा वदमानो वदेय्य– 'इद जातु वेदगू, इद जातु सब्बजी, इद जातु अपलिखत गण्डमूल पलिखणि' ति ।

"कथ च भिक्खवे, वेदगू होति ? यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम[1] च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति, एव खो, भिक्खवे, भिक्खु वेदगू होति ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सब्बजी होति ? यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति, एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सब्बजी होति ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खुनो अपलिखत गण्डमूल पलिखत
होति ? गण्डो ति खो, भिक्खवे, इमस्सेत चातुम्महाभूतिकस्स[2] कायस्स B 305
अधिवचन मातापेत्तिकसम्भवस्स ओदनकुम्मासूपचयस्स अनिच्चुच्छादन
परिमद्दनभेदनविद्धसनधम्मस्स । गण्डमूल ति खो, भिक्खवे, तण्हायेत
अधिवचन । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो तण्हा पहीना होति उच्छिन्न-
मूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता[3] आयति अनुप्पादधम्मा, एव खो, R 84
भिक्खवे, भिक्खुनो अपलिखत गण्डमूल पलिखत[4] होति ।

"उद्दको सुद, भिक्खवे, रामपुत्तो एव वाच भासति – 'इद जातु वेदगू, इद जातु सब्बजी, इद जातु अपलिखत गण्डमूल पलिखणि' ति । त खो पनेत, भिक्खवे, उद्दको रामपुत्तो अवेदगू येव समानो 'वेदगूस्मी' ति भासति, असब्बजी येव समानो 'सब्बजीस्मी' ति भासति, अपलिखत येव गण्डमूल 'पलिखत मे गण्डमूल' ति भासति । इध[5] खो त[6], भिक्खवे, भिक्खु सम्मा वदमानो वदेय्य – 'इद जातु वेदगू, इद जातु सब्बजी, इद जातु अपलिखत गण्डमूल पलिखणि'' ति ।

सळवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

द्वे सगय्हा परिहान, पमादविहारी च सवरो ।
समाधि पटिसल्लान[7], द्वे नतुम्हाकेन उद्दको ति ॥

सळायतनवग्गे दुतियपण्णासको समत्तो ।

---

१ अत्थगम – रो० । २ चातुमहाभूतिकस्स – म० । ३ अनुभावकता – रो० । ४ पलिखित – स्या०, रो० । ५ इद – स्या० । ६ स्या० पोत्थके नत्थि । ७ पटिसल्लिन– स्या०, पतिसल्लान – रो० ।

तस्स[1] वग्गुद्दानं

अविज्जा मिगजालं च, गिलानं छन्नं चतुत्थकं ।
सळवग्गेन पञ्ञास, दुतियो पण्णासको अयं ति ॥

पठमसतकं ।

---

१०४ योगक्खेमिसुत्तं

२ 85 १०६ सावत्थिनिदानं । "योगक्खेमिपरियायं वो[2], भिक्खवे, धम्मपरियायं देसेस्सामि[3] । तं सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, योगक्खेमिपरियायो धम्मपरियायो ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा
3 306 कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता[4] रजनीया[5] । ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता[6] आयतिं अनुप्पादधम्मा । तेसं च पहानाय अक्खासि योगं, तस्मा तथागतो 'योगक्खेमी' ति वुच्चति पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसंहिता रजनीया । ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । तेसं च पहानाय अक्खासि योगं, तस्मा तथागतो 'योगक्खेमी' ति वुच्चति । अयं खो, भिक्खवे, योगक्खेमिपरियायो धम्मपरियायो" ति ।

---

१०५ उपादायसुत्तं

१०७ "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति किं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखं दुक्खं" ति ?

भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"चक्खुस्मिं खो[7], भिक्खवे, सति चक्खुं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखं दुक्खं पे० मनस्मिं सति मनं उपादाय उप्पज्जति अज्झत्तं सुखं दुक्खं । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, चक्खुं[8] निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

---

१ दुतियपण्णासके – स्या०, दुतियपञ्ञासके – रो० । २ खो – स्या० । ३ देसिस्सामि – स्या०, रो० । ४ कामूपसञ्हिता – स्या०, कामुपसंहिता – रो० । ५ रजनिया – स्या० । ६ अनभावकता – रो० । ७ वो० – रो० । ८ चक्खु – स्या०, रो० ।

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुख दुक्ख" ति ?

"नो हेत भन्ते" पे० जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ? R 86

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुख दुक्ख" ति ?

"नो हेत, भन्ते" पे० मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुख दुक्ख" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति , विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

१०६ दुक्खसमुदयसुत्तं

१०८ "दुक्खस्स, भिक्खवे, समुदय च अत्थङ्गम च देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्स- B 307
पच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । अय दुक्खस्स समुदयो पे० जिव्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिव्हाविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । अय दुक्खस्स समुदयो पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । अय खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ।

"कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो[1], उपादाननिरोधा[1] भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय दुक्खस्स अत्थङ्गमो पे० जिव्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति
R 87 जिव्हाविञ्ञाण पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

१०७ लोकसमुदयसुत्तं

१०६ "लोकस्स, भिक्खवे, समुदय च अत्थङ्गम च देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अय खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो पे० जिव्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिव्हाविञ्ञाण पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपा-
B 308 दान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । अय खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो ।

"कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्स-

---

१–१ रो० पोत्थके नत्थि ।

पच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय खो, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो   पे०   जिव्ह् च पटिच्च रसे च उप्पज्जति   पे०   मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा   पे०   एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय खो, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो" ति ।

१०८ सेय्योहमस्मिसुत्त

११० किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति कि उपादाय कि अभिनिविस्स सेय्योहमस्मी ति वा होति, सदिसोहमस्मी ति वा होति, हीनोहमस्मी ति वा होती" ति ? R 88

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा   ।

"चक्खुस्मि खो, भिक्खवे, सति चक्खु उपादाय चक्खु अभिनिविस्स सेय्योहमस्मी ति वा होति, सदिसोहमस्मी ति वा होति, हीनोहमस्मी ति वा होति   पे०   जिव्हाय सति   पे०   मनस्मि सति मन उपादाय मन अभिनिविस्स सेय्योहमस्मी ति वा होति, सदिसोहमस्मी ति वा होति, हीनोहमस्मी ति वा होति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त[1] सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय सेय्योहमस्मी ति वा अस्स, सदिसोहमस्मी ति वा अस्स, हीनोहमस्मी ति वा अस्सा" ति ? "नो हेत, भन्ते"   पे०   जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ? "अनिच्चा, भन्ते"   पे०   मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

---

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

B 309 "य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय सेय्योहमस्मी ति वा अस्स, सदिसोहमस्मी ति वा अस्स, हीनोहमस्मी ति वा अस्सा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

१०९ सयोजनियसुत्त

R 89 १११ "सयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि सयोजन च । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा, कतम च सयोजन ? चक्खु, भिक्खवे, सयोजनियो धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० जिव्हा सयोजनियो धम्मो मनो सयोजनियो धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ सयोजन । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा, इद सयोजन" ति ।

---

११० उपादानियसुत्त

११२ "उपादानिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादान च । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतम च उपादान ? चक्खु, भिक्खवे, उपादानियो धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादान पे० जिव्हा उपादानियो धम्मो मनो उपादानियो धम्मो । यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादान । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, इद उपादान" ति ।

१११ अज्झत्तिकायतनपरिजाननसुत्तं

११३ "चक्खु, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । सोत घान जिव्ह काय मन अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय ।

चक्खु च खो, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय पे० जिव्ह काय मन अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाया'' ति ।

---

११२ बाहिरायतनपरिजाननसुत्त

B 310, R 90

११४ "रूपे, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । सद्दे गन्धे रसे फोट्ठब्बे धम्मे अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । रूपे च खो, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय । सद्दे गन्धे रसे फोट्ठब्बे धम्मे अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाया'' ति ।

---

११३ उपस्सुतिसुत्त

११५ एक समय भगवा नातिके[1] विहरति गिञ्जकावसथे । अथ खो भगवा रहोगतो पटिसल्लीनो[2] इम धम्मपरियाय अभासि – "चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । जिव्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति पे०

---

१ ञातिके – स्या० । २ पतिसल्लीणो – रो० ।

जिव्ह च पटिच्च रसे च उप्पज्जति पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा
B 311 उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

R 91 तेन खो पन समयेन अञ्ञातरो भिक्खु भगवतो उपस्सुति ठितो होति । अद्दसा खो भगवा त भिक्खु उपस्सुति[1] ठित । दिस्वान त भिक्खु एतदवोच – "अस्सोसि नो[2] त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"उग्गण्हाहि त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय । परियापुणाहि त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय । धारेहि त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय । अत्थसहितोय, भिक्खु, धम्मपरियायो आदिब्रह्मचरियको" ति ।

योगक्खेमिवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

योगक्खेमि उपादाय, दुक्ख लोको च सेय्यो च ।
सयोजन उपादान, द्वे परिजान[3] उपस्सुती[4] ति ।।

---

११४ पठममारपाससुत्त

११६ "सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे, भिक्खु, अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो[5] सो मारबन्धनेन यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

"सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन पे० ।

B 312 "सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा

१ उपस्सुतिं – स्या०, रो० । २ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ पजान – रो० । ४ उपस्सूती – स्या० । ५ बन्धो – स्या० ।

पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन R 92 यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

"सन्ति च खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नावासगतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो। मुत्तो सो मारबन्धनेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

"सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नावासगतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

"सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु नावासगतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धनेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो" ति ।

---

११५ दुतियमारपाससुत्त

११७ "सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु बद्धो चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु, आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

"सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय B 313 तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु बद्धो मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु,

आवासगतो मारस्स, मारस्स वस गतो, पटिमुक्कस्स मारपासो । बद्धो सो मारबन्धनेन यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

"सन्ति च खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु मुत्तो चक्खुविञ्ञेय्येहि रूपेहि, नावासगतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धनेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० ।

"सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूप-
R 93 सहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु मुत्तो मनोविञ्ञेय्येहि धम्मेहि, नावासगतो मारस्स, न मारस्स वस गतो, उम्मुक्कस्स मारपासो । मुत्तो सो मारबन्धनेन न यथाकामकरणीयो पापिमतो" ति ।

---

११६ लोकन्तगमनसुत्त

११८ "नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त ञातेय्य, दट्ठेय्य[1], पत्तेय्य[2] ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा[3] लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी" ति । इद वत्वा भगवा उट्ठायासना विहार पाविसि । अथ खो तेस भिक्खून अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – "इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – 'नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त ञातेय्य, दट्ठेय्य, पत्तेय्य ति वदामि। न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी' ति । को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या" ति ?

B 314 अथ खो तेस भिक्खून एतदहोसि – "अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्ञून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा

---

१ दिट्ठेय्य – स्या० । २ पत्तय्य – रो० । ३ अपत्वा – रो० ।

आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा" ति ।

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय[1] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त आनन्द एतदवोचु – R 94

"इद खो नो, आवुसो आनन्द, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – 'नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त ञातेय्य, दट्ठेय्य, पत्तेय्य ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी' ति । तेस नो, आवुसो, अम्हाक[2] अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – 'इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – नाह, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्त ञातेय्य, दट्ठेय्य, पत्तेय्य ति वदामि । न च पनाह, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्त दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामी ति । को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या' ति ? तेस नो, आवुसो, अम्हाक एतदहोसि – 'अय खो, आवुसो, आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्ञून सब्रह्मचारीन । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा' ति । विभजतायस्मा आनन्दो" ति ।

"सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसन चरमानो महतो[3] रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो अतिक्कम्मेव मूल अतिक्कम्मेव[4] खन्ध साखापलासे सार परियेसितब्ब मञ्ञेय्य, एव सम्पदमिद आयस्मन्तान सत्थरि सम्मुखीभूते[5] त[5] भगवन्त अतिसित्वा B 315 अम्हे[6] एतमत्थ पटिपुच्छितब्ब मञ्ञथ[7] । सो हावुसो, भगवा जान

१ साराणीय – स्या०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ रो० पोत्थके नत्थि । ४ अतिक्कम्म – स्या०, रो० । ५–५ सम्मुखीभूत – स्या० । ६ तुम्हे – स्या० । ७ मञ्ञेथ – रो० ।

जानाति, पस्सं पस्सति – चक्खुभूतो, ञाणभूतो, धम्मभूतो, ब्रह्मभूतो, वत्ता, पवत्ता, अत्थस्स निन्नेता, अमतस्स दाता, धम्मस्सामी[1], तथागतो ।
R 95 सो चेव पनेतस्स कालो अहोसि यं भगवन्तं येव एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ । यथा वो भगवा ब्याकरेय्य[2] तथा वो[3] धारेय्याथा'' ति ।

"अद्धावुसो आनन्द, भगवा जानं जानाति, पस्सं पस्सति – चक्खुभूतो, ञाणभूतो, धम्मभूतो, ब्रह्मभूतो, वत्ता, पवत्ता, अत्थस्स निन्नेता, अमतस्स दाता, धम्मस्सामी, तथागतो । सो चेव पनेतस्स[4] कालो अहोसि यं भगवन्तं येव एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम । यथा नो भगवा ब्याकरेय्य तथा नं धारेय्याम । अपि चायस्मा आनन्दो सत्थु चेव संवण्णितो, सम्भावितो च विञ्ञूनं सब्रह्मचारीनं । पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजितुं । विभजतायस्मा आनन्दो अगरुं करित्वा'' ति ।

"तेन हावुसो, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी'' ति । "एवमावुसो'' ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा आनन्दो एतदवोच –

"यं खो वो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा[5] उट्ठायासना विहारं पविट्ठो – 'नाहं, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्तं ञातेय्यं, दट्ठेय्यं, पत्तेय्यं[6] ति वदामि । न च पनाहं, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्तं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामी' ति, इमस्स ख्वाहं, आवुसो, भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं[7] आजानामि । येन खो, आवुसो, लोकस्मिं लोकसञ्ञी होति लोकमानी – अयं वुच्चति अरियस्स विनये लोको । केन चावुसो[8], लोकस्मिं लोकसञ्ञी होति लोकमानी ? चक्खुना खो, आवुसो, लोकस्मिं लोकसञ्ञी होति लोकमानी । सोतेन खो, आवुसो ... घानेन खो, आवुसो ... जिव्हाय खो, आवुसो, लोकस्मिं लोकसञ्ञी
B 316 होति लोकमानी । कायेन खो, आवुसो ... मनेन खो, आवुसो, लोकस्मिं लोकसञ्ञी होति लोकमानी । येन खो, आवुसो, लोकस्मिं लोकसञ्ञी
R 96 होति लोकमानी – अयं वुच्चति अरियस्स विनये लोको । यं खो वो,

१ धम्मसामी – स्या० । २ व्याकरेय्य – रो० । ३ न – स्या०, तं – रो० । ४ रो० पोत्थके नत्थि । ५ विभजित्वा – रो० । ६ पत्तय्यं – रो० । ७ एवं – रो० । ८ केनेवावुसो – स्या० ।

आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो – 'नाहं, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्तं ञातेय्यं[1], दट्ठेय्यं, पत्तेय्यं[1] ति वदामि। न च पनाहं, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्तं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामी' ति, इमस्स ख्वाहं, आवुसो, भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि। आकङ्खमाना च पन तुम्हे आयस्मन्तो भगवन्तं[2] येव[2] उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ। यथा वो भगवा ब्याकरोति तथा नं धारेय्याथा" ति।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं –

"यं खो नो, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो – 'नाहं, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्तं ञातेय्यं, दट्ठेय्यं, पत्तेय्यं ति वदामि। न च पनाहं, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्तं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामी' ति, तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – 'इदं खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो – नाहं, भिक्खवे, गमनेन लोकस्स अन्तं ञातेय्यं, दट्ठेय्यं, पत्तेय्यं ति वदामि। न च पनाहं, भिक्खवे, अप्पत्वा लोकस्स अन्तं दुक्खस्स अन्तकिरियं वदामी ति। को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजेय्या' ति? तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं एतदहोसि – 'अयं खो आयस्मा R. 97 आनन्दो सत्थु चेव संवण्णितो, सम्भावितो च विञ्ञूनं सब्रह्मचारीनं। पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजितुं। यन्नून मयं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतमत्थं पटिपुच्छेय्यामा' ति। अथ खो मयं, भन्ते, येनायस्मा B 317 आनन्दो तेनुपसङ्कमिम्ह[3], उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतमत्थं

१-१ ञातय्यं दट्ठय्यं पत्तय्यं – रो०, ० दिट्ठेय्यं ० – स्या०। २ भगवन्तञ्ञेव – स्या०, रो०। ३ तेनुपसङ्कमिम्हा – स्या०।

पटिपुच्छिम्ह[1]। तेस नो, भन्ते, आयस्मता आनन्देन इमेहि आकारेहि इमेहि पदेहि इमेहि ब्यञ्जनेहि अत्थो विभत्तो" ति।

"पण्डितो, भिक्खवे, आनन्दो, महापञ्ञो, भिक्खवे, आनन्दो। म चे पि तुम्हे, भिक्खवे, एतमत्थ पटिपुच्छेय्याथ, अह पि[2] त एवमेव[3] ब्याकरेय्य यथा त आनन्देन ब्याकत। एसो चेवेतस्स[4] अत्थो, एव च न[5] धारेय्याथा" ति।

---

११७ कामगुणसुत्त

११९ "पुब्बेव[6] मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'ये मे पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्ठपुब्बा अतीता निरुद्धा विपरिणता, तत्र मे चित्त बहुल गच्छमान गच्छेय्य पच्चुप्पन्नेसु वा अप्प वा अनागतेसु'। तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि – 'ये मे[7] पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्ठपुब्बा अतीता निरुद्धा विपरिणता, तत्र मे अत्तरूपेन अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो'। तस्मातिह, भिक्खवे, तुम्हाक पि ये ते पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्ठपुब्बा अतीता निरुद्धा विपरिणता, तत्र वो चित्त बहुल गच्छमान गच्छेय्य पच्चुप्पन्नेसु वा अप्प वा अनागतेसु। तस्मातिह, भिक्खवे, तुम्हाक पि ये ते
R 98 पञ्च कामगुणा चेतसो सम्फुट्ठपुब्बा अतीता निरुद्धा विपरिणता, तत्र वो अत्तरूपेहि[8] अप्पमादो सति चेतसो आरक्खो करणीयो। तस्मातिह, भिक्खवे, से[9] आयतने वेदितब्बे यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिव्हा च निरुज्झति, रससञ्ञा च निरुज्झति[10], से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति, धम्मसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे" ति। इद वत्वा भगवा उट्ठायासना विहार पाविसि।

अथ खो तेस भिक्खून अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – "इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – 'तस्मातिह, भिक्खवे, से आयतने वेदितब्बे यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्ञा च निरुज्झति,

---

१ पटिपुच्छिम्हा – स्या०। २ पि च – रो०। ३ एवमेव – स्या० रो०। ४ चेव तस्स – स्या०, रो०। ५ रो० पोत्थके नत्थि। ६ पुब्बे – स्या०, रो०। ७ ये मय्ह भिक्खवे – स्या०। ८ अत्तरूपेन – स्या०। ९ ये – रो०। १० विरज्जति – स्या०, रो०।

से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिव्हा च निरुज्झति, रससञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति, B 318 धम्मसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे' ति। को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या'' ति ?

अथ खो तेस भिक्खून एतदहोसि – "अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्ञून सब्रह्मचारीन। पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु। यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा'' ति।

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदिसु। सम्मोदनीय कथ सारणीय R 99 वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त आनन्द एतदवोचु –

"इद खो नो, आवुसो आनन्द, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – 'तस्मातिह, भिक्खवे, से आयतने वेदितब्बे यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिव्हा च निरुज्झति, रससञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति, धम्मसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे' ति। तेस नो, आवुसो, अम्हाक अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – 'इद खो नो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या' ति ? तेस नो, आवुसो, अम्हाक एतदहोसि – 'अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्ञून सब्रह्मचारीन। पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स B 319 वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु। यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा' ति। विभजतायस्मा आनन्दो'' ति।

सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसन चरमानो महतो रुक्खस्स पे० विभजतायस्मा आनन्दो अगरु करित्वा ति ।

“तेनहावुसो सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी” ति ।
R 100 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा आनन्दो एतदवोच –

“य खो वो, आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो इमस्स ख्वाह, आवुसो, भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ आजानामि । सळायतननिरोध नो एत, आवुसो, भगवता सन्धाय भासित – ‘तस्मातिह, भिक्खवे, से आयतने वेदितब्बे, यत्थ चक्खु च निरुज्झति, रूपसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति, धम्मसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे’ ति । अय[1] खो[1], आवुसो, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो इमस्स ख्वाह, आवुसो, भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामि । आकङ्खमाना च पन तुम्हे आयस्मन्तो भगवन्त येव उपसङ्कमथ, उपसङ्कमित्वा एतमत्थ पुच्छेय्याथ[2] । यथा वो भगवा ब्याकरोति तथा न धारेय्याथा” ति ।

B. 320 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु –

“य खो नो, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो – ‘तस्मातिह, भिक्खवे, से आयतने वेदितब्बे, यत्थ चक्खु[3] च निरुज्झति, रूपसञ्ञा च निरुज्झति[4], से[5] आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ जिव्हा च निरुज्झति, रससञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे पे० यत्थ मनो च निरुज्झति, धम्मसञ्ञा च निरुज्झति, से आयतने वेदितब्बे’ ति, तेस नो, भन्ते,

१–१ य खो – स्या०, इमस्स ख्वाह – रो० । २ पटिपुच्छेय्याथ – स्या०, रो० । ३ चक्खु – रो० । ४ विरज्जति – स्या०, रो० । ५ ये – रो० ।

अम्हाक अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि – 'इद खो नो, आवुसो, R 101 भगवा सङ्खित्तेन उद्देस उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थ अविभजित्वा उट्ठायासना विहार पविट्ठो को नु खो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजेय्या' ति ? तेस नो, भन्ते, अम्हाक एतदहोसि – 'अय खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव सवण्णितो, सम्भावितो च विञ्ञून सब्रह्मचारीन। पहोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता सङ्खित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थ अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थ विभजितु । यन्नून मय येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छेय्यामा' ति । अथ खो मय, भन्ते, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिम्ह, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतमत्थ पटिपुच्छिम्ह । तेस नो, भन्ते, आयस्मता आनन्देन इमेहि आकारेहि, इमेहि पदेहि[1], इमेहि ब्यञ्जनेहि अत्थो विभत्तो" ति ।

"पण्डितो, भिक्खवे, आनन्दो, महापञ्ञो, भिक्खवे, आनन्दो ! म चे पि तुम्हे, भिक्खवे, एतमत्थ पटिपुच्छेय्याथ, अह पि त एवमेव ब्याकरेय्य यथा त[2] आनन्देन ब्याकत । एसो चेवेतस्स[3] अत्थो । एव च न धारेय्याथा" ति ।

---

११८ सक्कपञ्हसुत्तं

१२० एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । B 321 अथ खो सक्को देवानमिन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि। एकमन्त ठितो खो सक्को देवानमिन्दो भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन R 102 मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति ?

"सन्ति खो, देवानमिन्द, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विञ्ञाण होति तदुपादान । सउपादानो, देवानमिन्द, भिक्खुनो परिनिब्बायति पे० ।

१ लिङ्गेहि – स्या० । २ पि त – रो० । ३ चेवस्स – स्या०, चेव तस्स – रो० ।

"सन्ति खो, देवानमिन्द, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति खो, देवानमिन्द, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विञ्ञाण होति तदुपादान । सउपादानो, देवानमिन्द, भिक्खु नो परिनिब्बायति । अय खो, देवानमिन्द, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ।

"सन्ति च खो, देवानमिन्द, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्ञाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, देवानमिन्द, भिक्खु परिनिब्बायति पे० ।

"सन्ति खो, देवानमिन्द, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति खो, देवानमिन्द, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्ञाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, देवानमिन्द,
B 322 भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो, देवानमिन्द, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति ।

---

११९ पञ्चसिखसुत्तं

R 103 १२१ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । अथ खो पञ्चसिखो गन्धब्बदेवपुत्तो[1] येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो पञ्चसिखो गन्धब्बदेवपुत्तो भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति ?

"सन्ति खो, पञ्चसिख, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा पे० सन्ति खो, पञ्चसिख, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा

१ गन्धब्बपुत्तो – स्या०, रो० ।

कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विञ्ञाण होति तदुपादान । सउपादानो, पञ्चसिख, भिक्खु नो परिनिब्बायति । अय खो, पञ्चसिख, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ।

"सन्ति च खो, पञ्चसिख, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा　पे०　सन्ति खो, पञ्चसिख, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्ञाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, पञ्चसिख, भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो, पञ्चसिख, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति ।

---

१२० सारिपुत्तसद्धिविहारिकसुत्त

१२२ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "सद्धिविहारिको, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु सिक्ख पच्चक्खाय हीना- B 323
यावत्तो" ति ।

"एवमेत[1], आवुसो, होति इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारस्स, भोजने अमत्तञ्ञुनो, जागरिय अननुयुत्तस्स । 'सो वतावुसो, भिक्खु इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारो भोजने अमत्तञ्ञू जागरिय अननुयुत्तो यावजीव परिपुण्ण परि- R 104
सुद्ध ब्रह्मचरिय सन्तानेस्सती' ति नेत ठान विज्जति । 'सो वतावुसो, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो भोजने मत्तञ्ञू जागरिय अनुयुत्तो यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय सन्तानेस्सती' ति ठानमेत विज्जति ।

"कथ चावुसो, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इधावुसो, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेन[2] चक्खुन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका

---

१ एव हेत – स्या० । २ यताधिकरणमेन – रो० ।

अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जति । सोतेन सद्द सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिव्हाय रस सायित्वा कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्ञाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेन मनिन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रिय, मनिन्द्रिये सवर आपज्जति । एव खो, आवुसो, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

"कथ चावुसो, भोजने मत्तञ्ञू होति ? इधावुसो, भिक्खु पटिसङ्खा योनिसो आहार आहारेति – 'नेव दवाय, न मदाय, न मण्डनाय, न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय, विहिसूपरतिया[१], ब्रह्मचरियानुग्गहाय । इति पुराण च वेदन पटिहङ्खामि, नव च वेदन न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति, अनवज्जता च फासुविहारो चा' ति । एव खो, आवुसो, भोजने मत्तञ्ञू होति ।

"कथ चावुसो, जागरिय अनुयुत्तो होति ? इधावुसो, भिक्खु दिवस चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि[२] धम्मेहि चित्त परिसोधेति । रत्तिया पठम याम चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त
R 105 परिसोधेति । रत्तिया मज्झिम याम दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्य कप्पेति पादे[३] पाद अच्चाधाय सतो सम्पजानो, उट्ठानसञ्ञ मनसि करित्वा । रत्तिया पच्छिम याम पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि
B 324 चित्त परिसोधेति । एव खो, आवुसो, जागरिय अनुयुत्तो होति । तस्मातिहावुसो, एव सिक्खितब्ब – 'इन्द्रियेसु गुत्तद्वारा भविस्साम, भोजने मत्तञ्ञुनो[४], जागरिय अनुयुत्ता' ति । एव हि वो[५], आवुसो, सिक्खितब्ब" ति ।

---

१२१ राहुलोवादसुत्तं

१२३ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि – "परिपक्का खो राहुलस्स विमुत्तिपरि-

---

१ विहिंसूपरतिया – स्या०, रो० । २ आवरणियेहि – स्या० । ३ पादेन – स्या० । ४ मत्तञ्ञूनो – रो० । ५ खो – स्या०, ते – रो० ।

पाचनिया धम्मा, यन्नूनाह राहुल उत्तरि आसवान खये विनेय्य" ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिय[1] पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्त राहुल आमन्तेसि – "गण्हाहि, राहुल, निसीदन । येन अन्धवन तेनुपसङ्कमिस्साम दिवाविहाराया" ति । "एव, भन्ते" ति खो आयस्मा राहुलो भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदन आदाय भगवन्त पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि ।

तेन खो पन समयेन अनेकानि देवतासहस्सानि भगवन्त अनुबन्धानि होन्ति[2] – "अज्ज भगवा आयस्मन्त राहुल उत्तरि आसवान खये विनेस्सती" ति । अथ खो भगवा अन्धवन अज्झोगाहेत्वा[3] अञ्ञतरस्मि रुक्खमूले पञ्ञत्ते आसने निसीदि । आयस्मा पि खो राहुलो भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न R 106
खो आयस्मन्त राहुल भगवा एतदवोच –

"त कि मञ्ञसि, राहुल, चक्खु[4] निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु– 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" पे० चक्खुविञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सञ्ञागत सङ्खारगत विञ्ञाणगत त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

१ सावत्थि – स्या० । २ भवन्ति – स्या०, रो० । ३ अज्झोगहेत्वा – रो० । ४ चक्खु – स्या० रो० ।

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु–
B 325 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" पे० जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" पे० जिव्हाविञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" जिव्हासम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सञ्ञागत सङ्खारगत विञ्ञाणगत त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" पे० मनो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

R 107 "य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु–
'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" पे० मनोविञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० मनोसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सञ्ञागत सङ्खारगत विञ्ञाणगत त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सञ्ञागत सङ्खारगत विञ्ञाणगत तस्मि पि निब्बिन्दति पे० जिव्हाय पि निब्बिन्दति, रसेसु पि निब्बिन्दति, जिव्हाविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, जिव्हासम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सञ्ञागत सङ्खारगत विञ्ञाणगत तस्मि पि निब्बिन्दति पे० मनस्मि पि निब्बिन्दति, धम्मेसु पि निब्बिन्दति, मनोविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, मनोसम्फस्से पि निब्बिन्दति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदनागत सञ्ञागत सङ्खारगत विञ्ञाणगत तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

१२४ इदमवोच भगवा । अत्तमनो आयस्मा राहुलो भगवतो भासित अभिनन्दि । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने आयस्मतो राहुलस्स अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चि[1] । अनेकान च देवता- B 326
सहस्सान विरज वीतमल धम्मचक्खु उदपादि – "य किञ्चि समुदयधम्म, सब्ब त निरोधधम्म" ति ।

१२२ संयोजनियधम्मसुत्तं

१२५ "सयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि सयोजन च ।
त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा, कतम च सयोजन ? R 108
सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा । यो

१ विमुच्चति – स्या० ।

तत्थ छन्दरागो त तत्थ सयोजन* पे० सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सयोजनिया धम्मा। यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ सयोजन" ति।

---

१२३ उपादानियधम्मसुत्त

१२६ "उपादानिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादान च। त सुणाथ। कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतम च उपादान? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा। यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादान पे० सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा। यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादान" ति।

लोककामगुणवग्गो दुतियो।

तस्सुद्दान

मारपासेन द्वे वुत्ता, लोककामगुणेन च।
सक्को पञ्चसिखो चेव, सारिपुत्तो च राहुलो।
सयोजन उपादान, वग्गो तेन पवुच्चती ति॥

---

१२४ वेसालीसुत्त

B 327, R 109 १२७ एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागारसालाय। अथ खो उग्गो गहपति वेसालिको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो उग्गो गहपति वेसालिको भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति?

"सन्ति खो, गहपति, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो

तन्निस्सित विञ्ञाण होति तदुपादान । सउपादानो, गहपति, भिक्खु नो परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विञ्ञाण होति तदुपादान । सउपादानो, गहपति, भिक्खु नो परिनिब्बायति । अय खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ।

"सन्ति च खो, गहपति, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्ञाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्ञाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो, B 328
गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति ।

---

१२५ वज्जीसुत्तं

१२८ एक समय भगवा वज्जीसु विहरति हत्थिगामे । अथ खो उग्गो गहपति हत्थिगामको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो उग्गो गहपति हत्थिगामको भगवन्त एतदवोच –"को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते हेतु को पच्चयो
येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति पे० अय R 110
खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती ति ।

---

१२६ नाळन्दसुत्त

१२९ एक समय भगवा नाळन्दाय[1] विहरति पावारिकम्बवने । अथ खो उपालि गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो उपालि गहपति भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्म परिनिब्बायन्ती" ति पे० अय खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती ति ।

---

१२७ भारद्वाजसुत्तं

१३० एक समय आयस्मा पिण्डोलभारद्वाजो कोसम्बिय विहरति घोसितारामे । अथ खो राजा उदेनो येनायस्मा पिण्डोलभारद्वाजो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता पिण्डोलभारद्वाजेन सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो राजा उदेनो आयस्मन्त पिण्डोलभारद्वाज एतदवोच – "को
B 329 नु खो, भो भारद्वाज, हेतु को पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा[2] भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन[3] वयसा अनिकीळितावनो[4] कामेसु यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ति, अद्धान च आपादेन्ती" ति ?

"वुत्त खो एत, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन – 'एथ तुम्हे, भिक्खवे, मातुमत्तीसु मातुचित्त उपट्ठपेथ,
R 111 भगिनिमत्तीसु[5] भगिनिचित्त उपट्ठपेथ, धीतुमत्तीसु धीतुचित्त उपट्ठपेथा' ति । अय खो, महाराज, हेतु अय पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा अनिकीळितावनो कामेसु यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ति, अद्धान च आपादेन्ती" ति ।

"लोल[6] खो, भो भारद्वाज, चित्त । अप्पेकदा मातुमत्तीसु पि लोभधम्मा उप्पज्जन्ति, भगिनिमत्तीसु पि लोभधम्मा उप्पज्जन्ति, धीतुमत्तीसु पि लोभधम्मा उपज्जन्ति । अत्थि नु खो, भो भारद्वाज, अञ्ञो

---

१ नालन्दाय – रो० । २ कालकेसा – रो० । ३ पथमेन – रो० । ४ अनिकीलितावनो – रो० । ५ भगिनीमत्तीसु – स्या०, रो० । ६ लोळ – स्या० ।

च हेतु अञ्ञो च पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा पे० अद्धान च आपादेन्ती'' ति ?

"वुत्त खो एत, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन – 'एथ तुम्हे, भिक्खवे, इममेव काय उद्ध पादतला अधो केसमत्थका तचपरियन्त पूर नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खथ – अत्थि इमस्मि काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मस न्हारु[1] अट्ठि[2] अट्ठिमिञ्ज[3] वक्क हदय यकन किलोमक पिहक पप्फास अन्त अन्तगुण उदरिय करीस पित्त सेम्ह पुब्बो लोहित सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिङ्घाणिका लसिका मुत्त' ति । अय पि खो, महाराज, हेतु अय पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू, काळकेसा पे० अद्धान च आपादेन्ती'' ति ।

"ये ते, भो भारद्वाज, भिक्खू भावितकाया भावितसीला भावितचित्ता भावितपञ्ञा, तेस त सुकर होति । ये च खो ते, भो भारद्वाज, भिक्खू अभावितकाया अभावितसीला अभावितचित्ता अभावितपञ्ञा, तेस त दुक्कर होति । अप्पेकदा, भो भारद्वाज, असुभतो मनसि करि- B 330
स्सामी[4]'' ति सुभतो व आगच्छति । अत्थि नु खो, भो भारद्वाज, अञ्ञो R 112
च खो हेतु अञ्ञो च पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा पे० अद्धान च आपादेन्ती'' ति ?

"वुत्त खो एत, महाराज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन – 'एथ तुम्हे, भिक्खवे, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारा विहरथ । चक्खुना रूप दिस्वा मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ मानुब्यञ्जनग्गाहिनो । यत्वाधिकरणमेन चक्खुन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु[5], तस्स सवराय पटिपज्जथ । रक्खथ चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जथ । सोतेन सद्द सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा जिव्हाय रस सायित्वा कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्ञाय मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ मानुब्यञ्जनग्गाहिनो । यत्वाधिकरणमेन मनिन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जथ । रक्खथ मनिन्द्रिय, मनिन्द्रिये सवर आपज्जथा' ति । अयं पि खो, महाराज, हेतु अय पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता

१ नहारु – स्या०, नहारू – रो० । २ अट्ठी – स्या, रो० । ३ अट्ठिमिञ्जा – रो० । ४ करिस्सामा – स्या०, रो० । ५ अन्वासवेय्यु – रो० ।

पठमेन वयसा अनिकीळिताविनो कामेसु यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ति, अद्धान च आपादेन्ती" ति ।

"अच्छरिय, भो भारद्वाज, अब्भुत, भो भारद्वाज ! याव सुभासित चिद, भो भारद्वाज, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन । एसोव[1] खो, भो भारद्वाज, हेतु एस पच्चयो येनिमे दहरा भिक्खू सुसू काळकेसा भद्रेन योब्बनेन समन्नागता पठमेन वयसा अनिकीळिताविनो कामेसु यावजीव परिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय चरन्ति, अद्धान च आपादेन्ती ति । अह पि खो, भो भारद्वाज, यस्मि समये अरक्खितेनेव कायेन, अरक्खिताय वाचाय, अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सतिया, असवुतेहि इन्द्रियेहि अन्तेपुर पविसामि, अतिविय म तस्मि समये लोभधम्मा परिसहन्ति । यस्मि च ख्वाह, भो भारद्वाज, समये रक्खि-
R 113 तेनेव कायेन, रक्खिताय वाचाय, रक्खितेन चित्तेन, उपट्ठिताय सतिया,
B. 331 सवुतेहि इन्द्रियेहि अन्तेपुर पविसामि, न म तथा[2] तस्मि समये लोभधम्मा परिसहन्ति । अभिक्कन्त, भो भारद्वाज, अभिक्कन्त, भो भारद्वाज ! सेय्यथापि, भो भारद्वाज, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत[3] धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती[4] ति, एवमेव भोता भारद्वाजेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, भो भारद्वाज, त भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म भव भारद्वाजो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

१२८ सोणसुत्त

१३१ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सोणो गहपतिपुत्तो भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति

---

१ एसेव – स्या०, एस चेव – रो० । २ तत्थ – स्या० । ३ तेलप्पज्जोत – स्या० । ४ दक्खिन्ती – रो० ।

पे अयं खो, सोण, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती ति ।

१२६ घोसितसुत्त

१३२ एकं समयं आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । अथ खो घोसितो गहपति येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्तं निसिन्नो खो घोसितो गहपति आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "'धातुनानत्तं, धातुनानत्तं' ति, भन्ते आनन्द, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्तं वुत्तं भगवता" ति ? R 114

"संविज्जति खो, गहपति, चक्खुधातु, रूपा च मनापा, चक्खुविञ्ञाणं च सुखवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना । संविज्जति खो, गहपति, चक्खुधातु, रूपा च अमनापा, चक्खुविञ्ञाणं च दुक्खवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । संविज्जति खो, गहपति, चक्खुधातु, रूपा च मनापा उपेक्खावेदनिया[1], चक्खुविञ्ञाणं च अदुक्खमसुखवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना पे० संविज्जति खो, गहपति, जिव्हाधातु, रसा च मनापा, जिव्हाविञ्ञाणं च सुखवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना । संविज्जति खो, गहपति, जिव्हाधातु, रसा च अमनापा, जिव्हाविञ्ञाणं च दुक्खवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । संविज्जति खो, गहपति, जिव्हाधातु, रसा च उपेक्खावेदनिया, जिव्हाविञ्ञाणं च अदुक्खमसुखवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना पे० संविज्जति खो, गहपति, मनोधातु, धम्मा च मनापा, मनोविञ्ञाणं च सुखवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना । संविज्जति खो, गहपति, मनोधातु, धम्मा च अमनापा, मनोविञ्ञाणं च दुक्खवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । संविज्जति खो, गहपति, मनोधातु, धम्मा च उपेक्खावेदनिया, मनोविञ्ञाणं च अदुक्खमसुखवेदनियं । फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । एत्तावता खो, गहपति, धातुनानत्तं वुत्तं भगवता" ति । B 332

---

१ उपेक्खट्ठानिया – स्या०, उपेक्खाट्ठानिया – रो० ।

१३० हालिद्दिकानिसुत्त

R 115 १३३ एक समय आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति
कुलघरे[1] पपाते[1] पब्बते । अथ खो हालिद्दिकानि[2] गहपति येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो हालिद्दिकानि गहपति आयस्मन्त महाकच्चान एतदवोच – "वुत्तमिद, भन्ते, भगवता – 'धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त' ति । कथ नु खो, भन्ते, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त" ति ?

"इध, गहपति, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा 'मनाप इत्थेत' ति पजानाति चक्खुविञ्ञाण सुखवेदनिय च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना । चक्खुना खो पनेव रूप दिस्वा 'अमनाप इत्थेत' ति पजानाति चक्खुविञ्ञाण दुक्खवेदनिय च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति
B 333 दुक्खा वेदना । चक्खुना खो पनेव रूप दिस्वा 'उपेक्खाट्ठानिय इत्थेत'
ति पजानाति चक्खुविञ्ञाण अदुक्खमसुखवेदनिय च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना ।

"पुन च पर, गहपति, भिक्खु सोतेन सद्द सुत्वा पे० घानेन गन्ध घायित्वा पे० जिव्हाय रस सायित्वा पे० कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा पे० मनसा धम्म विञ्ञाय 'मनाप इत्थेत' ति पजानाति
R 116 मनोविञ्ञाण सुखवेदनिय च। फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना ।
मनसा खो पनेव धम्म विञ्ञाय 'अमनाप इत्थेत' ति पजानाति मनोविञ्ञाण दुक्खवेदनिय च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । मनसा खो पनेव धम्म विञ्ञाय 'उपेक्खाट्ठानिय इत्थेत' ति पजानाति मनोविञ्ञाण अदुक्खमसुखवेदनिय च । फस्स पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । एव खो, गहपति, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त" ति ।

---

१३१ नकुलपितुसुत्तं

१३४ एक समय भगवा भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे[3] भेसकळावने[4] मिगदाये । अथ खो नकुलपिता गहपति येन भगवा तेनुप-

---

१-१ ० सम्पवत्ते – स्या०, कुररघरे पवत्ते–रो० । २ हालिद्दकानि – स्या ० ।
३ सुसुमारगिरे – म० । ४ भेसकलावने – रो० ।

सङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो नकुलपिता गहपति भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो[1] परिनिब्बायन्ति ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति ?

"सन्ति खो, गहपति, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विञ्ञाण होति तदुपादान । सउपादानो, गहपति, भिक्खु नो परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो तन्निस्सित विञ्ञाण होति तदुपादान । सउपादानो, गहपति, भिक्खु नो परिनिब्बायति । अय खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे B 334
सत्ता दिट्ठेव धम्मे नो परिनिब्बायन्ति ।

"सन्ति च खो, गहपति, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्ञाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति पे० सन्ति खो, गहपति, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति खो, गहपति, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, तस्स त नाभिनन्दतो नाभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो न तन्निस्सित विञ्ञाण होति न तदुपादान । अनुपादानो, गहपति, भिक्खु परिनिब्बायति । अय खो, गहपति, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायन्ती" ति ।

---

१३२ लोहिच्चसुत्तं

१३५ एक समय आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति मक्करकते[2] अरञ्ञकुटिकाय । अथ खो लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स R 117

१ न – रो० । २ मक्करकटे – स्या०, रो० ।

सम्बहुला अन्तेवासिका कट्ठहारका माणवका येनायस्मतो महाकच्चानस्स अरञ्ञकुटिका तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा परितो परितो कुटिकाय[1] अनुचङ्कमन्ति अनुविचरन्ति उच्चासद्दा महासद्दा कानिचि कानिचि सेलेय्यकानि[2] करोन्ति – 'इमे पन मुण्डका समणका इब्भा कण्हा[3] बन्धुपादापच्चा, इमेसं भरतकानं[4] सक्कता गरुकता मानिता पूजिता अपचिता'' ति ।

अथ खो आयस्मा महाकच्चानो विहारा निक्खमित्वा ते माणवके एतदवोच – "मा[5] माणवका सद्दमकत्थ, धम्मं वो भासिस्सामी'' ति । एवं वुत्ते, ते माणवका तुण्ही अहेसुं । अथ खो आयस्मा महाकच्चानो ते माणवके गाथाहि अज्झभासि –

"सीलुत्तमा पुब्बतरा अहेसुं,
ते ब्राह्मणा ये पुराणं सरन्ति ।
गुत्तानि द्वारानि सुरक्खितानि,
अहेसुं[6] तेसं अभिभुय्य कोधं ।।

B 335 'धम्मे च झाने[7] च रता अहेसुं,
ते ब्राह्मणा ये पुराणं सरन्ति ।
इमे च[8] वोक्कम्म जपामसेति[9],
गोत्तेन मत्ता विसमं चरन्ति ।।

"कोधाभिभूता पुथुअत्तदण्डा[10],
विरज्जमाना[11] सतण्हातण्हेसु[12] ।
अगुत्तद्वारस्स भवन्ति मोघा,
सुपिनेव लद्धं पुरिसस्स वित्तं ।।

R 118 "अनासका थण्डिलसायिका च,
पातो[13] सिनानं च तयो च वेदा ।
खराजिनं जटापङ्को, मन्ता सीलब्बतं तपो ।
कुहना वङ्कदण्डा[14] च, उदकाचमनानि[15] च ।।

---

१ कुटिकाय – स्या०, रो० । २ सेलिस्सकानि – रो० । ३ किण्हा – रो० । ४ भारतकानं – स्या०, रो० । ५ मा वो – रो० । ६ अहेसुं – स्या० । ७ चज्झाने – स्या० । ८ व – स्या० । ९ जहाम्हसेति – स्या०, जप्पामसेति – रो० । १० सुपुथुत्तदण्डा – स्या० । ११ विरज्झमाना – स्या०, रो० । १२ तसथावरेसु – स्या०, रो० । १३ पाथो – रो० । १४ वङ्कदण्डा – रो० । १५ उदका च मनानि – स्या०, रो० ।

"वण्णा एते ब्राह्मणान, कता किञ्चिक्खभावना ।
चित्त च सुसमाहित, विप्पसन्नमनाविल ।
अखिल सब्बभूतेसु, सो मग्गो ब्रह्मपत्तिया" ति ।।

अथ खो ते माणवका कुपिता अनत्तमना येन लोहिच्चो ब्राह्मणो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा लोहिच्च ब्राह्मण एतदवोचु – "यग्घे ! भव जानेय्य, समणो महाकच्चानो ब्राह्मणान मन्ते एकसेन अपवदति[1], पटिक्कोसती" ति । एव वुत्ते, लोहिच्चो ब्राह्मणो कुपितो अहोसि अनत्तमनो । अथ खो लोहिच्चस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि – "न खो पन मेत पतिरूप[2] योह अञ्ञादत्थु[3] माणवकान येव सुत्वा समण महाकच्चान अक्कोसेय्य[4] परिभासेय्य । यन्नूनाह उपसङ्कमित्वा पुच्छेय्य" ति ।

अथ खो लोहिच्चो ब्राह्मणो तेहि माणवकेहि सद्धि येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन R 119
सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[5] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो लोहिच्चो ब्राह्मणो आयस्मन्त महा- B 336
कच्चान एतदवोच – "आगमसु नु ख्विध, भो कच्चान, अम्हाक सम्बहुला अन्तेवासिका कट्ठहारका माणवका" ति ?

"आगमसु ख्विध ते, ब्राह्मण, सम्बहुला अन्तेवासिका कट्ठहारका माणवका" ति ।

"अहु पन भोतो कच्चानस्स तेहि माणवकेहि सद्धि कोचिदेव कथासल्लापो" ति ?

"अहु खो मे, ब्राह्मण, तेहि माणवकेहि सद्धि कोचिदेव कथासल्लापो" ति ।

"यथा कथ पन भोतो कच्चानस्स तेहि माणवकेहि सद्धि अहोसि कथासल्लापो" ति ?

"एव खो मे, ब्राह्मण, तेहि माणवकेहि सद्धि अहोसि कथासल्लापो –

'सीलुत्तमा पुब्बतरा अहेसु,
ते ब्राह्मणा ये पुराण सरन्ति पे०
अखिल सब्बभूतेसु, सो मग्गो ब्रह्मपत्तिया' ति ।।

१ असवदति – स्या० । २ पटिरूप – स्या० । ३ अञ्ञादत्थु – स्या० । ४ अक्कोसेय्य विरुज्झेय्य – स्या० । ५ साराणीय – स्या०, रो० ।

"एव खो मे, ब्राह्मण, तेहि माणवकेहि[1] सद्धि अहोसि कथासल्लापो" ति ।

"'अगुत्तद्वारो' ति भव कच्चानो आह । कित्तावता नु खो, भो कच्चान, अगुत्तद्वारो होती" ति ?

"इध, ब्राह्मण, एकच्चो चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे अधिमुच्चति अप्पियरूपे रूपे[2] ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति[3] च[4] विहरति,
R 120 परित्तचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स[5] ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति[6] । सोतेन सद्द सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिव्हाय रस सायित्वा कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे च धम्मे ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति, परित्तचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, ब्राह्मण, अगुत्तद्वारो होतो" ति ।

"अच्छरिय, भो कच्चान, अब्भुत, भो कच्चान ! यावञ्चिद भोता कच्चानेन अगुत्तद्वारो व समानो अगुत्तद्वारो ति अक्खातो ।

B 337 "'गुत्तद्वारो' ति भव कच्चानो आह । कित्तावता नु खो, भो कच्चान, गुत्तद्वारो होती" ति ?

"इध, ब्राह्मण, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति, अप्पमाणचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । सोतेन सद्द सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिव्हाय रस सायित्वा कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति, अप्पमाणचेतसो त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, ब्राह्मण, गुत्तद्वारो होती" ति ।

---

१ स्या० पोत्थके नत्थि । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ अनुपट्ठिताय सतिया – स्या०, रो० । ४ व – स्या० । ५ यत्थास्स – स्या०, रो० । ६ न० – स्या०, रो० ।

“अच्छरिय, भो कच्चान, अब्भुत, भो कच्चान ! यावञ्चिद R 121
भोता कच्चानेन गुत्तद्वारो व समानो गुत्तद्वारो ति अक्खातो । अभि-
क्कन्त, भो कच्चान, अभिक्कन्त, भो कच्चान ! सेय्यथापि, भो कच्चान,
निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्ग
आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत[1] धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि
दक्खन्ती[2] ति, एवमेव भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो ।
एसाह, भो कच्चान, त भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ
च । उपासक म भव कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ।
यथा च भव कच्चानो मक्करकते[3] उपासककुलानि उपसङ्कमति, एवमेव[4]
लोहिच्चकुल उपसङ्कमतु । तत्थ ये माणवका वा माणविका वा भवन्त
कच्चान अभिवादेस्सन्ति पच्चुट्ठिस्सन्ति आसन वा उदक वा दस्सन्ति,
तेस त भविस्सति दीघरत्त हिताय सुखाया” ति ।

---

१३३ वेरहच्चानिसुत्त

१३६ एक समय आयस्मा उदायी[5] कामण्डाय विहरति तोदे-
य्यस्स ब्राह्मणस्स अम्बवने । अथ खो वेरहच्चानिगोत्ताय[6] ब्राह्मणिया
अन्तेवासी माणवको येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
आयस्मता उदायिना सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीति-
सारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो त माणवक आयस्मा B 338
उदायी धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि ।
अथ खो सो माणवको आयस्मता उदायिना धम्मिया कथाय सन्दस्सितो
समादपितो समुत्तेजितो सम्पहसितो उट्ठायासना येन वेरहच्चानिगोत्ता
ब्राह्मणी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा वेरहच्चानिगोत्त ब्राह्मणि एतद-
वोच – “यग्घे, भोति, जानेय्यासि[7] ! समणो उदायी धम्म देसेति
आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण, सात्थ सब्यञ्जन R 122
केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेती” ति ।

“तेन हि त्व, माणवक, मम वचनेन समण उदायि निमन्तेहि

---

१ तेलप्पज्जोत – स्या० । २ दक्खिन्ती – रो० । ३ मक्करकटे – स्या०, रो० । ४ एवमेव – स्या० । ५ उदायि – स्या० । ६ वेरहञ्चानिगोत्ताय – स्या० । ७ जानेय्य – स्या०, रो० ।

स्वातनाय भत्तेना" ति । "एव भोती" ति खो सो माणवको वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया पटिस्सुत्वा येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "अधिवासेतु किर, भव, उदायि, अम्हाक आचरियभरियाय[1] वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया स्वातनाय भत्त" ति । अधिवासेसि खो आयस्मा उदायी तुण्हीभावेन । अथ खो आयस्मा उदायी तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि । अथ खो वेरहच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि पणीतेन खादनीयेन[2] भोजनीयेन सहत्था[2] सन्तप्पेसि सम्पवारेसि। अथ खो वेरहच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि पादुका आरोहित्वा उच्चे आसने निसीदित्वा सीस ओगुण्ठित्वा आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "भण, समण, धम्म" ति ।

"भविस्सति, भगिनि, समयो" ति वत्वा उट्ठायासना पक्कमि[3] ।

दुतिय पि खो सो माणवको येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता उदायिना सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो त माणवक आयस्मा उदायी धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि । दुतिय पि खो सो माणवको आयस्मता उदायिना धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहसितो उट्ठा-
B 339 यासना येन वेरहच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा वेरहच्चानिगोत्त ब्राह्मणि एतदवोच – "यग्घे, भोति, जानेय्यासि !
R 123 समणो उदायी धम्म देसेति आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण, सात्थ सब्यञ्जन केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेती" ति ।

"एवमेव पन त्व, माणवक, समणस्स उदायिस्स वण्ण भाससि । समणो पनुदायी 'भण, समण, धम्म' ति वुत्तो समानो 'भविस्सति, भगिनि, समयो' ति वत्वा उट्ठायासना पक्कन्तो[4]" ति ।

---

१ आचरियाय – स्या० । २–२ खादनियेन भोजनियेन – रो० । ३ पवकामि – स्या०, रो० । ४ विहर पक्कन्तो – रो० ।

"तथा हि पन त्व, भोति, पादुका आरोहित्वा उच्चे आसने निसीदित्वा सीस ओगुण्ठित्वा एतदवोच – 'भण, समण, धम्म' ति । धम्मगरुनो हि ते भवन्तो धम्मगारवा" ति ।

"तेन हि त्व, माणवक, मम वचनेन समण उदायि निमन्तेहि स्वातनाय भत्तेना" ति । "एव, भोती" ति खो सो माणवको वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया पटिस्सुत्वा येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "अधिवासेतु किर भव उदायी अम्हाक आचरियभरियाय वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया स्वातनाय भत्त" ति । अधिवासेसि खो आयस्मा उदायी तुण्हीभावेन[1] ।

अथ खो आयस्मा उदायी तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन वेरहच्चानिगोत्ताय ब्राह्मणिया निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि । अथ खो वेरहच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो वेरहच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि पादुका ओरोहित्वा नीचे आसने निसीदित्वा सीस विवरित्वा आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "किस्मि नु खो, भन्ते, सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति[2], किस्मि असति अरहन्तो सुखदुक्ख न पञ्ञापेन्ती" ति ?

"चक्खुस्मि खो, भगिनि, सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति, चक्खुस्मि असति अरहन्तो सुखदुक्ख न पञ्ञापेन्ति पे० जिव्हाय R 124
सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति, जिव्हाय असति अरहन्तो सुखदुक्ख न पञ्ञापेन्ति पे० मनस्मि सति अरहन्तो सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति, मनस्मि असति अरहन्तो सुखदुक्ख न पञ्ञापेन्ती" ति ।

एव वुत्ते, वेरहच्चानिगोत्ता ब्राह्मणी आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्ग B 340
आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति, एवमेव अय्येन उदायिना अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, अय्य[3] उदायि, त भगवन्त[4] सरण गच्छामि धम्म च

१ तुण्हिभावेन – रो० । २ पञ्ञपेन्ति – म०, स्या० । ३ भन्ते – स्या० । ४ भवन्त – स्या० ।

भिक्खुसङ्घ च । उपासिक मम अय्यो उदायी धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत'' ति ।

गहपतिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दान

वेसाली वज्जि[1] नाळन्दा, भारद्वाज सोणो च घोसितो[2] ।
हालिद्दिको[3] नकुलपिता, लोहिच्चो वेरहच्चानी[4] ति ।।

―――o―――

१३४ देवदहसुत्त

१३७ एक समय भगवा सक्केसु विहरति देवदह नाम सक्यान निगमो[5]। तत्र खो भगवा भिक्खु आमन्तेसि – "नाह, भिक्खवे, सब्बेस[6]येव[6] R 125 भिक्खून छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीय ति वदामि, न च पनाह, भिक्खवे, सब्बेस येव भिक्खून छसु फस्सायतनेसु नाप्पमादेन करणीय ति वदामि । ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अरहन्तो खीणासवा वुसितवन्तो कत-करणीया ओहितभारा अनुप्पत्तसदत्था परिक्खीणभवसयोजना सम्म-दञ्ञा विमुत्ता, तेसाह, भिक्खवे, भिक्खून छसु फस्सायतनेसु नाप्पमादेन करणीय ति वदामि । त किस्स हेतु ? कत तेस अप्पमादेन, अभब्बा ते[7] पमज्जितु । ये च खो ते, भिक्खवे, भिक्खू सेक्खा[8] अप्पत्तमानसा अनुत्तर योगक्खेम पत्थयमाना विहरन्ति, तेसाह, भिक्खवे, भिक्खून छसु फस्सा-यतनेसु अप्पमादेन करणीय ति वदामि । त किस्स हेतु ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा मनोरमा पि अमनोरमा पि । त्यास्स फुस्स फुस्स चित्त न परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना आरद्ध होति विरिय[9] असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा[10], पस्सद्धो कायो असारद्धो, B 341 समाहित चित्त एकग्ग । इम ख्वाह, भिक्खवे, अप्पमादफल सम्पस्स-मानो तेस भिक्खून छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीय ति वदामि

पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा मनोरमा पि अमनोरमा पि । त्यास्स फुस्स फुस्स चित्त न परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरिया-दाना आरद्ध होति विरिय असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहित चित्त एकग्ग । इम ख्वाह, भिक्खवे, अप्प-

१ वज्जी – स्या० । २ घोसिता – स्या० । ३ हालिद्दको – स्या०, हालिन्दको – रो० । ४ वेरहञ्चानी – स्या० । ५ निगमे – रो० । ६–६ सब्बेसञ्ञेव – स्या० । ७ तेन – स्या० । ८ सेखा – स्या०, रो० । ९ वीरिय – म० । १० अप्पमुट्ठा – स्या० ।

मादफल सम्पस्समानो तेस भिक्खून छसु फस्सायतनेसु अप्पमादेन करणीय ति वदामी" ति ।

---

१३५ खणसुत्त

१३८ "लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध वो, भिक्खवे, खणो वो R 126 पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाय । दिट्ठा मया, भिक्खवे, छफस्सायतनिका नाम निरया । तत्थ य किञ्चि चक्खुना रूप पस्सति अनिट्ठरूप येव पस्सति, नो इट्ठरूप, अकन्तरूप येव पस्सति, नो कन्तरूप, अमनापरूप येव पस्सति, नो मनापरूप । य किञ्चि सोतेन सद्द सुणाति पे० य किञ्चि घानेन गन्ध घायति य किञ्चि जिव्हाय रस सायति य किञ्चि कायेन फोट्ठब्ब फुसति य किञ्चि मनसा धम्म विजानाति अनिट्ठरूप येव विजानाति, नो इट्ठरूप, अकन्तरूप येव विजानाति, नो कन्तरूप, अमनापरूप येव विजानाति, नो मनापरूप । लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध वो, भिक्खवे, खणो वो पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाय । दिट्ठा मया, भिक्खवे, छफस्सायतनिका नाम सग्गा । तत्थ य किञ्चि चक्खुना रूप पस्सति इट्ठरूप येव पस्सति, नो अनिट्ठरूप, कन्तरूप येव पस्सति, नो अकन्तरूप, मनापरूप येव पस्सति, नो अमनापरूप पे० य किञ्चि जिव्हाय रस सायति पे० य किञ्चि मनसा धम्म विजानाति इट्ठरूप येव विजानाति, नो अनिट्ठरूप, कन्तरूप येव विजानाति, नो अकन्तरूप, मनापरूप येव विजानाति, नो अमनापरूप । लाभा वो, भिक्खवे, सुलद्ध वो, भिक्खवे, खणो वो पटिलद्धो ब्रह्मचरियवासाया" ति ।

---

१३६ पठमरूपारामसुत्त

१३९ "रूपारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा रूपरता[1] रूपसम्मुदिता[2] । रूपविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा[3], भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । सद्दारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा सद्दरता सद्दसम्मुदिता । B 342 सद्दविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । गन्धारामा रसारामा फोट्ठब्बारामा धम्मारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा धम्मरता धम्मसम्मुदिता । धम्मविपरिणामविरागनिरोधा R 127 दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति । तथागतो च खो, भिक्खवे, अरह

---

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ रूपसमुदिता – स्या०, रो० । ३ दुक्ख – रो० ।

सम्मासम्बुद्धो रूपान समुदय च अत्थङ्गम[1] च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न रूपारामो न रूपरतो न रूपसम्मुदितो । रूपविपरिणामविरागनिरोधा सुखो[2], भिक्खवे, तथागतो विहरति । सद्दान गन्धान रसान फोट्ठब्बान धम्मान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न धम्मारामो न धम्मरतो न धम्मसम्मुदितो । धम्मविपरिणामविरागनिरोधा सुखो, भिक्खवे, तथागतो विहरति" ।

१४० इदमवोच भगवा । इद वत्वान[3] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"रूपा सद्दा रसा गन्धा, फस्सा धम्मा च केवला ।
इट्ठा कन्ता मनापा च, यावतत्थी ति वुच्चति ॥
"सदेवकस्स लोकस्स, एते वो सुखसम्मता ।
यत्थ चेते निरुज्झन्ति, त तेस दुक्खसम्मत ॥
"सुख दिट्ठमरियेभि, सक्कायस्स निरोधन ।
पच्चनीकमिद[4] होति, सब्बलोकेन पस्सत[5] ॥
"य परे सुखतो आहु, तदरिया आहु दुक्खतो ।
य परे दुक्खतो आहु, तदरिया सुखतो विदू ॥
"पस्स[6] धम्म दुराजान, सम्मूळ्हेत्थ अविद्दसु ।
निवुतान तमो होति, अन्धकारो अपस्सत ॥
R 128 "सत च विवट होति, आलोको पस्सतामिव[7] ।
सन्तिके न विजानन्ति, मग्गा[8] धम्मस्स अकोविदा[9] ॥
"भवरागपरेतेभि[10], भवरागानुसारीभि[11] ।
मारधेय्यानुपन्नेहि[12], नाय धम्मो सुसम्बुधो[13] ॥
B 343 "को नु अञ्ञत्र मरियेभि, पद सम्बुद्धुमरहति ।
य पद सम्मदञ्ञाय, परिनिब्बन्ति अनासवा" ति ॥

---

१ अत्थगम – रो० । २ सुख – रो० । ३ वत्वा – रो० । ४ पच्चनिकमिद – स्या० । ५ दस्सन – रो० । ६ फस्स – रो० । ७ पस्सत इध – रो० । ८ मह्रा – रो० । ९ कोविदा – रो० । १० भवरागपरेतेहि – स्या०, रो० । ११ भवसोतानुसारिभि – स्या०, रो० । १२ ०पन्नेभि – स्या० । १३ सुसम्बुद्धो – स्या०, रो० ।

१३७ दुतियरूपारामसुत्त

१४१ "रूपारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा रूपरता रूपसम्मुदिता। रूपविपरिणामविरागनिरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति। सद्दारामा गन्धारामा रसारामा फोट्ठब्बारामा धम्मारामा, भिक्खवे, देवमनुस्सा धम्मरता धम्मसम्मुदिता। धम्मविपरिणामविराग-निरोधा दुक्खा, भिक्खवे, देवमनुस्सा विहरन्ति। तथागतो च, भिक्खवे, अरह सम्मासम्बुद्धो रूपान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न रूपारामो न रूपरतो न रूपसम्मु-दितो। रूपविपरिणामविरागनिरोधा सुखो, भिक्खवे, तथागतो विहरति। सद्दान गन्धान रसान फोट्ठब्बान[1] धम्मान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा न धम्मारामो न धम्मरतो न धम्मसम्मुदितो। धम्मविपरिणामविरागनिरोधा सुखो, भिक्खवे, तथागतो विहरती" ति।

---

१३८ पठमनतुम्हाकसुत्त

१४२ "य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ। त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति। किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक? चक्खु[2], भिक्खवे, न तुम्हाक, त पजहथ। त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति पे० जिव्हा न तुम्हाक, त पजहथ। सा वो पहीना हिताय सुखाय R. 129 भविस्सति पे० मनो न तुम्हाक, त पजहथ। सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सति। सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने तिणकट्ठसाखापलास त जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चय वा करेय्य, अपि नु तुम्हाक एवमस्स – 'अम्हे जनो हरति वा डहति वा यथापच्चय वा करोती'" ति?

"नो हेत, भन्ते"।

"त किस्स हेतु"?

"न हि नो एत, भन्ते, अत्ता वा अत्तनिय वा" ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खु न तुम्हाक, त पजहथ। त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति पे० जिव्हा न तुम्हाक, त पजहथ।

१ फोट्ठब्ब – स्या०। २ चक्खु – स्या०, रो०।

B 344 सा वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सति पे० मनो न तुम्हाक, त पजहथ। सो वो पहीनो हिताय सुखाय भविस्सती" ति ।

१३९ दुतियनतुम्हाकसुत्तं

१४३ "य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ। त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? रूपा, भिक्खवे, न तुम्हाक, ते पजहथ । ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा न तुम्हाक, ते पजहथ। ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति। सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने पे० एवमेव खो, भिक्खवे, रूपा न तुम्हाक, ते पजहथ। ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ती" ति ।

१४० अज्झत्तानिच्चहेतुसुत्त

१४४ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च । यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो। अनिच्चसम्भूत, भिक्खवे, चक्खु[1]
R 130 कुतो निच्च भविस्सति पे० जिव्हा अनिच्चा। यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिव्हाय उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, जिव्हा कुतो निच्चा भविस्सति पे० मनो अनिच्चो। यो पि, भिक्खवे, हेतु यो पि पच्चयो मनस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो। अनिच्चसम्भूतो, भिक्खवे, मनो कुतो निच्चो भविस्सति ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० जिव्हाय पि निब्बिन्दति पे० निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

१४१ अज्झत्तदुक्खहेतुसुत्त

१४५ "चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख । यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूत, भिक्खवे, चक्खु कुतो सुख भविस्सति पे० जिव्हा दुक्खा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिव्हाय उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूता, भिक्खवे, जिव्हा कुतो

१ चक्ख – रो० ।

सुखा भविस्सति पे० मनो दुक्खो । यो पि हेतु यो पि पच्चयो मनस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूतो, भिक्खवे, मनो कुतो सुखो भविस्सति ! एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१४२ अज्झत्तानत्तहेतुसुत्तं

१४६ "चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो चक्खुस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूतं, भिक्खवे, चक्खु कुतो अत्ता भविस्सति पे० जिव्हा अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो जिव्हाय उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूता, भिक्खवे, जिव्हा कुतो अत्ता भविस्सति पे० मनो अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो मनस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूतो, भिक्खवे, मनो कुतो अत्ता भविस्सति ! एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

B 345

R 131

---

१४३ बाहिरानिच्चहेतुसुत्तं

१४७ "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपानं उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, रूपा कुतो निच्चा भविस्सन्ति ! सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो धम्मानं उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, धम्मा कुतो निच्चा भविस्सन्ति ! एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१४४ बाहिरदुक्खहेतुसुत्तं

१४८ "रूपा, भिक्खवे, दुक्खा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपानं उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूता, भिक्खवे, रूपा कुतो सुखा भविस्सन्ति ! सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा दुक्खा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो धम्मानं उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूता, भिक्खवे, धम्मा कुतो सुखा भविस्सन्ति ! एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१४५ बाहिरानत्तहेतुसुत्त

१४९ "रूपा, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपान उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूता, भिक्खवे, रूपा कुतो अत्ता भविस्सन्ति ! सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो धम्मान उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्त-
B 346, R 132 सम्भूता, भिक्खवे, धम्मा कुतो अत्ता भविस्सन्ति ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपेसु पि निब्बिन्दति, सद्देसु पि गन्धेसु पि रसेसु पि फोट्ठब्बेसु पि धम्मेसु पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

देवदहवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

देवदहो[1] खणो रूपा[1], द्वे[2] नतुम्हाकमेव च[2] ।
हेतुना पि तयो वुत्ता, दुवे अज्झत्तबाहिरा ति ॥

---

१४६ कम्मनिरोधसुत्त

१५० "नवपुराणानि, भिक्खवे, कम्मानि देसेस्सामि[3] कम्मनिरोध कम्मनिरोधगामिनि च पटिपद । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी ति । कतम च, भिक्खवे, पुराणकम्म ? चक्खु[4], भिक्खवे, पुराणकम्म अभिसङ्खत अभिसञ्चेतयित वेदनिय दट्ठब्ब पे० जिव्हा पुराणकम्मा अभिसङ्खता अभिसञ्चेतयिता वेदनिया दट्ठब्बा . पे० मनो पुराणकम्मो अभिसङ्खतो अभिसञ्चेतयितो वेदनियो दट्ठब्बो । इद वुच्चति, भिक्खवे, पुराणकम्म । कतम च, भिक्खवे, नवकम्म ? य खो, भिक्खवे, एतरहि कम्म करोति कायेन वाचाय मनसा, इद वुच्चति, भिक्खवे, नवकम्म । कतमो च, भिक्खवे, कम्मनिरोधो ? यो खो,
133 भिक्खवे, कायकम्मवचीकम्ममनोकम्मस्स निरोधा विमुत्ति फुसति, अय वुच्चति, भिक्खवे, कम्मनिरोधो । कतमा च, भिक्खवे, कम्मनिरोध-

१–१ देवदहखणोपग्गय्ह – स्या०, देवदहखणोसङ्गय्ह – रो० । २–२ अग्गय्ह द्वे होन्ति मनसिना – स्या०, अग्गय्ह द्वे होन्ति पलासिना – रो० । ३ देसिस्सामि – स्या०, रो० । ४. चक्खु – स्या०, रो० ।

गामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि – अय वुच्चति, भिक्खवे, कम्मनिरोधगामिनी पटिपदा। इति खो, भिक्खवे, देसित मया[1] पुराणकम्म, देसित नवकम्म, देसितो कम्मनिरोधो, देसिता कम्मनिरोधगामिनी B 347 पटिपदा। य खो, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कत वो त मया। एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि एतानि सुञ्ञागारानि। झायथ[2], भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छाविप्पटिसारिनो अहुवत्थ। अय वो अम्हाक अनुसासनी" ति।

---

१४७ अनिच्चनिब्बानसप्पायसुत्त

१५१ "निब्बानसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि। त सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बाणसप्पाया पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खु अनिच्च ति पस्सति, रूपा अनिच्चा ति पस्सति, चक्खुविञ्ञाण अनिच्च ति पस्सति, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो ति पस्सति। यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति पस्सति पे० जिव्हा अनिच्चा ति पस्सति, रसा अनिच्चा ति पस्सति, जिव्हाविञ्ञाण अनिच्च ति पस्सति, जिव्हासम्फस्सो अनिच्चो ति पस्सति, यम्पिद जिव्हासम्फस्स- R 134 पच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति पस्सति पे० मनो अनिच्चो ति पस्सति, धम्मा अनिच्चा ति पस्सति, मनोविञ्ञाण अनिच्च ति पस्सति, मनोसम्फस्सो अनिच्चो ति पस्सति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति पस्सति। अय खो सा[3], भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा" ति।

---

१४८ दुक्खनिब्बानसप्पायसुत्त

१५२ "निब्बानसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि। त सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा ? इध, भिक्खवे, चक्खु दुक्ख ति पस्सति, रूपा दुक्खा ति पस्सति, चक्खु-

---

१ वो मया – स्या०, रो०। २ झायथ – स्या०। ३ स्या० पोत्थके नत्थि।

विञ्ञाण दुक्ख ति पस्सति, चक्खुसम्फस्सो दुक्खो ति पस्सति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख ति पस्सति पे० जिव्हा दुक्खा ति पस्सति पे० मनो दुक्खो ति पस्सति, धम्मा दुक्खा ति पस्सति, मनोविञ्ञाण दुक्ख ति पस्सति, मनोसम्फस्सो दुक्खो ति पस्सति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया
B 348 उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख ति पस्सति । अय खो सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा" ति ।

---

१४९ अनत्तनिब्बानसप्पायसुत्त

१५३ "निब्बानसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि । त सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खु अनत्ता ति पस्सति, रूपा अनत्ता ति पस्सति, चक्खुविञ्ञाण अनत्ता ति पस्सति, चक्खुसम्फस्सो अनत्ता ति पस्सति,
R 135 यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता ति पस्सति पे० मनो अनत्ता ति पस्सति, धम्मा अनत्ता ति पस्सति, मनोविञ्ञाण अनत्ता ति पस्सति, मनोसम्फस्सो अनत्ता ति पस्सति, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता ति पस्सति । अय खो सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा" ति ।

---

१५० निब्बानसप्पायपटिपदासुत्त

१५४ "निब्बानसप्पाय वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि । त सुणाथ पे० कतमा च सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा ? त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"चक्खुविञ्ञाण पे० चक्खुसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता,'' ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । R 136
निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाति । अय खो सा, भिक्खवे, निब्बानसप्पाया पटिपदा" ति ।

---

१५१ अन्तेवासिकसुत्त

१५५ "अनन्तेवासिकमिद, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय वुस्सति B 349
अनाचरियक । सन्तेवासिको[१], भिक्खवे, भिक्खु साचरियको दुक्ख न फासु विहरति । अनन्तेवासिको, भिक्खवे, भिक्खु अनाचरियको सुख फासु विहरति । कथ च, भिक्खु, सन्तेवासिको साचरियको दुक्ख न फासु विहरति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्ञोजनिया । त्यास्स[२] अन्तो वसन्ति, अन्तस्स वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा सन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न समुदाचरन्ति, समुदाचरन्ति[३] न[३] पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा साचरियको ति वुच्चति पे० ।

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो जिव्हाय रस सायित्वा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्ञोजनिया । त्यास्स अन्तो वसन्ति, अन्तस्स वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा सन्ते-

---

१ सान्तेवासिको – स्या० । २ त्यस्स – रो० । ३–३ स्या० पोत्थके नत्थि ।

वासिको ति वुच्चति । ते न समुदाचरन्ति, समुदाचरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा साचरियको ति वुच्चति पे० ।

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्ञाय उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्ञोजनिया । त्यास्स R 137 अन्तो वसन्ति, अन्तस्स वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा सन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न समुदाचरन्ति, समुदाचरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा साचरियको ति वुच्चति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सन्तेवासिको साचरियको दुक्ख न फासु[1] विहरति ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खु अनन्तेवासिको अनाचरियको सुख फासु विहरति ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो चक्खुना रूप दिस्वा न उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्ञोजनिया । त्यास्स न अन्तो वसन्ति, नास्स अन्तो वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न न समुदाचरन्ति, न समुदाचरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनाचरियको ति वुच्चति पे० ।

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो जिव्हाय रस सायित्वा न उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्ञोजनिया । त्यास्स न B 350 अन्तो वसन्ति, नास्स अन्तो वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न न समुदाचरन्ति, न समुदाचरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनाचरियको ति वुच्चति पे० ।

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खुनो मनसा धम्म विञ्ञाय न उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सञ्ञोजनिया । त्यास्स न अन्तो वसन्ति, नास्स अन्तो वसन्ति पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनन्तेवासिको ति वुच्चति । ते न न समुदाचरन्ति, न समुदाचरन्ति न पापका अकुसला धम्मा ति । तस्मा अनाचरियको ति वुच्चति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु अनन्तेवासिको अनाचरियको सुख फासु विहरति । अनन्तेवासिकमिद, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय वुस्सति[2] । अनाचरियक R 138 सन्तेवासिको, भिक्खवे, भिक्खु साचरियको दुक्ख न फासु विहरति । अनन्तेवासिको, भिक्खवे, भिक्खु अनाचरियको सुख फासु विहरती" ति ।

---

१ फासु – रो० । २ वुच्चति – रो० ।

१५२. किमत्थियब्रह्मचरियसुत्तं

१५६. "सचे वो, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं – 'किमत्थियं, आवुसो, समणे गोतमे ब्रह्मचरियं वुस्सती' ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ – 'दुक्खस्स खो, आवुसो, परिञ्ञाय[1] भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती' ति। सचे पन वो, भिक्खवे, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं – 'कतमं पनावुसो, दुक्खं, यस्स परिञ्ञाय समणे गोतमे ब्रह्मचरियं वुस्सती' ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ –

'चक्खुं[2] खो, आवुसो, दुक्खं, तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति। रूपा दुक्खा, तेसं परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति। चक्खुविञ्ञाणं दुक्खं, तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति। चक्खुसम्फस्सो दुक्खो, तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति। यम्पिदं चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि दुक्खं, तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति पे० जिव्हा दुक्खा मनो दुक्खो तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति। यम्पिदं मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयितं सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा तं पि दुक्खं, तस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सति। इदं खो, आवुसो, दुक्खं[3], यस्स परिञ्ञाय भगवति ब्रह्मचरियं वुस्सती' ति। एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्ञतित्थियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथा[4]" ति। B 351

---

१५३. अत्थिनुखोपरियायसुत्तं

१५७. "अत्थि नु खो, भिक्खवे, परियायो यं परियायं आगम्म भिक्खु अञ्ञत्रेव सद्धाय, अञ्ञत्र रुचिया, अञ्ञत्र अनुस्सवा, अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का, अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया[5] अञ्ञं ब्याकरेय्य – 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानामी[6]" ति? R 139

---

१. यस्स ० – रो०। २. चक्खु – स्या०, रो०। ३-३. दुक्खस्स – स्या०। ४. ब्याकरेय्याथा – रो०। ५. दिट्ठिनिज्झानखन्तिया – रो०। ६. पजानाती – स्या०, रो०।

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्त येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति ।

"एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच – "अत्थि, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु अञ्ञत्रेव सद्धाय, अञ्ञत्र रुचिया, अञ्ञत्र अनुस्सवा, अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का, अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अञ्ञ ब्याकरेय्य– 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी' ति ।

"कतमो च, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु अञ्ञत्रेव सद्धाय पे० अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अञ्ञ ब्याकरोति – 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी' ति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा सन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति । य त, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा सन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, अपि नु मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धाय वा वेदितब्बा, रुचिया वा वेदितब्बा, अनुस्सवेन वा वेदितब्बा, आकारपरिवितक्केन वा वेदितब्बा, दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया वा वेदितब्बा" ति ?

B 352 "नो हेत, भन्ते" ।

"ननु मे, भिक्खवे, धम्मा पञ्ञाय दिस्वा वेदितब्बा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"अय खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु अञ्ञत्रेव सद्धाय, अञ्ञत्र रुचिया, अञ्ञत्र अनुस्सवा, अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का, अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अञ्ञ ब्याकरोति – 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी' ति पे० ।

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खु जिव्हाय रस सायित्वा सन्त वा अज्झत्त पे० रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति। य त, भिक्खवे, जिव्हाय रस सायित्वा सन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, अपि नु मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धाय वा वेदितब्बा, रुचिया वा वेदितब्बा, अनुस्सवेन वा वेदितब्बा, आकारपरिवितक्केन वा वेदितब्बा, दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया वा वेदितब्बा" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"ननु मे, भिक्खवे, धम्मा पञ्ञाय दिस्वा वेदितब्बा" ति ?

"एव, भन्ते"।

"अय पि खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु अञ्ञत्रेव सद्धाय, अञ्ञत्र रुचिया, अञ्ञत्र अनुस्सवा, अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का, अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अञ्ञ ब्याकरोति – 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया ति पजानामी' ति पे०।

"पुन च पर, भिक्खवे, भिक्खु मनसा धम्म विञ्ञाय सन्त वा R 140
अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति। य त, भिक्खवे, भिक्खु मनसा धम्म विञ्ञाय सन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, अत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, असन्त वा अज्झत्त रागदोसमोह, नत्थि मे अज्झत्त रागदोसमोहो ति पजानाति, अपि नु मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धाय वा वेदितब्बा, रुचिया वा वेदितब्बा, अनुस्सवेन वा वेदितब्बा, आकारपरिवितक्केन वा वेदितब्बा, दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया वा वेदितब्बा" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"ननु मे, भिक्खवे, धम्मा पञ्ञाय दिस्वा वेदितब्बा" ति ?

"एव, भन्ते"।

"अय पि खो, भिक्खवे, परियायो य परियाय आगम्म भिक्खु B 353
अञ्ञत्रेव सद्धाय, अञ्ञत्र रुचिया, अञ्ञत्र अनुस्सवा, अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का, अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अञ्ञ ब्याकरोति –

'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानामी'' ति ।

---

१५४ इन्द्रियसम्पन्नसुत्त

१५८ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "'इन्द्रियसम्पन्नो, इन्द्रियसम्पन्नो' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, इन्द्रियसम्पन्नो होती'' ति ?

"चक्खुन्द्रिये चे, भिक्खु, उदयब्बयानुपस्सी[1] विहरन्तो चक्खुन्द्रिये निब्बिन्दति पे० जिव्हिन्द्रिये चे, भिक्खु, उदयब्बयानुपस्सी विहरन्तो जिव्हिन्द्रिये निब्बिन्दति पे० मनिन्द्रिये चे, भिक्खु, उदयब्बयानुपस्सी विहरन्तो मनिन्द्रिये निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति पे० विमुत्तस्मि विमुत्तमिति[2] ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । एत्तावता खो, भिक्खु, इन्द्रियसम्पन्नो होती'' ति ।

---

१५५ धम्मकथिकपुच्छसुत्त

R. 141 १५९ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "'धम्मकथिको, धम्मकथिको' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती'' ति ?

"चक्खुस्स चे, भिक्खु[3] निब्बिदाय[4] विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय । चक्खुस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय । चक्खुस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अल वचनाय । पे० जिव्हाय चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय पे० मनस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू'

---

१ उदयव्ययानुपस्सी – रो० । २ विमुत्तम्ही ति – रो० । ३ भिक्खवे भिक्खु – स्या० । ४ निब्बिन्दाय – रो० ।

ति अल वचनाय । मनस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय । मनस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, B 354
'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अल वचनाया" ति ।

नवपुराणवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

कम्म चत्तारि सप्पाया, अनन्तेवासि किमत्थिया ।
अत्थि नु खो परियायो, इन्द्रियकथिकेन चा ति ।।

सळायतनवग्गे ततियपण्णासको समत्तो ।

तस्स वग्गुद्दान

योगक्खेमि च लोको च, गहपति देवदहेन च ।
नवपुराणेन पण्णासो[1], ततियो[2] तेन वुच्चती ति ।।

———o———

१५६ अज्झत्तनन्दिक्खयसुत्त

१६० "अनिच्च येव, भिक्खवे, भिक्खु[3] चक्खु अनिच्च ति R 142
पस्सति, सास्स[4] होति सम्मादिट्ठि । सम्मापस्स[5] निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति पे० अनिच्च येव, भिक्खवे, भिक्खु जिव्ह अनिच्च ति पस्सति । सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया पे० चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति । अनिच्च येव, भिक्खवे, भिक्खु मन अनिच्च ति पस्सति, सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चती" ति ।

---

१५७ बाहिरनन्दिक्खयसुत्तं

१६१ "अनिच्चे येव, भिक्खवे, भिक्खु रूपे अनिच्चा ति पस्सति, सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति B 355
वुच्चति । अनिच्चे येव, भिक्खवे, भिक्खु सद्दे गन्धे रसे फोट्ठब्बे

१ पञ्ञास – स्या०, रो० । २ ततिय – स्या०, रो० । ३ रो० पोत्थके नत्थि । ४. साय – रो० । ५ सम्पस्स – रो० ।

धम्मे अनिच्चा ति पस्सति, सास्स होति सम्मादिट्ठि । सम्मा पस्स निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चती" ति ।

१५८ अज्झत्तअनिच्चनन्दिक्खयसुत्त

१६२ "चक्खु, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, चक्खानिच्चत[1] च यथाभूत समनुपस्सथ । चक्खु, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो, चक्खानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति । सोत, भिक्खवे, योनिसो मनसि
R 143
करोथ घान जिव्ह, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, जिव्हानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । जिव्ह, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो[2], जिव्हानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो[3] जिव्हाय पि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति । काय मन, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, मनानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । मन, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो, मनानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो मनस्मि पि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चती" ति ।

१५९ बाहिरअनिच्चनन्दिक्खयसुत्त

१६३ "रूपे, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, रूपानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । रूपे, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो, रूपानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो रूपेसु पि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति । सद्दे गन्धे रसे फोट्ठब्बे धम्मे, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, धम्मानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । धम्मे, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसिकरोन्तो, धम्मानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो धम्मेसु पि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त सुविमुत्त ति वुच्चती" ति ।

१ चक्खु अनिच्चत – स्या० । २ मनसि करोथ – रो० । ३ समनुपस्सथ – रो० ।

१६० जीवकम्बवनसमाधिसुत्तं

१६४ एक समय भगवा राजगहे विहरति जीवकम्बवने । B 356
तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति पे० "समाधि,
भिक्खवे, भावेथ । समाहितस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत ओक्खा- R 144
यति[1] । किञ्च यथाभूत ओक्खायति ? चक्खु अनिच्च ति यथाभूत
ओक्खायति, रूपा अनिच्चा ति यथाभूत ओक्खायति, चक्खुविञ्ञाण
अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो ति यथाभूत
ओक्खायति, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा
दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति पे०
जिव्हा अनिच्चा ति यथाभूत ओक्खायति पे० मनो अनिच्चो ति
यथाभूत ओक्खायति, धम्मा अनिच्चा ति यथाभूत ओक्खायति पे०
यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित[2] सुख वा दुक्ख वा
अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति । समाधि,
भिक्खवे, भावेथ । समाहितस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत
ओक्खायती" ति ।

---

१६१ जीवकम्बवनपटिसल्लानसुत्त

१६५ एक समय भगवा राजगहे विहरति जीवकम्बवने । तत्र
खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि पे० "पटिसल्लाने[3], भिक्खवे, योग-
मापज्जथ । पटिसल्लीनस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत ओक्खायति ।
किञ्च यथाभूत ओक्खायति ? चक्खु अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति,
रूपा अनिच्चा ति यथाभूत ओक्खायति, चक्खुविञ्ञाण अनिच्च ति
यथाभूत ओक्खायति, चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो ति यथाभूत ओक्खायति,
यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा
अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत ओक्खायति पे०
मनो अनिच्चो ति यथाभूत ओक्खायति, धम्मा मनोविञ्ञाण
मनोसम्फस्सो यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख R 145
वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ति यथाभूत
ओक्खायति । पटिसल्लाने भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीनस्स,
भिक्खवे, भिक्खुनो यथाभूत ओक्खायती" ति ।

---

१ ओक्कायति – स्या० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ पटिसल्लाणे – रो० ।

१६२ कोट्ठिकअनिच्चसुत्त

१६६ अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको येन भगवा तेनुपसङ्कमि B 357 . पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा कोट्ठिको भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"य खो, कोट्ठिक, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो । किञ्च, कोट्ठिक, अनिच्च ? चक्खु[1] खो, कोट्ठिक, अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । रूपा अनिच्चा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुविञ्ञाण अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो . पे० जिव्हा अनिच्चा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । रसा अनिच्चा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । जिव्हाविञ्ञाण अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । जिव्हासम्फस्सो अनिच्चो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० मनो अनिच्चो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । धम्मा अनिच्चा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । मनोविञ्ञाण अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । मनोसम्फस्सो अनिच्चो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । य खो, कोट्ठिक, अनिच्च तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

---

१६३ कोट्ठिकदुक्खसुत्त

R 146 १६७ अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको पे० भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते पे० विहरेय्य" ति ।

"य खो, कोट्ठिक, दुक्ख तत्र ते छन्दो पहातब्बो । किञ्च, कोट्ठिक, दुक्ख ? चक्खु खो, कोट्ठिक, दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । रूपा दुक्खा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुविञ्ञाण दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । चक्खुसम्फस्सो दुक्खो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो ।

---

१ चक्खु – स्या०, रो० ।

यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० जिव्हा दुक्खा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० मनो दुक्खो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। धम्मा दुक्खा, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। मनोविञ्ञाण B 358 दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। मनोसम्फस्सो दुक्खो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। य खो, कोट्ठिक, दुक्ख तत्र ते छन्दो पहातब्बो'' ति।

१६४ कोट्ठिकअनत्तसुत्तं

१६८ एकमन्त पे० विहरेय्य ति।

"यो खो, कोट्ठिक, अनत्तो तत्र ते छन्दो पहातब्बो। को च, कोट्ठिक, अनत्ता? चक्खु खो, कोट्ठिक, अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। रूपा अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। चक्खुविञ्ञाण अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। चक्खुसम्फस्सो अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० जिव्हा अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० मनो अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। धम्मा अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्सो. यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख R 147 वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। यो खो, कोट्ठिक, अनत्ता तत्र ते छन्दो पहातब्बो'' ति।

१६५ मिच्छादिट्ठिपहानसुत्तं

१६९ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयती'' ति?

"चक्खु खो, भिक्खु, अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयति। रूपे अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयति। चक्खुविञ्ञाण अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयति। चक्खुसम्फस्सं अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयति पे०...

यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्चतो जानतो पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो मिच्छादिट्ठि पहीयती" ति ।

---

१६६ सक्कायदिट्ठिपहानसुत्त

B 359 १७० अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयती" ति ?

"चक्खु खो, भिक्खु, दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति । रूपे दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति । चक्खुविञ्ञाण दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति । चक्खुसम्फस्स दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि दुक्खतो जानतो पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयति । एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो सक्कायदिट्ठि पहीयती" ति ।

---

१६७ अत्तानुदिट्ठिपहानसुत्त

R 148 १७१ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयती" ति ?

"चक्खु खो, भिक्खु, अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । रूपे अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । चक्खुविञ्ञाण अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । चक्खुसम्फस्स अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति पे० जिव्ह अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति पे० मन अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयति । धम्मे मनोविञ्ञाण मनोसम्फस्स यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनत्ततो जानतो पस्सतो अत्तानुदिट्ठि पहीयती" ति ।

नन्दिक्खयवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

नन्दिक्खयेन चत्तारो, जीवकम्बवने दुवे ।
कोट्ठिकेन तयो वुत्ता, मिच्छा सक्काय अत्तनो ति ।।

———o———

१६८ अज्झत्तअनिच्चछन्दसुत्तं

१७२ "य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दो पहातब्बो । किञ्च, B 360
भिक्खवे, अनिच्च ? चक्खु[1], भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो छन्दो R 149
पहातब्बो पे० जिव्हा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो पे० मनो अनिच्चो, तत्र वो छन्दो पहातब्बो । य भिक्खवे अनिच्च तत्र वो छन्दो पहातब्बो" ति ।

---

१६९ अज्झत्तअनिच्चरागसुत्त

१७३ "य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो रागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्च ? चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो रागो पहातब्बो पे० जिव्हा अनिच्चा, तत्र वो रागो पहातब्बो पे० मनो अनिच्चो, तत्र वो रागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो रागो पहातब्बो" ति ।

---

१७० अज्झत्तअनिच्चछन्दरागसुत्त

१७४ "य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्च ? चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो पे० जिव्हा अनिच्चा, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो पे० मनो अनिच्चो, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

१७१–१७३ दुक्खछन्दादिसुत्तं

१७५–१७७ "य, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, दुक्ख ? चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० . जिव्हा दुक्खा पे० मनो दुक्खो, तत्र वो छन्दो पहा-

---

१ चक्खु – स्या०, रो० ।

R. 150 तब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

१७४-१७६ अनत्तछन्दादिसुत्त

B. 361 १७८-१८० "यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को[1] च[1], भिक्खवे, अनत्ता ? चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० जिव्हा अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० मनो अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

१७७-१७९ बाहिरानिच्चछन्दादिसुत्तं

१८१-१८३ "य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्च ? रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । सद्दा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । गन्धा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । रसा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । फोट्ठब्बा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । धम्मा अनिच्चा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, अनिच्च तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

१८०-१८२ बाहिरदुक्खछन्दादिसुत्तं

१८४-१८६ "य, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, दुक्ख ? रूपा, भिक्खवे, दुक्खा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो

१-१ किञ्च - रो० ।

पहातब्बो। सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा दुक्खा, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, दुक्ख तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो'' ति।

१८३–१८५ बाहिरानत्तछन्दादिसुत्त

१८७–१८९ "यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो। को च, भिक्खवे, अनत्ता? रूपा, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो। सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनत्ता, तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो। यो, भिक्खवे, अनत्ता तत्र वो छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो'' ति। B 362, R 151

---

१८६ अज्झत्तातीतानिच्चसुत्त

१९० "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अतीत पे॰ जिव्हा अनिच्चा अतीता पे॰ मनो अनिच्चो अतीतो। एव पस्स सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे॰ जिव्हाय पि निब्बिन्दति पे॰ मनस्मि पि निब्बिन्दति। निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती'' ति।

---

१८७ अज्झत्तानागतानिच्चसुत्त

१९१ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अनागत पे॰ जिव्हा अनिच्चा अनागता पे॰ मनो अनिच्चो अनागतो। एव पस्स पे॰ नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति।

---

१८८ अज्झत्तपच्चुप्पन्नानिच्चसुत्त

१९२ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च पच्चुप्पन्न पे॰ जिव्हा अनिच्चा पच्चुप्पन्ना, पे॰ मनो अनिच्चो पच्चुप्पन्नो। एव पस्स पे॰ नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति।

१८९–१९१ अज्झत्तातीतादिदुक्खसुत्तं

R 152 १९३–१९५ "चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख अतीत अनागत पच्चुप्पन्न पे० जिव्हा दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना पे० मनो दुक्खो अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । एव पस्स, भिक्खवे पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१९२–१९४ अज्झत्तातीतादिअनत्तसुत्तं

B 363 १९६–१९८ "चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता अतीत अनागत पच्चुप्पन्न पे० जिव्हा अनत्ता पे० मनो अनत्ता अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१९५–१९७ बाहिरातीतादिअनिच्चसुत्त

१९९–२०१ "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनिच्चा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१९८–२०० बाहिरातीतादिदुक्खसुत्त

२०२–२०४ "रूपा, भिक्खवे, दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२०१–२०३ बाहिरातीतादिअनत्तसुत्तं

२०५–२०७ "रूपा, भिक्खवे, अनत्ता अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनत्ता अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

२०४ अज्झत्तातीतयदनिच्चसुत्तं

R 153 २०८ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अतीत । यदनिच्च त दुक्ख । य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो

अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० जिव्हा अनिच्चा अतीता। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० मनो अनिच्चो अतीतो। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब। एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

---

२०५ अज्झत्तानागतयदनिच्चसुत्त

२०९ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च अनागत। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० जिव्हा अनिच्चा अनागता। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० मनो अनिच्चो अनागतो। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब। एव पस्स, भिक्खवे पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति। B 364

---

२०६ अज्झत्तपच्चुप्पन्नयदनिच्चसुत्तं

२१० "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च पच्चुप्पन्न। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० जिव्हा अनिच्चा पच्चुप्पन्ना। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० मनो अनिच्चो पच्चुप्पन्नो। यदनिच्च त दुक्ख। य दुक्ख तदनत्ता। यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब। एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

२०७–२०९ अज्झत्तातीतादियदुक्खसुत्त

R 154 २११–२१३ "चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख अतीत अनागत पच्चुप्पन्न । य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० जिव्हा दुक्खा पे० मनो दुक्खो अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२१०–२१२ अज्झत्तातीतादियदनत्तसुत्त

२१४–२१६ "चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता अतीत अनागत पच्चुप्पन्न । B 365 यदनत्ता तं 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० जिव्हा अनत्ता पे० मनो अनत्ता अतीतो अनागतो पच्चुप्पन्नो । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२१३–२१५ बाहिरातीतादियदनिच्चसुत्त

२१७–२१९ "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । यदनिच्च त दुक्ख । य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनिच्चा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । यदनिच्च त दुक्ख । य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एवं पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२१६–२१८ बाहिरातीतादियंदुक्खसुत्तं

R 155 २२०–२२२ "रूपा, भिक्खवे, दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । य दुक्ख तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा दुक्खा अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । य दुक्ख

तदनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

२१९–२२१ बाहिरातीतादियदनत्तसुत्त

२२३–२२५ "रूपा, भिक्खवे, अनत्ता अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनत्ता अतीता अनागता पच्चुप्पन्ना । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

२२२ अज्झत्तायतनअनिच्चसुत्त

२२६ "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च पे० जिव्हा अनिच्चा B 366
पे० मनो अनिच्चो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

२२३ अज्झत्तायतनदुक्खसुत्त

२२७ "चक्खु, भिक्खवे, दुक्ख पे० जिव्हा दुक्खा पे० मनो दुक्खो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

२२४ अज्झत्तायतनअनत्तसुत्त

२२८ "चक्खु, भिक्खवे, अनत्ता पे० जिव्हा अनत्ता R 156
पे० मनो अनत्ता । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

२२५ बाहिरायतनअनिच्चसुत्तं

२२९ "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा । सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनिच्चा । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

२२६ बाहिरायतनदुक्खसुत्तं

२३० "रूपा, भिक्खवे, दुक्खा। सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा दुक्खा। एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

---

२२७ बाहिरायतनअनत्तसुत्तं

२३१ "रूपा, भिक्खवे, अनत्ता। सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा अनत्ता। एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

सट्ठिपेय्यालो[1] समत्तो।

तस्सुद्दानं

छन्देनट्ठारस[2] होन्ति, अतीतेन च द्वे नव।
यदनिच्चाट्ठारस वुत्ता, तयो अज्झत्तबाहिरा।
पेय्यालो सट्ठिको वुत्तो, बुद्धेनादिच्चबन्धुना ति॥

सुत्तन्तानि सट्ठि।

---

२२८ पठमसमुद्दसुत्तं

B 367, R 157 २३२ "'समुद्दो, समुद्दो' ति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति। नेसो, भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो। महा एसो, भिक्खवे, उदकरासि महाउदकण्णवो। चक्खु, भिक्खवे, पुरिसस्स समुद्दो, तस्स रूपमयो वेगो। यो तं रूपमयं वेगं सहति अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतरि चक्खुसमुद्दं सऊमिं[3] सावट्टं सगाहं सरक्खसं, तिण्णो पारङ्गतो[4] थले तिट्ठति ब्राह्मणो पे० जिव्हा, भिक्खवे, पुरिसस्स समुद्दो, तस्स रसमयो वेगो। यो तं रसमयं वेगं सहति अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतरि जिव्हासमुद्दं सऊमिं सावट्टं सगाहं सरक्खसं, तिण्णो पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो पे० मनो, भिक्खवे, पुरिसस्स समुद्दो, तस्स धम्ममयो वेगो। यो तं धम्ममयं वेगं सहति अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतरि मनोसमुद्दं सऊमिं सावट्टं सगाहं सरक्खसं, तिण्णो पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो" ति।

---

१ सट्ठिपेय्यालं – रो०। २ छन्देनट्ठारसा – स्या०, रो०। ३ सउम्मिं – स्या०। ४ पारगतो – स्या०, रो०।

२३३ इदमवोच पे० सत्था –

"यो इम समुद्द सगाह सरक्खस,
सऊर्मि[1] सावट्ट सभय[1] दुत्तर अच्चतरि ।
स[2] वेदगू वुसितब्रह्मचरियो,
लोकन्तगू पारगतो ति वुच्चती" ति ॥

२२९ दुतियसमुद्दसुत्त

२३४ "'समुद्दो, समुद्दो' ति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । नेसो, भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो । महा एसो, R 158 भिक्खवे, उदकरासि महाउदकण्णवो । सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया[3] । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो । एत्थाय सदेवको लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा येभुय्येन समुन्ना[4] तन्ताकुलकजाता[5] कुलगण्ठिकजाता[6] मुञ्जपब्बजभूता, अपाय दुग्गति विनिपात ससार नातिवत्तति[7] पे० ।

"सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, B 368 भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता[8] रजनीया । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियस्स विनये समुद्दो । एत्थाय सदेवको लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा येभुय्येन समुन्ना तन्ताकुलकजाता कुलगण्ठिकजाता मुञ्जपब्बजभूता अपाय दुग्गति विनिपात ससार नातिवत्तती ति ।

"यस्स रागो च दोसो च, अविज्जा च विराजिता ।
सो इम समुद्द सगाह सरक्खस, सऊमिभय[9] तदुत्तर[10] अच्चतरि ॥
सङ्गातिगो[11] मच्चुजहो निरुपधि[12], पहासि[13] दुक्ख अपुनब्भवाय ।
अत्थङ्गतो सो न पुनेति[14], अमोहयी[15] मच्चुराज ति ब्रूमी" ति ॥

१–१ सउमिभय – रो० । २ सो – रो० । ३ रजनिया – स्या० । ४ समुद्दा – स्या० । ५ कन्ता कुलकजाता – स्या० । ६ गुळागुण्ठिकजाता – सी०, कुलगुण्डिकजाता – स्या०, गुणगुणिकजाता – रो० । ७ नातिवत्तन्ति – स्या०, रो० । ८ कामूपसञ्हिता – स्या०, कामुपसहिता – रो० । ९ सउम्मिभय – स्या० । १० सुदुत्तर – स्या० । ११ सङ्गातितो – स्या०, सङ्गातिको रो० । १२ निरूपधि – स्या०, रो० । १३ पहाय – रो० । १४ पमानमेति – स्या०, पमाणमेति – रो० । १५ अमोहयि – रो० ।

२३० बाळिसिकोपमसुत्त

२३५ "सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको आमिसगतबळिस[1]
R 159 गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य। तमेन अञ्ञातरो आमिसचक्खु मच्छो गिलेय्य। एव हि सो, भिक्खवे, मच्छो गिलितबळिसो[2] बाळिसिकस्स अनय आपन्नो ब्यसन[3] आपन्नो यथाकामकरणीयो बाळिसिकस्स। एवमेव खो, भिक्खवे, छयिमे बळिसा लोकस्मि अनयाय सत्तान वधाय[4] पाणिन[5]। कतमे छ? सन्ति, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। त चे, भिक्खु, अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलितबळिसो, मारस्स अनय आपन्नो ब्यसन आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो पे० सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। त चे, भिक्खु, अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलितबळिसो मारस्स अनय आपन्नो ब्यसन आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो।

B 369 "सन्ति च, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु न गिलितबळिसो मारस्स अभेदि बळिस परिभेदि बळिस न अनय आपन्नो न ब्यसन आपन्नो न यथाकामकरणीयो पापिमतो पे०।

"सन्ति, भिक्खवे, जिव्हाविञ्ञेय्या रसा पे० सन्ति, भिक्खवे, मनोविञ्ञेय्या धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। त चे भिक्खु नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु न गिलितबळिसो मारस्स अभेदि बळिस परिभेदि बळिस न अनय आपन्नो न ब्यसन आपन्नो न यथाकामकरणीयो पापिमतो" ति।

---

२३१ खीररुक्खोपमसुत्त

R 160 २३६ "यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो

१ आमिसगत बळिस – स्या०, रो०। २ गिलबळिसो – स्या०। ३ ब्यसनं – रो०। ४. व्याबाधाय – रो०। ४ पाणीन – स्या०।

मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो अप्पहीनो तस्स परित्ता चे पि चक्खुविञ्ञेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथ आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स[1] चित्त, को पन वादो अधिमत्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो अप्पहीनो पे० ।

"यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिव्हाविञ्ञेय्येसु रसेसु यो रागो सो अत्थि पे० ।

"यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो अप्पहीनो, तस्स परित्ता चे पि मनोविञ्ञेय्या धम्मा मनस्स आपाथ आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स चित्त, को पन वादो अधिमत्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो B 370
सो अप्पहीनो ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, खीररुक्खो अस्सत्थो वा निग्रोधो वा पिलक्खो वा उदुम्बरो वा दहरो तरुणो कोमारको । तमेन पुरिसो तिण्हाय कुठारिया[2] यतो यतो आभिन्देय्य[3] आगच्छेय्य खीर" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"त किस्स हेतु" ?

"य हि, भन्ते, खीर त अत्थी" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो अप्पहीनो, तस्स परित्ता चे पि चक्खुविञ्ञेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथ आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स चित्त, को पन वादो अधिमत्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो R 161
मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो अप्पहीनो पे० ।

१ ०वास्स – रो० । २ कुधारिया – स्या० । ३ भिन्देय्य – स्या० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिव्हा-विञ्ञेय्येसु रसेसु यो रागो सो अत्थि पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा मनो-विञ्ञेय्येसु धम्मेसु यो रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो अप्पहीनो, तस्स परित्ता चे पि मनोविञ्ञेय्या धम्मा मनस्स आपाथ आगच्छन्ति परियादियन्तेवस्स चित्त, को पन वादो अधिमत्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो अत्थि, यो दोसो सो अत्थि, यो मोहो सो अत्थि, यो रागो सो अप्पहीनो, यो दोसो सो अप्पहीनो, यो मोहो सो अप्पहीनो ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा चक्खु-विञ्ञेय्येसु रूपेसु यो रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो
B 371 नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो, तस्स अधिमत्ता चे पि चक्खुविञ्ञेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथ आगच्छन्ति नेवस्स चित्त परियादियन्ति, को पन वादो परित्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो पे० ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिव्हा-विञ्ञेय्येसु रसेसु पे० मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु यो रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो, तस्स अधिमत्ता चे पि मनोविञ्ञेय्या धम्मा मनस्स आपाथ आगच्छन्ति नेवस्स चित्त परियादियन्ति, को पन वादो परित्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो । सेय्यथापि, भिक्खवे, खीररुक्खो अस्सत्थो वा निग्रोधो वा पिलक्खो वा उदुम्बरो वा सुक्खो कोळापो[1] तेरोवस्सिको[2] । तमेन पुरिसो तिण्हाय कुठारिया यतो यतो आभिन्देय्य आगच्छेय्य खीर” ति ?

R 162 “नो हेत, भन्ते” ।

“त किस्स हेतु” ?

---

१ कोलापो – सी०, म० । २ थेरो वस्सिको – गे० ।

"य हि, भन्ते, खीर त नत्थी" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु यो रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो, तस्स अधिमत्ता चे पि चक्खुविञ्ञेय्या रूपा चक्खुस्स आपाथ आगच्छन्ति नेवस्स चित्त परियादियन्ति, को पन वादो परित्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो पे० ।

"यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिव्हा-विञ्ञेय्येसु रसेसु पे० ।

"यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा मनो-विञ्ञेय्येसु धम्मेसु यो रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो, तस्स अधिमत्ता चे पि मनोविञ्ञेय्या धम्मा मनस्स आपाथ आगच्छन्ति नेवस्स चित्त परियादियन्ति, को पन वादो परित्तान ! त किस्स हेतु ? यो, भिक्खवे, रागो सो नत्थि, यो दोसो सो नत्थि, यो मोहो सो नत्थि, यो रागो सो पहीनो, यो दोसो सो पहीनो, यो मोहो सो पहीनो" ति । B 372

---

२३२ कोट्ठिकसुत्त

२३७ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा-कोट्ठिको बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमय[१] पटिसल्लाना[२] वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[३] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच –

"कि नु खो, आवुसो सारिपुत्त, चक्खु रूपान सयोजन[४], रूपा चक्खुस्स सयोजन पे० जिव्हा रसान सयोजन, रसा जिव्हाय सयोजन पे० मनो धम्मान सयोजन, धम्मा मनस्स सयोजन" ति ? R 163

---

१ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० । २ पटिसल्लाणा – स्या०, रो० । ३ सारा-णीय – स्या०, रो० । ४ सञ्ञोजन – स्या० ।

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० न जिव्हा रसान सयोजन, न रसा जिव्हाय सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन ।

"सेय्यथापि, आवुसो, काळो च बलीबद्दो[1] ओदातो च बलीबद्दो
B 373 एकेन दामेन[2] वा योत्तेन वा सयुत्ता अस्सु । यो नु खो एव वदेय्य – 'काळो बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, ओदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन' ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या" ति ?

"नो हेत, आवुसो" ।

"न खो, आवुसो, काळो बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, न[3] ओदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन । येन च खो ते एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता त तत्थ सयोजन ।

"एवमेव खो, आवुसो, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० न जिव्हा रसान सयोजन पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन ।

"चक्खु वा, आवुसो, रूपान सयोजन अभविस्स, रूपा वा चक्खुस्स सयोजन, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा
R 164 च खो, आवुसो, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय पे० ।

"जिव्हा, आवुसो, रसान सयोजन अभविस्स, रसा वा जिव्हाय सयोजन, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, आवुसो, न जिव्हा रसान सयोजन, न रसा जिव्हाय सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय पे० ।

---

१ बलिवद्दो – सी०, रो०, बलिबद्दो – स्या० । २ दमेन – रो० । ३ न पि – स्या०, रो० ।

"मनो वा, आवुसो, धम्मान सयोजन अभविस्स, धम्मा वा मनस्स सयोजन, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय। यस्मा च खो, आवुसो, न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय।

"इमिनापेत, आवुसो, परियायेन वेदितब्ब यथा न चक्खु रूपान B 374 सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन। य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० न जिव्हा रसान सयोजन पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन। य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन।

"सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो चक्खु। पस्सति भगवा चक्खुना रूप। छन्दरागो भगवतो नत्थि। सुविमुत्तचित्तो भगवा। सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो सोत। सुणाति भगवा सोतेन सद्द। छन्दरागो भगवतो नत्थि। सुविमुत्तचित्तो भगवा। सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो घान। घायति भगवा घानेन गन्ध। छन्दरागो भगवतो नत्थि। सुविमुत्तचित्तो भगवा। सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो जिव्हा। सायति भगवा जिव्हाय रस। छन्दरागो भगवतो नत्थि। सुविमुत्तचित्तो भगवा। सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो कायो। फुसति भगवा कायेन फोट्ठब्ब। छन्दरागो भगवतो नत्थि। सुविमुत्तचित्तो भगवा। सविज्जति खो, आवुसो, भगवतो मनो। विजानाति[१] भगवा मनसा R 165 धम्म। छन्दरागो भगवतो नत्थि। सुविमुत्तचित्तो भगवा।

"इमिना खो एत, आवुसो, परियायेन वेदितब्ब यथा न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन। न सोत न घान न जिव्हा रसान सयोजन, न रसा जिव्हाय सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन। न कायो न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन" ति।

---

१ जानाति – रो०।

२३३ कामभूसुत्तं

२३८ एक समय ग्रायस्मा च ग्रानन्दो ग्रायस्मा च कामभू कोसम्बिय विहरन्ति घोसितारामे । ग्रथ खो ग्रायस्मा कामभू सायन्ह-समय पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा ग्रानन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
B 375 मित्वा ग्रायस्मता ग्रानन्देन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो ग्रायस्मा कामभू ग्रायस्मन्त ग्रानन्द एतदवोच –

"कि नु खो, ग्रावुसो ग्रानन्द, चक्खु रूपान सयोजन, रूपा चक्खुस्स सयोजन पे० जिव्हा रसान सयोजन, रसा जिव्हाय सयोजन पे० मनो धम्मान सयोजन, धम्मा मनस्स सयोजन" ति ?

"न खो, ग्रावुसो कामभू, चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन पे० न जिव्हा रसान सयोजन, न रसा जिव्हाय सयोजन पे० न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन । य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन ।

R. 166 "सेय्यथापि, ग्रावुसो, काळो च बलीबद्दो ग्रोदातो च बलीबद्दो एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता ग्रस्सु । यो नु खो एव वदेय्य – 'काळो बलीबद्दो ग्रोदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, ग्रोदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन' ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या" ति ?

"नो हेत, ग्रावुसो" ।

"न खो, ग्रावुसो, काळो बलीबद्दो ग्रोदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, न पि ग्रोदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स सयोजन । येन च खो ते एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता त तत्थ सयोजन । एवमेव खो, ग्रावुसो, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन पे० न जिव्हा पे० . न मनो पे० य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन" ति ।

---

२३४ उदायीसुत्तं

२३९ एक समय ग्रायस्मा च ग्रानन्दो ग्रायस्मा च उदायी कोसम्बिय विहरन्ति घोसितारामे । ग्रथ खो ग्रायस्मा उदायी सायन्ह-समय पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा ग्रानन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-

मित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उदायी आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच –

"यथेव नु खो, आवुसो आनन्द, अयं कायो भगवता अनेकपरियायेन अक्खातो विवटो पाकासितो – 'इतिपायं कायो अनत्ता' ति, सक्का एवमेव[1] विञ्ञाणं पिदं आचिक्खितुं देसेतुं पञ्ञापेतुं[2] पट्ठपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातुं – 'इति पिदं विञ्ञाणं अनत्ता'" ति? B 376

"यथेव खो, आवुसो उदायी, अयं कायो भगवता अनेकपरियायेन अक्खातो विवटो पकासितो – 'इतिपायं कायो अनत्ता' ति, सक्का एवमेव विञ्ञाणं पिदं आचिक्खितुं देसेतुं पञ्ञापेतुं पट्ठपेतुं विवरितुं विभजितुं उत्तानीकातुं – 'इति पिदं विञ्ञाणं अनत्ता' ति।

"चक्खुं च, आवुसो, पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाणं" ति?

"एवमावुसो" ति। R 167

"यो चावुसो, हेतु यो च पच्चयो चक्खुविञ्ञाणस्स उप्पादाय[3] सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं अपरिसेसं[4] निरुज्झेय्य, अपि नु खो चक्खुविञ्ञाणं पञ्ञायेथा" ति?

"नो हेतं, आवुसो"।

"इमिना पि खो एतं, आवुसो, परियायेन भगवता अक्खातं विवटं पकासितं – 'इति पिदं विञ्ञाणं अनत्ता'" ति। पे०।

"जिव्हं, चावुसो, पटिच्च रसे च उप्पज्जति जिव्हाविञ्ञाणं" ति?

"एवमावुसो" ति।

"यो चावुसो, हेतु यो च पच्चयो जिव्हाविञ्ञाणस्स उप्पादाय सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्बं सब्बथा सब्बं अपरिसेसं निरुज्झेय्य, अपि नु खो जिव्हाविञ्ञाणं पञ्ञायेथा" ति?

"नो हेतं, आवुसो"।

"इमिना पि खो एतं, आवुसो, परियायेन भगवता अक्खातं विवटं पकासितं – 'इतिपिदं विञ्ञाणं अनत्ता'" ति। पे०।

१ एवमेव – स्या०, रो०। २ पञ्ञापेतुं – म०। ३ उपादाय – स्या०। ४ अपरिसेसा – स्या०, अपरिसेसो – रो०।

"मन चावुसो, पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण" ति ?

"एवमावुसो" ति ।

"यो चावुसो, हेतु यो च पच्चयो मनोविञ्ञाणस्स उप्पादाय सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब अपरिसेस निरुज्झेय्य, अपि नु खो मनोविञ्ञाण पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, आवुसो" ।

"इमिना पि खो एत, आवुसो, परियायेन भगवता अक्खात विवट पकासित – 'इति पिद विञ्ञाण अनत्ता' ति ।

"सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरि-
३ 377 येसन चरमानो तिण्ह कुठारि[1] आदाय वन पविसेय्य । सो तत्थ पस्सेय्य
१ 168 महन्त कदलिक्खन्ध उजु नव[2] अकुक्कुकजात[3] । तमेन मूले छिन्देय्य,
मूले छेत्वा[4] अग्गे छिन्देय्य, अग्गे छेत्वा पत्तवट्टि विनिब्भुजेय्य[5] । सो तत्थ फेग्गु पि नाधिगच्छेय्य, कुतो सार ! एवमेव खो, आवुसो, भिक्खु छसु फस्सायतनेसु नेवत्तान न अत्तनिय समनुपस्सति । सो एव असमनुपस्सन्तो न किञ्चि लोके उपादियति । अनुपादिय न परितस्सति । अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव[6] परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

२३५ आदित्तपरियायसुत्तं

२४० "आदित्तपरियाय वो, भिक्खवे, धम्मपरियाय देसेस्सामि[7] । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, आदित्तपरियायो धम्मपरियायो ? वर, भिक्खवे, तत्ताय अयोसलाकाय आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय चक्खुन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु अनुब्यञ्जनसो[8] निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित[9] वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा[10] तस्मि चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्ञतर गति गच्छेय्य – निरय वा, तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

---

१ कुधारि – स्या० । २ नवक – रो० । ३ अकुक्कुटकजात – स्या० । ४
४ छित्वा – स्या० । ५ विनिब्भज्जेय – स्या०, विनिब्भुज्जेय्य – रो० । ६ पच्चत्त नेव – रो० । ७ देसिस्सामि – रो० । ८ अनुव्यञ्जनसो – रो० । ९ निमित्तस्सादगधित – स्या०, रो० । १० वा भिक्खवे – स्या० ।

"वर, भिक्खवे, तिण्हेन अयोसङ्कुना आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन सोतिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव सोतविञ्ञेय्येसु सद्देसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मि चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्ञातर गति गच्छेय्य – निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि । R 169

"वर, भिक्खवे, तिण्हेन नखच्छेदनेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन B 378 सजोतिभूतेन घानिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव घानविञ्ञेय्येसु गन्धेसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मि चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्ञातर गति गच्छेय्य – निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

"वर, भिक्खवे, तिण्हेन खुरेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन जिव्हिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव जिव्हाविञ्ञेय्येसु रसेसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मि चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्ञातर गति गच्छेय्य – निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

"वर, भिक्खवे, तिण्हाय सत्तिया आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय कायिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ, न त्वेव कायविञ्ञेय्येसु फोट्ठब्बेसु अनुब्यञ्जनसो निमित्तग्गाहो । निमित्तस्सादगथित वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य अनुब्यञ्जनस्सादगथित वा तस्मि चे समये काल करेय्य, ठानमेत विज्जति य द्विन्न गतीन अञ्ञातर गति गच्छेय्य – निरय वा तिरच्छानयोनि वा । इम ख्वाह, भिक्खवे, आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

"वर, भिक्खवे, सोत्त । सोत्त खो पनाह भिक्खवे वञ्झ[1] जीवितान वदामि, अफल जीवितान वदामि, मोमूह जीवितान वदामि, न त्वेव तथारूपे वितक्के वितक्केय्य यथारूपान वितक्कान वस गतो सङ्घ

१ वज्ज – स्या० ।

170 भिन्देय्य । इम ख्वाह, भिक्खवे, वञ्झ जीवितान आदीनव दिस्वा एव वदामि ।

"तत्थ, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति – 'तिट्ठतु ताव तत्ताय अयोसलाकाय आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय चक्खुन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति चक्खु[1] अनिच्च, रूपा अनिच्चा, चक्खुविञ्ञाण अनिच्च चक्खुसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ।

379 'तिट्ठतु ताव तिण्हेन अयोसङ्कुना आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन सोतिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति सोत अनिच्च, सद्दा अनिच्चा, सोतविञ्ञाण अनिच्च, सोतसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद सोतसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च ।

'तिट्ठतु ताव तिण्हेन नखच्छेदनेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन घानिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति घान अनिच्च, गन्धा अनिच्चा, घानविञ्ञाण अनिच्च, घानसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद घानसम्फस्सपच्चा उप्पज्जति वेदयित पे० त पि अनिच्च ।

'तिट्ठतु ताव तिण्हेन खुरेन आदित्तेन सम्पज्जलितेन सजोतिभूतेन जिव्हिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति जिव्हा अनिच्चा, रसा अनिच्चा, जिव्हाविञ्ञाण अनिच्च, जिव्हासम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति पे० त पि अनिच्च ।

'तिट्ठतु ताव तिण्हाय सत्तिया आदित्ताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय कायिन्द्रिय सम्पलिमट्ठ । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति
171 कायो अनिच्चो, फोट्ठब्बा अनिच्चा, कायविञ्ञाण अनिच्च, कायसम्फस्सो अनिच्चो, यम्पिद कायसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित पे० त पि अनिच्च ।

'तिट्ठतु ताव सोत्त । हन्दाह इदमेव मनसि करोमि – इति मनो अनिच्चो, धम्मा अनिच्चा, मनोविञ्ञाण अनिच्च, मनोसम्फस्सो

---

१ चक्खु – स्या०, रो० ।

अनिच्चो, यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा त पि अनिच्च' ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति, रूपेसु पि निब्बिन्दति, चक्खुविञ्ञाणे पि निब्बिन्दति, चक्खुसम्फस्से पि निब्बिन्दति पे० यम्पिद मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति वेदयित सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा तस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति[1]। अय खो भिक्खवे, आदित्तपरियायो धम्मपरियायो" ति ।

---

२३६ पठमहत्थपादोपमसुत्तं

२४१ "हत्थेसु, भिक्खवे, सति आदाननिक्खपन पञ्ञायति, B 380
पादेसु सति अभिक्कमपटिक्कमो पञ्ञायति, पब्बेसु सति सम्मिञ्जनपसारण[2] पञ्ञायति, कुच्छिस्मि सति जिघच्छा पिपासा पञ्ञायति । एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मि सति चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिव्हाय सति जिव्हासम्फस्सपच्चया उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० मनस्मि सति मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० ।

"हत्थेसु, भिक्खवे, असति आदाननिक्खेपन न पञ्ञायति, पादेसु असति अभिक्कमपटिक्कमो न पञ्ञायति, पब्बेसु असति सम्मिञ्जनपसारण न पञ्ञायति, कुच्छिस्मि असति जिघच्छा पिपासा
न पञ्ञायति । एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मि असति चक्खुसम्फस्स- R 172
पच्चया नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिव्हाय असति जिव्हासम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति पे० मनस्मि असति मनोसम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख" ति ।

---

२३७ दुतियहत्थपादोपमसुत्तं

२४२ "हत्थेसु, भिक्खवे, सति आदाननिक्खेपन होति, पादेसु सति अभिक्कमपटिक्कमो होति, पब्बेसु सति सम्मिञ्जनपसारण होति,

---

१ विमुत्तम्ही – रो० । २ समिञ्जन ० – म० ।

कुच्छिस्मिं सति जिघच्छा पिपासा होति । एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मिं सति चक्खुसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिव्हाय सति पे० मनस्मिं सति मनोसम्फस्सपच्चया उप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० ।

"हत्थेसु, भिक्खवे, असति आदाननिक्खेपन न होति, पादेसु असति अभिक्कमपटिक्कमो न होति, पब्बेसु असति सम्मिञ्जनपसारण न होति, कुच्छिस्मिं असति जिघच्छा पिपासा न होति । एवमेव खो, भिक्खवे, चक्खुस्मि असति चक्खुसम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख पे० जिव्हाय असति जिव्हासम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति पे० मनस्मि असति मनोसम्फस्सपच्चया नुप्पज्जति अज्झत्त सुख दुक्ख" ति ।

समुद्दवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दान

B 381 द्वे समुद्दा बाळिसिको[1], खीररुक्खेन कोट्ठिको ।
कामभू उदायी चेव, आदित्तेन च अट्ठम ।
हत्थपादूपमा[2] द्वे ति[2], वग्गो तेन पवुच्चती ति ।।

———o———

२३८ आसीविसोपमसुत्तं

२४३ "सेय्यथापि चत्तारो आसीविसा उग्गतजा घोरविसा । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिकूलो[3] । तमेन एव वदेय्यु – 'इमे ते, अम्भो पुरिस, चत्तारो आसी-
ε 173 विसा उग्गतेजा घोरविसा कालेन काल वुट्ठापेतब्बा[4], कालेन काल न्हापेतब्बा[5], कालेन काल भोजेतब्बा, कालेन काल सवेसेतब्बा[6] । यदा च खो ते, अम्भो पुरिस, इमेस चतुन्न आसीविसान उग्गतेजान घोरविसान अञ्ञतरो वा अञ्ञतरो वा कुप्पिस्सति, ततो त्व, अम्भो पुरिस, मरण वा निगच्छसि मरणमत्त वा दुक्ख । य ते, अम्भो पुरिस, करणीय त करोही' ति ।

"अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान उग्गतेजान घोरविसान येन वा तेन वा पलायेथ । तमेन एव वदेय्यु – 'इमे

१ बाळसिको – रो० । २–२ हत्थपादपब्बा चेव – स्या०, ० दुवे – रो० । ३ दुक्खपटिकुलो – रो० । ४ उट्ठापेतब्बा – स्या० । ५ नहापेतब्बा – रो० । ६ पवेसेतब्बा – स्या०, रो० ।

खो[1], अम्भो पुरिस, पञ्च वधका पच्चत्थिका पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धा[2] यत्थेव न पस्सिस्साम तत्थेव जीविता वोरोपेस्सामा ति । य ते, अम्भो पुरिस, करणीय त करोही' ति ।

"अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान उग्गतेजान घोरविसान, भीतो पञ्चन्न वधकान पच्चत्थिकान येन वा तेन वा पलायेथ । तमेन एव वदेय्यु – 'अय ते, अम्भो पुरिस, छट्ठो अन्तरचरो वधको उक्खित्तासिको पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो यत्थेव न पस्सिस्सामि तत्थेव सिरो पातेस्सामी ति । य ते, अम्भो पुरिस, करणीय त करोही' ति ।

"अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान B 382 उग्गतेजान घोरविसान, भीतो पञ्चन्न वधकान पच्चत्थिकान, भीतो छट्ठस्स अन्तरचरस्स वधकस्स उक्खित्तासिकस्स येन वा तेन वा पलायेथ । सो पस्सेय्य सुञ्ञ गाम । यञ्ञदेव घर पविसेय्य रित्तकञ्ञेव पविसेय्य तुच्छकञ्ञेव पविसेय्य सुञ्ञकञ्ञेव पविसेय्य । यञ्ञदेव भाजन परिमसेय्य रित्तकञ्ञेव परिमसेय्य तुच्छकञ्ञेव परिमसेय्य सुञ्ञकञ्ञेव परिमसेय्य । तमेन एव वदेय्यु – 'इदानि, अम्भो पुरिस, इम सुञ्ञ गाम चोरा गामघातका[3] पविसन्ति[4] । य ते, अम्भो पुरिस, करणीय त करोही' ति ।

"अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो भीतो चतुन्न आसीविसान उग्ग- R 174 तेजान घोरविसान, भीतो पञ्चन्न वधकान पच्चत्थिकान, भीतो छट्ठस्स अन्तरचरस्स वधकस्स उक्खित्तासिकस्स, भीतो चोरान गामघातकान येन वा तेन वा पलायेथ । सो पस्सेय्य महन्त उदकण्णव ओरिम तीर सासङ्क सप्पटिभय, पारिम तीर खेम अप्पटिभय । न[5] चस्स[5] नावा सन्तारणी उत्तरसेतु[6] वा[6] अपारा पार गमनाय । अथ खो, भिक्खवे[7], तस्स पुरिसस्स एवमस्स – 'अय खो महाउदकण्णवो ओरिम तीर सासङ्क सप्पटिभय, पारिम तीर खेम अप्पटिभय, नत्थि[8] च नावा सन्तारणी उत्तरसेतु वा अपारा पार गमनाय । यन्नूनाह तिणकट्ठसाखापलास सङ्कड्ढित्वा कुल्ल बन्धित्वा त कुल्ल निस्साय हत्थेहि च पादेहि च वायममानो सोत्थिना पार गच्छेय्य' ति ।

---

१ ते – स्या०, रो० । २ अनुबद्धा – रो० । ३ गामघाता – स्या० । ४ वधिस्सन्ति – सी०, रो० । ५–५ नत्थस्स – स्या० । ६–६ उत्तारसेतुवा – रो० । ७ सो भिक्खवे – रो० । ८–८ न चस्स – सी०, नत्थस्स – स्या० ।

"अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो तिणकट्ठसाखापलासं सङ्कड्ढित्वा कुल्लं बन्धित्वा तं कुल्लं निस्साय हत्थेहि च पादेहि च वायममानो सोत्थिना पारं गच्छेय्य, तिण्णो पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो।

"उपमा खो म्यायं, भिक्खवे, कता अत्थस्स विञ्ञापनाय। अयं चेत्थ[1] अत्थो – चत्तारो आसीविसा उग्गतेजा घोरविसा ति खो, भिक्खवे, चतुन्नेतं महाभूतानं अधिवचनं – पठवीधातुया[2], आपोधातुया, तेजोधातुया, वायोधातुया।

383 "पञ्च वधका पच्चत्थिका ति खो, भिक्खवे, पञ्चन्नेतं उपादानक्खन्धानं अधिवचनं, सेय्यथीदं[3] – रूपुपादानक्खन्धस्स[4], वेदनुपादानक्खन्धस्स, सञ्ञुपादानक्खन्धस्स, सङ्खारुपादानक्खन्धस्स, विञ्ञाणुपादानक्खन्धस्स।

"छट्ठो अन्तरचरो वधको उक्खित्तासिको ति खो, भिक्खवे, नन्दीरागस्सेतं[5] अधिवचनं।

"सुञ्ञो गामो ति खो, भिक्खवे, छन्नेतं अज्झत्तिकानं आयतनानं अधिवचनं। चक्खुतो चे पि नं, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो[6] मेधावी 175 उपपरिक्खति रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, सुञ्ञकञ्ञेव खायति पे० जिव्हातो चे पि नं भिक्खवे पे० मनतो चे पि नं, भिक्खवे, पण्डितो ब्यत्तो मेधावी उपपरिक्खति रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, सुञ्ञकञ्ञेव खायति।

"चोरा गामघातका ति खो, भिक्खवे, छन्नेतं[7] बाहिरानं आयतनानं अधिवचनं। चक्खुं[8], भिक्खवे, हञ्ञति मनापामनापेसु रूपेसु, सोतं, भिक्खवे पे० घानं, भिक्खवे पे० जिव्हा, भिक्खवे, हञ्ञति मनापामनापेसु रसेसु, कायो, भिक्खवे पे० मनो, भिक्खवे, हञ्ञति मनापामनापेसु धम्मेसु।

"महाउदकण्णवो ति खो, भिक्खवे, चतुन्नेतं ओघानं अधिवचनं – कामोघस्स, भवोघस्स, दिट्ठोघस्स, अविज्जोघस्स।

"ओरिमं तीरं सासङ्कं सप्पटिभयं ति खो, भिक्खवे, सक्कायस्सेतं अधिवचनं।

---

१ चेवेत्थ – सी०। २ पथवीधातुया – म०। ३ सेय्यथिदं – म०। ४ रूपूपादानक्खन्धस्स – सी०, स्या०। ५ नन्दिरागस्सेतं – स्या०, रो०। ६ व्यत्तो – रो०। ७ छन्नं – रो०। ८ चक्खु – स्या०।

"पारिम तीर खेम अप्पटिभय ति खो, भिक्खवे, निब्बानस्सेत अधिवचन।

"कुल्ल ति खो, भिक्खवे, अरियस्सेत अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचन, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठिया[1] पे० सम्मासमाधिस्स[1]।

"तस्स[2] हत्थेहि च पादेहि च वायामो ति खो, भिक्खवे, विरियारम्भस्सेत अधिवचन।

"तिण्णो पारङ्गतो थले तिट्ठति ब्राह्मणो ति खो, भिक्खवे, अरहतो एत अधिवचन" ति।

---

२३९ रथोपमसुत्त

२४४ "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव B 384
धम्मे सुखसोमनस्सबहुलो विहरति, योनि चस्स आनद्धा होति आसवान खयाय। कतमेहि तीहि ? इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति, भोजने मत्तञ्ञू, जागरिय अनुयुत्तो।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ? इध, R 176
भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा न निमित्तग्गाही होति, नानुब्यञ्जनग्गाही, यत्वाधिकरणमेन चक्खुन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु। तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जति। सोतेन सद्द सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिव्हाय रस सायित्वा कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्ञाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही, यत्वाधिकरणमेन मनिन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जति, रक्खति मनिन्द्रिये, मनिन्द्रिये सवर आपज्जति। सेय्यथापि, भिक्खवे, सुभूमिय चातुम्महापथे[3] आजञ्ञरथो युत्तो अस्स[4] ठितो[4] ओधस्तपतोदो[5]। तमेन दक्खो योग्गाचरियो अस्सदम्मसारथि अभिरुहित्वा[6] वामेन हत्थेन रस्मियो गहेत्वा दक्खिनेन हत्थेन पतोद गहेत्वा येनिच्छक यदिच्छक सारेय्य पि पच्चासारेय्य पि[7]। एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु

१–१ ०दिट्ठि पे० सम्मासमाधि – स्या०, म०। २ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ३ चातुमहापथे – म०। ४–४ अस्सट्ठितो स्या०, अस्स – रो०। ५ ओधतपतोदो – स्या०, ओधसतपतोदो – रो०। ६ अभिरूहित्वा – सी०, स्या०, रो०। ७–७ सारेय्या पि पच्चासारेय्यापि – स्या०, सारेय्यपि पच्छासारेय्यपि – रो०।

इमेस छन्न इन्द्रियान आरक्खाय सिक्खति, सयमाय सिक्खति, दमाय सिक्खति, उपसमाय सिक्खति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो होति ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्ञू होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पटिसङ्खा योनिसो आहार आहारेति – 'नेव दवाय, न मदाय, न मण्डनाय, न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया, यापनाय, विहिसूपरतिया[1], ब्रह्मचरियानुग्गहाय, इति पुराण च वेदन पटिहङ्खामि, नव च वेदन न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति, अन-
R 177 वज्जता च फासुविहारो चा' ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो वण[2]
B 385 आलिम्पेय्य यावदेव रोहनत्थाय[3], सेय्यथा वा पन अक्ख अब्भञ्जेय्य यावदेव भारस्स नित्थरणत्थाय, एव खो, भिक्खवे, भिक्खु पटिसङ्खा योनिसो आहार आहारेति – 'नेव दवाय, न मदाय, न मण्डनाय, न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया, यापनाय, विहिसूपरतिया, ब्रह्मचरियानुग्गहाय, इति पुराण च वेदन पटिहङ्खामि, नव च वेदन न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति, अनवज्जता च फासुविहारो चा' ति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्ञू होति ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खु जागरिय अनुयुत्तो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु दिवस चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि[4] धम्मेहि चित्त परिसोधेति । रत्तिया पठम[5] याम चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति । रत्तिया मज्झिम याम दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्य कप्पेति पादे पाद अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसञ्ञ मनसि करित्वा । रत्तिया पच्छिम याम पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु जागरिय अनुयुत्तो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु दिट्ठेव धम्मे सुखसोमनस्सबहुलो विहरति, योनि चस्स आरद्धा होति आसवान खयाया" ति ।

---

२४० कुम्मोपमसुत्तं

२४५ "भूतपुब्ब, भिक्खवे, कुम्मो कच्छपो सायन्हसमय अनुनदीतीरे गोचरपसुतो अहोसि । सिङ्गालो[6] पि खो, भिक्खवे, सायन्ह-

---

१ विहिंसुपरतियाय – स्या०, रो० । २ वण्ण – स्या० । ३ रोपनत्थाय – सी०, रो०, सेवनत्थाय – स्या० । ४ आवरणियेहि – रो० । ५ पथम – म० । ६ सिगालो – सी०, स्या० ।

समय अनुनदीतीरे गोचरपसुतो अहोसि । अद्दसा खो, भिक्खवे, कुम्मो कच्छपो सिङ्गाल दूरतो व गोचरपसुत । दिस्वान सोण्डिपञ्चमानि अङ्गानि सके कपाले समोदहित्वा अप्पोस्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति । R 178 सिङ्गालो पि खो, भिक्खवे, अद्दस कुम्म कच्छप दूरतो व गोचरपसुत । दिस्वान येन कुम्मो कच्छपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा कुम्म कच्छप पच्चुपट्ठितो अहोसि – 'यदाय कुम्मो कच्छपो सोण्डिपञ्चमान अङ्गान अञ्ञतर वा अञ्ञतर वा अङ्ग अभिनिन्नामेस्सति, तत्थेव न गहेत्वा उद्दालित्वा खादिस्सामी' ति । यदा खो, भिक्खवे, कुम्मो कच्छपो सोण्डि- B 386 पञ्चमान अङ्गान अञ्ञतर वा अञ्ञतर वा अङ्ग न अभिनिन्नामि, अथ सिङ्गालो कुम्मम्हा निब्बिज्ज पक्कामि, ओतार अलभमानो ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, तुम्हे पि मारो पापिमा सतत समित पच्चुपट्ठितो – 'अप्पेव नामाह इमेस चक्खुतो वा ओतार लभेय्य　पे०　जिव्हातो वा ओतार लभेय्य　पे०　मनतो वा ओतार लभेय्य' ति । तस्मातिह, भिक्खवे, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो विहरथ । चक्खुना रूप दिस्वा मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ, मा अनुब्यञ्जनग्गाहिनो । यत्वाधिकरण-मेन चक्खुन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जथ, रक्खथ चक्खुन्द्रिय, चक्खुन्द्रिये सवर आपज्जथ । सोतेन सद्द सुत्वा　घानेन गन्ध घायित्वा　जिव्हाय रस सायित्वा　कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा　मनसा धम्म विञ्ञाय मा निमित्तग्गाहिनो अहुवत्थ, मा अनुब्यञ्जनग्गाहिनो । यत्वा-धिकरणमेन मनिन्द्रिय असवुत विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु, तस्स सवराय पटिपज्जथ, रक्खथ मनि-न्द्रिय, मनिन्द्रिये सवर आपज्जथ । यतो तुम्हे, भिक्खवे, इन्द्रियेसु गुत्त-द्वारो विहरिस्सथ, अथ तुम्हेहि पि मारो पापिमा निब्बिज्ज पक्कमिस्सति, ओतार अलभमानो – कुम्मम्हा व सिङ्गालो ति ।

"कुम्मो व अङ्गानि सके कपाले, R 179
समोदह भिक्खु मनोवितक्के[1] ।
अनिस्सितो अञ्ञमहेठयानो,
परिनिब्बुतो[2] नूपवदेय्य[2] कञ्ची[3] ति ॥

---

१ मनोवितक्को – रो० । २–२ परिनिब्बुतो न उपवदेय्य – स्या०, परिनिब्बुतो-नुपवदेय्य – रो० । ३ किञ्ची – रो० ।

२४१ पठमदारुक्खन्धोपमसुत्त

२४६ एक समय भगवा कोसम्बिय[1] विहरति गङ्गाय नदिया तीरे । अद्दसा खो भगवा महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुय्हमान । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अमु महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुय्हमान" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"सचे सो, भिक्खवे, दारुक्खन्धो न ओरिम तीर उपगच्छति, न पारिम तीर उपगच्छति, न मज्झे ससीदिस्सति, न थले उस्सीदिस्सति[2],
B 387 न मनुस्सग्गाहो गहेस्सति[3], न अमनुस्सग्गाहो गहेस्सति, न आवट्टग्गाहो गहेस्सति, न अन्तोपूति भविस्सति, एव हि सो, भिक्खवे, दारुक्खन्धो समुद्दनिन्नो भविस्सति समुद्दपोणो[4] समुद्दपब्भारो । त किस्स हेतु ? समुद्दनिन्नो, भिक्खवे, गङ्गाय नदिया सोतो समुद्दपोणो समुद्दपब्भारो ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, सचे तुम्हे पि न ओरिम तीर उपगच्छथ, न पारिम तीर उपगच्छथ, न मज्झे ससीदिस्सथ, न थले उस्सीदिस्सथ, न मनुस्सग्गाहो गहेस्सति[5], न अमनुस्सग्गाहो गहेस्सति, न आवट्टग्गाहो
R. 180 गहेस्सति, न अन्तोपूती भविस्सथ, एव तुम्हे, भिक्खवे, निब्बाननिन्ना भविस्सथ निब्बानपोणा निब्बानपब्भारा । त किस्स हेतु ? निब्बाननिन्ना, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि निब्बानपोणा निब्बानपब्भारा" ति ।

एव वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "कि नु खो, भन्ते, ओरिम तीर, कि पारिम तीर, को मज्झे ससीदो[6], को थले उस्सादो, को मनुस्सग्गाहो, को अमनुस्सग्गाहो, को आवट्टग्गाहो, को अन्तोपूतिभावो" ति ?

"'ओरिम तीर' ति खो, भिक्खु, छन्नेत अज्झत्तिकान आयतनान अधिवचन । 'पारिम तीर' ति खो, भिक्खु, छन्नेत[7] बाहिरान आयतनान अधिवचन । 'मज्झे ससीदो' ति खो, भिक्खु, नन्दीरागस्सेत अधिवचन । 'थले उस्सादो' ति खो, भिक्खु, अस्मिमानस्सेत अधिवचन ।

"कतमो च, भिक्खु, मनुस्सग्गाहो ? इध, भिक्खु, गिहिससट्ठो[8] विहरति सहनन्दी सहसोकी सुखितेसु सुखितो दुक्खितेसु दुक्खितो

१ अज्झेय – स्या० । २ उस्सादिस्सति – स्या० । ३ गाहियति – स्या०, भविस्सति – रो० । ४ समुद्दपोनो – रो० । ५ गाहियति – स्या०, हेस्सथ – रो० । ६ ससादो – सी०, ससीदितो – स्या० । ७ छन्न – रो० । ८ गिहीहि ससट्ठो – सी०, स्या०, गिही ससट्ठो – रो० ।

उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु अत्तना तेसु योग आपज्जति । अय वुच्चति, भिक्खु, मनुस्सग्गाहो ।

"कतमो च, भिक्खु, अमनुस्सग्गाहो ? इध, भिक्खु, एकच्चो[1] अञ्ञतर देवनिकाय पणिधाय[2] ब्रह्मचरिय चरति – 'इमिनाह सीलेन वा वतेन[3] वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवञ्ञतरो वा' ति । अय वुच्चति, भिक्खु, अमनुस्सग्गाहो । 'आवट्टग्गाहो' ति खो, भिक्खु, पञ्चन्नेत कामगुणान अधिवचन ।

"कतमो च, भिक्खु, अन्तोपूतिभावो ? इध, भिक्खु, एकच्चो दुस्सीलो होति पापधम्मो असुचिसङ्कस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिञ्ञो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिञ्ञो अन्तोपूति B 388,
अवस्सुतो कसम्बुजातो[4]। अय वुच्चति, भिक्खु, 'अन्तोपूतिभावो'" ति । R 181

तेन खो पन समयेन नन्दो गोपालको भगवतो अविदूरे ठितो होति । अथ खो नन्दो गोपालको भगवन्त एतदवोच – "अह खो, भन्ते, न ओरिम तीर उपगच्छामि, न पारिम तीर उपगच्छामि, न मज्झे ससीदिस्सामि, न थले उस्सीदिस्सामि[5], न म मनुस्सग्गाहो गहेस्सति, न अमनुस्सग्गाहो गहेस्सति, न आवट्टग्गाहो गहेस्सति, न अन्तोपूति भविस्सामि । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद" ति ।

"तेन हि त्व, नन्द, सामिकान गावो निय्यातेही[6]" ति ।

"गमिस्सन्ति, भन्ते, गावो वच्छगिद्धिनियो" ति ।

"निय्यातेहेव त्व, नन्द, सामिकान गावो" ति । अथ खो नन्दो गोपालको सामिकान गावो निय्यातेत्वा[7] येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त एतदवोच – "निय्यातिता, भन्ते, सामिकान गावो । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद" ति ।

अलत्थ खो नन्दो गोपालको भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा नन्दो एको वूपकट्ठो पे० अञ्ञतरो च पनायस्मा नन्दो अरहत[8] अहोसी ति ।

---

१ एकच्चो एकच्चो – रो० । २ पनिधाय – रो० । ३ वत्तेन – स्या० । ४ कसम्बुकजातो – स्या० । ५ ओसिदिस्सामि – स्या० । ६ नीय्यादेही – सी०, निय्यादेही – स्या० । ७ निय्यादेत्वा – स्या०, रो० । ८ अरह – रो० ।

२४२ दुतियदारुक्खन्धोपमसुत्त

२४७ एक समय भगवा किमिलाय[1] विहरति गङ्गाय नदिया तीरे। अद्दसा खो भगवा महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुय्हमान। दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – “पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अमु R 182 महन्त दारुक्खन्ध गङ्गाय नदिया सोतेन वुय्हमान” ति ?

“एव भन्ते” पे० एव वुत्ते, आयस्मा किमिलो भगवन्त एतदवोच – कि नु खो, भन्ते, ओरिम तीर पे० कतमो च, किमिल, अन्तोपूतिभावो। इध, किमिल, भिक्खु अञ्ञतर सङ्किलिट्ठ आपत्ति आपन्नो होति यथारूपाय आपत्तिया न[2] वुट्ठान पञ्ञायति। अय वुच्चति, किमिल, अन्तोपूतिभावो ति।

---

२४३ अवस्सुतपरियायसुत्त

389 २४८ एक समय भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे। तेन खो पन समयेन कापिलवत्थवान[3] सक्यान नव सन्थागार[4] अचिरकारित होति अनज्झावुट्ठ[5] समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन। अथ खो कापिलवत्थवा सक्या येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो कापिलवत्थवा सक्या भगवन्त एतदवोचु – “इध, भन्ते, कापिलवत्थवान सक्यान नव सन्थागार अचिरकारित अनज्झावुट्ठ 183 समणेन वा ब्राह्मणेन वा केनचि वा मनुस्सभूतेन। त, भन्ते, भगवा पठम परिभुञ्जतु। भगवता पठम परिभुत्त पच्छा कापिलवत्थवा सक्या परिभुञ्जिस्सन्ति। तदस्स कापिलवत्थवान सक्यान दीघरत्त हिताय सुखाया” ति। अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन[6]। अथ खो कापिलवत्थया सक्या भगवतो अधिवासन विदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येन नव सन्थागार तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा सब्बसन्थरि[7] सन्थागार सन्थरित्वा आसनानि पञ्ञापेत्वा उदकमणिक पतिट्ठापेत्वा तेलप्पदीप आरोपेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त एतदवोचु – “सब्बसन्थरिसन्थत, भन्ते, सन्थागार,

१ किम्बिलाय – सी०, रो०, किम्मिलाय – स्या०। २ रो० पोत्थके नत्थि। ३ कपिलवत्थुवासीन – स्या०। ४ सण्ठागार – स्या०। ५ अनज्झावुत्थ – सी०। ६ तुण्हिभावेन – रो०। ७ सब्बसन्थरिं सन्थत – सी०, सब्बसन्थरिसन्थत – स्या०।

अनुपट्ठितकायस्सति[1] विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा
185 अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिव्हाय रस सायित्वा पे० मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति। अय वुच्चति, आवुसो, भिक्खु अवस्सुतो चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु पे० अवस्सुतो जिव्हाविञ्ञेय्येसु रसेसु पे० अवस्सुतो मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु। एवविहारि चावुसो, भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्कमति लभेथेव[2]
391 मारो ओतार, लभेथ[3] मारो आरम्मण पे० जिव्हातो चे पि न मारो उपसङ्कमति, लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो आरम्मण पे० मनतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो आरम्मण।

"सेय्यथापि, आवुसो, नळागार वा तिणागार वा सुक्ख[4]कोलाप[4] तेरोवस्सिक। पुरत्थिमाय चे पि न दिसाय पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय उपसङ्कमेय्य, लभेथेव अग्गि ओतार, लभेथ अग्गि आरम्मण, पच्छिमाय चे पि न दिसाय पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय उपसङ्कमेय्य पे० उत्तराय चे पि न दिसाय दक्खिनाय चे पि न दिसाय हेट्ठिमतो चे पि न उपरिमतो[5] चे पि न यतो कुतोचि चे पि न पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय उपसङ्कमेय्य, लभेथेव अग्गि ओतार लभेथ अग्गि आरम्मण। एवमेव खो, आवुसो, एवविहारि भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो आरम्मण पे० जिव्हातो चे पि न मारो उपसङ्कमति पे० मनतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, लभेथेव मारो ओतार, लभेथ मारो आरम्मण। एवविहारि, चावुसो, भिक्खु रूपा अधिभसु, न भिक्खु रूपे अधिभोसि, सद्दा भिक्खु अधिभसु,
186 न भिक्खु सद्दे अधिभोसि, गन्धा भिक्खु अधिभसु, न भिक्खु गन्धे अधिभोसि, रसा भिक्खु अधिभसु, न भिक्खु रसे अधिभोसि, फोट्ठब्बा भिक्खु

१ अनुपट्ठितकायसति – स्या०, अनुपट्ठितकायसती – रो०। २ लभतेव – सी०, स्या०, रो०। ३ लभति – सी०, स्या०, रो०। ४-४ सुक्खकाळास – स्या०। ५ उपरितो – स्या०।

अधिभसु, न भिक्खु फोट्ठब्बे अधिभोसि, धम्मा भिक्खु अधिभसु, न भिक्खु धम्मे अधिभोसि । अय वुच्चतावुसो, भिक्खु रूपाधिभूतो, सद्दाधिभूतो, गन्धाधिभूतो, रसाधिभूतो, फोट्ठब्बाधिभूतो, धम्माधिभूतो, अधिभूतो अनधिभू, अधिभसु न पापका अकुसला धम्मा सङ्किलेसिका पोनोभविका[1] सदरा दुक्खविपाका आयति जातिजरामरणिया । एव खो, आवुसो, अवस्सुतो होति ।

"कथ चावुसो, अनवस्सुतो होति ? इधावुसो, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिव्हाय रस सायित्वा पे० मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे न B 392 ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । अय वुच्चतावुसो, भिक्खु अनवस्सुतो चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु पे० अनवस्सुतो मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु । एवविहारिं चावुसो, भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, नेव लभेथ मारो ओतार, न लभेथ मारो आरम्मण पे० जिव्हातो चे पि न मारो उपसङ्कमति पे० मनतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, नेव[2] लभेथ[2] मारो ओतार, न लभेथ मारो आरम्मण ।

"सेय्यथापि, आवुसो, कूटागार[3] वा साला[3] वा बहलमत्तिका R 187 अद्दावलेपना[4] । पुरत्थिमाय चे पि न दिसाय पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय उपसङ्कमेय्य, नेव लभेथ अग्गि ओतार, न लभेथ अग्गि आरम्मण पे० पच्छिमाय चे पि न उत्तराय चे पि न दक्खिणाय चे पि न हेट्ठिमतो चे पि न उपरिमतो चे पि न यतो कुतो चि चे पि न पुरिसो आदित्ताय तिणुक्काय उपसङ्कमेय्य, नेव लभेथ अग्गि ओतार, न लभेथ अग्गि आरम्मण । एवमेव खो, आवुसो, एवविहारिं भिक्खु चक्खुतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, नेव लभेथ मारो ओतार, न लभेथ मारो आरम्मण

१ पोनोब्भविका – स्या० । २–२ नेव लभति – स्या०, न लभति – रो० । ३–३ कूटागारसाल – स्या०, कूटागार वा कूटागारसाला वा – रो० । ४ मद्दाविलेपना – स्या० ।

पे० मनतो चे पि न मारो उपसङ्कमति, नेव लभेथ मारो ओतार, न लभेथ मारो आरम्मण । एवविहारी चावुसो, भिक्खु रूपे अधिभोसि, न रूपा भिक्खु अधिभसु, सद्दे भिक्खु अविभोसि, न सद्दा भिक्खु अधिभसु, गन्धे भिक्खु अधिभोसि, न गन्धा भिक्खु अधिभसु, रसे भिक्खु अधिभोसि, न रसा भिक्खु अधिभसु, फोट्ठब्बे भिक्खु अधिभोसि, न फोट्ठब्बा भिक्खु अधिभसु, धम्मे भिक्खु अधिभोसि, न धम्मा भिक्खु अधिभसु । अय वुच्चतावुसो, भिक्खु रूपाधिभू, सद्दाधिभू, गन्धाधिभू, रसाधिभू, फोट्ठब्बाधिभू, धम्माधिभू, अधिभू, अनधिभूतो, अधिभोसि ते पापके अकुसले धम्मे सङ्किलेसिके पोनोभविके सदरे दुक्खविपाके आयति जातिजरामरणिये । एव खो, आवुसो, अनवस्सुतो होती'' ति ।

B 393 अथ खो भगवा वुट्ठहित्वा[1] आयस्मन्त महामोग्गल्लान आमन्तेसि – "साधु साधु, मोग्गल्लान ! साधु खो त्व, मोग्गल्लान, भिक्खून अवस्सुतपरियाय च अनवस्सुतपरियाय च अभासी'' ति ।

R 188 २४९ इदमवोच आयस्मा महामोग्गल्लानो । समनुञ्ञो सत्था अहोसि । अत्तमना ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स भासित अभिनन्दु[2] ति ।

---

२४४ दुक्खधम्मसुत्त

२५० यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु सब्बेस[3] येव[3] दुक्खधम्मान समुदय च अत्थङ्गम[4] च यथाभूत पजानाति । तथा[5] खो पनस्स कामा दिट्ठा होन्ति, यथास्स कामे पस्सतो यो कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपरिळाहो सो नानुसेति । तथा खो पनस्स चारो च विहारो च अनुबुद्धो[6] होति, यथा चरन्त विहरन्त[7] अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा नानुसेन्ति[8] ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खु[9] सब्बेस येव दुक्खधम्मान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति ? 'इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना पे० इति सञ्ञा इति सङ्खारा इति विञ्ञाण, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति

१ उट्ठहित्वा – म०, रो० । २ अभिनन्दिसु – रो० । ३–३ सब्बेसञ्ञेव – रो० । ४ अत्थगम – रो० । ५ अथ – स्या० । ६ अनुबन्धो – स्या० । ७ रो० पोत्थके नत्थि । ८ नानुस्सवन्ति – स्या०, नानुसवन्ति – रो० । ९ म० पोत्थके नत्थि ।

विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति – एव खो, भिक्खवे, भिक्खु सब्बेस येव दुक्ख-धम्मान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खुनो कामा दिट्ठा होन्ति ? यथास्स कामे पस्सतो यो कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपरिळाहो सो नानुसेति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा पुण्णा अङ्गारान वीतच्चिकान[1] वीतधूमान[2] । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिकूलो[3] । तमेन द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा त अङ्गारकासु उपकड्ढेय्यु । सो इतिचीतिचेव[4] काय सन्नामेय्य । त किस्स हेतु ? ञात[5] हि, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स[6] इम R 189 चाह[7] अङ्गारकासु पपतिस्सामि[8] ततोनिदान मरण वा निगच्छिस्सामि[9] मरणमत्त वा दुक्ख ति । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खुना अङ्गार- B 394 कासूपमा कामा दिट्ठा होन्ति, यथास्स कामे पस्सतो यो कामेसु कामच्छन्दो कामस्नेहो काममुच्छा कामपरिळाहो सो नानुसेति ।

"कथ च, भिक्खवे, भिक्खुनो चारो च विहारो च अनुबुद्धो होति, यथा चरन्त विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा नानुस्सवन्ति[10] ?

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो बहुकण्टक दाय पविसेय्य । तस्स पुरतो पि कण्टको, पच्छतो पि कण्टको, उत्तरतो पि कण्टको, दक्खिणतो पि कण्टको, हेट्ठतो पि कण्टको, उपरितो पि कण्टको । सो सतो[11] व[11] अभिक्कमेय्य, सतो व पटिक्कमेय्य – 'मा म कण्टको' ति । एवमेव खो, भिक्खवे, य लोके पियरूप सातरूप, अय वुच्चति अरियस्स विनये कण्टको ति । इति विदित्वा सवरो च असवरो च वेदितब्बो ।

"कथ च, भिक्खवे, असवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति, यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला

१ वीतच्छिकान – स्या०, रो० । २ वीतदुमान – स्या० । ३ दुक्खपटिकुलो – रो० । ४ इतिइममेव – स्या०, इतिचितिचेव – रो० । ५ अञ्ञाण – स्या० । ६ ० होति – सी०, स्या०, रो० । ७ ख्वाह – रो० । ८ च पस्सामि – स्या० । ९ गच्छामि स्या०, रो० । १० नानुसवन्ति – रो० । ११–११ यतो च – रो० ।

धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिव्हाय रस सायित्वा पे० मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, भिक्खवे, असवरो होति ।

"कथ च, भिक्खवे, सवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतोविमुत्ति
.-190 पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति, यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिव्हाय रस सायित्वा पे० मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतो-
395 विमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति, यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । एव खो, भिक्खवे, सवरो होति ।

"तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव चरतो एव विहरतो कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा[1] सरसङ्कप्पा सयोजनिया, दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो । अथ खो न खिप्पमेव पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति[2] अनभाव गमेति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो दिवससन्तत्ते[3] अयोकटाहे द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि निपातेय्य । दन्धो, भिक्खवे, उदकफुसितान निपातो, अथ खो न खिप्पमेव परिक्खय परियादान गच्छेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, तस्स चे भिक्खुनो एव चरतो एव विहरतो कदाचि करहचि सतिसम्मोसा उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा सरसङ्कप्पा सयोजनिया, दन्धो, भिक्खवे, सतुप्पादो । अथ खो न खिप्पमेव पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभाव गमेति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खुनो चारो च विहारो च अनुबुद्धो होति, यथा चरन्त विहरन्त अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा नानुस्सवन्ति । त चे, भिक्खवे, भिक्खु एव चरन्त

---

१ म० पोत्थके नत्थि । २ ब्यन्तिकरोति – रो० । ३ दिवससन्तत्ते – सी०, दिवस सन्तत्ते – स्या०, रो० ।

एव विहरन्त राजानो वा राजमहामत्ता वा मित्ता वा अमच्चा वा ञाती वा सालोहिता वा, भोगेहि अभिहट्ठु पवारेय्यु – 'एहि[1], भो पुरिस[2], किं ते इमे कासावा अनुदहन्ति[3], कि मुण्डो कपालमनुचरसि, एहि हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु[4], पुञ्ञानि च करोही' ति, सो वत, भिक्खवे, भिक्खु एव चरन्तो एव विहरन्तो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सती ति नेत ठान विज्जति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, गङ्गा नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा[5] पाचीनपब्भारा। अथ महाजनकायो आगच्छेय्य कुद्दालपिटक आदाय – 'मय इम गङ्ग नदि पच्छानिन्न करिस्साम पच्छापोण पच्छापब्भार' ति। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु खो सो महाजनकायो गङ्ग[6] नदि[6] पच्छानिन्न करेय्य पच्छापोण पच्छापब्भार" ति? R 191

"नो हेत, भन्ते"।

"त किस्स हेतु"?

"गङ्गा, भन्ते, नदी पाचीननिन्ना पाचीनपोणा पाचीनपब्भारा, सा न सुकरा पच्छानिन्ना कातु पच्छापोणा पच्छापब्भारा। यावदेव च पन सो महाजनकायो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा" ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे, त चे भिक्खु एव चरन्त एव विहरन्त राजानो वा राजमहामत्ता वा मित्ता वा अमच्चा वा ञाती वा सालोहिता वा भोगेहि अभिहट्ठु पवारेय्यु – 'एहि[7], भो[7] पुरिस, कि ते इमे कासावा अनुदहन्ति, कि मुण्डो कपालमनुचरसि, एहि हीनायावत्तित्वा भोगे च भुञ्जस्सु, पुञ्ञानि च करोही' ति, सो वत, भिक्खवे, भिक्खु एव चरन्तो एव विहरन्तो सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सती ति नेत ठान विज्जति। त किस्स हेतु? य हि त, भिक्खवे, चित्त दीघरत्त विवेकनिन्न विवेकपोण विवेकपब्भार, तथा[8] हीनायावत्तिस्सती ति नेत ठान विज्जती" ति। B 396

२४५. किंसुकोपमसुत्तं

२५१. अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येनञ्ञतरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच – "कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति?

---

१ एव – सी०। २ पुरिसो – रो०। ३ अनुदय्हन्ति – स्या०। ४ भुञ्जस्स – रो०। ५ पाचीनपोना – रो०। ६–६ गङ्गानदिं – रो०। ७–७ एहम्भो – स्या०, रो०। ८ तञ्च – स्या०।

R 192 "यतो खो, आवुसो, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम[1] च यथाभूत पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति ।

अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्हवेय्याकरणेन[2], येनञ्ञतरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच – "कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति ?

"यतो खो, आवुसो, भिक्खु पञ्चन्न उपादानक्खन्धान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति ।

अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्हवेय्याकरणेन, येनञ्ञतरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच – "कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति ?

"यतो खो, आवुसो, भिक्खु चतुन्न महाभूतान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति ।

अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्हवेय्याकरणेन, येनञ्ञतरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच –
397 "कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति ?

"यतो खो, आवुसो, भिक्खु य किञ्चि समुदयधम्म, सब्ब त निरोधधम्म ति यथाभूत पजानाति, एत्तावता, खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती" ति ।

अथ खो सो भिक्खु असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्हवेय्याकरणेन, येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त एतदवोच – "इधाह, भन्ते, येनञ्ञतरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच – 'कित्तावता नु खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती' ति ? एव वुत्ते, भन्ते, सो भिक्खु म एतदवोच – 'यतो खो, आवुसो, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती' ति । अथ ख्वाह,
193 भन्ते, असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्हवेय्याकरणेन, येनञ्ञतरो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच – 'कित्तावता नु खो,

१ अत्थगमं – रो० । २ पञ्हावेय्याकरणेन – स्या०, पञ्हव्याकरणेन – रो० ।

आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती' ति ? एव वुत्ते, भन्ते, सो भिक्खु म एतदवोच – 'यतो खो, आवुसो, भिक्खु पञ्चन्न उपादानक्खन्धान पे० चतुन्न महाभूतान समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति पे० य किञ्चि समुदयधम्म, सब्ब त निरोधधम्म ति यथाभूत पजानाति, एत्तावता खो, आवुसो, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती' ति । अथ ख्वाह, भन्ते, असन्तुट्ठो तस्स भिक्खुस्स पञ्हवेय्याकरणेन येन भगवा तेनुपसङ्कमि । कित्तावता नु खो, भन्ते, भिक्खुनो दस्सन सुविसुद्ध होती'' ति ?

"सेय्यथापि, भिक्खु, पुरिसस्स किंसुको अदिट्ठपुब्बो अस्स । सो येनञ्ञतरो पुरिसो किंसुकस्स दस्सावी तेनुपसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा त पुरिस एव वदेय्य – 'कीदिसो, भो पुरिस, किंसुको' ति ? सो एव वदेय्य- 'काळको'[1] खो, अम्भो पुरिस, किंसुको – सेय्यथापि झामखाणू' ति । तेन खो पन, भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स किंसुको यथापि[2] तस्स पुरिसस्स दस्सन । अथ खो, सो भिक्खु, पुरिसो असन्तुट्ठो तस्स पुरिसस्स पञ्ह-वेय्याकरणेन, येनञ्ञतरो पुरिसो किंसुकस्स दस्सावी तेनुपसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा त पुरिस एव वदेय्य – 'कीदिसो, पुरिस, किंसुको' ति ? B 398
सो एव वदेय्य – 'लोहितको खो, अम्भो पुरिस, किंसुको – सेय्यथापि मसपेसी' ति । तेन खो पन, भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स किंसुको यथापि तस्स पुरिसस्स दस्सन । अथ खो सो भिक्खु पुरिसो असन्तुट्ठो तस्स पुरिसस्स पञ्हवेय्याकरणेन, येनञ्ञतरो पुरिसो किंसुकस्स दस्सावी तेनु-पसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा त पुरिस एव वदेय्य – 'कीदिसो, भो पुरिस, किंसुको' ति ? सो एव वदेय्य – 'ओचीरकजातो'[3] खो, अम्भो पुरिस, किंसुको आदिन्नसिपाटिको'[4] – सेय्यथापि सिरीसो' ति । तेन खो पन, भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स किंसुको, यथापि तस्स पुरिसस्स दस्सन । अथ खो सो भिक्खु पुरिसो असन्तुट्ठो तस्स पुरिसस्स पञ्हवेय्याकरणेन, R 194
येनञ्ञतरो पुरिसो किंसुकस्स दस्सावी तेनुपसङ्कमेय्य, उपसङ्कमित्वा त पुरिस एव वदेय्य – 'कीदिसो, भो पुरिस, किंसुको' ति ? सो एव वदेय्य – 'बहलपत्तपलासो सन्दच्छायो'[5] खो, अम्भो पुरिस, किंसुको – सेय्यथापि निग्रोधो' ति । तेन खो पन, भिक्खु, समयेन तादिसोवस्स

---

१ कालको – रो० । २ यथा – सी०, स्या० । ३ ओजीरकजातो – सी०, ओदीरकजातो – रो० । ४ आदिण्णसिपाटिको – स्या०, रो० । ५ सण्डच्छायो – स्या० ।

किसुको, यथापि तस्स पुरिसस्स दस्सन । एवमेव खो, भिक्खु, यथा यथा अधिमुत्तान तेस सप्पुरिसान दस्सन सुविसुद्ध होति, तथा तथा खो तेहि[1] सप्पुरिसेहि ब्याकत[2] ।

"सेय्यथापि, भिक्खु, रञ्ञो पच्चन्तिम नगर दळ्हुद्धाप[3] दळ्हपाकारतोरण छद्वार । तत्रस्स दोवारिको पण्डितो ब्यत्तो[4] मेधावी, अञ्ञातान निवारेता, ञातान पवेसेता । पुरत्थिमाय दिसाय आगन्त्वा सीघ दूतयुग त दोवारिक एव वदेय्य – 'कह[5], भो पुरिस, इमस्स नगरस्स नगरस्सामी[6] ति ? सो एव वदेय्य – 'एसो, भन्ते, मज्झे सिङ्घाटके निसिन्नो' ति । अथ खो त सीघ दूतयुग नगरस्सामिकस्स[7] यथाभूत वचन[8] निय्यातेत्वा[9] यथागतमग्ग पटिपज्जेय्य । पच्छिमाय दिसाय आगन्त्वा सीघ दूतयुग पे० उत्तराय दिसाय दक्खिणाय दिसाय आगन्त्वा सीघ दूतयुग त दोवारिक एव वदेय्य –'कह, भो पुरिस, इमस्स नगरस्सामी' ति ? सो एव वदेय्य – 'एसो, भन्ते, मज्झे सिङ्घाटके निसिन्नो' ति । अथ खो त सीघ दूतयुग नगरस्सामिकस्स यथाभूत वचन निय्यातेत्वा यथागतमग्ग पटिपज्जेय्य ।

B 399 "उपमा खो म्याय, भिक्खु, कता अत्थस्स विञ्ञापनाय । अय चेत्थ[10] अत्थो – 'नगर' ति खो, भिक्खु, इमस्सेत चातुम्महाभूतिकस्स[11] कायस्स अधिवचन मातापेत्तिकसम्भवस्स ओदनकुम्मासूपचयस्स[12] अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धसनधम्मस्स[13] । 'छ द्वारा' ति खो, भिक्खु, छन्नेत अज्झत्तिकान आयतनान अधिवचन । 'दोवारिको' ति खो, भिक्खु,
R 195 सतिया एत अधिवचन । 'सीघ दूतयुग' ति खो, भिक्खु, समथविपस्सनानेत अधिवचन । 'नगरस्सामी' ति खो, भिक्खु, विञ्ञाणस्सेत अधिवचन । 'मज्झे सिङ्घाटको' ति खो, भिक्खु, चतुन्नेत महाभूतान अधिवचन – पठवीधातुया, आपोधातुया, तेजोधातुया, वायोधातुया । 'यथाभूत वचन' ति खो, भिक्खु, निब्बानस्सेत अधिवचन । 'यथागतमग्गो' ति खो, भिक्खु, अरियस्सेत अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचन, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठिया पे० सम्मासमाधिस्सा" ति ।

---

१ छेकेहि – स्या० । २ व्याकत – रो० । ३ दळ्हुद्दाप – सी०, रो०, स्या० । पोत्थके नत्थि । ४ व्यत्तो – रो० । ५ कथ – स्या० । ६ सामी – स्या०, नगरसामी – रो० । ७ नगरसामिस्स – स्या०, रो० । ८ वाचन – रो० । ९ नीयादेत्वा – स्या०, निय्यादेत्वा – रो० । १० चेवेत्थ – रो० । ११ चातुमहाभूतिकस्स – म० । १२ ओदनकुम्मासुपचयस्स – रो० । १३ निच्चु ० – स्या० ।

२४६ वीणोपमसुत्त

२५२ "यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा चक्खुविञ्ञेय्येसु रूपेसु उप्पज्जेय्य छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघ[1] वा पि चेतसो, ततो चित्त निवारेय्य। सभयो चेसो मग्गो सप्पटिभयो च सकण्टको च सगहनो च उम्मग्गो च कुम्मग्गो च दुहितिको च। असप्पुरिससेवितो चेसो मग्गो, न चेसो मग्गो सप्पुरिसेहि सेवितो। न त्व एत अरहसी ति। ततो चित्त निवारये चक्खुविञ्ञेय्येहि रूपेहि पे० यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा जिव्हाविञ्ञेय्येसु रसेसु पे० मनोविञ्ञेय्येसु धम्मेसु उप्पज्जेय्य छन्दो वा रागो वा दोसो वा मोहो वा पटिघ वा पि चेतसो ततो चित्त निवारेय्य। सभयो चेसो मग्गो सप्पटिभयो च सकण्टको च सगहनो च उम्मग्गो च कुम्मग्गो च दुहितिको च। असप्पुरिससेवितो चेसो मग्गो, न चेसो मग्गो सप्पुरिसेहि सेवितो। न त्व एत अरहसी ति। ततो चित्त निवारये मनोविञ्ञेय्येहि धम्मेहि।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, किट्ठ सम्पन्न। किट्ठारक्खो[2] च पमत्तो, गोणो च किट्ठादो अदु किट्ठ ओतरित्वा यावदत्थ मद आपज्जेय्य पमाद R 196
आपज्जेय्य, एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो छसु फस्सा- B 400
यतनेसु असवुतकारी पञ्चसु कामगुणेसु यावदत्थ मद आपज्जति पमाद आपज्जति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, किट्ठ सम्पन्न किट्ठारक्खो च अप्पमत्तो गोणो च किट्ठादो अदु किट्ठ ओतरेय्य। तमेन किट्ठारक्खो नासाय सुग्गहित[3] गण्हेय्य। नासाय सुग्गहित गहेत्वा उपरिघटाय सुनिग्गहित निग्गण्हेय्य। उपरिघटाय सुनिग्गहित निग्गहेत्वा दण्डेन सुताळित ताळेय्य। दण्डेन सुताळित ताळेत्वा ओसज्जेय्य। दुतिय पि खो, भिक्खवे पे० ततिय पि खो, भिक्खवे, गोणो किट्ठादो अदु किट्ठ ओतरेय्य। तमेन किट्ठारक्खो नासाय सुग्गहित गण्हेय्य। नासाय सुग्गहित गहेत्वा उपरिघटाय सुनिग्गहित निग्गण्हेय्य। उपरिघटाय सुनिग्गहित निग्गहेत्वा दण्डेन सुताळित ताळेय्य। दण्डेन सुताळित ताळेत्वा ओसज्जेय्य। एव हि सो, भिक्खवे, गोणो किट्ठादो गामगतो वा अरञ्ञगतो वा, ठानबहुलो वा

१ सप्पटिघ – स्या०। २ किट्टारक्खको – सी०, कित्थारक्खो – रो०। ३ सुगहित – रो०।

अस्स निसज्जबहुलो वा न त किट्ठ पुन ओतरेय्य – तमेव पुरिम दण्ड-सम्फस्स समनुस्सरन्तो । एवमेव खो, भिक्खवे, यतो खो भिक्खुनो छसु फस्सायतनेसु चित्त उदुजित[1] होति सुदुजित[2], अज्झत्तमेव सन्तिट्ठति, सन्निसीदति, एकोदि होति, समाधियति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, रञ्ञो वा राजमहामत्तस्स वा वीणाय सद्दो अस्सुतपुब्बो अस्स । सो वीणासद्द सुणेय्य । सो एव वदेय्य – 'अम्भो, कस्स[3] नु खो एसो सद्दो एव रजनीयो एव कमनीयो[4] एव
R 197 मदनीयो एव मुच्छनीयो एव बन्धनीयो' ति ? तमेन एव वदेय्यु – 'एसा, खो, भन्ते, वीणा नाम यस्सा एसो सद्दो एव रजनीयो एव कमनीयो एव मदनीयो एव मुच्छनीयो एव बन्धनीयो' ति । सो एव वदेय्य – 'गच्छथ मे, भो, त वीण आहरथा' ति । तस्स त वीण आहरेय्यु । तमेन एव वदेय्यु – 'अय खो सा, भन्ते, वीणा यस्सा एसो सद्दो एव रजनीयो एव कमनीयो एव मदनीयो एव मुच्छनीयो एव बन्धनीयो' ति । सो एव वदेय्य – 'अल मे, भो, ताय वीणाय, तमेव मे सद्द आहरथा' ति । तमेन एव वदेय्यु – 'अय खो, भन्ते, वीणा नाम अनेकसम्भारा महासम्भारा ।
B 401 अनेकेहि सम्भारेहि समारद्धा वदति[5], सेय्यथीद – दोणि च पटिच्च चम्म च पटिच्च दण्ड च पटिच्च उपधारणे च पटिच्च तन्तियो च पटिच्च कोण च पटिच्च पुरिसस्स च तज्ज वायाम पटिच्च एवाय, भन्ते, वीणा नाम अनेकसम्भारा महासम्भारा । अनेकेहि सम्भारेहि समारद्धा वदती' ति । सो त वीण दसधा वा सतधा वा फालेय्य, दसधा वा सतधा वा त फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिक सकलिक करित्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना डहित्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुनेय्य[6], नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । सो एव वदेय्य – 'असती[7] किराय[7], भो, वीणा नाम, यथेव[8] य[8] किञ्चि वीणा नाम एत्थ च पनाय जनो[9] अतिवेल पमत्तो पलळितो[10]' ति । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु रूप समन्वेसति[11] यावता रूपस्स गति, वेदन समन्वेसति यावता वेदनाय गति, सञ्ञ समन्वेसति यावता सञ्ञाय गति, सङ्खारे समन्वेसति यावता

१ उदुज्जित – स्या०, उजुजात – रो० । २ सम्मुजुजत – रो० । ३ किस्स – सी०, रो० । ४ कम्मनियो – स्या०, कमनियो – रो० । ५ चरति – स्या० । ६ ओपुनेय्य – सी०, रो० । ७–७ असति ० – स्या०, असक्किराय – रो० । ८–८ यथेवाय – सी०, यथेवय – रो० । ९ महाजनो – रो० । १० पलाळितो – स्या० । ११ समन्नेसति – सी०, स्या०, समनेसति – रो० ।

सङ्खारान गति, विञ्ञाण समन्वेसति यावता विञ्ञाणस्स गति । तस्स रूप समन्वेसतो यावता रूपस्स गति, वेदन समन्वेसतो पे० सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण समन्वेसतो यावता विञ्ञाणस्स गति । य पिस्स त होति अह ति वा मम ति वा अस्मी ति वा त पि तस्स न R 198 होती" ति ।

---

२४७ छप्पाणकोपमसुत्त

२५३ "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरुगत्तो पक्कगत्तो सरवन पविसेय्य । तस्स कुसकण्टका चेव पादे विज्झेय्यु, सरपत्तानि[1] च गत्तानि[1] विलेखेय्यु[2] । एव हि सो, भिक्खवे, पुरिसो[3] भिय्योसोमत्ताय[4] ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदियेथ । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु गामगतो वा अरञ्ञगतो वा लभति वत्तार – 'अय च सो[5] आयस्मा एवकारी एवसमाचारो असुचिगामकण्टको' ति । त कण्टको ति इति विदित्वा सवरो च असवरो च वेदितब्बो ।

"कथ च, भिक्खवे, असवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु B 402 चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे ब्यापज्जति[6], अनुपट्ठितकायस्सति[7] च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति । सोतेन सद्द सुत्वा घानेन गन्ध घायित्वा जिव्हाय रस सायित्वा कायेन फोट्ठब्ब फुसित्वा मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे अधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे ब्यापज्जति, अनुपट्ठितकायस्सति च विहरति परित्तचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत नप्पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो छप्पाणके गहेत्वा नानाविसये नानागोचरे दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । अहि गहेत्वा दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । सुसुमार[8] गहेत्वा दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । पक्खि गहेत्वा

१–१ सरपत्तानि पक्कगत्तानि – स्या०, अरुपक्कानि गत्तानि – रो० । २ विलाखेय्यु – स्या०, विलिक्खेय्यु – रो० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ भिय्योसो मत्ताय – स्या० । ५ खो – रो० । ६ ब्यापज्जति – रो० । ७ अनुपट्ठितकायसति – स्या०, सती – रो० । ८ सुसुमार – म० ।

R 199 दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । कुक्कुर गहेत्वा दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । सिङ्गाल[1] गहेत्वा दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । मक्कट गहेत्वा दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । दळ्हाय रज्जुया बन्धित्वा मज्झे गण्ठि करित्वा ओस्सज्जेय्य । अथ खो, ते, भिक्खवे, छप्पाणका नानाविसया नानागोचरा सक सक गोचरविसय आविञ्छेय्यु – अहि आविञ्छेय्य 'वम्मिक पवेक्खामी' ति, सुसुमारो आविञ्छेय्य 'उदक पवेक्खामी' ति, पक्खी आविञ्छेय्य 'आकास डेस्सामी' ति, कुक्कुरो आविञ्छेय्य 'गाम पवेक्खामी' ति, सिङ्गालो आविञ्छेय्य 'सीवथिक पवेक्खामी' ति, मक्कटो आविञ्छेय्य 'वन पवेक्खामी' ति । यदा खो ते, भिक्खवे, छप्पाणका[2] झत्ता[2] अस्सु किलन्ता, अथ खो यो नेस पाणकान[3] बलवतरो अस्स तस्स ते अनुवत्तेय्यु, अनुविधायेय्यु[4] वस गच्छेय्यु । एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो कायगता सति अभाविता अबहुलीकता त चक्खु[5] आविञ्छति मनापियेसु रूपेसु, अमनापिया रूपा पटिकूला[6] होन्ति पे० मनो आविञ्छति मनापियेसु धम्मेसु, अमनापिया धम्मा पटिकूला होन्ति । एव खो, भिक्खवे, असवरो होति ।

"कथ च, भिक्खवे, सवरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा पियरूपे रूपे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे रूपे न ब्यापज्जति,
B 403 उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति पे० जिव्हाय रस सायित्वा पे०
R 200 मनसा धम्म विञ्ञाय पियरूपे धम्मे नाधिमुच्चति, अप्पियरूपे धम्मे न ब्यापज्जति, उपट्ठितकायस्सति च विहरति अप्पमाणचेतसो, त च चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति यथाभूत पजानाति यत्थस्स ते उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा अपरिसेसा निरुज्झन्ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो छप्पाणके गहेत्वा नानाविसये नानागोचरे दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । अहि गहेत्वा दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । सुसुमार गहेत्वा दळ्हाय रज्जुया बन्धेय्य । पक्खि गहेत्वा प० कुक्कुर गहेत्वा सिङ्गाल गहेत्वा मक्कट गहेत्वा दळ्हाय

१ सिगाल – स्या०, रो० । २–२ छप्पाणकाज्झत्ता – स्या०, छप्पाणकाझत्ता – रो० । ३. पाणका – स्या० । ४ अनुविधीयेय्यु – रो० । ५ चक्खु – स्या० । ६ पटिक्कुला – रो० ।

रज्जुया बन्धेय्य। दळ्हाय रज्जुया बन्धित्वा दळ्हे खीले वा थम्भे वा उपनिबन्धेय्य। अथ खो ते, भिक्खवे, छप्पाणका नानाविसया नानागोचरा सक सक गोचरविसय आविञ्छेय्यु – अहि आविञ्छेय्य 'वम्मिक पवेक्खामी' ति, सुसुमारो आविञ्छेय्य 'उदक पवेक्खामी' ति, पक्खी आविञ्छेय्य 'आकास डेस्सामी' ति, कुक्कुरो आविञ्छेय्य 'गाम पवेक्खामी' ति, सिङ्गालो आविञ्छेय्य 'सीवथिक पवेक्खामी' ति, मक्कटो आविञ्छेय्य 'वन पवेक्खामी' ति। यदा खो ते[1], भिक्खवे, छप्पाणका झत्ता अस्सु किलन्ता, अथ तमेव खील[2] वा थम्भ[3] वा उपतिट्ठेय्यु, उपनिसीदेय्यु, उपनिपज्जेय्यु। एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो कायगता सति भाविता बहुलीकता, त चक्खु नाविञ्छति मनापियेसु रूपेसु, अमनापिया रूपा नप्पटिकूला होन्ति पे० जिव्हा नाविञ्छति मनापियेसु रसेसु पे० मनो नाविञ्छति मनापियेसु धम्मेसु, अमनापिया धम्मा नप्पटिकूला होन्ति। एव खो, भिक्खवे, सवरो होति।

"'दळ्हे खीले वा थम्भे वा' ति खो, भिक्खवे, कायगताय सतिया एत अधिवचन। तस्मातिह वो, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'कायगता नो सति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा' ति। एव हि खो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति।

---

२४८ यवकलापिसुत्त

२५४ "सेय्यथापि, भिक्खवे, यवकलापी[4] चातुम्महापथे[5] निक्खित्ता अस्स। अथ छ पुरिसा आगच्छेय्यु ब्याभङ्गिहत्था। ते[6] यवकलापि छहि ब्याभङ्गीहि[7] हनेय्यु। एव हि सा, भिक्खवे, यवकलापी सुहता अस्स छहि ब्याभङ्गीहि हञ्ञमाना। अथ सत्तमो पुरिसो आगच्छेय्य ब्याभङ्गिहत्थो। सो त यवकलापि सत्तमाय ब्याभङ्गिया हनेय्य। एव हि सा भिक्खवे, यवकलापी सुहततरा अस्स सत्तमाय ब्याभङ्गिया हञ्ञमाना। एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो चक्खुस्मि हञ्ञति मनापामनापेहि रूपेहि पे० जिव्हाय हञ्ञति मनापामनापेहि रसेहि पे० मनस्मि हञ्ञति मनापामनापेहि धम्मेहि। B 404, R 201

---

१ रो० पोत्थके नत्थि। २ खीले – रो०। ३ थम्भे – रो०। ४ यवकलापि – स्या०। ५ चातुमहापथे – म०, चतुमहापथे – रो०। ६ ते येन – स्या०, ते त – रो०। ७ ब्याभङ्गीहि – रो०।

सचे सो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो आयति[1] पुनब्भवाय[1] चेतेति, एव
हि सो, भिक्खवे, मोघपुरिसो सुहततरो होति, सेय्यथापि सा[2] यवकलापी
सत्तमाय ब्याभङ्गिया हञ्ञमाना ।

"भूतपुब्ब, भिक्खवे, देवासुरसङ्गामो समुपब्यूळ्हो[3] अहोसि ।
अथ खो, भिक्खवे, वेपचित्ति असुरिन्दो असुरे आमन्तेसि – 'सचे, मारिसा,
देवासुरसङ्गामे समुपब्यूळ्हे असुरा जिनेय्यु देवा पराजिनेय्यु, येन न सक्क
देवानमिन्द कण्ठपञ्चमेहि[4] बन्धनेहि बन्धित्वा मम सन्तिके आनेय्याथ
असुरपुर' ति । सक्को पि खो, भिक्खवे, देवानमिन्दो देवे तावतिसे
आमन्तेसि – 'सचे, मारिसा, देवासुरसङ्गामे समुपब्यूळ्हे देवा जिनेय्यु
असुरा पराजिनेय्यु, येन न वेपचित्ति असुरिन्द कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि
बन्धित्वा मम सन्तिके आनेय्याथ सुधम्म देवसभ' ति । तस्मि खो पन,
R 202 भिक्खवे, सङ्गामे देवा जिनिसु, असुरा पराजिनिसु । अथ खो, भिक्खवे,
देवा तावतिसा वेपचित्ति असुरिन्द कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बन्धित्वा
सक्कस्स देवानमिन्दस्स सन्तिके आनेसु सुधम्म देवसभ । तत्र सुद, भिक्खवे,
वेपचित्ति असुरिन्दो कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बद्धो[5] होति । यदा खो[6],
भिक्खवे, वेपचित्तिस्स असुरिन्दस्स एव होति – 'धम्मिका खो देवा,
अधम्मिका असुरा, इधेव दानाह देवपुर गच्छामी' ति, अथ कण्ठपञ्चमेहि
बन्धनेहि मुत्त अत्तान समनुपस्सति, दिब्बेहि च पञ्चहि कामगुणेहि
समप्पितो समङ्गीभूतो परिचारेति । यदा च खो, भिक्खवे, वेपचित्तिस्स
B 405 असुरिन्दस्स एव होति – 'धम्मिका खो असुरा, अधम्मिका देवा, तत्थेव
दानाह असुरपुर गमिस्सामी' ति, अथ कण्ठपञ्चमेहि बन्धनेहि बद्ध अत्तान
समनुपस्सति । दिब्बेहि च पञ्चहि कामगुणेहि परिहायति । एव सुखुम
खो, भिक्खवे, वेपचित्तिबन्धन । ततो सुखुमतर मारबन्धन । मञ्ञ-
मानो खो, भिक्खवे, बद्धो मारस्स, अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो ।

"'अस्मी' ति, भिक्खवे, मञ्ञितमेत, 'अयमहमस्मी' ति मञ्ञित-
मेत, 'भविस्स' ति मञ्ञितमेत, 'न भविस्स' ति मञ्ञितमेत, 'रूपी
भविस्स' ति मञ्ञितमेत, 'अरूपी भविस्स' ति मञ्ञितमेत, 'सञ्ञी
भविस्स' ति मञ्ञितमेत, 'असञ्ञी भविस्स' ति मञ्ञितमेत, 'नेव-

१–१ आयतिपुनब्भवाय – रो० । २ भिक्खवे सा – रो० । ३ समुपब्बूळ्हो –
रो० । ४ कण्ठे पञ्चमेहि – रो० । ५ बन्धो – स्या० । ६ च खो – स्या०, रो० ।

सञ्ञीनासञ्ञी भविस्स' ति मञ्ञितमेत । मञ्ञित, भिक्खवे, रोगो[1], मञ्ञित गण्डो, मञ्ञित सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे, 'अमञ्ञमानेन[2] चेतसा विहरिस्सामा[3]' ति – एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब ।

"'अस्मी' ति, भिक्खवे, इञ्जितमेत, 'अयमहमस्मी' ति इञ्जितमेत, 'भविस्स' ति इञ्जितमेत, 'न भविस्स' ति इञ्जितमेत, 'रूपी भविस्स' ति इञ्जितमेत, 'अरूपी भविस्स' ति इञ्जितमेत, 'सञ्ञी भविस्स' ति इञ्जितमेत, 'असञ्ञी भविस्स' ति इञ्जितमेत, 'नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्स' ति इञ्जितमेत । इञ्जित, भिक्खवे, रोगो, R 203 इञ्जित गण्डो, इञ्जित सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे, 'अनिञ्जमानेन चेतसा विहरिस्सामा' ति – एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब ।

"'अस्मी' ति, भिक्खवे, फन्दितमेत, 'अयमहमस्मी' ति फन्दितमेत, 'भविस्स' ति पे० 'न भविस्स' ति 'रूपी भविस्स' ति 'अरूपी भविस्स' ति 'सञ्ञी भविस्स' ति 'असञ्ञी भविस्स' ति 'नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्स' ति फन्दितमेत । फन्दित, भिक्खवे, रोगो, फन्दित गण्डो, फन्दित सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे, 'अफन्दमानेन चेतसा विहरिस्सामा' ति – एव हि वो भिक्खवे, सिक्खितब्ब ।

"'अस्मी' ति, भिक्खवे, पपञ्चितमेत, 'अयमहमस्मी' ति पपञ्चितमेत, 'भविस्स' ति पे० 'न भविस्स' ति 'रूपी भविस्स' ति 'अरूपी भविस्स' ति 'सञ्ञी भविस्स' ति 'असञ्ञी भविस्स' ति 'नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्स' ति पपञ्चितमेत । B 406 पपञ्चित, भिक्खवे, रोगो, पपञ्चित गण्डो, पपञ्चित सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे, 'निप्पपञ्चेन[4] चेतसा विहरिस्सामा' ति – एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब ।

"'अस्मी' ति, भिक्खवे, मानगतमेत, 'अयमहमस्मी' ति मानगतमेत, 'भविस्स' ति मानगतमेत, 'न भविस्स' ति मानगतमेत, 'रूपी भविस्स' ति मानगतमेत, 'अरूपी भविस्स' ति मानगतमेत, 'सञ्ञी भविस्स' ति मानगतमेत, 'असञ्ञी भविस्स' ति मानगतमेत, 'नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्स' ति मानगतमेत । मानगत, भिक्खवे, रोगो, मानगत गण्डो, मानगत सल्ल । तस्मातिह, भिक्खवे,

---

१ रागो – रो० । २ अमञ्ञितमानेन – रो० । ३ विहरिस्सामी – स्या० ।
४ नप्पपञ्चेन – रो० ।

'निहतमानेन चेतसा विहरिस्सामा' ति – एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

आसीविसवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

R 204 आसीविसो रथो कुम्मो, द्वे दारुक्खन्धा[1] अवस्सुतो ।
दुक्खधम्मा किसुका वीणा, छप्पाणा यवकलापी[2] ति[2] ।।

सळायतनवग्गे चतुत्थपण्णासको समत्तो ।

तस्स वग्गुद्दान

नन्दिक्खयो[3] सट्ठिनयो,[4] समुद्दो उरगेन[5] च ।
चतुपण्णासका एते, निपातेसु पकासिता ति ।।

सळायतनसयुत्त समत्त ।

———.०———

१ दारुक्खन्धेन – स्या० । २–२ यवकलापिकेन चा ति – स्या० । नन्दिक्खया – स्या०, रो० । ४ सट्ठिनया – स्या०, रो० । ५ उदकेन – स्या० ।

३६. वेदनासंयुत्तं

१ समाधिसुत्तं

१ "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा B 407
वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना ति ।

"समाहितो सम्पजानो, सतो बुद्धस्स सावको ।
वेदना च पजानाति, वेदनानं च सम्भवं ॥
"यत्थ चेता निरुज्झन्ति, मग्गं च खयगामिनं ।
वेदनानं खया भिक्खु, निच्छातो परिनिब्बुतो" ति ॥

---

२ सुखसुत्तं

२ "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना ति ।

"सुखं वा यदि वा दुक्खं, अदुक्खमसुखं सह । R 205
अज्झत्तं च बहिद्धा च, यं किञ्चि अत्थि वेदितं ॥
"एतं दुक्खं ति ञत्वान, मोसधम्मं पलोकिनं ।
फुस्स फुस्स वयं पस्सं[1], एवं तत्थ विरज्जती" ति ॥

---

३ पहानसुत्तं

३ "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । सुखाय, भिक्खवे, वेदनाय रागानुसयो पहातब्बो, दुक्खाय वेदनाय पटिघानुसयो पहातब्बो, अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयो पहातब्बो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सुखाय वेदनाय रागानुसयो पहीनो होति, दुक्खाय वेदनाय पटिघानुसयो पहीनो होति, अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयो B 408
पहीनो होति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, 'भिक्खु[2] निरनुसयो[3] सम्मद्दसो

१ फुस्सं – स्या० । २ भिक्खुनो – रो० । ३ निरागानुसयो – स्या०, पहीन-रागानुसयो – रो० ।

अच्छेच्छि[1] तण्ह, विवत्तयि सयोजन, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्सा' ति ।

"सुख वेदयमानस्स[2], वेदन अप्पजानतो ।
सो रागानुसयो होति, अनिस्सरणदस्सिनो ।।

"दुक्ख वेदयमानस्स, वेदन अप्पजानतो ।
पटिघानुसयो होति, अनिस्सरणदस्सिनो ।।

"अदुक्खमसुख सन्त, भूरिपञ्ञेन देसित ।
त चा पि अभिनन्दति, नेव दुक्खा पमुच्चति ।।

R 206 "यतो च भिक्खु आतापी, सम्पजञ्ञ[3] न[3] रिञ्चति ।
ततो सो वेदना सब्बा, परिजानाति पण्डितो ।।

"सो वेदना परिञ्ञाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो ।
कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्य[4] नोपेति वेदगू" ति ।।

---

४ पातालसुत्तं

४ "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो य[5] वाच भासति – 'अत्थि महासमुद्दे पातालो' ति, त खो पनेद, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो असन्त अविज्जमान[6] एव वाच भासति – 'अत्थि महासमुद्दे पातालो' ति । सारीरिकान खो एत, भिक्खवे, दुक्खान वेदनान अधिवचन यदिद 'पातालो' ति । अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो सारीरिकाय दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो सोचति किलमति परिदेवति उरत्taळि[7] कन्दति सम्मोह आपज्जति । अय वुच्चति, भिक्खवे, 'अस्सुतवा पुथुज्जनो पाताले[8] न[8] पच्चुट्ठासि, गाध च नाज्झगा' । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको सारीरिकाय दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो नेव[9] सोचति न किलमति न परिदेवति न उरत्ताळि कन्दति न सम्मोह आपज्जति । अय वुच्चति, भिक्खवे, 'सुतवा अरियसावको पाताले पच्चुट्ठासि, गाध च अज्झगा' ति ।

B 409 "यो एता नाधिवासेति, उप्पन्ना वेदना दुखा[10] ।
सारीरिका पाणहरा, याहि फुट्ठो पवेधति ।।

---

१ अच्छेज्जि – स्या०, रो० । २ वेदियमानस्स – रो० । ३–३ सम्पजञ्ञेन–सी०, स्या० । ४ सङ्ख – रो० । ५ एव – स्या० । ६ असविज्जमान – स्या०, रो० । ७ उरत्ताळी – स्या०, रो० । ८–८ पातालेन – रो० । ९ न – रो०, स्या० । १० दुक्खा – स्या०, रो० ।

"अक्कन्दति परोदति, दुब्बलो अप्पथामको ।
न सो पाताले पच्चुट्ठासि, अथो गाध पि नाज्झगा[1] ।।
"यो चेता अधिवासेति, उप्पन्ना वेदना दुखा । R 207
सारीरिका पाणहरा, याहि फुट्ठो न वेधति ।
स वे पाताले पच्चुट्ठासि, अथो गाध पि अज्झगा" ति ।।

---

५ दट्ठब्बसुत्त

५ "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । सुखा, भिक्खवे, वेदना दुक्खतो दट्ठब्बा, दुक्खा वेदना सल्लतो दट्ठब्बा, अदुक्खमसुखा वेदना अनिच्चतो दट्ठब्बा । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो सुखा वेदना दुक्खतो दिट्ठा होति[2], दुक्खा वेदना सल्लतो दिट्ठा होति, अदुक्खमसुखा वेदना अनिच्चतो दिट्ठा होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, 'भिक्खु सम्मद्दसो अच्छेच्छि तण्ह, विवत्तयि सयोजन, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्सा' ति ।

"यो सुख दुक्खतो अद्द, दुक्खमद्दक्खि सल्लतो ।
अदुक्खमसुख सन्त, अद्दक्खि न अनिच्चतो ।।
"स वे[3] सम्मद्दसो भिक्खु, परिजानाति वेदना ।
सो वेदना परिञ्ञाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो ।
कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्य नोपेति[4] वेदगू" ति ।।

---

६ सल्लसुत्त

६ "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो सुख पि वेदन वेदयति[5], दुक्ख पि वेदन वेदयति, अदुक्खमसुख पि वेदन वेदयति । सुतवा, भिक्खवे, अरियसावको सुख पि वेदन वेदयति, दुक्ख पि वेदन वेदयति, B 410, R 208 अदुक्खमसुख पि वेदन वेदयति । तत्र, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो[6] कि नानाकरण सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेना" ति ?

१ नज्झगा – स्या०, रो० । २ होन्ति – रो० । ३ चे – स्या० । ४ नपेति – स्या०, नुपेति – रो० । ५ वेदियति – रो० । ६ अधिप्पायसो – स्या०, अधिप्पायोसो – रो० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० अस्सुतवा, भिक्खव, पुथुज्जनो दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो[1] समानो सोचति किलमति परिदेवति उरत्ताळि कन्दति सम्मोह आपज्जति। सो द्वे वेदना वेदयति – कायिक च चेतसिक च। सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिस सल्लेन विज्झेय्य। तमेन दुतियेन सल्लेन अनुवेध विज्झेय्य[2]। एव हि सो, भिक्खवे, पुरिसो द्विसल्लेन[3] वेदन[4] वेदयति। एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो सोचति किलमति परिदेवति उरत्ताळि कन्दति सम्मोह आपज्जति। सो द्वे वेदना वेदयति – कायिक च चेतसिक च। तस्सा येव खो पन दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो पटिघवा होति। तमेन दुक्खाय वेदनाय पटिघवन्त यो दुक्खाय वेदनाय पटिघानुसयो सो अनुसेति। सो दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो कामसुख अभिनन्दति। त किस्स हेतु ? न हि सो, भिक्खवे, पजानाति अस्सुतवा पुथुज्जनो अञ्ञत्र कामसुखा दुक्खाय वेदनाय निस्सरण तस्स कामसुख च अभिनन्दतो यो सुखाय वेदनाय रागानुसयो सो अनुसेति। सो तास वेदनान समुदय च अत्थङ्गम[5] च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति। तस्स तास वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत अप्पजानतो यो अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयो सो अनुसेति। सो सुख चे[6] वेदन वेदयति, सञ्ञुत्तो न
209 वेदयति। दुक्ख चे वेदन वेदयति, सञ्ञुत्तो न वेदयति। अदुक्खमसुख चे वेदन वेदयति, सञ्ञुत्तो न वेदयति। अय वुच्चति, भिक्खवे, 'अस्सुतवा पुथुज्जनो सञ्ञुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, सञ्ञुत्तो दुक्खस्मा' ति वदामि।

"सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो
411 समानो न सोचति न किलमति न परिदेवति न उरत्ताळि कन्दति न सम्मोह आपज्जति। सो एक वेदन वेदयति – कायिक, न चेतसिक।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिस सल्लेन विज्झेय्य। तमेन दुतियेन सल्लेन अनुवेध[7] न विज्झेय्य[7]। एव हि सो, भिक्खवे, पुरिसो एकसल्लेन वेदन वेदयति। एवमेव खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो न सोचति न किलमति न परिदेवति न उरत्ताळि

१ पुट्ठो – रो०। २ विज्झेय्यु – स्या०, रो०। ३ द्वेसल्लेन – स्या०, द्वे सल्ले – रो०। ४ वेदना – स्या०, रो०। ५ अत्थगम – रो०। ६ च – स्या०। ७–७ अनुरोध विज्झेय्यु – स्या०, अनुविज्झेय्यु – रो०।

कन्दति न सम्मोह् आपज्जति । सो एक वेदन वेदयति – कायिक, न चेतसिक । तस्सा येव खो पन दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो[1] समानो[1] पटिघवा न होति । तमेन दुक्खाय वेदनाय अप्पटिघवन्त यो दुक्खाय वेदनाय पटिघानुसयो, सो नानुसेति । सो दुक्खाय वेदनाय फुट्ठो समानो कामसुख नाभिनन्दति । त किस्स हेतु ? पजानाति हि[2] सो[3], भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अञ्ञत्र कामसुखा दुक्खाय वेदनाय निस्सरण । तस्स कामसुख नाभिनन्दतो यो सुखाय वेदनाय रागानुसयो, सो नानुसेति । सो तास वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । तस्स तास वेदनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानतो यो अदुक्खमसुखाय वेदनाय अविज्जानुसयो, सो नानुसेति । सो सुख चे वेदन वेदयति, विसञ्ञुत्तो न वेदयति । दुक्ख चे वेदन वेदयति, विसञ्ञुत्तो न वेदयति । R 210
अदुक्खमसुख चे वेदन वेदयति, विसञ्ञुत्तो न वेदयति । अय वुच्चति, भिक्खवे, 'सुतवा[4] अरियसावको विसञ्ञुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, विसञ्ञुत्तो दुक्खस्मा' ति वदामि । अय खो, भिक्खवे, विसेसो, अय अधिप्पयासो, इद नानाकरण सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेना ति ।

"न वेदन वेदयति सपञ्ञो,
सुख पि दुक्ख पि बहुस्सुतो पि ।
अय च धीरस्स पुथुज्जनेन,
महा[5] विससो कुसलस्स होति ॥

"सङ्खातधम्मस्स बहुस्सुतस्स, B 412
विपस्सतो लोकमिम पर च ।
इट्ठस्स धम्मा न मथेन्ति चित्त,
अनिट्ठतो नो पटिघातमेति ॥

"तस्सानुरोधा अथवा विरोधा,
विधूपिता[6] अत्थगता न सन्ति ।
पद च ञत्वा विरज असोक,
सम्मा पजानाति भवस्स पारगू" ति ॥

१–१ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ रो० पोत्थके नत्थि । ४ रो० पोत्थके नत्थि । ५ अय – स्या० । ६ विधमिका – स्या० ।

७ पठमगेलञ्ञसुत्तं

७ एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं। अथ खो भगवा सायन्हसमयं[1] पटिसल्लाना[2] वुट्ठितो येन गिलानसाला तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि।
211 निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि –

"सतो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो कालं आगमेय्य। अयं वो अम्हाकं अनुसासनी।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति पे० चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, सम्मिञ्जिते[3] पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति,
13 गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानकारी होति। सतो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो कालं आगमेय्य। अयं वो अम्हाकं अनुसासनी।

"तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवं सतस्स सम्पजानस्स अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति सुखा वेदना, सो एवं पजानाति – 'उप्पन्ना खो म्यायं[4] सुखा वेदना, सा च खो पटिच्च, नो अप्पटिच्च। किं पटिच्च? इममेव कायं पटिच्च। अयं खो पन कायो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो। अनिच्चं खो पन सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं कायं पटिच्च उप्पन्ना सुखा वेदना कुतो निच्चा भविस्सती' ति! सो काये च सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सी विहरति, वयानुपस्सी विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधानुपस्सी विहरति,

१ सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो०। २ पटिसल्लाणा – स्या०, रो०। ३ समिञ्जिते – म०। ४ मे अयं – स्या०, रो०।

पटिनिस्सग्गानुपस्सी विहरति। तस्स काये च सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सिनो विहरतो, वयानुपस्सिनो विहरतो, विरागानुपस्सिनो विहरतो, निरोधानुपस्सिनो विहरतो, पटिनिस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो काये R 212 च सुखाय च वेदनाय रागानुसयो, सो पहीयति।

"तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवं सतस्स सम्पजानस्स अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति दुक्खा वेदना, सो एवं पजानाति – 'उप्पन्ना खो म्यायं दुक्खा वेदना। सा च खो पटिच्च, नो अप्पटिच्च। किं पटिच्च? इममेव कायं पटिच्च। अयं खो पन कायो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो। अनिच्चं खो पन सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं कायं पटिच्च उप्पन्ना दुक्खा वेदना कुतो निच्चा भविस्सती' ति! सो काये च दुक्खाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सी विहरति, वयानुपस्सी विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधानुपस्सी विहरति, पटिनिस्सग्गानुपस्सी विहरति। तस्स काये च दुक्खाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सिनो विहरतो पे० पटिनिस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो काये च दुक्खाय च वेदनाय पटिघानुसयो, सो पहीयति।

"तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवं सतस्स सम्पजानस्स अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना, सो एवं पजानाति – 'उप्पन्ना खो म्यायं अदुक्खमसुखा वेदना। सा च खो पटिच्च, नो अप्पटिच्च। किं पटिच्च? इममेव कायं पटिच्च। अयं खो पन कायो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो। अनिच्चं खो पन सङ्खतं पटिच्चसमुप्पन्नं कायं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखा वेदना कुतो B 414 निच्चा भविस्सती' ति! सो काये च अदुक्खमसुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सी विहरति, वयानुपस्सी विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधानुपस्सी विहरति, पटिनिस्सग्गानुपस्सी विहरति। तस्स काये च अदुक्खमसुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सिनो विहरतो पे० पटिनिस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो काये च अदुक्खमसुखाय च वेदनाय अविज्जानुसयो, सो पहीयति।

"सो सुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, R 213 अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति, दुक्खं चे वेदनं वेदयति पे० अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति। सो सुखं चे

वेदनं वेदयति, विसञ्ञुत्तो नं वेदयति, दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसञ्ञुत्तो नं वेदयति, अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसञ्ञुत्तो नं वेदयति। सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो[1] 'कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति। 'कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती[2]' ति पजानाति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो[3] झायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्टिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य, एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति। जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति। 'कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाती" ति।

---

८ दुतियगेलञ्ञसुत्तं

८ एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं। अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन गिलानसाला तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि –

5 "सतो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो कालं आगमेय्य। अयं वो अम्हाकं अनुसासनी।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं, वेदनासु वेदनानुपस्सी विहरति पे० चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सतो होति।

1 "कथं च, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति पे० भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो

---

१ वेदियमानो – रो०। २ सीतिभविस्सन्ती – सी०, स्या०, रो०। ३ तेलपदीपो – रो०।

होति । सतो, भिक्खवे, भिक्खु सम्पजानो काल आगमेय्य । अय वो अम्हाक अनुसासनी ।

"तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव सतस्स सम्पजानस्स अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो उप्पज्जति सुखा वेदना, सो एव पजानाति – 'उप्पन्ना खो म्याय सुखा वेदना, सा च खो पटिच्च, नो अप्पटिच्च । कि पटिच्च ? इममेव फस्स पटिच्च । अय खो पन फस्सो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । अनिच्च खो पन सङ्खत पटिच्चसमुप्पन्न फस्स पटिच्च उप्पन्ना सुखा वेदना कुतो निच्चा भविस्सती' ति । सो फस्से च सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सी विहरति, वयानुपस्सी विहरति, विरागानुपस्सी विहरति, निरोधानुपस्सी विहरति, पटिनिस्सग्गानुपस्सी विहरति। तस्स फस्से च सुखाय च वेदनाय अनिच्चानुपस्सिनो विहरतो, वयानुपस्सिनो विहरतो, विरागानुपस्सिनो विहरतो, निरोधानुपस्सिनो विहरतो, पटिनिस्सग्गानुपस्सिनो विहरतो यो फस्से च सुखाय च वेदनाय रागानुसयो, सो पहीयति ।

"तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एव सतस्स पे० विहरतो उप्पज्जति दुक्खा वेदना पे० उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना, सो एव पजानाति – 'उप्पन्ना खो म्याय अदुक्खमसुखा वेदना, सा च खो पटिच्च, नो अप्पटिच्च । कि पटिच्च ? इममेव फस्स पटिच्च कायस्स भेदा B 416
उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्टि च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्टिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य, एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'कायपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति । जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिक वेदन वेदयामी' ति पजानाति । 'कायस्स भेदा उद्ध जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाती" ति ।

---

९ अनिच्चसुत्तं

९ "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । कतमा

तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा" ति ।

---

१० फस्समूलकसुत्तं

15 १० "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना फस्सजा फस्समूलका फस्सनिदाना फस्सपच्चया । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । सुखवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति सुखा वेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं सुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना सुखा वेदना, सा निरुज्झति, सा वूपसम्मति[1] । दुक्खवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति दुक्खा वेदना । तस्सेव दुक्खवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं दुक्खवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना दुक्खा वेदना, सा निरुज्झति, सा वूपसम्मति । अदुक्खमसुखवेदनियं, भिक्खवे, फस्सं पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखा वेदना । तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा यं तज्जं वेदयितं अदुक्खमसुखवेदनियं फस्सं पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खम-
17 सुखा वेदना, सा निरुज्झति, सा वूपसम्मति । सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्नं कट्ठानं सङ्घट्टनसमोधाना[2] उस्मा जायति, तेजो अभिनिब्बत्तति । तेसं येव कट्ठानं नानाभावा विनिक्खेपा या तज्जा उस्मा, सा निरुज्झति, सा वूपसम्मति । एवमेव खो, भिक्खवे, इमा तिस्सो वेदना फस्सजा फस्समूलका फस्सनिदाना फस्सपच्चया । तज्जं फस्सं पटिच्च तज्जा वेदना उप्पज्जन्ति[3] । तज्जस्स[4] फस्सस्स निरोधा तज्जा वेदना निरुज्झन्ती" ति ।

वेदनासंयुत्तस्स सगाथवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दानं

16 समाधि[5] सुखं[5] पहानेन, पातालं दट्ठब्बेन च[6] ।
सल्लेन[7] चेव[8] गेलञ्ञा[9], अनिच्च[10] फस्समूलका[10] ति ॥

---

१ वूपसमति – स्या० । २ सङ्घता तस्स समोदाना – स्या० । ३ उप्पज्जति – स्या० । ४ तज्जस्स तज्जस्स – रो० । ५–५ समाधिसुखाय – स्या०, समाधि सुखाय – रो० । ६ रो० पोत्थके नत्थि । ७ सल्लत्थेन – स्या०, रो० । ८ स्या० पोत्थके नत्थि, च – रो० । ९ गेलञ्ञ – स्या०, रो० । १०–१० अनिच्चफस्समूलका – स्या० ।

११ रहोगतसुत्त

११ अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "इध मय्हं, भन्ते, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता। सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता। वुत्तं खो पनेतं भगवता – 'यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मिं' ति। किं नु खो एतं भगवता सन्धाय भासितं – 'यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मिं'" ति?

"साधु साधु भिक्खु! तिस्सो इमा, भिक्खु, वेदना वुत्ता मया। सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा तिस्सो वेदना वुत्ता मया। वुत्तं खो पनेतं, भिक्खु, मया – 'यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मिं' ति। तं खो पनेतं, भिक्खु, मया सङ्खारानं येव अनिच्चतं सन्धाय भासितं – 'यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मिं' ति। तं खो पनेतं, भिक्खु, B 418 मया सङ्खारानं येव खयधम्मतं पे० वयधम्मतं पे० विरागधम्मतं पे० निरोधधम्मतं पे० विपरिणामधम्मतं सन्धाय R 217 भासितं – 'यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मिं' ति। अथ खो पन, भिक्खु, मया अनुपुब्बसङ्खारानं निरोधो अक्खातो। पठमं[1] झानं[1] समापन्नस्स वाचा निरुद्धा होति। दुतियं झानं समापन्नस्स वितक्कविचारा निरुद्धा होन्ति। ततियं झानं समापन्नस्स पीति निरुद्धा होति। चतुत्थं झानं समापन्नस्स अस्सासपस्सासा निरुद्धा होन्ति। आकासानञ्चायतनं समापन्नस्स रूपसञ्ञा निरुद्धा होति। विञ्ञाणञ्चायतनं समापन्नस्स आकासानञ्चायतनसञ्ञा निरुद्धा होति। आकिञ्चञ्ञायतनं समापन्नस्स विञ्ञाणञ्चायतनसञ्ञा निरुद्धा होति। नेवसञ्ञानासञ्ञायतनं समापन्नस्स आकिञ्चञ्ञायतनसञ्ञा निरुद्धा होति। सञ्ञावेदयितनिरोधं समापन्नस्स सञ्ञा च वेदना च निरुद्धा होन्ति। खीणासवस्स भिक्खुनो रागो निरुद्धो होति, दोसो निरुद्धो होति, मोहो निरुद्धो होति। अथ खो, भिक्खु, मया अनुपुब्बसङ्खारानं वूपसमो अक्खातो। पठमं झानं समापन्नस्स वाचा वूपसन्ता होति। दुतियं झानं समापन्नस्स वितक्कविचारा वूपसन्ता होन्ति पे० सञ्ञावेदयितनिरोधं समापन्नस्स सञ्ञा च

१ पठमज्झानं – स्या०।

वेदना च वूपसन्ता होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो वूपसन्तो होति,
दोसो वूपसन्तो होति, मोहो वूपसन्तो होति । छयिमा, भिक्खु, पस्सद्धियो ।
पठम झान समापन्नस्स वाचा पटिप्पस्सद्धा होति । दुतिय झान समा-
पन्नस्स वितक्कविचारा पटिप्पस्सद्धा होन्ति । ततिय झान समापन्नस्स
पीति पटिप्पस्सद्धा होति । चतुत्थ झान समापन्नस्स अस्सासपस्सासा
218 पटिप्पस्सद्धा होन्ति । सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्ञा च
वेदना च पटिप्पस्सद्धा होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटि-
प्पस्सद्धो होति, दोसो पटिप्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो
होती" ति ।

---

१२ पठमआकाससुत्त

१२ "सेय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति ।
पुरत्थिमा पि वाता वायन्ति, पच्छिमा पि वाता वायन्ति, उत्तरा पि
वाता वायन्ति, दक्खिणा पि वाता वायन्ति, सरजा पि वाता वायन्ति,
अरजा पि वाता वायन्ति, सीता पि वाता वायन्ति, उण्हा पि वाता
419 वायन्ति, परित्ता पि वाता वायन्ति, अधिमत्ता पि वाता वायन्ति ।
एवमेव खो, भिक्खवे, इमस्मि कायस्मि विविधा वेदना उप्पज्जन्ति,
सुखा पि वेदना उप्पज्जन्ति, दुक्खा पि वेदना उप्पज्जन्ति, अदुक्खम-
सुखा पि वेदना उप्पज्जन्ती[1] ति ।

"यथा पि वाता आकासे, वायन्ति विविधा पुथू ।
पुरत्थिमा पच्छिमा चा पि, उत्तरा अथ दक्खिणा ।।

"सरजा अरजा च[2] पि, सीता उण्हा च एकदा ।
अधिमत्ता परित्ता च, पुथू वायन्ति मालुता ।।

"तथेविमस्मि कायस्मि, समुप्पज्जन्ति वेदना ।
सुखदुक्खसमुप्पत्ति, अदुक्खमसुखा च या ।।

"यतो च[3] भिक्खु आतापी, सम्पजञ्ञं[4] न[5] रिञ्चति[5] ।
ततो सो वेदना सब्बा, परिजानाति पण्डितो ।।

"सो वेदना परिञ्ञाय, दिट्ठे धम्मे अनासवो ।
कायस्स भेदा धम्मट्ठो, सङ्ख्यं[6] नोपेति[7] वेदगू" ति ।।

---

१ उप्पज्जती – स्या०, म० । २ चा – स्या०, वा – रो० । ३ व – स्या० ।
४ सम्पजानो – स्या०, सम्पजञ्ञो – रो० । ५–५ निरुज्झति स्या०, निरूपधि – रो० ।
६ सङ्ख – स्या० । ७ नूपेति – स्या० ।

१३ दुतियआकाससुत्तं

१३ "सेय्यथापि, भिक्खवे, आकासे विविधा वाता वायन्ति । R 219
पुरत्थिमा पि वाता वायन्ति पे० अधिमत्ता पि वाता वायन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इमस्मिं कायस्मिं विविधा वेदना उप्पज्जन्ति, सुखा पि वेदना उप्पज्जति[1], दुक्खा पि वेदना उप्पज्जति, अदुक्खमसुखा पि वेदना उप्पज्जती" ति ।

---

१४ अगारसुत्त

१४ "सेय्यथापि, भिक्खवे, आगन्तुकागारं । तत्थ पुरत्थिमाय पि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, पच्छिमाय पि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, उत्तराय पि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, दक्खिणाय पि दिसाय आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति । खत्तिया पि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, ब्राह्मणा पि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, वेस्सा पि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति, सुद्दा पि आगन्त्वा वासं कप्पेन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे,
इमस्मिं कायस्मिं विविधा वेदना उप्पज्जन्ति । सुखा पि वेदना उप्प- B 420
ज्जति, दुक्खा पि वेदना उप्पज्जति, अदुक्खमसुखा पि वेदना उप्पज्जति । सामिसा पि सुखा वेदना उप्पज्जति, सामिसा पि दुक्खा वेदना उप्पज्जति, सामिसा पि अदुक्खमसुखा वेदना उप्पज्जति । निरामिसा पि सुखा वेदना उप्पज्जति, निरामिसा पि दुक्खा वेदना उप्पज्जति, निरामिसा पि अदुक्खमसुखा वेदना उप्पज्जती" ति ।

---

१५ पठमआनन्दसुत्तं

१५ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच – "कतमा नु खो, भन्ते, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, R 220
को आदीनवो, किं निस्सरणं ति ? तिस्सो इमा, आनन्द, वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा वुच्चन्ति, आनन्द, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटि-

---

१ उप्पज्जन्ति – रो० ।

पदा, सेय्यथीदं[1] – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । यं वेदनं पटिच्च
उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं वेदनाय अस्सादो । या[2] वेदना अनिच्चा
दुक्खा विपरिणामधम्मा, अयं वेदनाय आदीनवो । यो वेदनाय छन्दराग-
विनयो छन्दरागप्पहानं, इदं वेदनाय निस्सरणं । अथ खो पन, आनन्द,
मया अनुपुब्बसङ्खारानं निरोधो अक्खातो । पठमं झानं समापन्नस्स वाचा
निरुद्धा होति पे० सञ्ञावेदयितनिरोधं समापन्नस्स सञ्ञा च
वेदना च निरुद्धा होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो निरुद्धो होति,
दोसो निरुद्धो होति, मोहो निरुद्धो होति । अथ खो पन, आनन्द, मया
अनुपुब्बसङ्खारानं वूपसमो अक्खातो । पठमं झानं समापन्नस्स वाचा
वूपसन्ता होति पे० सञ्ञावेदयितनिरोधं समापन्नस्स सञ्ञा च
वेदना च वूपसन्ता होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो वूपसन्तो होति,
दोसो वूपसन्तो होति, मोहो वूपसन्तो होति । अथ खो पन, आनन्द, मया
अनुपुब्बसङ्खारानं पटिप्पस्सद्धि[3] अक्खाता । पठमं झानं समापन्नस्स
वाचा पटिप्पस्सद्धा होति पे० आकासानञ्चायतनं समापन्नस्स
रूपसञ्ञा पटिप्पस्सद्धा होति । विञ्ञाणञ्चायतनं समापन्नस्स आका-
421 सानञ्चायतनसञ्ञा पटिप्पस्सद्धा होति । आकिञ्चञ्ञायतनं समा-
पन्नस्स विञ्ञाणञ्चायतनसञ्ञा पटिप्पस्सद्धा होति । नेवसञ्ञा-
नासञ्ञायतनं समापन्नस्स आकिञ्चञ्ञायतनसञ्ञा पटिप्पस्सद्धा
होति । सञ्ञावेदयितनिरोधं समापन्नस्स सञ्ञा च वेदना च पटिप्पस्सद्धा
221 होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटिप्पस्सद्धो होति, दोसो पटि-
प्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो होती" ति ।

---

१६ दुतियआनन्दसुत्तं

१६ अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं
खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच – "कतमा नु खो, आनन्द,
वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदना-
निरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, किं
निस्सरणं" ति ?

---

१ सेय्यथिदं – म० । २ य – म० । ३ पस्सद्धि – रो० ।

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा। साधु, भन्ते, भगवन्तञ्ञेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति।

"तेन हि, आनन्द, सुणोहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी" ति।

"एव, भन्ते" ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच – "तिस्सो इमा, आनन्द, वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा वुच्चन्ति, आनन्द, वेदना पे० फस्ससमुदया[1] पे० खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटिप्पस्सद्धो होति, दोसो पटिप्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो होती" ति।

---

१७ पठमसम्बहुलसुत्तं

१७ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोच – "कतमा नु खो, भन्ते, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण" ति?

"तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्ख- R 222
मसुखा वेदना – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, वेदना। फस्ससमुदया वेदना- B 422
समुदयो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो। अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद[2] – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि। य वेदन पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय वेदनाय अस्सादो। या[3] वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय वेदनाय आदीनवो। यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद वेदनाय निस्सरण।

"अथ खो पन, भिक्खवे, मया अनुपुब्बसङ्खारान निरोधो अक्खातो। पठम झान सम्मापन्नस्स वाचा निरुद्धा होति पे० खीणासवस्स भिक्खुनो रागो निरुद्धो होति, दोसो निरुद्धो होति, मोहो निरुद्धो होति। अथ खो पन, भिक्खवे, मया अनुपुब्बसङ्खारान वूपसमो

---

१ फस्ससमुदयो – रो०। २ सेय्यथिद – म०, सी० ३ य – म०।

अक्खातो । पठम[1] झान[1] समापन्नस्स वाचा वूपसन्ता होति पे० खीणासवस्स भिक्खुनो रागो वूपसन्तो होति, दोसो वूपसन्तो होति, मोहो वूपसन्तो होति । छयिमा, भिक्खवे, पस्सद्धियो । पठम झान मम्मापन्नस्स वाचा पटिप्पस्सद्धा होति । दुतिय झान समापन्नस्स वितक्कविचारा पटिप्पस्सद्धा होन्ति । ततिय झान समापन्नस्स पीति पटिप्पस्सद्धा होति । चतुत्थ झान समापन्नस्स अस्सासपस्सासा पटिप्पस्सद्धा होन्ति । सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नस्स सञ्ञा च वेदना च पटिप्पस्सद्धा होन्ति । खीणासवस्स भिक्खुनो रागो पटिप्पस्सद्धो होति, दोसो पटिप्पस्सद्धो होति, मोहो पटिप्पस्सद्धो होती" ति ।

---

१८ दुतियसम्बहुलसुत्त

१८ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु
R 223 पे० एकमन्त निसिन्ना[2] खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच – "कतमा नु खो, भिक्खवे, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया पे० ।

---

१९ पञ्चकङ्गसुत्त

B 423 १९ अथ खो पञ्चकङ्गो थपति येनायस्मा उदायी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त उदायि अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "कति नु खो, भन्ते, उदायि, वेदना वुत्ता भगवता" ति ?

"तिस्सो खो, थपति, वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, थपति, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता" ति ।

---

१ पठमज्झान – स्या०, पथमझान – रो० । २ निसिन्ने – स्या०, निसिन्नो – रो०

एव वुत्ते, पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । द्वे वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना, सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता" ति ।

दुतिय पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति एतदवोच – "न खो, थपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता । तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता" ति । दुतिय पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि R 224 एतदवोच – "न खो भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । द्वे वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना, सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता" ति ।

ततिय पि खो आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति एतदवोच – "न खो, थपति, द्वे वेदना वुत्ता भगवता । तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता" ति । ततिय पि खो पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि एतदवोच – "न खो, भन्ते उदायि, तिस्सो वेदना वुत्ता भगवता । द्वे वेदना वुत्ता भगवता – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना । याय, भन्ते, अदुक्खमसुखा वेदना, सन्तस्मि एसा पणीते सुखे वुत्ता भगवता" ति ।

नेव सक्खि[1] आयस्मा उदायी पञ्चकङ्ग थपति सञ्ञापेतु, न पनासक्खि पञ्चकङ्गो थपति आयस्मन्त उदायि सञ्ञापेतु । अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्गेन थपतिना सद्धि इम कथासल्लाप ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो उदायिस्स पञ्चकङ्गेन थपतिना सद्धि अहोसि B 424 कथासल्लापो त सब्ब[2] भगवतो आरोचेसि ।

"सन्तमेव, आनन्द, परियाय पञ्चकङ्गो थपति उदायिस्स भिक्खुनो नाब्भनुमोदि, सन्त च पनानन्द, परियाय उदायी भिक्खु पञ्चकङ्गस्स थपतिनो नाब्भनुमोदि । द्वे पि मया, आनन्द, वेदना वुत्ता परियायेन । तिस्सो पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । पञ्च पि मया

१ असक्खि – स्या०, खो असक्खि – रो० । २ पि सब्ब – स्या०, रो० ।

वेदना वुत्ता परियायेन । छ पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । अट्ठारसा पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । छत्तिसा पि मया वेदना वुत्ता परि- R 225 यायेन । अट्ठसत पि मया वेदना वुत्ता परियायेन । एव परियाय- देसितो खो, आनन्द, मया धम्मो । एव परियादेसिते खो, आनन्द, मया धम्मे ये अञ्ञमञ्ञस्स सुभासित सुलपित[1] न समनुमञ्ञिस्सन्ति न समनुजानिस्सन्ति न समनुमोदिस्सन्ति, तेस एत पाटिकङ्ख – भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्ञमञ्ञ मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरिस्सन्ती ति । एव परियायदेसितो खो, आनन्द, मया धम्मो । एव परियायदेसिते खो, आनन्द, मया धम्मे ये अञ्ञमञ्ञस्स सुभासित सुलपित समनुमञ्ञिस्सन्ति समनुजानिस्सन्ति समनुमोदिस्सन्ति, तेस एत पाटिकङ्ख – समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्ञमञ्ञ पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरिस्सन्ती ति ।

"पञ्चिमे, आनन्द, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता[2] रजनीया[3] पे॰ कायविञ्ञेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । इमे खो, आनन्द, पञ्च कामगुणा । य खो, आनन्द, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स – इद वुच्चति कामसुख । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम[4] सन्त[5] सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च 425, 226 पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु, वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त

१ सुलापित – स्या॰ । २ कामूपसञ्हिता – स्या॰ । ३ रजनिया – स्या॰ । ४ एत परम – स्या॰ रो॰, । ५ सत्ता – रो॰ ।

सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम, चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको[1] च विहरति सतो च सम्पजानो, सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय झान उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम, चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा[2] अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो आनन्द एव
वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह R 227
नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ञान समतिक्कमा, पटिघसञ्ञान अत्थङ्गमा, नानत्तसञ्ञान अमनसिकारा, 'अनन्तो[3] आकासो' ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो,
आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये B 426
खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

---

१ उपेखको – रो० । २ अत्थगमा – रो० । ३ अनत्तो – रो० ।

"कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म, 'अनन्त विञ्ञाण' ति विञ्ञाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म, 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो आकिञ्चञ्ञायतन समतिक्कम्म
228 नेवसञ्ञानासञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च । ये खो, आनन्द, एव वदेय्यु – 'एतपरम सन्त सुख सोमनस्स पटिसवेदेन्ती' ति – इद नेसाह नानुजानामि । त किस्स हेतु ? अत्थानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"कतम चानन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ? इधानन्द, भिक्खु सब्बसो नेवसञ्ञानासञ्ञायतन समतिक्कम्म सञ्ञावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति । इद खो, आनन्द, एतम्हा सुखा अञ्ञ सुख अभिक्कन्ततर च पणीततर च ।

"ठान खो पनेत, आनन्द, विज्जति य अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एव वदेय्यु – 'सञ्ञावेदयितनिरोध समणो गोतमो आह, त
427 च सुखस्मि पञ्ञापेति[1] । तयिद किसु, तयिद कथसू' ति ? एववादिनो, आनन्द, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया – 'न खो, आवुसो, भगवा सुखञ्ञेव वेदन सन्धाय सुखस्मि पञ्ञापेति ।

१ पञ्ञपेति – म० ।

२१ सीवकसुत्त

R 230 २१ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो मोळियसीवको[1] परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय[2] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो मोळियसीवको परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "सन्ति, भो गोतम, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू' ति। इध पन भव गोतमो किमाहा" ति ?

"पित्तसमुट्ठानानि पि खो, सीवक, इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति। साम पि खो एत, सीवक, वेदितब्ब यथा पित्तसमुट्ठानानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, लोकस्स पि खो एत, सीवक, सच्चसम्मत यथा पित्तसमुट्ठानानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति। तत्र, सीवक, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू' ति। य च साम ञात त च अतिधावन्ति, य च लोके सच्चसम्मत त च अतिधावन्ति। तस्मा तेस समणब्राह्मणान मिच्छा ति वदामि।

"सेम्हसमुट्ठानानि पि खो, सीवक पे० वातसमुट्ठानानि पि खो, सीवक पे० सन्निपातिकानि पि खो, सीवक पे० उतुपरिणामजानि पि खो, सीवक पे० विसमपरिहारजानि पि खो, सीवक
R. 231 पे० ओपक्कमिकानि पि खो, सीवक पे० कम्मविपाकजानि पि खो, सीवक, इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति। साम पि खो एत, सीवक, वेदितब्ब। यथा कम्मविपाकजानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, लोकस्स पि खो एत, सीवक, सच्चसम्मत। यथा कम्म-
B 429 विपाकजानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, तत्र, सीवक, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू' ति। य च साम ञात त च अतिधावन्ति य च लोके सच्चसम्मत त च अतिधावन्ति। तस्मा तेस समणब्राह्मणान मिच्छा ति वदामी ति।

---

१ मोलियसीवको – रो०, मोळियसिवको – स्या०। २ साराणीयं – स्या०, रो०।

एव वुत्ते, मोळियसीवको परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भो गोतम, अभिक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ति ।

"पित्त सेम्ह च वातो च, सन्निपाता उतूनि च ।
विसम ओपक्कमिक च[1], कम्मविपाकेन अट्ठमी" ति ।।

---

२२ अट्ठसतसुत्त

२२ "अट्ठसतपरियाय वो, भिक्खवे, धम्मपरिमाय देसेस्सामि[2] । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अट्ठसतपरियायो धम्मपरियायो ? द्वे पि मया, भिक्खवे, वेदना वुत्ता परियायेन, तिस्सो पि मया वेदना वुत्ता परिययेन, पञ्च पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छ पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, अट्ठारसा पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छत्तिसा[3] पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, अट्ठसत पि मया वेदना वुत्ता परियायेन ।

"कतमा च, भिक्खवे, द्वे वेदना ? कायिका च चेतसिका च – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, द्वे वेदना । कतमा च, भिक्खवे, तिस्सो वेदना ? R. 232
सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, तिस्सो वेदना । कतमा च, भिक्खवे, पञ्च वेदना ? सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्च वेदना । कतमा च, भिक्खवे, छ वेदना ? चक्खुसम्फस्सजा वेदना पे० मनोसम्फस्सजा वेदना – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, छ वेदना । कतमा च, भिक्खवे, अट्ठारस[4] वेदना ? छ सोमस्सूपविचारा[5], छ दोमनस्सूपविचारा, छ उपेक्खूपविचारा – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, अट्ठारस वेदना । कतमा च, भिक्खवे, छत्तिस वेदना ? छ गेहसितानि सोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि, छ गेहसितानि दोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि, छ गेहसिता B. 430
उपेक्खा, छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, छत्तिस वेदना । कतम[6] च, भिक्खवे, अट्ठसत[7] वेदना[7] ? अतीता छत्तिस वेदना, अनागता छत्तिस वेदना, पच्चुप्पन्ना छत्तिस वेदना – इमा वुच्चन्ति,

---

१ म०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ देसिस्सामि – स्या०, रो० । ३. छत्तिस – रो० । ४ अट्ठारसा – रो० । ५ सोमनस्सुपविचारा – रो० । ६ कतमा – स्या०, रो० । ७–७ अट्ठसतवेदना – रो० ।

२१ सीवकसुत्त

R 230 २१ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो मोळियसीवको[1] परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[2] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो मोळियसीवको परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "सन्ति, भो गोतम, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू' ति । इध पन भव गोतमो किमाहा" ति ?

"पित्तसमुट्ठानानि पि खो, सीवक, इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति । साम पि खो एत, सीवक, वेदितब्ब यथा पित्तसमुट्ठानानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, लोकस्स पि खो एत, सीवक, सच्चसम्मत यथा पित्तसमुट्ठानानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति । तत्र, सीवक, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू' ति । य च साम ञात त च अतिधावन्ति, य च लोके सच्चसम्मत त च अतिधावन्ति । तस्मा तेस समणब्राह्मणान मिच्छा ति वदामि ।

"सेम्हसमुट्ठानानि पि खो, सीवक पे० वातसमुट्ठानानि पि खो, सीवक पे० सन्निपातिकानि पि खो, सीवक पे० उतुपरिणामजानि पि खो, सीवक पे० विसमपरिहारजानि पि खो, सीवक
R 231 पे० ओपक्कमिकानि पि खो, सीवक पे० कम्मविपाकजानि पि खो, सीवक, इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति । साम पि खो एत, सीवक, वेदितब्ब । यथा कम्मविपाकजानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, लोकस्स पि खो एत, सीवक, सच्चसम्मत । यथा कम्म-
B 429 विपाकजानि पि इधेकच्चानि वेदयितानि उप्पज्जन्ति, तत्र, सीवक, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'य किञ्चाय पुरिसपुग्गलो पटिसवेदेति सुख वा दुक्ख वा अदुक्खमसुख वा सब्ब त पुब्बेकतहेतू' ति । य च साम ञात त च अतिधावन्ति य च लोके सच्चसम्मत त च अतिधावन्ति । तस्मा तेस समणब्राह्मणान मिच्छा ति वदामी ति ।

---

१ मोलियसीवको – रो०, मोळियसिवको – स्या० । २ साराणीय – स्या०, रो० ।

एव वुत्ते, मोळियसीवको परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – “अभिक्कन्त, भो गोतम, अभिक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ति ।

“पित्त सेम्ह च वातो च, सन्निपाता उतूनि च ।
विसम ओपक्कमिक च[1], कम्मविपाकेन अट्ठमी” ति ।।

---

२२ अट्ठसतसुत्त

२२ “अट्ठसतपरियाय वो, भिक्खवे, धम्मपरिमाय देसेस्सामि[2] । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अट्ठसतपरियायो धम्मपरियायो ? द्वे पि मया, भिक्खवे, वेदना वुत्ता परियायेन, तिस्सो पि मया वेदना वुत्ता परिययेन, पञ्च पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छ पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, अट्ठारसा पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, छत्तिसा[3] पि मया वेदना वुत्ता परियायेन, अट्ठसत पि मया वेदना वुत्ता परियायेन ।

“कतमा च, भिक्खवे, द्वे वेदना ? कायिका च चेतसिका च – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, द्वे वेदना । कतमा च, भिक्खवे, तिस्सो वेदना ? R 232 सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, तिस्सो वेदना । कतमा च, भिक्खवे, पञ्च वेदना ? सुखिन्द्रिय, दुक्खिन्द्रिय, सोमनस्सिन्द्रिय, दोमनस्सिन्द्रिय, उपेक्खिन्द्रिय – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्च वेदना । कतमा च, भिक्खवे, छ वेदना ? चक्खुसम्फस्सजा वेदना पे० मनोसम्फस्सजा वेदना – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, छ वेदना । कतमा च, भिक्खवे, अट्ठारस[4] वेदना ? छ सोमस्सूपविचारा[5], छ दोमनस्सूपविचारा, छ उपेक्खूपविचारा – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, अट्ठारस वेदना । कतमा च, भिक्खवे, छत्तिस वेदना ? छ गेहसितानि सोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि सोमनस्सानि, छ गेहसितानि दोमनस्सानि, छ नेक्खम्मसितानि दोमनस्सानि, छ गेहसिता उपेक्खा, B 430 छ नेक्खम्मसिता उपेक्खा – इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, छत्तिस वेदना । कतम[6] च, भिक्खवे, अट्ठसत[7] वेदना[7] ? अतीता छत्तिस वेदना, अनागता छत्तिस वेदना, पच्चुप्पन्ना छत्तिस वेदना – इमा वुच्चन्ति,

१ म०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ देसिस्सामि – स्या०, रो० । ३. छत्तिस – रो० । ४ अट्ठारसा – रो० । ५ सोमनस्सुपविचारा – रो० । ६ कतमा – स्या०, रो० । ७–७ अट्ठसतवेदना – रो० ।

भिक्खवे, अट्ठसत वेदना । अय, भिक्खवे, अट्ठसतपरियायो धम्मपरियायो'' ति ।

---

२३ अञ्ञातरभिक्खुसुत्त

२३ अथ खो अञ्ञातरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – ''कतमा नु खो, भन्ते, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा ? कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को
R 233 वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण'' ति ?

''तिस्सो इमा, भिक्खु, वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमा वुच्चन्ति, भिक्खु, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो । तण्हा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा । फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । य वेदन पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय वेदनाय अस्सादो, या[1] वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय वेदनाय आदीनवो, यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान[2], इद वेदनाय निस्सरण'' ति ।

---

२४ पुब्बसुत्त

२४ ''पुब्बेव[3] मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'कतमा नु खो वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा, कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण' ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि – 'तिस्सो इमा वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमा वुच्चन्ति वेदना । फस्स समुदया वेदनासमुदयो । तण्हा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा पे० यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान । इद वेदनाय निस्सरण''' ति ।

---

१ य – म०, सी० । २ छन्दरागपहान – रो० । ३ पुब्बे – स्या० ।

२५ ञाणसुत्त

२५ "'इमा वेदना' ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु B 431 चक्खु उदपादि, ञाण उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि। 'अय वेदनासमुदयो' ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि पे० आलोको उदपादि। 'अय वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा' ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि पे०। 'अय वेदनानिरोधो' ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि पे०। 'अय वेदना- R 234 निरोधगामिनी पटिपदा' ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि पे०। 'अय वेदनाय अस्सादो' ति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु पे०। 'अय वेदनाय आदीनवो' ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु पे०। 'इद खो[1] निस्सरण' ति मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, ञाण उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी" ति।

---

२६ सम्बहुलभिक्खुसुत्त

२६ अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – "कतमा नु खो, भन्ते, वेदना, कतमो वेदनासमुदयो, कतमा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा ? कतमो वेदनानिरोधो, कतमा वेदना निरोधगामिनी पटिपदा ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण" ति ?

"तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना – सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना। इमा वुच्चन्ति, भिक्खवे, वेदना। फस्ससमुदया वेदनासमुदयो। तण्हा वेदनासमुदयगामिनी पटिपदा। फस्सनिरोधा पे० यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान। इद वेदनाय निस्सरण" ति।

---

२७ पठमसमणब्राह्मणसुत्त

२७ "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना। कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना। ये हि केचि, भिक्खवे,

B 432 समणा वा ब्राह्मणा वा इमासं तिस्सन्नं वेदनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं[1] वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमासं तिस्सन्नं वेदनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं पजानन्ति । ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थं च ब्रह्मञ्ञत्थं च, दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

२८. दुतियसमणब्राह्मणसुत्तं

R 235 २८. "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमासं तिस्सन्नं वेदनानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं च आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं नप्पजानन्ति ... पे॰ ... पजानन्ति ... पे॰ ... सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

२९. ततियसमणब्राह्मणसुत्तं

२९. "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा वेदनं नप्पजानन्ति, वेदनासमुदयं नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधं नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति ... पे॰ ... पजानन्ति ... पे॰ ... सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

३०. सुद्धिकसुत्तं

३०. "तिस्सो इमा, भिक्खवे, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो वेदना" ति ।

---

१. ब्राह्मञ्ञत्थं – स्या॰ ।

३१ निरामिससुत्त

३१ "अत्थि, भिक्खवे, सामिसा पीति, अत्थि निरामिसा B 433
पीति, अत्थि[1] निरामिसा निरामिसतरा पीति, अत्थि सामिस सुख, अत्थि निरामिस सुख, अत्थि निरामिसा निरामिसतर सुख, अत्थि सामिसा उपेक्खा[2], अत्थि निरामिसा उपेक्खा, अत्थि निरामिसा निरामिसतरा उपेक्खा, अत्थि सामिसो विमोक्खो, अत्थि निरामिसो विमोक्खो, अत्थि निरामिसा निरामिसतरो विमोक्खो। कतमा च, भिक्खवे, सामिसा पीति ? पञ्चिमे, भिक्खवे, कामगुणा। कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता 'मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया पे० कायविञ्ञेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा। या खो, भिक्खवे, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति पीति, अय वुच्चति, भिक्खवे, सामिसा पीति।

"कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा पीति ? इध, भिक्खवे, R 236
भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरति। वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव[3] अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरति। अय वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा पीति।

"कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरा पीति ? या खो, भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, दोसा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो उप्पज्जति पीति, अय वुच्चति निरामिसा निरामिसतरा पीति।

"कतम च, भिक्खवे, सामिस सुख ? पञ्चिमे, भिक्खवे, कामगुणा। कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया पे० कायविञ्ञेय्या फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया। इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा। य खो, भिक्खवे, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, इद वुच्चति, भिक्खवे, सामिस सुख।

१ अत्थि भिक्खवे – स्या०। २ उपेखा – रो०। ३ एकोधिभाव – रो०।

B 434 "कतम च, भिक्खवे, निरामिस सुख ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय झान उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति, भिक्खवे, निरामिस सुख ।

"कतम च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतर सुख ? य खो, भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, दोसा
R 237 चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो उप्पज्जति सुख सोमनस्स, इद वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतर सुख ।

"कतमा च, भिक्खवे, सामिसा उपेक्खा ? पञ्चिमे, भिक्खवे, कामगुणा । कतमे पञ्च ? चक्खुविञ्ञेय्या रूपा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया पे० कायविञ्ञेया फोट्ठब्बा इट्ठा कन्ता मनापा पियरूपा कामूपसहिता रजनीया । इमे खो, भिक्खवे, पञ्च कामगुणा । या खो, भिक्खवे, इमे पञ्च कामगुणे पटिच्च उप्पज्जति उपेक्खा, अय वुच्चति, भिक्खवे, सामिसा उपेक्खा ।

"कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा उपेक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाना, दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा[1], अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा उपेक्खा ।

"कतमा च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरा उपेक्खा ? या खो, भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, दोसा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो उप्पज्जति उपेक्खा, अय वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरा उपेक्खा ।

"कतमो च, भिक्खवे, सामिसो विमोक्खो ? रूपप्पटिसयुत्तो[2] विमोक्खो सामिसो विमोक्खो ।

---

१ अत्थगमा – रो० । २ रूपपटिसयुत्तो – स्या०, रो० ।

"कतमो च, भिक्खवे, निरामिसो विमोक्खो ? अरूपप्पटिसयुत्तो विमोक्खो निरामिसो विमोक्खो । B 435

"कतमो च, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरो विमोक्खो ? यो खो, भिक्खवे, खीणासवस्स भिक्खुनो रागा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, दोसा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो, मोहा चित्त विमुत्त पच्चवेक्खतो उप्पज्जति विमोक्खो, अय वुच्चति, भिक्खवे, निरामिसा निरामिसतरो विमोक्खो" ति ।

अट्ठसतपरियायवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दान

सीवकअट्ठसत[१] भिक्खु, पुब्बे ञाण च भिक्खुना । R 238
समणब्राह्मणा तीणि, सुद्धिक च निरामिस ति ।।

वेदनासयुत्त समत्त ।

———— ० ————

१ सिवकअट्ठसत – स्या०, सीवक अट्ठसत – रा० ।

३७. मातुगामसंयुत्तं

१ मातुगामसुत्त

B 436 १ "पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो मातुगामो एकन्तअमनापो होति पुरिसस्स । कतमेहि पञ्चहि ? न च रूपवा होति, न च भोगवा होति, न च सीलवा होति, अलसो च होति, पजञ्चस्स न लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो मातुगामो एकन्तअमनापो होति पुरिसस्स । पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो मातुगामो एकन्तमनापो होति पुरिसस्स । कतमेहि पञ्चहि ? रूपवा च होति, भोगवा च होति, सीलवा च होति, दक्खो च होति अनलसो, पजञ्चस्स लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो मातुगामो एकन्तमनापो होति पुरिसस्सा" ति ।

---

२ पुरिससुत्तं

२ "पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पुरिसो एकन्तअमनापो होति मातुगामस्स । कतमेहि पञ्चहि ? न च रूपवा होति, न च भोगवा होति, न च सीलवा होति, अलसो च होति, पजञ्चस्स न

R 239 लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो पुरिसो एकन्तअमनापो होति मातुगामस्स । पञ्चहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पुरिसो एकन्तमनापो होति मातुगामस्स । कतमेहि पञ्चहि ? रूपवा च होति, भोगवा च होति, सीलवा च होति, दक्खो च होति अनलसो, पजञ्चस्स लभति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो पुरिसो एकन्तमनापो होति मातुगामस्सा" ति ।

---

३ आवेणिकदुक्खसुत्त

३ "पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स आवेणिकानि दुक्खानि, यानि मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्ञत्रेव पुरिसेहि । कतमानि पञ्च ?

B 437 इध, भिक्खवे, मातुगामो दहरो व समानो पतिकुल गच्छति, ञातकेहि विना होति । इद, भिक्खवे, मातुगामस्स पठम आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्ञत्रेव पुरिसेहि । पुन च पर, भिक्खवे,

मातुगामो उतुनी होति । इद, भिक्खवे, मातुगामस्स दुतिय आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्ञत्रेव पुरिसेहि । पुन च पर, भिक्खवे, मातुगामो गब्भिनी होति । इद, भिक्खवे, मातुगामस्स ततिय आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्ञत्रेव पुरिसेहि । पुन च पर, भिक्खवे, मातुगामो विजायति । इद, भिक्खवे, मातुगामस्स चतुत्थ आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्ञत्रेव पुरिसेहि । पुन च पर, भिक्खवे, मातुगामो पुरिसस्स पारिचरिय उपेति । इद खो, भिक्खवे, मातुगामस्स पञ्चम आवेणिक दुक्ख, य मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्ञत्रेव पुरिसेहि । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स आवेणिकानि दुक्खानि, यानि मातुगामो पच्चनुभोति, अञ्ञत्रेव पुरिसेही'' ति ।

---

४ तीहिधम्मेहिसुत्त

४ "तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो येभुय्येन R 240
कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, मातुगामो पुब्बण्हसमय मच्छेरमलपरियुट्ठितेन चेतसा अगार अज्झावसति । मज्झन्हिकसमय[१] इस्सापरियुट्ठितेन चेतसा अगार अज्झावसति । सायन्हसमय कामरागपरियुट्ठितेन चेतसा अगार अज्झावसति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो येभुय्येन कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती'' ति ।

५ कोधनसुत्तं

५ अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्त एतदवोच – "इधाह, भन्ते, मातुगाम पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन[२] कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जन्त । कतीहि[३] नु खो, भन्ते, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय B 438
उपपज्जती'' ति ?

---

१ मज्झन्तिक समय – स्या०, रो० । २ मानुस्सकेन – रो० । ३ कतिहि – म० ।

"पञ्चहि खो, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी[1] च होति, कोधनो च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि
R 241 धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती" ति ।

---

६ उपनाहीसुत्त

६ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, उपनाही च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती" ति ।

---

७ इस्सुकीसुत्त

७ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, इस्सुकी च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती" ति ।

---

८ मच्छरीसुत्तं

८ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति,
B 439 मच्छरी च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती" ति ।

---

१ अनोत्तापी – रो० ।

९ अतिचारीसुत्त

९ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० R 242
अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, अतिचारी च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० उपपज्जती" ति ।

१० दुस्सीलसुत्त

१० "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, दुस्सीलो च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० निरय उपपज्जती" ति ।

११ अप्पस्सुतसुत्त

११ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, अप्पस्सुतो च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० निरय उपपज्जती" ति ।

१२. कुसीतसुत्तं

१२ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको च होति, अनोत्तप्पी च होति, कुसीतो च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती" ति ।

१३ मुट्ठस्सतिसुत्तं

१३ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० B 440
निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? अस्सद्धो च होति, अहिरिको R 243

च होति, अनोत्तप्पी च होति, मुट्ठस्सति च होति, दुप्पञ्ञो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० निरय उपपज्जती'' ति ।

---

१४ पञ्चवेरसुत्त

१४ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो पे० निरय उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? पाणातिपाती च होति, अदिन्नादायी च होति, कामेसुमिच्छाचारी च होति, मुसावादी च होति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायी[1] च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जती'' ति ।

पठमपेय्यालवग्गो ।

तस्सुद्दान

मातुगामो पुरिसो च, आवेणिका तिधम्मो च ।
कोधनो उपनाही च, इस्सुकी मच्छरेन च ।।
अतिचारी च दुस्सीलो, अप्पस्सुतो च कुसीतो ।
मुट्ठस्सति पञ्चवेर, कण्हपक्खे पकासितो ।।

---

१५ अक्कोधनसुत्त

१५ अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्त एतदवोच – "इधाह, भन्ते, मातुगाम पस्सामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन
B 441 अतिक्कन्तमानुसकेन कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्त । कतीहि[2] नु खो, भन्ते, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जती'' ति ?

"पञ्चहि खो, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? सद्धो च होति, हिरिमा च होति, ओत्तप्पी[3] च होति, अक्कोधनो च होति, पञ्ञवा
R 244 च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जती'' ति ।

---

१ मज्जपमादट्ठायी – स्या०, रो० । २ कतिहि – म० । ३ ओत्तापी – रो० ।

१६ अनुपनाहीसुत्त

१६ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति। कतमेहि पञ्चहि? सद्धो च होति, हिरिमा च होति, ओत्तप्पी च होति, अनुपनाही च होति, पञ्ञवा च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जती" ति।

---

१७ अनिस्सुकीसुत्त

१७ पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति। कतमेहि पञ्चहि? सद्धो च होति, हिरिमा च होति, ओत्तप्पी च होति, अनिस्सुकी च होति, पञ्ञवा च होति पे० ।

---

१८ अमच्छरीसुत्तं

१८ अमच्छरी च होति, पञ्ञवा च होति पे० ।

---

१९ अनतिचारीसुत्तं

१९ अनतिचारी च होति, पञ्ञवा च होति पे० ।

---

२० सुसीलसुत्त

२० सीलवा च होति, पञ्ञवा च होति पे० ।

---

२१ बहुस्सुतसुत्तं

२१ बहुस्सुतो च होति, पञ्ञवा च होति पे० । B 442

---

२२ आरद्धविरियसुत्त

२२ आरद्धविरियो च होति, पञ्ञवा च होति पे० ।

---

२३ उपट्ठितस्सतिसुत्त

R 245 २३ उपट्ठितस्सति[1] च होति, पञ्ञवा च होति पे० इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जती'' ति ।

---

२४ पञ्चसीलसुत्तं

२४ "पञ्चहि, अनुरुद्ध, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । कतमेहि पञ्चहि ? पाणातिपाता पटिविरतो च[2] होति, अदिन्नादाना पटिविरतो च होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो च होति, मुसावादा पटिविरतो च होति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरतो च होति – इमेहि खो, अनुरुद्ध, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जती'' ति ।

दुतियपेय्यालवग्गो ।

तस्सुद्दानं

दुतिये[3] च अक्कोधनो, अनुपनाही अनिस्सुकी ।
अमच्छरी अनतिचारी, सीलवा च बहुस्सुतो ।
विरिय सति सील च, सुक्कपक्खे पकासितो[3] ॥

---

२५ विसारदसुत्तं

B 443, R 246 २५ "पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि पञ्च ? रूपबल, भोगबल, ञातिबल, पुत्तबल, सीलबल – इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानि । इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि बलेहि समन्नागतो मातुगामो विसारदो अगार अज्झावसती'' ति ।

---

१ उपट्ठितसति – रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

तत्रुद्दान

३–३ द्वे मनापा - अमनापा च, अवेणिका तीहि अनुरुद्धो ।
कोधनो उपनाही च, इस्सुकी मच्छरेन च ॥
अतिचारी च दुस्सीलो, अप्पस्सुतो च कुसीतो ।
मुट्ठस्सति च पञ्चवेर, कण्हपक्खे पकासितो ॥
अनुरुद्धो अकोधनो, अनुपनाही अनिस्सुकी ।
अमच्छरी अनतिचारी, सीलवा च बहुस्सुतो ।
विरिय - सति - पञ्चसीला च, सुक्कपक्खे पकासितो ति ॥ – स्या०, रो० ।

२६ पसय्हसुत्त

२६ "पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि। कतमानि पञ्च? रूपबल, भोगबल, ञातिबल, पुत्तबल, सीलबल – इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानि। इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि बलेहि समन्नागतो मातुगामो सामिक पसय्ह अगार अज्झावसती" ति।

---

२७ अभिभुय्यसुत्त

२७ "पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि। कतमानि पञ्च? रूपबल, भोगबल, ञातिबल, पुत्तबल, सीलबल – इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानि। इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि बलेहि समन्नागतो मातुगामो सामिक अभिभुय्य वत्तती" ति।

---

२८ एकसुत्तं

२८ "एकेन च खो, भिक्खवे, बलेन समन्नागतो पुरिसो मातुगाम अभिभुय्य वत्तति। कतमेन एकेन बलेन[1]? इस्सरियबलेन अभिभूत मातुगाम नेव[2] रूपबल तायति, न भोगबल तायति, न ञातिबल तायति, न पुत्तबल तायति, न सीलबल तायती" ति।

---

२९ अङ्गसुत्तं

२९ "पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि। कतमानि R 247
पञ्च? रूपबल, भोगबल, ञातिबल, पुत्तबल, सीलबल। रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च भोगबलेन – एव सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति। यतो च खो, भिक्खवे, मातुगामो रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च – एव सो तेनङ्गेन परिपूरो होति।

"रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन B 444
च, न च ञातिबलेन – एव सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति। यतो च खो, भिक्खवे, मातुगामो रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च, ञातिबलेन च – एव सो तेनङ्गेन परिपूरो होति। रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, ञातिबलेन च, न च पुत्तबलेन – एव सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति। यतो च खो, भिक्खवे, मातुगामो

---

१ बलेन इस्सरियबलेन – टी०। २ स्या० पोत्थके नत्थि।

रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च, ञातिबलेन च, पुत्तबलेन च – एव सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, ञातिबलेन च, पुत्तबलेन च, न च सीलबलेन – एव सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । यतो च खो, भिक्खवे, मातुगामो रूपबलेन च समन्नागतो होति, भोगबलेन च, ञातिबलेन च, पुत्तबलेन च, सीलबलेन च – एव सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानी" ति ।

---

३० नासेन्तिसुत्तं

३० "पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि
R 248 पञ्च ? रूपबल, भोगबल, ञातिबल, पुत्तबल, सीलबल । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, ञातिबलेन च, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति । रूपबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, भोगबलेन च, ञातिबलेन च, पुत्तबलेन च, न च सीलबलेन, नासेन्तेव न, कुले न वासेन्ति ।

"सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च रूपबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति । सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च भोगबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति । सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च ञातिबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति । सीलबलेन च, भिक्खवे, मातुगामो समन्नागतो होति, न च पुत्तबलेन, वासेन्तेव न, कुले न नासेन्ति । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानी" ति ।

---

३१ हेतुसुत्त

B 445 ३१ "पञ्चिमानि, भिक्खवे, मातुगामस्स बलानि । कतमानि पञ्च ? रूपबल, भोगबल, ञातिबल, पुत्तबल, सीलबल । न, भिक्खवे, मातुगामो रूपबलहेतु वा भोगबलहेतु वा ञातिबलहेतु वा पुत्तबलहेतु वा कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । सीलबलहेतु

खो, भिक्खवे, मातुगामो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जति । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च मातुगामस्स बलानी" ति ।

---

३२ ठानसुत्त

३२ "पञ्चिमानि, भिक्खवे, ठानानि दुल्लभानि अकतपुञ्ञेन R 249
मातुगामेन । कतमानि पञ्च ? पतिरूपे[1] कुले जायेय्य ति – इद, भिक्खवे, पठम ठान दुल्लभ अकतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गच्छेय्य ति – इद, भिक्खवे, दुतिय ठान दुल्लभ अकतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा, पतिरूप कुल गन्त्वा, असपत्ति अगार अज्झावसेय्य ति – इद[2], भिक्खवे, ततिय ठान दुल्लभ अकतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा, पतिरूप कुल गन्त्वा, असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती अस्स ति – इद, भिक्खवे, चतुत्थ ठान दुल्लभ अकतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा, पतिरूप कुल गन्त्वा, असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती समाना सामिक अभिभुय्य वत्तेय्य ति – इद, भिक्खवे, पञ्चम ठान दुल्लभ अकतपुञ्ञेन मातुगामेन । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च[3] ठानानि[3] दुल्लभानि अकतपुञ्ञेन मातुगामेना ति ।

"पञ्चिमानि, भिक्खवे, ठानानि सुलभानि कतपुञ्ञेन मातुगामेन । कतमानि पञ्च ? पतिरूपे कुले जायेय्य ति – इद, भिक्खवे, पठम ठान सुलभ कतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गच्छेय्य ति – इद, भिक्खवे, दुतिय ठान सुलभ कतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गन्त्वा असपत्ति अगार अज्झावसेय्य ति – इद, भिक्खवे, ततिय ठान सुलभ कतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गन्त्वा असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती अस्स ति – इद, भिक्खवे, चतुत्थ ठान सुलभ
कतपुञ्ञेन मातुगामेन । पतिरूपे कुले जायित्वा पतिरूप कुल गन्त्वा R 250
असपत्ति अगार अज्झावसन्ती पुत्तवती समाना सामिक अभिभुय्य B 446
वत्तेय्य ति – इद, भिक्खवे, पञ्चम ठान सुलभ कतपुञ्ञेन मातुगामेन । इमानि खो, भिक्खवे, पञ्च ठानानि सुलभानि कतपुञ्ञेन मातुगामेना" ति ।

---

१ पटिरूपे – स्या० । २ इदम्पि – स्या० । ३–३ पञ्चट्ठानानि – रो० ।

३३ पञ्चसीलविसारदसुत्त

३३ "पञ्चहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो विसारदो अगार अज्झावसति। कतमेहि पञ्चहि ? पाणातिपाता पटिविरतो च होति, अदिन्नादाना पटिविरतो च होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो च होति, मुसावादा पटिविरतो च होति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरतो च होति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो विसारदो अगार अज्झावसती" ति।

---

३४ वड्ढीसुत्त

३४ "पञ्चहि, भिक्खवे, वड्ढीहि वड्ढमाना अरियसाविका अरियाय वड्ढिया वड्ढति सारादायिनी च होति वरादायिनी च कायस्स। कतमेहि पञ्चहि ? सद्धाय वड्ढति, सीलेन वड्ढति, सुतेन वड्ढति, चागेन वड्ढति, पञ्ञाय वड्ढति – इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि वड्ढीहि वड्ढमाना अरियसाविका अरियाय वड्ढिया वड्ढति, सारादायिनी च होति, वरादायिनी च कायस्सा ति।

"सद्धाय सीलेन च[1] याध[1] वड्ढति,
पञ्ञाय चागेन सुतेन चूभय।
सा तादिसी सीलवती उपासिका,
आदीयति सारमिधेव अत्तनो" ति॥

बलवग्गो ततियो।

तस्सुद्दान

R 251 विसारदा पसय्ह[2] अभिभुय्य, एक[3] अङ्गेन[3] पञ्चम।
नासेन्ति[4] हेतु[5] ठान[5] च[6], विसारदो[7] वड्ढिना दसाति[8]॥

मातुगामसयत्त समत्त।

— o —

१–१ च ईध – रो०, स्या० पोत्थके नत्थि। २ पसय्हा – स्या०। ३–३ अङ्गेन स्या०, एकअङ्गेन – रो०। ४ नासयित्थ – स्या०। ५–५ हेतुट्ठान – स्या०। ६ स्या० पोत्थके नत्थि। ७ विसारदा – स्या०, रो०। ८ तेदसा – रो०।

३८. जम्बुखादकसंयुत्तं

१ निब्बानपञ्हासुत्त

१ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो मगधेसु विहरति नालक- B 447
गामके[1]। अथ खो जम्बुखादको परिब्बाजको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो जम्बुखादको परिब्बाजको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच –

"'निब्बान, निब्बान' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति। कतम नु खो, आवुसो, निब्बान" ति ?

"यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति निब्बान" ति।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया" ति।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स निब्बानस्स R 252
सच्छिकिरियाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद[2] – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि। अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया" ति।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाय। अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति।

---

२ अरहत्तपञ्हासुत्तं

२ "'अरहत्त, अरहत्त' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति। कतम नु खो, आवुसो, अरहत्त" ति ?

---

१ नालगामके – स्या०। २ सेय्यथिद – म०।

"यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति अरहत्त" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

B 448 "कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो आवुसो, मग्गो, अय पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स अरहत्तस्स सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

३ धम्मवादीपञ्हासुत्त

३ "के नु खो, आवुसो सारिपुत्त, लोके धम्मवादिनो, के लोके सुप्पटिपन्ना[1], के लोके सुगता" ति ?

R 253 "ये खो, आवुसो, रागप्पहानाय[2] धम्म देसेन्ति, दोसप्पहानाय धम्म देसेन्ति, मोहप्पहानाय धम्म देसेन्ति, ते लोके धम्मवादिनो । ये खो, आवुसो, रागस्स पहानाय पटिपन्ना, दोसस्स पहानाय पटिप्पन्ना, मोहस्स पहानाय पटिप्पन्ना, ते लोके सुप्पटिप्पन्ना । येस खो, आवुसो रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो[3] आयति अनुप्पादधम्मो, दोसो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादधम्मो, मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुगता" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति ?

"अत्थि[4] खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति ।

---

१ सुपटिपन्ना – स्या० । २ लोके रागप्पहानाय–रो० । ३ अनभावकतो – रो० । ४ अत्थि येव – स्या० ।

"कतमो, पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि। अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया" ति।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाय। अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति।

---

४ किमत्थियसुत्त

B 449

४ "किमत्थिय, आवुसो सारिपुत्त, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय वुस्सती" ति ?

"दुक्खस्स खो, आवुसो, परिञ्ञात्थ भगवति ब्रह्मचरिय वुस्सती" ति।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्ञाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्ञाया" ति ?

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्ञाया" ति ?

R 254

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स दुक्खस्स परिञ्ञाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि। अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्ञाया" ति।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स दुक्खस्स परिञ्ञाय। अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति।

---

५ अस्सासप्पत्तसुत्तं

५ "'अस्सासप्पत्तो'[1], अस्सासप्पत्तो' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति। कित्तावता नु खो, आवुसो[2], अस्सासप्पत्तो होती" ति ?

---

१ अस्सासपत्तो – स्या० रो०। २ आवुसो सारिपुत्त – स्या०।

"यतो खो, आवुसो, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति, एत्तावता नु खो, आवुसो, अस्सासप्पत्तो होती" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स अस्सासस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स अस्सासस्स सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

६ परमस्सासप्पत्तसुत्तं

६ "'परमस्सासप्पत्तो'[1], परमस्सासप्पत्तो' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, परमस्सासप्पत्तो होती" ति ?

B 450, R 255 "यतो खो, आवुसो, भिक्खु छन्न फस्सायतनान समुदय च अत्थङ्गम[2] च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति, एत्तावता खो, आवुसो, परमस्सासप्पत्तो होती" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

"कतमो पन, आवुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

---

१ परमस्सासपत्तो – स्या०, रो० । २ अत्थगम – रो० ।

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स परमस्सासस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय[1] खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स परमस्सासस्स सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

७ वेदनापञ्हासुत्त

७ "'वेदना, वेदना' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, वेदना" ति ?

"तिस्सो इमावुसो, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना – इमा खो, आवुसो, तिस्सो वेदना" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान परिञ्ञाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान परिञ्ञाया" ति ।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान परिञ्ञाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतास तिस्सन्न वेदनान परिञ्ञाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान परिञ्ञाया" ति ।

"भद्दको आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतास तिस्सन्न वेदनान परिञ्ञाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

८ आसवपञ्हासुत्तं

८ "'आसवो, आसवो' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो R 256
नु खो, आवुसो, आसवो" ति ?

---

१ अयमेव – रो० ।

B 451 "तयोमे, आवुसो आसवा। कामासवो, भवासवो, अविज्जासवो – इमे खो, आवुसो, तयो आसवा" ति।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस आसवान पहानाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस आसवान पहानाया" ति।

"कतमो, आवुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेस आसवान पहानाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेस आसवान पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे॰ सम्मासमाधि। अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतेस आसवान पहानाया ति।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतेस आसवान पहानाय। अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति।

९ अविज्जापञ्हासुत्त

९ "'अविज्जा, अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति। कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा" ति ?

"य खो, आवुसो, दुक्खे अञ्ञाण, दुक्खसमुदये अञ्ञाण, दुक्खनिरोधे अञ्ञाण, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाण – अय वुच्चतावुसो, अविज्जा" ति।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय पहानाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय पहानाया" ति।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय पहानाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतिस्सा अविज्जाय पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे॰ सम्मासमाधि। अय खो आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय पहानाया" ति।

R. 257 "भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतिस्सा अविज्जाय पहानाय। अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति।

१० तण्हापञ्हासुत्तं

१० "'तण्हा, तण्हा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, तण्हा" ति ?

"तिस्सो इमा, आवुसो, तण्हा । कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा – इमा खो, आवुसो, तिस्सो तण्हा" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतासं तण्हानं पहानाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतासं तण्हानं पहानाया" ति ।

B

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतासं तण्हानं पहानाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतासं तण्हानं पहानाय, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अयं खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतासं तण्हानं पहानाया" ति ।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतासं तण्हानं पहानाय । अलं च पनावुसो, सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

११ ओघपञ्हासुत्तं

११ "'ओघो, ओघो' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो नु खो, आवुसो, ओघो" ति ?

"चत्तारोमे, आवुसो, ओघा । कामोघो, भवोघो, दिट्ठोघो, अविज्जोघो – इमे खो, आवुसो, चत्तारो ओघा" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेसं ओघानं पहानाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेसं ओघानं पहानाया" ति ।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेसं ओघानं पहानाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेसं ओघानं पहानाय, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अयं खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतेसं ओघानं पहानाया" ति । R.

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतेस ओघान पहानाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

१२ उपादानपञ्हासुत्त

१२ "'उपादान, उपादान' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, उपादान" ति ?

"चत्तारिमानि, आवुसो, उपादानानि । कामुपादान, दिट्ठुपादान सीलब्बतुपादान, अत्तवादुपादान – इमानि खो, आवुसो, चत्तारि उपादानानी" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस उपादानान पहानाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस उपादानान पहानाया" ति ।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेस उपादानान पहानाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेस उपादानान
B 453 पहानाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतेस उपादानान पहानाया" ति ।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतेस उपादानान पहानाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

१३ भवपञ्हासुत्त

१३ "'भवो, भवो' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमो नु खो, आवुसो, भवो" ति ?

"तयोमे, आवुसो, भवा । कामभवो, रूपभवो, अरूपभवो – इमे खो, आवुसो, तयो भवा" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस भवान परिञ्ञाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतेस भवान परिञ्ञाया" ति ।

"कतमो, पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतेस भवान परिञ्ञाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतेस भवान परिञ्ञाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतेस भवान परिञ्ञाया" ति । R 259

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतेस भवान परिञ्ञाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

१४ दुक्खपञ्हासुत्तं

१४ "'दुक्ख, दुक्ख' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, दुक्ख" ति ?

"तिस्सो इमा, आवुसो, दुक्खता । दुक्खदुक्खता, सङ्खारदुक्खता, विपरिणामदुक्खता – इमा खो, आवुसो, तिस्सो दुक्खता" ति ।

"अत्थि पनावुसो मग्गो अत्थि पटिपदा एतास दुक्खतान परिञ्ञाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतास दुक्खतान परिञ्ञाया" ति ।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतास दुक्खतान परिञ्ञाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतास दुक्खतान परिञ्ञाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतास दुक्खतान परिञ्ञाया" ति ।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतास दुक्खतान परिञ्ञाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

---

१५ सक्कायपञ्हासुत्तं

१५ "'सक्कायो, सक्कायो' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । B 454
कतमो नु खो, आवुसो, सक्कायो" ति ?

"पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा सक्कायो वुत्तो[1] भगवता, सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो[2], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो,

---

१ वुत्ता – स्या० । २ रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या०, रो० ।

R 260 सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। इमे खो, आवुसो, पञ्चुपादानक्खन्धा सक्कायो वुत्तो भगवता'' ति।

''अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्ञाया'' ति ?

''अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्ञाया'' ति।

''कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्ञाया'' ति ?

''अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स सक्कायस्स परिञ्ञाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि। अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्ञाया'' ति।

''भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स सक्कायस्स परिञ्ञाय। अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया'' ति।

---

१६ दुक्करपञ्हासुत्तं

१६ ''कि नु खो, आवुसो सारिपुत्त, इमस्मि धम्मविनये दुक्कर'' ति ?

''पब्बज्जा खो, आवुसो, इमस्मि धम्मविनये दुक्करा[1]'' ति।

''पब्बजितेन पनावुसो, कि दुक्कर'' ति ?

''पब्बजितेन खो, आवुसो, अभिरति दुक्करा'' ति।

''अभिरतेन पनावुसो, कि दुक्कर'' ति ?

''अभिरतेन खो, आवुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति[2] दुक्करा'' ति।

''कीवचिर[3] पनावुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खु अरह अस्सा'' ति ?

''नचिर, आवुसो'' ति।

जम्बुखादकसयुत्त समत्त।

तस्सुद्दानं

R 261 निब्बान अरहत्त च, धम्मवादी किमत्थिय।
अस्सासो परमस्सासो, वेदना आसवाविज्जा॥
तण्हा ओघा उपादान, भवो दुक्ख च सक्कायो।
इमस्मि धम्मविनये दुक्कर ति॥

---

१ दुक्कर – रो०। २ धम्मानुधम्मपटिपत्ति – स्या०, रो०। ३ किंवचिर – रो०।

३९. सामण्डकसंयुत्तं

१ सामण्डकसुत्तं

१ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो वज्जीसु विहरति उक्कचेलाय[1] B 455 गङ्गाय नदिया तीरे । अथ खो सामण्डको परिब्बाजको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[2] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सामण्डको परिब्बाजको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच –

"'निब्बान, निब्बान' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतम नु खो, आवुसो, निब्बान" ति ?

"यो खो, आवुसो, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति निब्बान" ति ।

"अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया" ति ?

"अत्थि खो, आवुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

"कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स निब्बानस्स R 262 सच्छिकिरियाया" ति ?

"अयमेव खो, आवुसो, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो, आवुसो, मग्गो अय पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाया" ति ।

"भद्दको, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । अल च पनावुसो सारिपुत्त, अप्पमादाया" ति ।

२–१५. (यथा जम्बुखादकसयुत्त तथा वित्थारेतब्ब ।)

---

१६ दुक्करसुत्त

१६ "कि नु खो, आवुसो सारिपुत्त, इमस्मि धम्मविनये B 456 दुक्कर" ति ?

---

१ उक्कवेलाय – रो० । २ साराणीय – सी०, स्या०, रो० ।

"पब्बज्जा खो, आवुसो, इमस्मि धम्मविनये दुक्करा[1]" ति ।

"पब्बजितेन पनावुसो, कि दुक्कर" ति ?

"पब्बजितेन खो, आवुसो, अभिरति दुक्करा" ति ।

"अभिरतेन पनावुसो, कि दुक्कर" ति ?

"अभिरतेन खो, आवुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति दुक्करा" ति ।

"कीवचिर पनावुसो, धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खु अरह अस्सा" ति ?

"नचिर, आवुसो" ति ।

(पुरिमसदिस उद्दान)

सामण्डकसयुत्त समत्त ।

———— o ————

१ दुक्कर – रो० ।

४० मोग्गल्लानसंयुत्तं

१ पठमझानपञ्हासुत्त

१ एक समय आयस्मा महामोग्गल्लानो सावत्थिय विहरति B 457
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तत्र खो आयस्मा महामोग्गल्लानो R 263
भिक्खू आमन्तेसि – "आवुसो भिक्खवे[1]" ति। "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसु। आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"इध मय्ह, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'पठम[2] झान[2], पठम झान' ति वुच्चति। कतम नु खो पठम झान ति? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरति। इद वुच्चति पठम झान' ति। सो ख्वाह, आवुसो, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरामि। तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो कामसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान! मा, ब्राह्मण, पठम झान पमादो, पठमे झाने चित्त सण्ठपेहि, पठमे झाने चित्त एकोदि[3] करोहि[3], पठमे झाने चित्त समादहा' ति। सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहासि। य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – 'सत्थारानुग्गहितो सावको महाभिञ्ञत पत्तो' ति, मम त सम्मा वदमानो वदेय्य – 'सत्थारानुग्गहितो सावको महाभिञ्ञत पत्तो'" ति।

---

२ दुतियझानपञ्हासुत्तं

२ "'दुतिय झान, दुतिय झान' ति वुच्चति। कतम नु खो B 458
दुतिय झान ति? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु वितक्क- R 264

१ भिक्खवो – रो०। २–२ पठमज्झान – स्या०, पथम झान – रो०। ३–३ एकोदिकरोहि – रो०।

विचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति दुतिय झान' ति । सो ख्वाह, आवुसो, वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो वितक्कसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, दुतिय झान पमादो, दुतिये झाने चित्त सण्ठपेहि, दुतिये झाने चित्त एकोदि करोहि, दुतिये झाने चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – 'सत्थारानुग्गहितो सावको महाभिञ्ञत पत्तो' ति, मम त सम्मा वदमानो वदेय्य – 'सत्थारानुग्गहितो सावको महाभिञ्ञत पत्तो'" ति ।

---

३ ततियझानपञ्हासुत्तं

३ "'ततिय झान, ततिय झान' ति वुच्चति । कतम नु खो ततिय झान ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय झान उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति ततिय झान ति । सो ख्वाह, आवुसो, पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेमि । य त अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो पीतिसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

B 459, R 265 "अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, ततिय झान पमादो, ततिये झाने चित्त सण्ठपेहि, ततिये झान चित्त एकोदि करोहि, ततिये झाने

चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि[1] सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेमि[2], य त अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय झान उपसम्पज्ज विहासि । य हि त आवुसो सम्मा वदमानो वदेय्य पे० महाभिञ्ञत पत्तो" ति ।

४ चतुत्थझानपञ्हासुत्त

४ "'चतुत्थ झान, चतुत्थ झान' ति वुच्चति । कतम नु खो चतुत्थ झान ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा[3] अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति चतुत्थ झान' ति । सो ख्वाह, आवुसो, सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो सुखसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गलान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, चतुत्थ झान पमादो, चतुत्थे झाने चित्त सण्ठपेहि, चतुत्थे झाने चित्त एकोदि करोहि, चतुत्थे झाने चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा R 266
अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य . पे० महाभिञ्ञत पत्तो" ति ।

५ आकासानञ्चायतनपञ्हासुत्त

५ "'आकासानञ्चायतन, आकासानञ्चायतन' ति वुच्चति । कतम नु खो आकासानञ्चायतन ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु सब्बसो रूपसञ्ञान समतिक्कमा पटिघ- B. 460
सञ्ञान अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञान अमनसिकारा अनन्तो आकासो

१ विहासि – रो० । २ पटिसवेदेसि – रो० । ३ अत्थगमा – रो० ।

ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति आकासानञ्चायतन' ति । सो ख्वाह, आवुसो, सब्बसो रूपसञ्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ञान अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञान अमनसिकारा अनन्तो[1] आकासो ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो रूपसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, आकासानञ्चायतन पमादो, आकासानञ्चायतने चित्त सण्ठपेहि, आकासानञ्चायतने चित्त एकोदि करोहि, आकासानञ्चायतने चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन सब्बसो रूपसञ्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ञान अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञान अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य पे० महाभिञ्ञत पत्तो" ति ।

६ विञ्ञाणञ्चायतनपञ्हासुत्त

६ "'विञ्ञाणञ्चायतन, विञ्ञाणञ्चायतन' ति वुच्चति । R 267 कतम नु खो विञ्ञाणञ्चायतन ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्त विञ्ञाण ति विञ्ञाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति । इद वुच्चति विञ्ञाणञ्चायतन' ति । सो ख्वाह, आवुसो, सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्त विञ्ञाण ति विञ्ञाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो आकासानञ्चायतनसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति ।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, विञ्ञाणञ्चायतन पमादो, विञ्ञाणञ्चायतने चित्त सण्ठपेहि, विञ्ञाणञ्चायतने चित्त एकोदि करोहि, विञ्ञाणञ्चायतने चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्त B 461 विञ्ञाण ति विञ्ञाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य पे० महाभिञ्ञत पत्तो" ति ।

---

१ अनत्तो – रो० ।

७ आकिञ्चञ्ञायतनपञ्हासुत्त

७ "'आकिञ्चञ्ञायतन, आकिञ्चञ्ञायतन' ति वुच्चति। कतम नु खो आकिञ्चञ्ञायतन ति ? तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरति। इद वुच्चति आकिञ्चञ्ञायतन' ति। सो ख्वाहं, आवुसो, सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरामि। तस्स मय्हं, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो विञ्ञाणञ्चायतनसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, आकिञ्चञ्ञायतन पमादो, आकिञ्चञ्ञायतने चित्त सण्ठपेहि, आकिञ्चञ्ञायतने चित्त एकोदिं R 268 करोहि, आकिञ्चञ्ञायतने चित्त समादहा' ति। सो ख्वाहं, आवुसो, अपरेन समयेन सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहासि। य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य पे० महाभिञ्ञत पत्तो" ति।

---

८ नेवसञ्ञानासञ्ञायतनपञ्हासुत्तं

८ "'नेवसञ्ञानासञ्ञायतन, नेवसञ्ञानासञ्ञायतन' ति वुच्चति। कतम नु खो नेवसञ्ञानासञ्ञायतन ति ? तस्स मय्हं, आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु सब्बसो आकिञ्चञ्ञायतन समतिक्कम्म नेवसञ्ञानासञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरति। इद वुच्चति नेवसञ्ञानासञ्ञायतन' ति। सो ख्वाहं, आवुसो, सब्बसो आकिञ्चञ्ञायतन समतिक्कम्म नेवसञ्ञानासञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरामि। तस्स मय्हं, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो आकिञ्चञ्ञायतनसहगता सञ्ञामनसिकारा समुदाचरन्ति।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – B 462 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, नेवसञ्ञानासञ्ञायतन पमादो, नेवसञ्ञानासञ्ञायतने चित्त सण्ठपेहि, नेवसञ्ञानासञ्ञायतने चित्त एकोदिं करोहि, नेवसञ्ञानासञ्ञायतने चित्त समादहा' ति। सो ख्वाहं, आवुसो, अपरेन समयेन सब्बसो आकिञ्चञ्ञायतन समतिक्कम्म नेव-

सञ्ञानासञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य पे० महाभिञ्ञत पत्तो" ति ।

---

९ अनिमित्तपञ्हासुत्तं

९ "'अनिमित्तो चेतोसमाधि, अनिमित्तो चेतोसमाधी' ति वुच्चति । कतमो नु खो अनिमित्तो चेतोसमाधी ति ? तस्स मय्ह, R 269 आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु सब्बनिमित्तान अमनसिकारा अनिमित्त चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति अनिमित्तो चेतोसमाधी' ति । सो ख्वाह[1], आवुसो, सब्बनिमित्तान अमनसिकारा अनिमित्त चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो निमित्तानुसारि विञ्ञाण होति ।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान ! मा, ब्राह्मण, अनिमित्त चेतोसमाधि पमादो, अनिमित्ते चेतोसमाधिस्मि चित्त सण्ठपेहि, अनिमित्ते चेतोसमाधिस्मि चित्त एकोदिं करोहि, अनिमित्ते चेतोसमाधिस्मि चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन सब्बनिमित्तान अमनसिकारा अनिमित्त चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहासि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – 'सत्थारानुग्गहितो सावको महाभिञ्ञत पत्तो' ति, मम त सम्मा वदमानो वदेय्य – 'सत्थारानुग्गहितो सावको महाभिञ्ञत पत्तो'" ति ।

---

१० सक्कसुत्तं

१० अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित[2] वा बाह पसारेय्य, पसारित वा बाह सम्मिञ्जेय्य, एवमेव – जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिंसेसु पातुरहोसि । B 463 अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासतेहि सद्धि येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लान R 270 अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमन होति । बुद्धसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा

---

१ ख्वोह – स्या०, रो० । २ समिञ्जित – म० ।

सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमनं होति । धम्मसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घसरणगमनं होति । सङ्घसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति ।

"साधु खो, मारिस, बुद्धसरणगमनं होति । बुद्धसरणगमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मसरणगमनं होति । धम्मसरणगमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घ पे० सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धिं पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धिं पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो अट्ठहि देवतासतेहि सद्धिं पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो असीतिया देवतासहस्सेहि सद्धिं येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो सक्कं देवानमिन्दं आयस्मा महामोग्गल्लानो R 271 एतदवोच –

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमनं होति । बुद्धसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमनं होति । धम्मसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता B 464 कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घसरणगमनं होति । सङ्घसरणगमनहेतु खो, देवानमिनन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती" ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धसरणगमनं होति । बुद्धसरणगमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति । साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मसरणगमनं होति पे० साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घ-

सरणगमनं होति । सङ्घसरणगमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एव-
मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उप-
पज्जन्ती" ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासतेहि सद्धिं येना-
यस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं मोग्ग-
ल्लानं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो सक्कं देवान-
मिन्दं आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन[1] समन्नागमनं होति
– 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो
लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा'
ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे
सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, देवानमिन्द, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति
R 272 – 'स्वाक्खातो[2] भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओप-
नेय्यिको[3] पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन
समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं
मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति ।

"साधु खो देवानमिन्द, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनं होति
B 465 – 'सुप्पटिपन्नो[4] भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो[5] भगवतो सावक-
सङ्घो, ञायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो
सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो
सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं
पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा' ति । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो,
देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं
लोकं उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनं
होति अखण्डेहि[6] अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि[7] विञ्ञु-
प्पसत्थेहि[8] अपरामट्ठेहि समाधिसंवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि

---

१ अवेच्च पसादेन – रो० । २ स्वाख्यातो – रो० । ३ ओपनयिको – स्या०, रो० । ४ सुपटिपन्नो – स्या०, रो० । ५ उजुपटिपन्नो – स्या०, रो० । ६ अक्खण्डेहि – स्या० । ७ भुञ्जिस्सेहि – रो० । ८ विञ्ञूपसत्थेहि – रो०, स्या० ।

समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ती'' ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गलान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'इति पि सो पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० अनुत्तर पुञ्ञक्खेत्त लोकस्सा' ति । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, R 273 मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ती'' ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धि पे० B 466 अथ खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो अट्ठहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो असीतिया देवतासहस्सेहि सद्धि येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महामोग्गल्लान अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, देवानमिन्द, धम्मे अवेच्चप्पमादेन समन्नागमन होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति– 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० अनुत्तर पुञ्ञक्खेत्त लोकस्सा' ति । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधे-
R 274 कच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ती" ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

B 467 "साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० अनुत्तर पुञ्ञक्खेत्त लोकस्सा' ति । सङ्घे अवेच्चप्परादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्ग लोक उपपज्जन्ती" ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासतेहि सद्धिं येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमन होति। बुद्धसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति R 275
सग्ग लोक उपपज्जन्ति। ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति[1] – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन[2], दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि ,दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि।

"साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमन होति। धम्मसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति। ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि।

"साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घसरणगमन होति। सङ्घसरण- B 468
गमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति। ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेही" ति।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धसरणगमन होति। बुद्धसरणगमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति। ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मसरणगमन होति पे० ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घसरणगमन होति। सङ्घसरणगमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति। ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि

---

१ अधिग्गण्हन्ति – स्या०। २ अधिपतेय्येन – रो०।

अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेही[1]" ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धि पे० R 276 अथ खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो अट्ठहि देवतासतेहि सद्धि पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो असीतिया देवतासतेहि सद्धि येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महामोग्गल्लान अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धसरणगमन होति । बुद्धसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, देवानमिन्द, धम्मसरणगमन होति पे० ।

B 469 "साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घसरणगमन होति । सङ्घसरणगमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेही" ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धसरणगमन होति पे० साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मसरणगमन होति पे० साधु खो मारिस मोग्गल्लान, सङ्घसरणगमन होति । सङ्घसरणगमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेही" ति ।

---

१ पोट्ठब्बेही – रो० ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो पञ्चहि देवतासतेहि सद्धि येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महामोग्गल्लान अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच – R 277

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, देवानमिन्द, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति पे० ।

"साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० लोकस्सा' ति । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे B 470 सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति पे० ।

"साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेही" ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना . पे० . दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० लोकस्सा'
R 278 ति । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति पे० ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेही" ति ।

B 471 अथ खो सक्को देवानमिन्दो छहि देवतासतेहि सद्धिं पे०
अथ खो सक्को देवानमिन्दो सत्तहि देवतासतेहि सद्धिं पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो अट्ठहि देवतासतेहि सद्धिं पे० अथ खो सक्को देवानमिन्दो असीतिया देवतासहस्सेहि सद्धिं येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महामोग्गल्लान अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठित खो सक्क देवानमिन्द आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच –

"साधु खो, देवानमिन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि

रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, देवानमिन्द, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको R 279 ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, देवानमिन्द, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'सुप्पटिप्पन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, ञायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिद चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर पुञ्ञक्खेत्त लोकस्सा' ति । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – B 472 दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, देवानमिन्द, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति अखण्डेहि[1] अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि[2] विञ्ञुप्पसत्थेहि[3] अपरामट्ठेहि समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, देवानमिन्द, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन[4], दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेही" ति ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'इति पि सो भगवा पे० सत्था देवमनुस्सान बुद्धो

१ अक्खण्डेहि – स्या० । २ भञ्जिस्सेहि – रो० । ३ विञ्ञूपसत्थेहि – स्या० । ४ अधिपतेय्येन – रो० ।

भगवा' ति । बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति – 'स्वाक्खातो[1] भगवता धम्मो पे० पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस

R 280 मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमन होति –'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो पे० अनुत्तर पुञ्ञक्खेत्त लोकस्सा' ति । सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्था कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना पे० दिब्बेहि फोट्ठब्बेहि ।

"साधु खो, मारिस मोग्गल्लान, अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमन होति

B 473 अखण्डेहि पे० समाधिसवत्तनिकेहि । अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागमनहेतु खो, मारिस मोग्गल्लान, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सग्ग लोक उपपज्जन्ति । ते अञ्ञे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति – दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्ठब्बेही" ति ।

---

११ चन्दनसुत्तं

११ अथ खो चन्दनो देवपुत्तो पे० ।

१२ अथ खो सुयामो देवपुत्तो पे० ।

१३ अथ खो सन्तुसितो देवपुत्तो पे० ।

---

१ स्वाख्यातो – रो० ।

१४ अथ खो सुनिम्मितो देवपुत्तो पे० ।

१५ अथ खो वसवत्ति देवपुत्तो पे० ।

(यथा सक्कसुत्त तथा इमे पञ्च पेय्याला वित्थारेतब्बा ।)

मोग्गल्लानसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

सवितक्काबितक्क च, सुखेन च[1] उपेक्खको । R 281
आकासञ्चेव विञ्ञाण, आकिञ्च[2] नेवसञ्ञिना[2] ।
अनिमित्तो च सक्को च, चन्दनेकादसेन चा ति ॥

———— ० ————

१ रो० पोत्थके नत्थि । २–२ आकिञ्चञ्ञा ० – स्या०, आकिञ्च ० – रो० ।

४१ चित्तसंयुत्तं

१ संयोजनसुत्त

B 474 १ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे[१] विहरन्ति अम्बाटकवने । तेन खो पन समयेन सम्बहुलान थेरान भिक्खून पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तान मण्डलमाले[२] सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि – "'सयोजन'[३] ति वा, आवुसो, 'सयोजनिया धम्मा' ति वा इमे धम्मा नानत्था नानाब्यञ्जना[४] उदाहु एकत्था ब्यञ्जनमेव नान" ति ? तत्रेकच्चेहि थेरेहि भिक्खूहि एव ब्याकत[५] होति – "'सयोजन' ति वा, आवुसो, 'सयोजनिया धम्मा' ति वा इमे धम्मा नानत्था चेव नानाब्यञ्जना चा" ति । एकच्चेहि थेरेहि भिक्खूहि एव ब्याकत होति – "'सयोजन' ति वा, आवुसो, 'सयोजनिया धम्मा' ति वा इमे धम्मा एकत्था ब्यञ्जनमेव नान" ति ।

तेन खो पन समयेन चित्तो गहपति मिगपथक अनुप्पत्तो होति
R 282 केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसि खो चित्तो गहपति सम्बहुलान किर थेरान भिक्खून पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तान मण्डलमाले सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि इमे धम्मा एकत्था ब्यञ्जनमेव नान ति । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच – "सुत[६] मेत[६], भन्ते, सम्बहुलान किर थेरान भिक्खून पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तान मण्डल-
B 475 माले सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि इमे धम्मा एकत्था ब्यञ्जनमेव नान" ति ।

"एव, गहपती" ति ।

"'सयोजन' ति, भन्ते, 'सयोजनिया धम्मा' ति वा इमे धम्मा नानत्था चेव नानाब्यञ्जना च । तेन हि, भन्ते, उपम वो करिस्सामि । उपमायपिधेकच्चे विञ्ञू पुरिसा भासितस्स अत्थ आजानन्ति । सेय्य-

---

१ मच्छिकसण्डे – स्या० । २ मण्डलमाळे – स्या०, म० । ३ सञ्ञोजन – स्या० । ४ नानाव्यञ्जना – रो० । ५ व्याकत – रो । ६–६ सुतमेत – स्या०, रो० ।

थापि, भन्ते, कालो च बलीबद्दो[1] ओदातो च बलीबद्दो एकेन दामेन[2] वा योत्तेन वा सयुत्ता[3] अस्सु । यो नु खो एव वदेय्य – 'काळो बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, ओदातो बलीबद्दो काळस्स बलीबद्दस्स R 283 सयोजन' ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या'' ति ?

"नो हेत, गहपति ! न खो, गहपति, काळो बलीबद्दो ओदातस्स बलीबद्दस्स सयोजन, न पि ओदातो बलीबद्दो काळस्स बळीबद्दस्स सयोजन, येन खो ते एकेन दामेन वा योत्तेन वा सयुत्ता त तत्थ सयोजन'' ति ।

"एवमेव खो, भन्ते, न चक्खु रूपान सयोजन, न रूपा चक्खुस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन । न सोत सद्दान न घान गन्धान न जिव्हा रसान न कायो फोट्ठब्बान सयोजन, न फोट्ठब्बा कायस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन । न मनो धम्मान सयोजन, न धम्मा मनस्स सयोजन, य च तत्थ तदुभय पटिच्च उप्पज्जति छन्दरागो त तत्थ सयोजन'' ति ।

"लाभा ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति, यस्स ते गम्भीरे बुद्धवचने पञ्ञाचक्खु कमती'' ति ।

---

२ पठमइसिदत्तसुत्त

२ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे विहरन्ति अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच – "अधिवासेन्तु मे, भन्ते, थेरा स्वातनाय भत्त'' ति । अधिवासेसु खो थेरा भिक्खू तुण्हीभावेन[4] । अथ खो चित्तो गहपति थेरान भिक्खून अधिवासन B 476, R 284 विदित्वा उट्ठायासना थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो थेरा भिक्खू तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन चित्तस्स गहपतिस्स[5] निवेसन तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदिसु ।

अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-

---

१ बलिबद्दो – स्या०, बलिवद्दो – रो० । २ दमेन – रो० । ३ सञ्ञुत्तो – रो० । ४ तुण्हिभावेन – रो० । ५ गहपतिनो – रो०, स्या० ।

मित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच – "'धातुनानत्त, धातुनानत्त' ति, भन्ते थेर, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त वुत्त भगवता" ति ? एव वुत्ते आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि। दुतिय पि खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच – "'धातुनानत्त, धातुनानत्त' ति, भन्ते थेर, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त वुत्त भगवता" ति ? दुतिय पि खो आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि। ततिय पि खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच – "'धातुनानत्त, धातुनानत्त' ति, भन्ते थेर, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त वुत्त भगवता" ति ? ततिय पि खो आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि।

तेन खो पन समयेन आयस्मा इसिदत्तो तस्मि भिक्खुसङ्घे सब्बनवको होति। अथ खो आयस्मा इसिदत्तो आयस्मन्त थेर एतदवोच – "ब्याकरोमह[१], भन्ते थेर, चित्तस्स गहपतिनो एत पञ्ह" ति ?

"ब्याकरोहि त्व, आवुसो इसिदत्त, चित्तस्स गहपतिनो एत पञ्ह" ति।

"एव हि त्व, गहपति, पुच्छसि – 'धातुनानत्त, धातुनानत्त ति, भन्ते थेर, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धातुनानत्त, वुत्त भगवता'" ति ?

R 285 "एव, भन्ते"।

"इद खो, गहपति, धातुनानत्त वुत्त भगवता – चक्खुधातु, रूपधातु, चक्खुविञ्ञाणधातु पे० मनोधातु, धम्मधातु, मनोविञ्ञाणधातु। एत्तावता नु खो, गहपति, धातुनानत्त वुत्त भगवता" ति।

अथ खो चित्तो गहपति आयस्मतो इसिदत्तस्स भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा थेरे भिक्खू पणीतेन खादनीयेन[२] भोजनीयेन[२] सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि। अथ खो थेरा भिक्खू भुत्ताविनो ओनीतपत्तपाणिनो उट्ठायासना पक्कमिसु। अथ खो आयस्मा थेरो
B 477 आयस्मन्त इसिदत्त एतदवोच – "साधु खो त, आवुसो इसिदत्त, एसो पञ्हो पटिभासि, नेसो पञ्हो म पटिभासि। तेन हावुसो इसिदत्त, यदा अञ्ञथा पि एवरूपो पञ्हो आगच्छेय्य, तञ्ञेवेत्थ पटिभासेय्या[३]" ति।

---

१ ब्याकरोमहं – रो०। २–२ खादनियेन भोजनियेन – रो०। ३ पटिभासेय्या – सी०, स्या०।

३ दुतियइसिदत्तसुत्त

३ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे विहरन्ति अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच – "अधिवासेन्तु मे, भन्ते थेरा, स्वातनाय भत्त" ति । अधिवासेसु खो थेरा भिक्खू तुण्हीभावेन । अथ खो चित्तो गहपति थेरान भिक्खून अधिवासन विदित्वा उट्ठायासना थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो थेरा भिक्खू तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन चित्तस्स गहपतिस्स निवेसन तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदिसु ।

अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क- R 286
मित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच – "या इमा, भन्ते थेर, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति – 'सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, त जीव त सरीर ति वा, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, होति तथागतो पर मरणा ति वा, न होति तथागतो पर मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति' वा, यानि चिमानि द्वासट्ठि दिट्ठिगतानि ब्रह्मजाले भणितानि, इमा नु खो, भन्ते, दिट्ठियो किस्मि सति होन्ति, किस्मि असति न होन्ती" ति ?

एव वुत्ते, आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि । दुतिय पि खो चित्तो गहपति पे० ततिय पि खो चित्तो गहपति आयस्मन्त थेर एतदवोच
– "या इमा, भन्ते थेर, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति B 478
यानि चिमानि द्वासट्ठि दिट्ठिगतानि ब्रह्मजाले भणितानि, इमा नु खो, भन्ते, दिट्ठियो किस्मि सति होन्ति, किस्मि असति न होन्ती" ति ? ततिय पि खो आयस्मा थेरो तुण्ही अहोसि ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा इसिदत्तो तस्मि भिक्खुसङ्घे सब्बनवको होति । अथ खो आयस्मा इसिदत्तो आयस्मन्त थेर एतदवोच – "ब्याकरोमह, भन्ते थेर, चित्तस्स गहपतिनो एत पञ्ह" ति ?

"ब्याकरोहि त्वं, आवुसो इसिदत्त, चित्तस्स गहपतिनो एतं पञ्हं" ति ।

R 287 "एवं हि त्वं, गहपति, पुच्छसि – 'या इमा, भन्ते थेर, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा पे० इमा नु खो, भन्ते, दिट्ठियो किस्मिं सति होन्ति, किस्मिं असति न होन्ती'' ति ?

"एवं, भन्ते" ।

"या इमा, गहपति, अनेकविहिता दिट्ठियो लोके उप्पज्जन्ति – 'सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा यानि चिमानि द्वासट्ठि दिट्ठिगतानि ब्रह्मजाले भणितानि, इमा खो, गहपति, दिट्ठियो सक्कायदिट्ठिया सति होन्ति, सक्कायदिट्ठिया असति न होन्ती'' ति ।

"कथं पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि होती'' ति ?

"इध, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं, वेदनं अत्ततो समनुपस्सति पे० सञ्ञं सङ्खारे विञ्ञाणं अत्ततो समनु-

B 479 पस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं । एवं खो, गहपति, सक्कायदिट्ठि होती'' ति ।

"कथं पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि न होती'' ति ?

"इध, गहपति, सुतवा अरियसावको अरियानं दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसानं दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूपं अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा रूपं, न रूपस्मिं वा अत्तानं, न वेदनं न सञ्ञं न सङ्खारे न विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं, न अत्तनि वा विञ्ञाणं, न विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं । एवं खो, गहपति, सक्कायदिट्ठि न होती'' ति ।

R 288 "कुतो, भन्ते, अय्यो इसिदत्तो आगच्छती'' ति ?

"अवन्तिया खो[1], गहपति, आगच्छामी'' ति ।

---

१ खोहं – स्या०, रो० ।

"अत्थि, भन्ते, अवन्तिया इसिदत्तो नाम कुलपुत्तो अम्हाक अदिट्ठसहायो पब्बजितो दिट्ठो सो आयस्मता" ति ?

"एव, गहपती" ति ।

"कह नु खो सो, भन्ते, आयस्मा एतरहि विहरती" ति ?

एव वुत्ते, आयस्मा इसिदत्तो तुण्ही अहोसि ।

"अय्यो नो, भन्ते, इसिदत्तो" ति ?

"एव, गहपती" ति ।

"अभिरमतु, भन्ते, अय्यो इसिदत्तो मच्छिकासण्डे । रमणीय अम्बाटकवन । अह अय्यस्स इसिदत्तस्स उस्सुक्क करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान[1]" ति ।

"कल्याण वुच्चति, गहपती" ति ।

अथ खो चित्तो गहपति आयस्मतो इसिदत्तस्स भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा थेरे भिक्खू पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो थेरा भिक्खू भुत्ताविनो ओनीतपत्तपाणिनो उट्ठायासना पक्कमिसु । अथ खो आयस्मा थेरो आयस्मन्त इसिदत्त एतदवोच – "साधु खो त, आवुसो इसिदत्त, एसो पञ्हो पटिभासि । नेसो पञ्हो म[2] पटिभासि । तेन हावुसो इसिदत्त, यदा अञ्ञथा पि एवरूपो पञ्हो आगच्छेय्य, तञ्ञेवेत्थ पटिभासेय्या" ति ।

अथ खो आयस्मा इसिदत्तो सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि । य मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि, तथा पक्कन्तो व अहोसि, न पुन पच्चागच्छी[3] ति ।

---

४ महकपाटिहारियसुत्त

४ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू मच्छिकासण्डे विहरन्ति B 480
अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, R 289
उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू एतदवोच – "अधिवासेन्तु मे, भन्ते थेरा, स्वातनाय गोकुले भत्त" ति । अधिवासेसु खो थेरा भिक्खू तुण्हीभावेन । अथ खो चित्तो गहपति थेरान भिक्खून अधिवासन विदित्वा

---

१ ० गिलानपच्चय ० – स्या०, रो० । २ मम – स्या० । ३ पच्छागच्छी – रो० ।

उट्ठायासना थेरे भिक्खू अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो थेरा भिक्खू तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्त-चीवरमादाय येन चित्तस्स गहपतिनो गोकुल तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदिसु ।

अथ खो चित्तो गहपति थेरे भिक्खू पणीतेन सप्पिपायासेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो थेरा भिक्खू भुत्ताविनो ओनीतपत्त-पाणिनो उट्ठायासना पक्कमिसु । चित्तो पि खो गहपति 'सेसक विस्स-ज्जेथा' ति वत्वा थेरे भिक्खू पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । तेन खो पन समयेन उण्ह होति कुथित[1], ते च थेरा भिक्खू पवेलियमानेन मञ्ञे कायेन गच्छन्ति, यथा त भोजन भुत्ताविनो ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा महको तस्मि भिक्खुसङ्घे सब्ब-नवको[2] होति । अथ खो आयस्मा महको आयस्मन्त थेर एतदवोच – "साधु ख्वस्स, भन्ते थेर[3], सीतको च वातो वायेय्य, अब्भसम्पिलापो[4] च अस्स, देवो च एकमेक फुसायेय्या" ति ।

"साधु ख्वस्स, आवुसो महक, य सीतको च वातो वायेय्य, अब्भ-सम्पिलापो च अस्स, देवो च एकमेक फुसायेय्या[5]" ति ।

R 290 अथ खो आयस्मा महको तथारूप इद्धाभिसङ्खार अभिसङ्खरि[6] यथा[7] सीतको च वातो वायि, अब्भसम्पिलापो च अस्स, देवो च एकमेक फुसि । अथ खो चित्तस्स गहपतिनो एतदहोसि – "यो खो इमस्मि
B 481 भिक्खुसङ्घे सब्बनवको भिक्खु तस्साय एवरूपो इद्धानुभावो" ति । अथ खो आयस्मा महको आराम सम्पापुणित्वा आयस्मन्त थेर एतद-वोच – "अलमेत्तावता, भन्ते थेरा" ति ?

"अलमेत्तावता, आवुसो महक ! कतमेत्तावता, आवुसो महक ! पूजितमेत्तावता, आवुसो महको" ति । अथ खो थेरा भिक्खू यथाविहार अगमसु । आयस्मा पि महको सक विहार अगमासि ।

अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा महको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महक अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति आयस्मन्त महक एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, अय्यो महको उत्तरिमनुस्सधम्म इद्धिपाटिहारिय दस्सेतू" ति ।

१ कुट्ठित – सी०, स्या०, रो० । २ सब्बनवो – स्या० । ३ थेर य – रो०, थेरस्स – स्या० । ४ अब्भसम्बिलापो – सी०, अब्भसविलापो – रो० । ५ फुसयेय्या – स्या० । ६ अभिसङ्खासि – सी० । ७ यथाय – स्या० ।

"तेन हि त्व, गहपति, आलिन्दे[1] उत्तरासङ्ग पञ्ञापेत्वा तिणकलाप ओकासेही" ति । "एव, भन्ते" ति खो चित्तो गहपति आयस्मतो महकस्स पटिस्सुत्वा आलिन्दे उत्तरासङ्ग पञ्ञापेत्वा तिणकलाप ओकासेसि । अथ खो आयस्मा महको विहार पविसित्वा सूचिघटिक[2] दत्वा तथारूप इद्धाभिसङ्खार अभिसङ्खरि यथा तालच्छिग्गळेन[3] च अग्गळन्तरिकाय च अच्चि[4] निक्खमित्वा तिणानि झापेसि, उत्तरासङ्ग न झापेसि । अथ खो चित्तो गहपति उत्तरासङ्ग पप्फोटेत्वा[5] सविग्गो लोमहट्ठजातो एकमन्त अट्ठासि । अथ खो आयस्मा महको विहारा निक्खमित्वा चित्त गहपति एतदवोच – "अलमेत्तावता, गहपती" ति ?

"अलमेत्तावता, भन्ते महक ! कतमेत्तावता, भन्ते, महक ! R 291 पूजितमेत्तावता, भन्ते महक ! अभिरमतु, भन्ते, अय्यो महको मच्छिकासण्डे । रमणीय अम्बाटकवन । अह अय्यस्स महकस्स उस्सुक्क करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान" ति ।

"कल्याण वुच्चति, गहपती" ति ।

अथ खो आयस्मा महको सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि । य मच्छिकासण्डम्हा पक्कामि, यथा पक्कन्तो व अहोसि, न पुन पच्चागच्छी[6] ति ।

---

५ पठमकामभूसुत्त

५ एक समय आयस्मा कामभू मच्छिकासण्डे विहरति अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा कामभू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त कामभु अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त B 482 निसिन्न खो चित्त गहपति आयस्मा कामभू एतदवोच – "वुत्तमिद, गहपति –

'नेलङ्गो सेतपच्छादो, एकारो वत्तती रथो ।
अनीघ पस्स आयन्त[7], छिन्नसोत अबन्धन' ति ।।

"इमस्स नु खो, गहपति, सङ्खित्तेन भासितस्स कथ वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ?

---

१ आळिन्दे – स्या०, रो० । २ सुचिवटिक – स्या०, रो० । ३ ताळच्छिग्गळेन – स्या०, रो० । ४ अच्छि – रो० । ५ पप्पोटेत्वा – रो० । ६ पच्छागच्छी – रो० । ७ अप्पत्त – स्या० ।

"कि नु खो एत, भन्ते, भगवता भासित" ति ?

"एव, गहपती" ति ।

"तेन हि, भन्ते, मुहुत्त आगमेहि यावस्स अत्थ पेक्खामी" ति । अथ खो चित्तो गहपति मुहुत्त तुण्ही हुत्वा आयस्मन्त कामभु एतदवोच –

R 292 "'नेलङ्ग' ति खो, भन्ते, सीलानमेत अधिवचन । 'सेतपच्छादो' ति खो, भन्ते, विमुत्तिया एत अधिवचन । 'एकारो' ति खो, भन्ते, सतिया एत अधिवचन । 'वत्तती' ति खो, भन्ते, अभिक्कमपटिक्कमस्सेत अधिवचन । 'रथो' ति खो, भन्ते, इमस्सेत चातुम्महाभूतिकस्स[1] कायस्स अधिवचन मातापेत्तिकसम्भवस्स ओदनकुम्मासूपचयस्स[2] अनिच्चुच्छादनपरिमद्दनभेदनविद्धसनधम्मस्स । रागो खो, भन्ते, नीघो[3], दोसो नीघो, मोहो नीघो । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता[4] आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा खीणासवो भिक्खु 'अनीघो' ति वुच्चति । 'आयन्त' ति खो, भन्ते, अरहतो एत[5] अधिवचन । 'सोतो' ति खो, भन्ते, तण्हायेत अधिवचन । सा खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा खीणासवो भिक्खु 'छिन्नसोतो' ति वुच्चति । रागो खो, भन्ते, बन्धन, दोसो बन्धन, मोहो बन्धन । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा खीणासवो भिक्खु 'अबन्धनो' ति वुच्चति । इति खो, भन्ते, य त भगवता वुत्त –

'नेलङ्गो सेतपच्छादो, एकारो वत्तती रथो ।
अनीघ पस्स आयन्त, छिन्नसोत अबन्धन' ति ॥

B 483 "इमस्स खो[6], भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

"लाभा ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति ! यस्स ते गम्भीरे बुद्धवचने पञ्ञाचक्खु कमती" ति ।

---

६ दुतियकामभूसुत्त

R 293 ६ एक समय आयस्मा कामभू मच्छिकासण्डे विहरति अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा कामभू तेनुपसङ्कमि,

१ चातुमहाभूतिकस्स – म० । २ ओदनकुम्मासुपचयस्स – स्या०, रो० । ३ निघो – स्या० । ४ अनभावकता – रो० । ५ ते – स्या० । ६ खोह – स्या० ।

उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो चित्तो गहपति आयस्मन्त कामभु एतदवोच – "कति नु खो, भन्ते, सङ्खारा" ति ?

"तयो खो, गहपति, सङ्खारा – कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो चित्तो गहपति आयस्मतो कामभुस्स भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा आयस्मन्त कामभु उत्तरि[1] पञ्ह[1] अपुच्छि – "कतमो पन, भन्ते, कायसङ्खारो, कतमो वचीसङ्खारो, कतमो चित्तसङ्खारो" ति ?

"अस्सासपस्सासा खो, गहपति, कायसङ्खारो, वितक्कविचारा वचीसङ्खारो, सञ्ञा च वेदना च चित्तसङ्खारो" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो चित्तो गहपति पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि – "कस्मा पन, भन्ते, अस्सासपस्सासा कायसङ्खारो, कस्मा वितक्कविचारा वचीसङ्खारो, कस्मा सञ्ञा च वेदना च चित्तसङ्खारो" ति ?

"अस्सासपस्सासा खो, गहपति, कायिका । एते धम्मा कायप्पटिबन्धा, तस्मा अस्सासपस्सासा कायसङ्खारो । पुब्बे खो, गहपति, वितक्केत्वा विचारेत्वा पच्छा वाच भिन्दति, तस्मा वितक्कविचारा वचीसङ्खारो । सञ्ञा च वेदना च चेतसिका । एते धम्मा चित्तप्पटिबन्धा, तस्मा सञ्ञा च वेदना च चित्तसङ्खारो ।

साधु पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि – "कथ पन, भन्ते, सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्ति होती" ति ?

"न खो, गहपति, सञ्ञावेदयितनिरोध समापज्जन्तस्स भिक्खुनो एव होति – 'अह सञ्ञावेदयितनिरोध समापज्जिस्स' ति वा 'अह सञ्ञावेदयितनिरोध समापज्जामी' ति वा 'अह सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नो' ति वा । अथ ख्वस्स पुब्बेव तथा चित्त भावित होति य त R 294
तथत्ताय उपनेती" ति ।

साधु पे० उत्तरिं पञ्ह अपुच्छि – "सञ्ञावेदयितनिरोध B 484
समापज्जन्तस्स पन, भन्ते, भिक्खुनो कतमे धम्मा पठम निरुज्झन्ति, यदि वा कायसङ्खारो, यदि वा वचीसङ्खारो, यदि वा चित्तसङ्खारो" ति ?

"सञ्ञावेदयितनिरोध समापज्जन्तस्स खो, गहपति, भिक्खुनो वचीसङ्खारो पठम निरुज्झति, ततो कायसङ्खारो, ततो चित्तसङ्खारो" ति ।

१–१ उत्तरिपञ्ह – रो० ।

साधु पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि – "य्वाय, भन्ते, मतो कालङ्कतो[1], यो चाय भिक्खु सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नो, इमेस कि नानाकरण" ति ?

"य्वाय गहपति, मतो कालङ्कतो तस्स कायसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, वचीसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, चित्तसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, आयु परिक्खीणो, उस्मा वूपसन्ता, इन्द्रियानि विपरिभिन्नानि । यो च स्वाय, गहपति, भिक्खु सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नो, तस्स पि कायसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, वचीसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, चित्तसङ्खारो निरुद्धो पटिप्पस्सद्धो, आयु अपरिक्खीणो, उस्मा अवूपसन्ता, इन्द्रियानि विप्पसन्नानि । य्वाय, गहपति, मतो कालङ्कतो, यो चाय भिक्खु सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नो, इद नेस नानाकरण" ति ।

साधु पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि – "कथ पन, भन्ते, सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठान होती" ति ?

"न खो, गहपति, सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहन्तस्स भिक्खुनो एव होति – 'अह सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहिस्स' ति वा 'अह सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहामी' ति वा 'अह सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठितो' ति वा । अथ ख्वस्स पुब्बेव तथा चित्त भावित होति, य त तथत्ताय उपनेती" ति ।

R 295 साधु भन्ते पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि – "सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहन्तस्स पन, भन्ते, भिक्खुनो कतमे धम्मा पठम उप्पज्जन्ति, यदि वा कायसङ्खारो, यदि वा वचीसङ्खारो, यदि वा चित्तसङ्खारो" ति ?

"सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठहन्तस्स, गहपति, भिक्खुनो चित्तसङ्खारो पठम उप्पज्जति, ततो कायसङ्खारो, ततो वचीसङ्खारो" ति।

साधु पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि – "सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठित पन, भन्ते, भिक्खु कति फस्सा फुसन्ति" ?

B 485 "सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठित खो, गहपति, भिक्खु तयो फस्सा फुसन्ति – सुञ्ञतो[2] फस्सो, अनिमित्तो फस्सो, अप्पणिहितो फस्सो" ति ।

साधु पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि – "सञ्ञावेदयितनिरोध-

१ कालकतो – स्या० रो० । २ सुञ्ञो – स्या० ।

समापत्तिया वुट्ठितस्स पन, भन्ते, भिक्खुनो किंनिन्नं चित्तं होति, किंपोणं, किंपब्भारं" ति ?

"सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया वुट्ठितस्स खो, गहपति, भिक्खुनो विवेकनिन्नं चित्तं होति विवेकपोणं विवेकपब्भारं" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो चित्तो गहपति आयस्मतो कामभुस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा आयस्मन्तं कामभुं उत्तरिं पञ्हं अपुच्छि – "सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया पन, भन्ते, कति धम्मा बहूपकारा" ति ?

"अद्धा खो त्वं, गहपति, यं पठमं पुच्छितब्बं तं पुच्छसि[1] । अपि च त्याहं ब्याकरिस्सामि[2] । सञ्ञावेदयितनिरोधसमापत्तिया खो, गहपति, द्वे धम्मा बहूपकारा – समथो च विपस्सना चा" ति ।

---

७ गोदत्तसुत्त

७ एकं समयं आयस्मा गोदत्तो मच्छिकासण्डे[3] विहरति अम्बाटकवने । अथ खो चित्तो गहपति येनायस्मा गोदत्तो तेनुपसङ्कमि, R 296 उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं गोदत्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो चित्तं गहपतिं आयस्मा गोदत्तो एतदवोच – "या चायं, गहपति, अप्पमाणा चेतोविमुत्ति, या च आकिञ्चञ्ञा चेतोविमुत्ति, या च सुञ्ञता चेतोविमुत्ति, या च अनिमित्ता चेतोविमुत्ति, इमे धम्मा नानत्था नानाब्यञ्जना उदाहु एकत्था ब्यञ्जनमेव नानं" ति ?

"अत्थि, भन्ते, परियायो यं परियायं आगम्म इमे धम्मा नानत्था चेव नानाब्यञ्जना च । अत्थि पन, भन्ते, परियायो यं परियायं आगम्म इमे धम्मा एकत्था ब्यञ्जनमेव नानं" ति ।

"कतमो च, भन्ते, परियायो यं परियायं आगम्म इमे धम्मा नानत्था चेव नानाब्यञ्जना च ? इध, भन्ते, भिक्खु मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय[4] सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन B 486 चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन[5] फरित्वा विहरति । करुणासहगतेन चेतसा पे० मुदितासहगतेन चेतसा पे० उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा

---

१ पच्छा पुच्छसि – रो० । २ व्याकरिस्सामि – रो० । ३ मच्छिकसण्डे – स्या० । ४ सब्बत्थताय – रो० । ५ अब्यापज्झेन – सी०, रो०, अब्यापज्झेन – स्या० ।

दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ । इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । अय वुच्चति, भन्ते, अप्पमाणा चेतोविमुत्ति ।

"कतमा च, भन्ते, आकिञ्चञ्ञा चेतोविमुत्ति ? इध, भन्ते, भिक्खु सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म, 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति, भन्ते, आकिञ्चञ्ञा चेतोविमुत्ति ।

"कतमा च, भन्ते, सुञ्ञता चेतोविमुत्ति ? इध, भन्ते, भिक्खु अरञ्ञगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुञ्ञागारगतो वा इति पटिसञ्चि- R 297 क्खति – 'सुञ्ञमिद अत्तेन वा अत्तनियेन वा' ति । अय वुच्चति, भन्ते, सुञ्ञता चेतोविमुत्ति ।

"कतमा च, भन्ते, अनिमित्ता चेतोविमुत्ति ? इध, भन्ते, भिक्खु सब्बनिमित्तान अमनसिकारा अनिमित्त चेतोसमाधि उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भन्ते, अनिमित्ता चेतोविमुत्ति । अय खो, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा नानत्था चेव नानाब्यञ्जना च ।

"कतमो च, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा एकत्था ब्यञ्जनमेव नान ? रागो, भन्ते, पमाणकरणो, दोसो पमाणकरणो, मोहो पमाणकरणो । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यावता खो, भन्ते, अप्पमाणा चेतोविमुत्तियो, अकुप्पा तास चेतोविमुत्ति अग्गमक्खायति । सा खो पन अकुप्पा चेतोविमुत्ति सुञ्ञा रागेन, सुञ्ञा दोसेन, सुञ्ञा मोहेन । रागो खो, भन्ते, किञ्चन, दोसो किञ्चन, मोहो किञ्चन । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यावता खो, भन्ते, आकिञ्चञ्ञा चेतोविमुत्तियो, अकुप्पा तास B 487 चेतोविमुत्ति अग्गमक्खायति । सा खो पन अकुप्पा चेतोविमुत्ति रागेन, सुञ्ञा दोसेन, सुञ्ञा मोहेन । रागो खो, भन्ते, निमित्तकरणो, दोसो निमित्तकरणो, मोहो निमित्तकरणो । ते खीणासवस्स भिक्खुनो पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यावता खो, भन्ते, अनिमित्ता चेतोविमुत्तियो, अकुप्पा तास चेतोविमुत्ति अग्गमक्खायति ।

"सा खो पन अकुप्पा चेतोविमुत्ति सुञ्ञा रागेन, सुञ्ञा दोसेन, सुञ्ञा मोहेन। अय खो, भन्ते, परियायो य परियाय आगम्म इमे धम्मा एकत्था ब्यञ्जनमेव नान" ति।

"लाभा[1] ते, गहपति, सुलद्ध ते, गहपति! यस्स ते गम्भीरे बुद्धवचने पञ्ञाचक्खु कमती" ति[1]।

---

८ निगण्ठनाटपुत्तसुत्त

८ तेन खो पन समयेन निगण्ठो नाटपुत्तो[2] मच्छिकासण्ड अनुप्पत्तो होति महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धि। अस्सोसि खो चित्तो गहपति – "निगण्ठो किर नाटपुत्तो मच्छिकासण्ड अनुप्पत्तो महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धि" ति। अथ खो चित्तो गहपति सम्बहुलेहि उपासकेहि सद्धि येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा निगण्ठेन नाटपुत्तेन सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो चित्त गहपति निगण्ठो नाटपुत्तो एतदवोच – "सद्दहसि त्व, गहपति, समणस्स गोतमस्स – अत्थि अवितक्को अविचारो समाधि, अत्थि वितक्कविचारान निरोधो" ति? R 298

"न ख्वाह एत्थ, भन्ते, भगवतो सद्धाय गच्छामि। अत्थि अवितक्को अविचारो समाधि, अत्थि वितक्कविचारान निरोधो" ति।

एव वुत्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो उल्लोकेत्वा[3] एतदवोच – "इद भवन्तो पस्सन्तु, याव उजुको चाय चित्तो गहपति, याव असठो[4] चाय चित्तो गहपति, याव अमायावी चाय चित्तो गहपति, वात वा सो जालेन बाधेतब्ब मञ्ञेय्य, यो वितक्कविचारे निरोधेतब्ब मञ्ञेय्य, सकमुट्ठिना वा सो गङ्गाय सोत आवारेतब्ब मञ्ञेय्य, यो वितक्कविचारे निरोधेतब्ब मञ्ञेय्या" ति। B 488

"त किं मञ्ञसि, भन्ते, कतम नु खो पणीततर – ञाण वा सद्धा वा" ति?

"सद्धाय खो, गहपति, ञाण येव पणीततर" ति।

"अह खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान

१–१ रो० पोत्थके नत्थि। २ नातपुत्तो – सी०। ३ सक परिस अपलोकेत्वा – सी०, स्या०, सक परिस उल्लोकेत्वा – रो०। ४ असट्ठो – रो०।

R 299 उपसम्पज्ज विहरामि । अह खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, वितक्कविचारान वूपसमा पे॰ दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । अह खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, पीतिया च विरागा पे॰ ततिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । अह खो, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, सुखस्स च पहाना पे॰ चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरामि । न[1] सो ख्वाह, भन्ते, एव जानन्तो एव पस्सन्तो कस्स[2] अञ्ञस्स[2] समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सद्धाय गमिस्सामि । अत्थि अवितक्को अविचारो समाधि, अत्थि वितक्कविचारान निरोधो'' ति ।

एव वुत्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सक परिस अपलोकेत्वा एतदवोच – "इद भवन्तो पस्सन्तु, याव अनुजुको[3] चाय चित्तो गहपति, याव सठो चाय चित्तो गहपति, याव मायावी चाय चित्तो गहपती'' ति ।

"इदानेव खो[4] ते[4] मय, भन्ते, भासित – 'एव आजानाम इद भवन्तो पस्सन्तु, याव उजुको चाय चित्तो गहपति, याव असठो चाय चित्तो गहपति, याव अमायावी चाय चित्तो गहपती' ति । इदानेव च पन मय, भन्ते, भासित – 'एव आजानाम इद भवन्तो पस्सन्तु, याव अनुजुको चाय चित्तो गहपति, याव सठो चाय चित्तो गहपति, याव मायावी चाय गहपती' ति । सचे ते, भन्ते, पुरिम सच्च, पच्छिम ते मिच्छा । सचे पन ते, भन्ते, पुरिम मिच्छा, पच्छिम ते सच्च । इमे खो पन, भन्ते, दस सहधम्मिका पञ्हा आगच्छन्ति । यदा नेस अत्थ आजानेय्यासि, अथ म पटिहरेय्यासि सद्धि निगण्ठपरिसाय । एको पञ्हो एको उद्देसो एक वेय्याकरण । द्वे पञ्हा द्वे उद्देसा द्वे वेय्याकरणानि । तयो पञ्हा तयो B 489 उद्देसा तीणि वेय्याकरणानि । चत्तारो पञ्हा चत्तारो उद्देसा चत्तारि वेय्याकरणानि । पञ्च पञ्हा पञ्च उद्देसा पञ्च वेय्याकरणानि । छ पञ्हा छ उद्देसा छ वेय्याकरणानि । सत्त पञ्हा सत्त उद्देसा सत्त वेय्या- R 300 करणानि । अट्ठ पञ्हा अट्ठ उद्देसा अट्ठ वेय्याकरणानि । नव पञ्हा नव उद्देसा नव वेय्याकरणानि । दस पञ्हा दस उद्देसा दस वेय्याकरणानी'' ति ।

अथ खो चित्तो गहपति निगण्ठ नाटपुत्त इमे दस सहधम्मिके पञ्हे आपुच्छित्वा उट्ठायासना पक्कामी ति ।

---

१ रो॰ पोत्थके नत्थि । २–२ कायस्स – स्या॰, कस्सञ्ञस्स – रो॰ । ३ अनुज्जुको – स्या॰ । ४ च पन – स्या॰, खो ते पन – रो॰ ।

६ अचेलकस्सपसुत्त

६ तेन खो पन समयेन अचेलो कस्सपो मच्छिकासण्डं अनुप्पत्तो होति चित्तस्स गहपतिनो पुराणगिहिसहायो[१]। अस्सोसि खो चित्तो गहपति – "अचेलो किर कस्सपो मच्छिकासण्डं अनुप्पत्तो अम्हाकं पुराणगिहिसहायो" ति। अथ खो चित्तो गहपति येन अचेलो कस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा अचेलेन कस्सपेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो चित्तो गहपति अचेलं कस्सपं एतदवोच – "कीवचिरं पब्बजितोसि[२], भन्ते कस्सपा" ति?

"तिसमत्तानि खो मे, गहपति, वस्सानि पब्बजितस्सा" ति।

"इमेहि पन ते, भन्ते, तिसमत्तेहि वस्सेहि अत्थि कोचि उत्तरि मनुस्सधम्मो[३] अलमरियञाणदस्सनविसेसो अधिगतो फासुविहारो" ति?

"इमेहि खो मे, गहपति, तिसमत्तेहि वस्सेहि पब्बजितस्स नत्थि कोचि उत्तरिमनुस्सधम्मो[४] अलमरियञाणदस्सनविसेसो अधिगतो फासुविहारो, अञ्ञत्र नग्गेय्या च मुण्डेय्या च पावळनिप्फोटनाय[५] चा" ति।

एवं वुत्ते, चित्तो गहपति अचेलं कस्सपं एतदवोच – "अच्छरियं वत, भो, अब्भुतं वत, भो! धम्मस्स स्वाक्खातता[६] यत्र हि नाम तिसमत्तेहि वस्सेहि न कोचि उत्तरिमनुस्सधम्मो[७] अलमरियञाणदस्सनविसेसो अधिगतो अभविस्स[८] फासुविहारो, अञ्ञत्र नग्गेय्या च मुण्डेय्या च पावळनिप्फोटनाय चा" ति! R 301

"तुय्हं पन, गहपति, कीवचिरं उपासकत्तं उपगतस्सा[९]" ति?

"मय्हं पि खो पन, भन्ते, तिसमत्तानि वस्सानि उपासकत्तं उपगतस्सा[९]" ति।

"इमेहि पन ते, गहपति, तिसमत्तेहि वस्सेहि अत्थि कोचि उत्तरिमनुस्सधम्मो अलमरियञाणदस्सनविसेसो अधिगतो फासुविहारो" ति? B 490

"गिहिनो[१०] पि सिया, भन्ते। अहं हि, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरामि। अहं हि, भन्ते,

१ पुराणगिहीसहायो – रो०। २ पब्बजितस्स – म०। ३ मनुस्सधम्मा – म०। ४ ० मनुस्सधम्मा – रो०, म०। ५ बाळनिप्पोतनाय – स्या०। ६ स्वाख्यातता – रो०। ७ ० मनुस्सधम्मा – रो०, म०। ८ भविस्सति – स्या०, रो०। ९ उपयतस्सा – रो०। १० किम्हि नो – रो०।

यावदेव आकङ्खामि, वितक्कविचारान वूपसमा दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरामि। अह हि, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, पीतिया च विरागा पे० ततिय झान उपसम्पज्ज विहरामि। अह हि, भन्ते, यावदेव आकङ्खामि, सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरामि। सचे खो पनाह, भन्ते, भगवतो[1] पठमतर काल करेय्य, अनच्छरिय खो पनाह य म भगवा एव ब्याकरेय्य – 'नत्थि त सयोजन येन सयोजनेन सयुत्तो चित्तो गहपति पुन इम लोक आगच्छेय्या'' ति।

एव वुत्ते, अचेलो कस्सपो चित्त गहपति एतदवोच – "अच्छरिय वत भो, अब्भुत वत भो! धम्मस्स स्वाक्खातता[2], यत्र हि नाम गिही ओदातवसनो एवरूप उत्तरि मनुस्सधम्मा[3] अलमरियञाणदस्सनविसेस
R 302 अधिगमिस्सति फासुविहार। लभेय्याह, गहपति, इमस्मि धम्मविनये पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद" ति।

अथ खो चित्तो गहपति अचेल कस्सप आदाय येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – "अय, भन्ते, अचेलो कस्सपो अम्हाक पुराणगिहिसहायो। इम थेरा पब्बाजेन्तु[4] उपसम्पादेन्तु। अहमस्स उस्सुक्क करिस्सामि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान" ति। अलत्थ खो अचेलो कस्सपो इमस्मि धम्मविनये पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद। अचिरूपसम्पन्नो[5] च पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति, तदनुत्तर – ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि। "खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि। अञ्ञतरो च पनायस्मा कस्सपो अरहत अहोसी ति।

---

१० गिलानदस्सनसुत्त

B. 491 १० तेन खो पन समयेन चित्तो गहपति आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो। अथ खो सम्बहुला आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु[6] अधिवत्था देवता सङ्गम्म समागम्म चित्त गहपति एतदवोचु – "पणिधेहि, गहपति, अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती" ति।

---

१. भगवता – स्या०। २ स्वाख्यातता – रो०। ३ मनुस्सधम्म – स्या०। ४ पब्बजेन्तु – रो०। ५ अचिरुपसम्पन्नो – सी०, रो०। ६. ओसधीतिणवनस्पतीसु – रो०।

एव वुत्ते, चित्तो गहपति ता आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता एतदवोच – "त पि अनिच्च, त पि अद्धुव[1], त पि पहाय गमनीय" ति। एव वुत्ते, चित्तस्स गहपतिनो मित्तामच्चा ञातिसालोहिता चित्त गहपति एतदवोचु – "सति, अय्य- R 303
पुत्त, उपट्ठपेहि, मा विप्पलपी[2]" ति।

"कि ताह वदामि य म तुम्हे एव वदेथ – 'सति, अय्यपुत्त, उपट्ठपेहि, मा विप्पलपी'" ति ?

"एव खो त्व, अय्यपुत्त, वदेसि – 'त पि अनिच्च, त पि अद्धुव, त पि पहाय गमनीय'" ति।

"तथा हि पन म आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता एवमाहसु – 'पणिधेहि, गहपति, अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती' ति। ताह एव वदामि – 'त पि अनिच्च पे० त पि पहाय गमनीय'" ति।

"कि पन[3] ता[3], अय्यपुत्त, आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता अत्थवस सम्पस्समाना एवमाहसु–'पणिधेहि, गहपति, अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती'" ति ?

"तास खो आरामदेवतान वनदेवतान रुक्खदेवतान ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्थान देवतान एव होति – 'अय खो चित्तो गहपति, सीलवा कल्याणधम्मो। सचे पणिदहिस्सति – अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती' ति, तस्स[4] खो अय[4] इज्झिस्सति, सीलवतो चेतोपणिधि विसुद्धत्ता[5] धम्मिको धम्मिक फल अनुपस्सती[6]' ति। इम[7] खो ता आरामदेवता वनदेवता रुक्खदेवता ओसधितिणवनप्पतीसु अधिवत्था देवता अत्थवस सम्पस्समाना एवमाहसु – 'पणिधेहि, गहपति, अनागतमद्धान राजा अस्स चक्कवत्ती' ति। ताह एव वदामि – 'त पि अनिच्च, त पि अद्धुव, त पि पहाय गमनीय'" ति।

"तेन हि, अय्यपुत्त, अम्हे पि ओवदाही[8]" ति। B 492

"तस्मा हि वो एव सिक्खितब्ब – बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्ना- R 304
गता भविस्साम – 'इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरण-

१ अधुव – स्या०। २ विप्पलपसी – स्या०। ३–३ ते – रो०। ४–४ रो० पोत्थके नत्थि। ५ सीलस्स विसुद्धत्ता – स्या०। ६ अनुप्पदस्सती – स्या०, अनुसरिस्सती – रो०। ७ इमा – स्या०। ८ ओवदेही – रो०।

सम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति । धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता भविस्साम – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको[1] पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्ञूही' ति। सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागता भविस्साम – 'सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो[2] भगवतो सावकसङ्घो, ञायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्ञक्खेत्तं लोकस्सा' ति । यं खो पन किञ्चि कुले देय्यधम्मं सब्बं तं अप्पटिविभत्तं भविस्सति सीलवन्तेहि कल्याणधम्मेहि ति एवं हि वो सिक्खितब्बं'' ति ।

अथ खो चित्तो गहपति मित्तामच्चे ञातिसालोहिते बुद्धे च धम्मे च सङ्घे च[3] चागे च समादपेत्वा कालमकासी ति ।

चित्तसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

संयोजनं[4] द्वे इसिदत्ता, महको कामभू पि च ।
गोदत्तो च निगण्ठो च, अचेलेन गिलानदस्सनं[5] ति ।।

—— ० ——

१ ओपनयिको – स्या०, रो० । २ उजुपटिपन्नो – स्या०, रो० । ३ च पसादेत्वा – रो० । ४ सञ्ञोजना – स्या०, संयोजनं – रो० । ५ गिलानं – स्या०, रो० ।

४२. गामणिसंयुत्तं

१ चण्डसुत्त

१ सावत्थिनिदान । अथ खो चण्डो गामणि[1] येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । B 493, R 305 एकमन्त निसिन्नो खो चण्डो गामणि भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो चण्डो चण्डो त्वेव[2] सङ्ख गच्छति, को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो सोरतो[3] सोरतो त्वेव[3] सङ्ख गच्छती" ति ?

"इध, गामणि, एकच्चस्स रागो अप्पहीनो होति । रागस्स अप्पहीनत्ता परे कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप पातुकरोति । सो चण्डो त्वेव सङ्ख गच्छति । दोसो अप्पहीनो होति । दोसस्स अप्पहीनत्ता परे कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप पातुकरोति । सो चण्डो त्वेव सङ्ख गच्छति । मोहो अप्पहीनो होति । मोहस्स अप्पहीनत्ता परे कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप पातु करोति । सो चण्डो त्वेव सङ्ख गच्छति । अय खो, गामणि, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो चण्डो चण्डो त्वेव सङ्ख गच्छति ।

"इध पन, गामणि, एकच्चस्स रागो पहीनो होति । रागस्स पहीनत्ता परे न कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो[4] कोप न पातुकरोति । सो सोरतो त्वेव सङ्ख गच्छति । दोसो पहीनो होति । दोसस्स पहीनत्ता परे न कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप न पातुकरोति । सो सोरतो त्वेव सङ्ख गच्छति । मोहो पहीनो होति । मोहस्स पहीनत्ता परे न कोपेन्ति, परेहि कोपियमानो कोप न पातुकरोति । सो सोरतो सोरतो त्वेव सङ्ख गच्छति । अय खो, गामणि, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो सोरतो सोरतो त्वेव सङ्ख गच्छती" ति ।

एव वुत्ते, चण्डो गामणि भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, R 306
भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा B 494

---

१ गामणी – स्या० । २ तेव – सी०, स्या०, रो० । ३–३ सूरतो तेव – सी०, रो०, सोरतो सोरतोतेव – स्या० । ४ अकोपियमानो – रो० ।

तेलपज्जोत[1] धारेय्य – चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति, एवमेव[2] भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाहं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च। उपासकं मं, भन्ते[3], भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं" ति।

२. तालपुटसुत्तं

२. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। अथ खो तालपुटो[4] नटगामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो तालपुटो नटगामणि भगवन्तं एतदवोच – "सुतं मेतं, भन्ते, पुब्बकानं आचरियपाचरियानं नटानं भासमानानं – 'यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे सच्चालिकेन जनं हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा परं मरणा पहासानं देवानं सहब्यतं[5] उपपज्जती' ति। इध भगवा किमाहा" ति ?

"अलं, गामणि, तिट्ठतेतं। मा मं एतं पुच्छी" ति। दुतियं पि खो तालपुटो नटगामणि भगवन्तं एतदवोच – "सुतं मेतं, भन्ते, पुब्बकानं आचरियपाचरियानं नटानं भासमानानं – 'यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे सच्चालिकेन जनं हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा परं मरणा पहासानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती' ति। इध भगवा किमाहा" ति ?

"अलं, गामणि, तिट्ठतेतं। मा मं एतं पुच्छी" ति। ततियं पि खो तालपुटो नटगामणि भगवन्तं एतदवोच – "सुतं मेतं, भन्ते, पुब्बकानं आचरियपाचरियानं नटानं भासमानानं – 'यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे
R 307 सच्चालिकेन जनं हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा परं मरणा पहासानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती' ति। इध भगवा किमाहा" ति ?

"अद्धा खो त्याहं, गामणि[6], न लभामि[6] – 'अलं, गामणि, तिट्ठतेतं, मा मं एतं पुच्छी' ति। अपि च त्याहं ब्याकरिस्सामि[7]। पुब्बे खो, गामणि, सत्ता अवीतरागा रागबन्धनबद्धा। तेसं नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे ये धम्मा रजनीया[8] ते उपसंहरति भिय्योसोमत्ताय[9]। पुब्बे खो, गामणि, सत्ता अवीतदोसा दोसबन्धनबद्धा। तेसं नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे ये

१ तेलप्पज्जातं – स्या०। २ एवमेवं – स्या०, रो०। ३ रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि। ४ तालपुत्तो – स्या०। ५ सहव्यतं – रो०। ६–६ नालत्थं – रो०, गामनि नालत्थं – स्या०। ७ व्याकरिस्सामि – रो०। ८ रजनिया – स्या०, रो०। ९ भिय्यो सरागाय – स्या०।

धम्मा दोसनीया[1] ते उपसहरति भिय्योसोमत्ताय[2]। पुब्बे खो, गामणि B. 495 सत्ता अवीतमोहा मोहबन्धनबद्धा। तेस नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे ये धम्मा मोहनीया[3] ते उपसहरति भिय्योसोमत्ताय। सो अत्तनो मत्तो पमत्तो परे मदेत्वा पमादेत्वा कायस्स भेदा पर मरणा पहासो नाम निरयो तत्थ उपपज्जति। सचे खो पनस्स एव दिट्ठि होति – 'यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे सच्चालिकेन जन हासेति रमेति, सो कायस्स भेदा पर मरणा पहासान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि। मिच्छादिट्ठिकस्स खो पनाह, गामणि, पुरिसपुग्गलस्स द्विन्न गतीन अञ्ञतर गति वदामि – निरय वा तिरच्छानयोनि वा'' ति।

एव वुत्ते, तालपुटो नटगामणि, परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि।

"एत[4] खो त्याह, गामणि, नालत्थ – 'अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी''' ति।

"नाह, भन्ते, एत रोदामि य म भगवा एवमाह, अपि चाह, भन्ते, पुब्बकेहि आचरियपाचरियेहि नटेहि दीघरत्त निकतो वञ्चितो पलुद्धो – 'यो सो नटो रङ्गमज्झे समज्जमज्झे सच्चालिकेन जन हासेति R 308 रमेति सो कायस्स भेदा पर मरणा पहासान देवान सहब्यत उपपज्जती''' ति।

"अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्न वा विवरेय्य, मूळ्हस्स वा मग्ग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत[5] धारेय्य – चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती ति, एवमेव[6] भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो। एसाह, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च। लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज[7], लभेय्य उपसम्पद'' ति। अलत्थ खो तालपुटो नटगामणि भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, अलत्थ उपसम्पद। अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा तालपुटो पे० अरहत अहोसी ति।

---

१ दोसनिया – स्या०, रो०। २ ० सदोसाय – रो०, भिय्यो सदोसाय – स्या०। ३ मोहनिया – स्या०, रो०। ४ एव – स्या०, रो०। ५ तेलप्पज्जोत – स्या०। ६ एवमेव – स्या०। ७ पब्बज – रो०।

३ योधाजीवसुत्त

३ अथ खो योधाजीवो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो योधाजीवो गामणि भगवन्त एतदवोच – "सुत[1] मेत, भन्ते[1], पुब्बकान आचरियपाचरियान योधाजीवान भासमानान – 'यो सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति,
B 496 तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान[2] देवान सहब्यत उपपज्जती' ति। इध भगवा किमाहा" ति ?

"अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी" ति।

दुतिय पि खो पे० ततिय पि खो योधाजीवो गामणि भगवन्त एतदवोच – "सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान योधाजीवान भासमानान – 'यो सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति। इध भगवा किमाहा" ति ?

R 309 "अद्धा खो त्याह, गामणि, न लभामि – 'अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी' ति। अपि च त्याह ब्याकरिस्सामि। यो सो, गामणि, योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तस्स त चित्त पुब्बे गहित[3] दुक्कट[3] दुप्पणिहित –'इमे सत्ता हञ्ञन्तु वा बज्झन्तु वा उच्छिज्जन्तु वा विनस्सन्तु[4] वा मा वा अहेसु इति वा' ति। तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितो नाम निरयो तत्थ उपपज्जती ति। सचे खो पनस्स एव दिट्ठि होति – 'यो सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि। मिच्छादिट्ठिकस्स खो पनाह, गामणि, पुरिसपुग्गलस्स द्विन्न गतीन अञ्ञतर गति वदामि – निरय वा तिरच्छानयोनि वा" ति।

एव वुत्ते, योधाजीवो गामणि परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि।

"एत खो त्याह, गामणि, नालत्थ –'अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी'" ति।

१-१ सुत मे भन्ते – रो०। २ सरजितान – स्या०, सरञ्जितान – रो०। ३-३ हीन दुग्गत – रो०। ४ विनस्सन्त – स्या०।

"नाह, भन्ते, एत रोदामि य म भगवा एवमाह, अपि चाह, भन्ते, पुब्बकेहि आचरियपाचरियेहि योधाजीवेहि दीघरत्त निकतो वञ्चितो पलुद्धो –'यो सो योधाजीवो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति । अभिक्कन्त, भन्ते पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

४ हत्थारोहसुत्त

४ अथ खो हत्थारोहो गामणि येन भगवा तनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत ति । B 497, R 310

---

५ अस्सारोहसुत्तं

५ अथ खो अस्सारोहो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो अस्सारोहो गामणि भगवन्त एतदवोच – "सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान अस्सारोहान भासमानान –'यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति । इध भगवा किमाहा" ति ?

"अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी" ति ।

दुतिय पि खो पे० ततिय पि खो अस्सारोहो गामणि भगवन्त एतदवोच – "सुत मेत, भन्ते, पुब्बकान आचरियपाचरियान अस्सारोहान भासमानान – 'यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति । इध भगवा किमाहा" ति ?

"अद्धा खो त्याह, गामणि, न लभामि –'अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी' ति । अपि च खो त्याह ब्याकरिस्सामि । यो सो, गामणि, अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति तस्स त चित्त पुब्बे गहित दुक्कट R 311 दुप्पणिहित – 'इमे सत्ता हञ्ञन्तु वा बज्झन्तु वा उच्छिज्जन्तु वा विनस्सन्तु वा मा अहेसु इति वा' ति । तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितो नाम निरयो तत्थ उपपज्जति । सचे खो पनस्स एव दिट्ठि होति –

'यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति, सास्स होति मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स खो पनाह गामणि, पुरिसपुग्गलस्स द्विन्न गतीन अञ्ञातर गति वदामि – निरय वा तिरच्छानयोनि वा" ति ।

B 498 एव वुत्ते, अस्सारोहो गामणि परोदि, अस्सूनि पवत्तेसि ।

"एत खो त्याह, गामणि, नालत्थ – 'अल, गामणि, तिट्ठतेत, मा म एत पुच्छी" ति ।

"नाह, भन्ते, एत रोदामि य म भगवा एवमाह[1] । अपि चाह, भन्ते, पुब्बकेहि आचरियपाचरियेहि अस्सारोहेहि दीघरत्त निकतो वञ्चितो पलुद्धो –'यो सो अस्सारोहो सङ्गामे उस्सहति वायमति, तमेन उस्सहन्त वायमन्त परे हनन्ति परियापादेन्ति, सो कायस्स भेदा पर मरणा परजितान देवान सहब्यत उपपज्जती' ति । अभिक्कन्त, भन्ते पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

६ असिबन्धकपुत्तसुत्त

६ एक समय भगवा नाळन्दाय विहरति पावारिकम्बवने ।

R 312 अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – "ब्राह्मणा, भन्ते, पच्छाभूमका कामण्डलुका सेवालमालिका उदकोरोहका अग्गिपरिचारका[2] । ते मत कालङ्कत[3] उय्यापेन्ति नाम सञ्ञापेन्ति नाम सग्ग नाम ओक्कामेन्ति[4] । भगवा पन, भन्ते, अरह सम्मासम्बुद्धो पहोति तथा कातु यथा सब्बो लोको कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्या" ति ?

"तेन हि, गामणि, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासी[5] ति । त कि मञ्ञासि, गामणि, इधस्स[6] पुरिसो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठिको ।

१ एतमाह – रो० । २ अग्गिपरिचारिका – रो० । ३ कालकत – स्या० । ४ ओक्कापेन्ति – स्या० । ५ व्याकरेय्यासि – रो० । ६ इधास्स – रो० ।

तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य – 'अय पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जतू[1]' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि, अपि नु सो पुरिसो महतो जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु वा पञ्जलिका अनुपरिसक्कनहेतु वा कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सेय्यथापि, गामणि, पुरिसो महति[2] पुथुसिल गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य । तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य B 499 पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य – 'उम्मुज्ज, भो पुथुसिले, उप्लव, भो पुथुसिले, थलमुप्लव, भो पुथुसिले' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि, अपि R 313 नु सा पुथुसिला महतो जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु वा पञ्जलिका अनुपरिसक्कनहेतु वा उम्मुज्जेय्य वा उप्लवेय्य वा थल वा उप्लवेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एवमेव खो, गामणि, यो सो पुरिसो पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठिको । किञ्चा पि त महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य – 'अय पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जतू' ति, अथ खो सो पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्य ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, इधस्स पुरिसो पाणातिपाता पटिविरतो अदिन्नादाना पटिविरतो कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो मुसावादा पटिविरतो पिसुणाय वाचाय पटिविरतो फरुसाय वाचाय पटिविरतो सम्फप्पलापा पटिविरतो अनभिज्झालु अब्यापन्नचित्तो[3] सम्मादिट्ठिको । तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य – 'अय पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जतू' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि, अपि नु सो पुरिसो महतो जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु वा

१ उपपज्जती – रो० । २ महन्त – स्या० । ३ अव्यापन्नचित्तो – रो० ।

पञ्जलिका अनुपरिसक्कनहेतु वा कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जेय्या'' ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"सेय्यथापि, गामणि, पुरिसो सप्पिकुम्भ वा तेलकुम्भ वा गम्भीरे[1] उदकरहदे[1] ओगाहेत्वा[2] भिन्देय्य । तत्र[3] यास्स[3] सक्खरा वा कठला वा सा अधोगामी अस्स, य च ख्वस्स तत्र सप्पि वा तेल वा त

R 314 उद्ध गामि अस्स । तमेन महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य – 'ओसीद, भो सप्पितेल, ससीद, भो सप्पितेल, अधो गच्छ, भो सप्पितेला' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि,

B 500 अपि नु त सप्पितेल महतो जनकायस्स आयाचनहेतु वा थोमनहेतु वा पञ्जलिका अनुपरिसक्कनहेतु वा ओसीदेय्य वा ससीदेय्य वा अधो[4] वा गच्छेय्या[4]'' ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"एवमेव खो, गामणि, यो सो पुरिसो पाणातिपाता पटिविरतो, अदिन्नादाना पटिविरतो, कामसुमिच्छाचारा पटिविरतो, मुसावादा पटिविरतो, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो, फरुसाय वाचाय पटिविरतो, सम्फप्पलापा पटिविरतो, अनभिज्झालु, अब्यापन्नचित्तो, सम्मादिट्ठिको, किञ्चा पि त महा जनकायो सङ्गम्म समागम्म आयाचेय्य थोमेय्य पञ्जलिको अनुपरिसक्केय्य – 'अय पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जतू' ति, अथ खो सो पुरिसो कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्या'' ति । एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भन्ते पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत'' ति ।

---

७ खेत्तूपमसुत्तं

७ एक समय भगवा नाळन्दाय विहरति पावारिकम्बवने । अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – "ननु, भन्ते, भगवा सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरती'' ति ?

---

१ – १ गम्भीरमुदकरहद – रो०, गम्भीर उदकरहद – स्या० । २ ओगाहित्वा – स्या० । ३ तत्रस्स या – रो०, तत्र यस्स – स्या० । ४ – ४ अधोगच्छेय्या – रो० ।

"एव, गामणि, तथागतो सब्बपाणभूतानुकम्पी विहरती" ति ।

"अथ किञ्चरहि, भन्ते, भगवा एकच्चान सक्कच्च धम्म दसेति, एकच्चान नो तथा सक्कच्च धम्म देसेती" ति ?

"तेन हि, गामणि, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते R 315 खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासि । त कि मञ्ञसि, गामणि, इधस्सु[1] कस्सकस्स गहपतिनो तीणि खेत्तानि – एक खेत्त अग्ग, एक खेत्त मज्झिम, एक खेत्त हीन जङ्गल ऊसर[2] पापभूमि । त कि मञ्ञसि, गामणि, असु कस्सको गहपति बीजानि पतिट्ठापेतुकामो[3] कत्थ पठम पतिट्ठापेय्य, य वा अदु खेत्त अग्ग, य वा अदु खेत्त मज्झिम, य वा अदु खेत्त हीन जङ्गल ऊसर पापभूमी" ति ?

"असु, भन्ते, कस्सको गहपति बीजानि पतिट्ठापेतुकामो य अदु खेत्त अग्ग तत्थ पतिट्ठापेय्य । तत्थ पतिट्ठापेत्वा य अदु खेत्त मज्झिम तत्थ पतिट्ठापेय्य । तत्थ पतिट्ठापेत्वा य अदु खेत्त हीन जङ्गल ऊसर पापभूमि B 501 तत्थ पतिट्ठापेय्य पि, नो पि पतिट्ठापेय्य । त किस्स हेतु ? अन्तमसो गोभत्त पि भविस्सती" ति ।

"सेय्यथापि, गामणि, य अदु खेत्त अग्ग, एवमेव मय्ह भिक्खुभिक्खुनियो । तेसाह धम्म देसेमि – आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण, सात्थ सब्यञ्जन केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? एते हि, गामणि, मदीपा मलेणा मताणा मसरणा विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, य अदु खेत्त मज्झिम, एवमेव मय्ह उपासकउपासिकायो । तेस[4] पाह[4] धम्म देसेमि – आदिकल्याण मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याण, सात्थ सब्यञ्जन केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? एते हि, गामणि, मदीपा मलेणा मताणा मसरणा विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, य अदु खेत्त हीन जङ्गल ऊसर पापभूमि, एवमेव मय्ह अञ्ञतित्थिया समणब्राह्मणपरिब्बाजका । R 316 तेस[5] पाह[5] धम्म देसेमि – आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? अप्पेव नाम एक पद पि आजानेय्यु त नेस अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया' ति ।

---

१ इध – स्या०, रो० । २ ओसरं – स्या० । ३ पतिट्ठपेतुकामो – स्या० । ४–४ तेसाहं – स्या० । ५–५ नेस चाहं – स्या० ।

"सेय्यथापि, गामणि, पुरिसस्स तयो उदकमणिका – एको उदकमणिको अच्छिद्दो अहारी[1] अपरिहारी[1], एको उदकमणिको अच्छिद्दो हारी परिहारी, एको उदकमणिको छिद्दो हारी परिहारी । त कि मञ्ञसि, गामणि, असु पुरिसो उदक निक्खिपितुकामो कत्थ पठम निक्खिपेय्य, यो वा सो उदकमणिको अच्छिद्दो अहारी अपरिहारी, यो वा सो उदकमणिको अच्छिद्दो हारी परिहारी, यो वा सो उदकमणिको छिद्दो हारी परिहारी" ति ?

"असु, भन्ते, पुरिसो उदक निक्खिपितुकामो यो सो उदकमणिको अच्छिद्दो अहारी अपरिहारी तत्थ निक्खिपेय्य, तत्थ निक्खिपित्वा यो सो उदकमणिको अच्छिद्दो हारी परिहारी तत्थ निक्खिपेय्य, तत्थ निक्खिपित्वा यो सो उदकमणिको छिद्दो हारी परिहारी तत्थ निक्खिपेय्य[2] पि, नो पि निक्खिपेय्य । त किस्स हेतु ? अन्तमसो भण्डधोवन पि भविस्सती ति । सेय्यथापि, गामणि, यो सो उदकमणिको अच्छिद्दो अहारी अपरिहारी, एवमेव मय्ह भिक्खुभिक्खुनियो । तेसाह धम्म देसेमि – आदि-
502 कल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? एते हि, गामणि, मदीपा मलेणा मताणा मसरणा विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, यो सो उदकमणिको अच्छिद्दो हारी परिहारी, एवमेव मय्ह उपासकउपा-
R 317 सिकायो । तेसाह[3] धम्म देसेमि – आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन, केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? एते हि, गागणि, मदीपा मलेणा मताणा मसरणा विहरन्ति । सेय्यथापि, गामणि, यो सो उदकमणिको छिद्दो हारी परिहारी, एवमेव मय्ह अञ्ञातित्थिया समणब्राह्मणपरिब्बाजका । तेसाह धम्म देसेमि – आदिकल्याण मज्झेकल्याण परियोसानकल्याण सात्थ सब्यञ्जन केवलपरिपुण्ण परिसुद्ध ब्रह्मचरिय पकासेमि । त किस्स हेतु ? अप्पेव नाम एक पद पि आजानेय्य, त नेस अस्स दीघरत्त हिताय सुखाया" ति । एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते　पे०　उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

१–१ अहारिअपरिहार। – स्या०, अहारि अपरिहारि – रो० । २ निक्खिपेय्या – रो० । ३ तेस पह – रो०, तेस अह – स्या० ।

८ सङ्खधमसुत्त

८ एक समय भगवा नाळन्दाय विहरति पावारिकम्बवने । अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि निगण्ठसावको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो असिबन्धकपुत्त गामणि भगवा एतदवोच – "कथ नु खो, गामणि, निगण्ठो नाटपुत्तो[1] सावकान धम्म देसेती" ति ?

"एव खो, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सावकान धम्म देसेति – 'यो कोचि पाण अतिपातेति[2] सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि अदिन्न आदियति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि मुसा भणति सब्बो सो आपायिको नेरयिको । यबहुल यबहुल विहरति तेन तेन नीयती[3]' ति । एव खो, भन्ते, निगण्ठो नाटपुत्तो सावकान धम्म देसेती" ति ।

"'यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयति', एव R 318
सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स वचन ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, यो सो पुरिसो पाणातिपाती रत्तिया B 503
वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो पाणमतिपातेति य वा सो पाण नातिपातेती" ति ?

"यो सो, भन्ते, पुरिसो पाणातिपाती रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, अप्पतरो सो समयो य सो पाणमतिपातेति, अथ खो स्वेव[4] बहुतरो समयो य सो पाण नातिपातेती" ति ।

"'यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती ति, एव सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स वचन ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, यो सो पुरिसो अदिन्नादायी रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो अदिन्न आदियति य वा सो अदिन्न नादियती" ति ।

"यो सो, भन्ते, पुरिसो अदिन्नादायी रत्तिया वा दिवसस्स वा

१ नातपुत्तो – रो० । २ अतिमापेति – स्या० रो० । ३ निय्यती – स्या०, रो० । ४ सो व – रो० ।

समयासमय उपादाय अप्पतरो सो समयो य सो अदिन्न आदियति, अथ खो स्वेव बहुतरो समयो य सो अदिन्न नादियती" ति ।

"'यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती' ति, एव सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स वचन ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, यो सो पुरिसो कामेसुमिच्छाचारी रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो कामेसु मिच्छा चरति य वा सो कामेसु मिच्छा न चरती" ति ?

"यो सो, भन्ते, पुरिसो कामेसुमिच्छाचारी रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, अप्पतरो सो समयो य सो कामेसु मिच्छा चरति, अथ खो स्वेव बहुतरो समयो य सो कामेसु मिच्छा न चरती" ति ।

R 319 "'यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती' ति, एव सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स वचन ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, यो सो पुरिसो मुसावादी रत्तिया वा दिवसस्स वा समयासमय उपादाय, कतमो बहुतरो समयो य वा सो मुसा भणति य वा सो मुसा न भणती" ति ?

"यो सो, भन्ते, पुरिसो मुसावादी रत्तिया वा दिवसस्स वा
B 504 समयासमय उपादाय, अप्पतरो सो समयो य सो मुसा भणति, अथ खो स्वेव बहुतरो समयो य सो मुसा न भणती" ति ।

"'यबहुल यबहुल च, गामणि, विहरति तेन तेन नीयती' ति, एव सन्ते न कोचि आपायिको नेरयिको भविस्सति, यथा निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स वचन ।

"इध, गामणि, एकच्चो सत्था एववादी होति एवदिट्ठि – 'यो कोचि पाणमतिपातेति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि अदिन्न आदियति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति सब्बो सो आपायिको नेरयिको, यो कोचि मुसा भणति सब्बो सो आपायिको नेरयिको' ति । तस्मि खो पन, गामणि, सत्थरि सावको अभिप्पसन्नो होति । तस्स एव होति – 'मय्ह खो सत्था एववादी एवदिट्ठि – यो कोचि पाणमतिपातेति सब्बो सो आपायिको नेरयिको ति । अत्थि खो पन मया पाणो अतिपातितो अहम्पम्हि आपायिको नेरयिको ति दिट्ठि

पटिलभति । त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत[1] निक्खित्तो एव निरये । मय्ह खो सत्था एववादी एवदिट्ठि -यो कोचि अदिन्न आदियति सब्बो सो आपायिको नेरयिको ति । अत्थि खो पन मया अदिन्न आदिन्न अहम्पम्हि आपायिको नेरयिको ति दिट्ठि पटिलभति । त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत निक्खित्तो एव निरये । मय्ह खो सत्था एववादी एवदिट्ठि – यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति सब्बो सो आपायिको नेरयिको' ति । अत्थि खो पन मया कामेसु मिच्छा[2] चिण्ण[3]। R 320
'अहम्पम्हि आपायिको नेरयिको' ति दिट्ठि पटिलभति । त, गामाणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत निक्खित्तो एव निरये । मय्ह खो सत्था एववादी एवदिट्ठि – यो कोचि मुसा भणति सब्बो सो आपायिको नेरयिको ति । अत्थि खो पन मया मुसा भणित । 'अहम्पम्हि आपायिको नेरयिको' ति दिट्ठि पटिलभति । त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत निक्खित्तो एव निरये ।

"इध पन, गामणि, तथागतो लोके उपपज्जति अरह सम्मा- B 505
सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा । सो अनेकपरियायेन पाणातिपात गरहति विगरहति, 'पाणातिपाता विरमथा' ति चाह[4] । अदिन्नादान गरहति विगरहति, 'अदिन्नादाना विरमथा' ति चाह । कामेसुमिच्छाचार गरहति, विगरहति 'कामेसुमिच्छाचारा विरमथा' ति चाह । मुसावाद गरहति विगरहति 'मुसावादा विरमथा' ति चाह । तस्मि खो पन गामणि, सत्थरि सावको अभिप्पसन्नो होति । सो इति पटिसञ्चिक्खति– 'भगवा खो अनेकपरियायेन पाणातिपात गरहति विगरहति, पाणातिपाता विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया पाणो अतिपातितो[5] यावतको वा तावतको वा । यो[6] खो पन मया पाणो अतिपातितो यावतको वा तावतको वा[6], त न सुट्ठु, त न साधु । अह चेव खो पन तप्पच्चया विप्पटिसारी अस्स । न मेत पाप कम्म अकत भविस्सती' ति । सो इति पटिसङ्खाय त चेव पाणातिपात पजहति । आयति च पाणातिपाता पटिविरतो

१ यथा हत – रो० । २ मिच्छाचारा – स्या० । ३ चिण्ण। – स्या० । ४ आह – रो० । ५ अतिमापितो – स्या०, रो० । ६–६ रो० पोत्थके नत्थि ।

होति। एवमेतस्स[1] पापस्स कम्मस्स पहान होति[1] । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स समतिक्कमो होति ।

'भगवा खो अनेकपरियायेन अदिन्नादान गरहति विगरहति, अदिन्नादाना विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया अदिन्न आदिन्न यावतक वा तावतक वा । य खो पन मया अदिन्नआदिन्न यावतक वा तावतक वा त न सुट्ठु, त न साधु । अह चेव खो पन तप्पच्चया विप्पटिसारी अस्स, न मेत पाप कम्म अकत भविस्सती' ति । सो इति पटिसङ्खाय
R 321 त चेव अदिन्नादान पजहति । आयति च अदिन्नादाना पटिविरतो होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स पहान होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स समतिक्कमो होति ।

'भगवा खो पन अनेकपरियायेन कामेसुमिच्छाचार गरहति विगरहति, कामेसुमिच्छाचारा विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया कामेसु मिच्छा चिण्ण यावतक वा तावतक वा । य खो पन मया कामेसु मिच्छा चिण्ण यावतक वा तावतक वा त न सुट्ठु, त न साधु । अह चेव खो पन
B 506 तप्पच्चया विप्पटिसारी अस्स, न मेत पाप कम्म अकत भविस्सती' ति । सो इति पटिसङ्खाय त चेव कामेसुमिच्छाचार पजहति, आयति च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स पहान होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स समतिक्कमो होति ।

'भगवा खो पन अनेकपरियायेन मुसावाद गरहति विगरहति, मुसावादा विरमथा ति चाह । अत्थि खो पन मया मुसा भणित यावतक वा तावतक वा । य खो पन मया मुसा भणित यावतक वा तावतक वा त न सुट्ठु, त न साधु । अह चेव खो पन तप्पच्चया विप्पटिसारी अस्स, न मेत पाप कम्म अकत भविस्सती' ति । सो इति पटिसङ्खाय त चेव मुसावाद पजहति, आयति च मुसावादा पटिविरतो होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स पहान होति । एवमेतस्स पापस्स कम्मस्स समतिक्कमो होति ।

"सो पाणातिपात पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति । अदिन्नादान पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति । कामेसुमिच्छाचार पहाय कामेसुच्छिाचारा पटिविरतो होति । मुसावाद पहाय मुसावादा पटिविरतो होति । पिसुण वाच पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो

१–१ रो० पोत्थके नत्थि ।

होति। फरुस वाच पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति। सम्फप्पलाप पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति। अभिज्झ पहाय अनभिज्झालु होति। ब्यापादप्पदोस[1] पहाय अब्यापन्नचित्तो होति। R 322
मिच्छादिट्ठि पहाय सम्मादिट्ठिको होति।

"स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगतब्यापादो असम्मूळ्हो[2] सम्पजानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ। इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन[3] फरित्वा विहरति। सेय्यथापि, गामणि, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव[4] चतुद्दिसा विञ्ञापेय्य, एवमेव खो, गामणि, एव भाविताय मेत्ताय चेतोविमुत्तिया एव बहुलीकताय य पमाणकत कम्म, न त तत्रावसिस्सति न त तत्रावतिट्ठति।

"स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत- B 507
ब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पजानो पटिस्सतो करुणासहगतेन चेतसा पे० मुदितासहगतेन चेतसा पे० उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ। इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति। सेय्यथापि, गामणि, बलवा सङ्खधमो अप्पकसिरेनेव चतुद्दिसा विञ्ञापेय्य, एवमेव खो, गामणि, एव भाविताय उपेक्खाय चेतोविमुत्तिया एव बहुलीकताय य पमाणकत कम्म न त तत्रावसिस्सति न त तत्रावतिट्ठती" ति।

एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते पे० उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति।

---

९ कुलसुत्त

९ एक समय भगवा कोसलेसु चारिक चरमानो महता भिक्खु-
सङ्घेन सद्धि येन नाळन्दा तदवसरि। तत्र सुद भगवा नाळन्दाय विहरति R.323
पावारिकम्बवने।

---

१ ब्यापादपदोस – स्या०, व्यापादपदोस – रो०। २ असम्मुळ्हो – रो०। ३ अब्यापज्झेन – रो०, अब्यापज्झेन – स्या०। ४ अप्पकसिरेणेव – रो०।

तेन खो पन समयेन नाळन्दा दुब्भिक्खा होति द्वीहितिका सेतट्ठिका सलाकावुत्ता । तेन खो पन समयेन निगण्ठो नाटपुत्तो नाळन्दाय पटिवसति महतिया निगण्ठपरिसाय सद्धि । अथ खो असिबन्धकपुत्तो गामणि निगण्ठसावको येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा निगण्ठ नाटपुत्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो असिबन्धकपुत्त गामणि निगण्ठो नाटपुत्तो एतदवोच – "एहि त्व, गामणि, समणस्स गोतमस्स वाद आरोपेहि । एव ते कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छिस्सति – 'असिवन्धकपुत्तेन गामणिना समणस्स गोतमस्स एवमहिद्धिकस्स एवमहानुभावस्स वादो आरोपितो'' ति ।

"कथ पनाहृ, भन्ते, समणस्स गोतमस्स एवमहिद्धिकस्स एवमहानुभावस्स वाद आरोपेस्सामी[1]'' ति ?

"एहि त्व, गामणि, येन समणो गोतमो तेनुपसङ्कम, उपसङ्क-
B 508 मित्वा समण गोतम एव वदेहि – 'ननु, भन्ते, भगवा अनेकपरियायेन कुलान अनुद्दय[2] वण्णेति, अनुरक्ख वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती' ति ? सचे खो, गामणि, समणो गोतमो एव पुट्ठो एव ब्याकरोति – 'एव, गामणि, तथागतो अनेकपरियायेन कुलान अनुद्दय वण्णेति, अनुरक्ख वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती' ति, तमेन त्व एव वदेय्यासि – 'अथ किञ्चरहि, भन्ते, भगवा दुब्भिक्खे[3] द्वीहितिके सेतट्ठिके सलाकावुत्ते महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि चारिक चरति ? उच्छेदाय भगवा कुलान पटिपन्नो, अनयाय भगवा कुलान पटिपन्नो, उपधाताय भगवा कुलान पटिपन्नो' ति ! इम खो ते, गामणि, समणो गोतमो उभतोकोटिक पञ्ह पुट्ठो नेव सक्खति[4] उग्गिलितु
R 324 नेव सक्खति ओगिलितु'' ति । "एव, भन्ते'' ति खो असिबन्धकपुत्तो गामणि निगण्ठस्स नाटपुत्तस्स पटिस्सुत्वा उट्ठायासना निगण्ठ नाटपुत्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच –

"ननु, भन्ते, भगवा अनेकपरियायेन कुलान अनुद्दय वण्णेति, अनुरक्ख वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती'' ति ?

---

१ आरोपेसी – स्या० । २ अनुदय – स्या०, रो० । ३ नाळन्दे दुब्भिक्खे – स्या० । ४ सक्खिति – सी० ।

"एव, गामणि, तथागतो अनेकपरियायेन कुलान अनुद्दय वण्णेति अनुरक्ख वण्णेति, अनुकम्प वण्णेती" ति ।

"अथ किञ्चरहि, भन्ते, भगवा दुब्भिक्खे द्वीहितिके सेतट्ठिके सलाकावुत्ते महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि चारिक चरति ? उच्छेदाय भगवा कुलान पटिपन्नो, अनयाय भगवा कुलान पटिपन्नो, उपघाताय भगवा कुलान पटिपन्नो" ति ।

"इतो सो, गामणि, एकनवुतिकप्पे[1] यमह अनुस्सरामि, नाभिजानामि किञ्चि कुल पक्कभिक्खानुप्पदानमत्तेन[2] उपहतपुब्ब । अथ खो यानि तानि कुलानि अड्ढानि[3] महद्धनानि महाभोगानि पहूतजातरूपरजतानि पहूतवित्तूपकरणानि पहूतधनधञ्ञानि, सब्बानि तानि दानसम्भूतानि चेव सच्चसम्भूतानि च सामञ्ञसम्भूतानि[4] च । अट्ठ खो, गामणि, हेतू, अट्ठ पच्चया कुलान उपघाताय । राजतो वा कुलानि उपघात गच्छन्ति, चोरतो वा कुलानि उपघात गच्छन्ति, अग्गितो वा कुलानि उपघात गच्छन्ति, उदकतो वा कुलानि उपधात गच्छन्ति, B 509 निहित वा ठाना[5] विगच्छति[5], दुप्पयुत्ता वा कम्मन्ता[6] विपज्जन्ति[6], कुले वा कुलङ्गारो ति उप्पज्जति[7] यो ते भोगे विकिरति विधमति विद्धसेति, R 325 अनिच्चता येव अट्ठमी ति । इमे खो, गामणि, अट्ठ हेतू, अट्ठ पच्चया कुलान उपघाताय । इमेसु खो, गामणि, अट्ठसु हेतूसु अट्ठसु पच्चयेसु सविज्जमानेसु यो म एव वदेय्य – 'उच्छेदाय भगवा कुलान पटिपन्नो, अनयाय भगवा कुलान पटिपन्नो, उपधाताय भगवा कुलान पटिपन्नो' ति, त, गामणि, वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत निक्खित्तो एव निरये" ति । एव वुत्ते, असिबन्धकपुत्तो गामणि भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते पे० उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

१० मणिचूळकसुत्त

१० एक[9] समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन राजन्तेपुरे राजपरिसाय[8] सन्निसिन्नान

---

१ एकनवुतो कप्पो – स्या०, एकनवुतिकप्पो – रो० । २ पक्कभिक्खादानेन – स्या० । ३ अद्धानि – स्या० । ४ सञ्ञामसम्भूतानि – स्या०, रो० । ५–५ नाधिगच्छन्ति – रो०, सी० । ६–६ कम्मन्त जहन्ति – रो० । ७ उपपज्जन्ति – स्या० । ८ राजपरिसाय – रो० ।

सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि – “कप्पति समणान सक्यपुत्तियान जातरूपरजत, सादियन्ति समणा सक्यपुत्तिया जातरूपरजत, पटिग्गण्हन्ति समणा सक्यपुत्तिया जातरूपरजत” ति ।

तेन खो पन समयेन मणिचूळको गामणि तस्स परिसाय निसिन्नो होति । अथ खो मणिचूळको गामणि त परिस एतदवोच – “मा अय्यो[1] एव अवचुत्थ । न कप्पति समणान सक्यपुत्तियान जातरूपरजत, न सादियन्ति समणा सक्यपुत्तिया जातरूपरजत, नप्पटिग्गण्हन्ति समणा सक्यपुत्तिया जातरूपरजत, निक्खित्तमणिसुवण्णा समणा सक्यपुत्तिया अपेतजातरूपरजता” ति । असक्खि खो मणिचूळको गामणि त परिस सञ्ञापेतु ।

अथ खो मणिचूळको गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
R 326 मित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो
खो मणिचूळको गामणि भगवन्त एतदवोच – “इध, भन्ते, राजन्तेपुरे
राजपरिसाय सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि –
‘कप्पति समणान सक्यपुत्तियान जातरूपरजत, सादियन्ति समणा
B 510 सक्यपुत्तिया जातरूपरजत, पटिग्गण्हन्ति समणा सक्यपुत्तिया जात-
रूपरजत’ ति । एव वुत्ते, अह, भन्ते, त परिस एतदवोच[2] –‘मा अय्यो एव
अवचुत्थ । न कप्पति समणान सक्यपुत्तियान जातरूपरजत, न सादि-
यन्ति समणा सक्यपुत्तिया जातरूपरजत, नप्पटिग्गण्हन्ति समणा सक्य-
पुत्तिया जातरूपरजत, निक्खित्तमणिसुवण्णा समणा सक्यपुत्तिया अपेत-
जातरूपरजता’ ति । असक्खि ख्वाह, भन्ते, त परिस सञ्ञापेतु ।
कच्चाह, भन्ते, एव ब्याकरमानो वुत्तवादी चेव भगवतो होमि, न च
भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खामि, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरोमि, न च
कोचि सहधम्मिको वादानुवादो[3] गारय्ह ठान आगच्छती” ति ?

“तग्घ त्व, गामणि, एव ब्याकरमानो वुत्तवादी चेव मे होति[4], न च म अभूतेन अब्भाचिक्खसि, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरोसि, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छति । न हि, गामणि, कप्पति समणान सक्यपुत्तियान जातरूपरजत, न सादियन्ति समणा सक्यपुत्तिया जातरूपरजत, नप्पटिग्गण्हन्ति समणा सक्यपुत्तिया जात-

---

१ अय्या – सी०, रो० । २ एतदवोच – रो० । ३ वादानुपातो – स्या० । ४ अहोसि – स्या० ।

रूपरजत, निक्खित्तमणिसुवण्णा समणा सक्यपुत्तिया अपेतजातरूपरजता।
यस्स खो, गामणि, जातरूपरजत कप्पति, पञ्च पि तस्स कामगुणा
कप्पन्ति। यस्स पञ्च कामगुणा कप्पन्ति[1], एकसेनेत, गामणि, धारेय्यासि
अस्समणधम्मो असक्यपुत्तियधम्मो ति। अपि चाह, गामणि, एव
वदामि – 'तिण तिणत्थिकेन परियेसितब्ब, दारु[2] दारुत्थिकेन परियेसि-
तब्ब, सकट सकटत्थिकेन परियेसितब्ब, पुरिसो पुरिसत्थिकेन परियेसि- R 327
तब्बो। नत्वेवाह, गामणि, केनचि परियायेन 'जातरूपरजत सादितब्ब
परियेसितब्ब' ति वदामी" ति।

---

११ भद्रकसुत्त

११ एक समय भगवा मल्लेसु[3] विहरति उरुवेलकप्प नाम
मल्लान[4] निगमो। अथ खो भद्रको[5] गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त
निसिन्नो खो भद्रको गामणि भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा
दुक्खस्स समुदय च अत्थङ्गम[6] च देसेतू" ति।

"अह चे ते, गामणि, अतीतमद्धान आरब्भ दुक्खस्स समुदय B 511
च अत्थङ्गम देसेय्य – 'एव अहोसि अतीतमद्धान' ति, तत्र ते सिया कङ्खा,
सिया विमति। अह चे ते, गामणि, अनागतमद्धान आरब्भ दुक्खस्स
समुदय च अत्थङ्गम च देसेय्य – 'एव भविस्सति अनागतमद्धान' ति,
तत्रा पि ते सिया कङ्खा, सिया विमति। अपि चाह, गामणि, इधेव
निसिन्नो एत्थेव ते निसिन्नस्स दुक्खस्स समुदय च अत्थङ्गम च देसेस्सामि।
त सुणाहि[7], साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी" ति। "एव, भन्ते"
ति खो भद्रको गामणि भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच –

"त किं मञ्ञसि, गामणि, अत्थि ते उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस
ते वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेव-
दुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"अत्थि मे, भन्ते, उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस मे वधेन वा बन्धेन
वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-
पायासा" ति।

---

१ कप्पन्ति तस्सपि जातरूपरजत कप्पति – स्या०। २ दारु – स्या०, रो०।
३ मलतेसु – रो०। ४ मलतान – रो०। ५ भद्गको – रो०, गन्धभको – स्या०।
६ अत्थगम – रो०। ७ सुणोहि – स्या०, रो०।

R 328 "अत्थि पन ते, गामणि, उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस ते वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ?

"अत्थि मे, भन्ते, उरुवेलकप्पे मनुस्सा येस मे वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ।

"को नु खो, गामणि, हेतु को पच्चयो येन ते एकच्चान उरुवेलकप्पियान मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति[1] ?

"येस मे, भन्ते, उरुवेलकप्पियान मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, अत्थि मे तेसु छन्दरागो । येस पन, भन्ते, उरुवेलकप्पियान मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, नत्थि मे तेसु छन्दरागो'' ति ।

"इमिना त्व, गामणि, धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाळ्हेन अतीतानागते नय नेहि – 'य खो किञ्चि अतीतमद्धान दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जि[2] सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल दुक्खस्स । यम्पि हि किञ्चि अनागतमद्धान दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जिस्सति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल
B 512 दुक्खस्सा''' ति ।

"अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते ! याव सुभासित चिद, भन्ते[3],
R 329 भगवता – 'य किञ्चि दुक्ख[4] उप्पज्जमान उप्पज्जति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल दुक्खस्सा' ति[5] । अत्थि मे, भन्ते, चिरवासी नाम कुमारो बहि आवसथे पटिवसति । सो ख्वाह, भन्ते, कालस्सेव वुट्ठाय पुरिस उय्योजेमि – 'गच्छ, भणे, चिरवासि कुमार जानाही' ति । यावकीवञ्च, भन्ते, सो पुरिसो नागच्छति, तस्स मे

१ एत्थ 'को वा पन (रो० पोत्थके नत्थि) गामणि हेतु को पच्चयो येन ते एकच्चान उरूवेलकप्पियान मनुस्सान वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ति' इति अधिको पाठो स्या०, रो० पोत्थकेसु अत्थि । २ उप्पज्जति – स्या०, रो० । ३ तेन – स्या० । ४ अतीतमद्धान दुक्ख – स्या० । ५ एत्थ 'य किञ्चि अनागतमद्धान दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जिस्सति सब्बन्त छन्दमूलक छन्दनिदान छन्दो हि मूल दुक्खस्सा ति' इति अधिको पाठो स्या० पोत्थके अत्थि ।

होतेव अञ्ञथत्त – 'मा हेव[1] चिरवासिस्स कुमारस्स किञ्चि आबाधयित्था[2]'' ति ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, चिरवासिस्स कुमारस्स वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ?

"चिरवासिस्स मे, भन्ते, कुमारस्स वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा जीवितस्स पि सिया अञ्ञथत्त, कि पन मे नुप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ।

"इमिना पि खो एत, गामणि, परियायेन वेदितब्ब – 'य किञ्चि दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल दुक्खस्सा' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि, यदा ते चिरवासिमाता अदिट्ठा अहोसि, अस्सुता[3] अहोसि, ते चिरवासिमातुया छन्दो वा रागो वा पेम वा'' ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"दस्सन वा ते, गामणि, आगम्म सवन वा एव ते अहोसि – 'चिरवासिमातुया छन्दो वा रागो वा पेम वा'' ति ?

"एव, भन्ते'' ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, चिरवासिमातुया ते वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा गरहाय वा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ?

"चिरवासिमातुया मे, भन्ते, वधेन वा बन्धेन वा जानिया वा R 330
गरहाय वा जीवितस्स पि सिया अञ्ञथत्त, कि पन मे नुप्पज्जिस्सन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ।

"इमिना पि खो एत, गामणि, परियायेन वेदितब्ब – 'य किञ्चि दुक्ख उप्पज्जमान उप्पज्जति, सब्ब त छन्दमूलक छन्दनिदान । छन्दो हि मूल दुक्खस्सा'' ति ।

---

१२ रासियसुत्त

१२ अथ खो रासियो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप- B 513
सङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो

---

१ हेव – स्या० । २ आबाधयेथा – स्या०, आबाधयेस्सति – रो० । ३ असुता – रो० ।

खो रासियो गामणि भगवन्तं एतदवोच – "सुतं मेतं, भन्ते, 'समणो गोतमो सब्बं तपं गरहति, सब्बं तपस्सिं लूखजीविं एकंसेन उपवदति उपक्कोसती' ति । ये ते, भन्ते, एवमाहंसु – 'समणो गोतमो सब्बं तपं गरहति, सब्बं तपस्सिं लूखजीविं एकंसेन उपवदति उपक्कोसती' ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो[1] गारय्हं ठानं आगच्छती" ति ?

"ये ते, गामणि, एवमाहंसु – 'समणो गोतमो सब्बं तपं गरहति, सब्बं तपस्सिं लूखजीविं एकंसेन उपवदति उपक्कोसती' ति, न मे ते वुत्तवादिनो, अब्भाचिक्खन्ति च पन मं ते असता तुच्छा[2] अभूतेन ।

"द्वेमे, गामणि, अन्ता पब्बजितेन न सेवितब्बा – यो चायं कामेसु कामसुखल्लिकानुयोगो हीनो गम्मो पोथुज्जनिको अनरियो अनत्थसंहितो[3], यो चायं अत्तकिलमथानुयोगो दुक्खो अनरियो अनत्थसंहितो । एते ते, गामणि, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झिमा पटिपदा
R 331 तथागतेन अभिसम्बुद्धा – चक्खुकरणी ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति । कतमा च सा, गामणि, मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा – चक्खुकरणी ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अयं खो सा, गामणि, मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभिसम्बुद्धा – चक्खुकरणी ञाणकरणी उपसमाय अभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति ।

"तयो खो मे, गामणि, कामभोगिनो सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे तयो ? इध, गामणि, एकच्चो भोगी अधम्मेन भोगे परियेसति, साहसेन अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन न अत्तानं सुखेति न[4] पीणेति[5] न संविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि,
B 514 एकच्चो कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन । अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति, न संविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति

१ वादानुपातो – स्या० । २ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ अनत्थसञ्हितो – स्या० । ४ रो० पोत्थके नत्थि । ५ पिणेति – स्या० ।

साहसेन । अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति ।

"इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि । धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न R 332 पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि । धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि । धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति ।

"इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति । ते च भोगे गधितो[1] मुच्छितो अज्झोपन्नो[2] अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति । इध पन, गामणि, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन । धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि R 333 करोति । ते च भोगे अगधितो अमुच्छितो अनज्झोपन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति । तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी अधम्मेन B 515 भोगे परियेसति साहसेन, अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी तीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ? अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न अत्तान सुखेति न पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । न

१ गथितो – सी० । २ अज्झपण्णो – रो०, अज्झापन्नो – स्या० ।

सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन गारय्हो । अय, गामणि, कामभोगी इमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन, अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी द्वीहि ठानेहि गारय्हो, एकेन ठानेन पाससो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ? अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना एकेन ठानेन पाससो । अय, गामणि, कामभोगी इमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो, इमिना एकेन ठानेन पाससो ।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति
R 334 साहसेन, अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी एकेन ठानेन गारय्हो, द्वीहि ठानेहि पाससो । कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । सविभजति पुञ्ञानि करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । अय, गामणि, कामभोगी इमिना एकेन ठानेन गारय्हो, इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन[1] पि असाहसेन पि, धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि
B 516 असाहसेन पि न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी एकेन ठानेन पाससो, तीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन पाससो । कतमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ? अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न अत्तान सुखेति न पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । न सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन गारय्हो ।

---

१ साहसेना – रो० ।

अथ, गामणि, कामभोगी इमिना एकेन ठानेन पाससो, इमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि, धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अथ, गामणि, कामभोगी द्वीहि ठानेहि पाससो, द्वीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ? अधम्मेन भोगे R 335 परियेसति साहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । अथ, गामणि, कामभोगी इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो, इमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन पि असाहसेन पि, धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन पि असाहसेन पि अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति, अथ, गामणि, कामभोगी तीहि ठानेहि पाससो, एकेन ठानेन गारय्हो । कतमेहि तीहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो । अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो । सविभजति पुञ्ञानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन पाससो । कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो । अथ, गामणि, B 517 कामभोगी इमेहि तीहि ठानेहि पाससो, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो ।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन न अत्तान सुखेति न पीणेति न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अथ, गामणि, कामभोगी एकेन ठानेन पाससो, द्वीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना एकेन ठानेन पाससो । कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ? न अत्तान सुखेति न पीणेती ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । न सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । अथ, गामणि, कामभोगी इमिना एकेन ठानेन पाससो, इमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ।

R 336 "तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति, न सविभजति न पुञ्ञानि करोति, अय, गामणि, कामभोगी द्वीहि ठानेहि पाससो, एकेन ठानेन गारय्हो। कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो। अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो। कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? न सविभजति न पुञ्ञानि करोती ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो। अय, गामणि, कामभोगी इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सविभजति पुञ्ञानि करोति, ते च भोगे गधितो मुच्छितो अज्झोपन्नो अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति, अय, गामणि, कामभोगी तीहि ठानेहि पाससो, एकेन ठानेन गारय्हो। कतमेहि तीहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन
B 518 पाससो। अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो। सविभजति पुञ्ञानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन पाससो। कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? ते च भोगे गधितो मुच्छितो अज्झोपन्नो अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जती ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो। अय, गामणि, कामभोगी इमेहि तीहि ठानेहि पाससो, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो।

"तत्र, गामणि, य्वाय कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तान सुखेति पीणेति सवि-
R 337 भजति पुञ्ञानि करोति, ते च भोगे अगधितो अमुच्छितो अनज्झोपन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जति, अय, गामणि, कामभोगी चतूहि ठानेहि पाससो। कतमेहि चतूहि ठानेहि पाससो ? धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो। अत्तान सुखेति पीणेती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो। सविभजति पुञ्ञानि करोती ति, इमिना ततियेन ठानेन पाससो। ते च भोगे अगधितो अमुच्छितो अनज्झोपन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्ञो परिभुञ्जती ति, इमिना चतुत्थेन ठानेन पाससो। अय, गामणि, कामभोगी इमेहि चतूहि ठानेहि पाससो ।

"तयोमे, गामणि, तपस्सिनो लूखजीविनो सन्तो सविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, गामणि, एकच्चो तपस्सी लूखजीवी सद्धा[1] अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति – 'अप्पेव नाम कुसल धम्म अधिगच्छेय्य, अप्पेव नाम उत्तरिमनुस्सधम्मा[2] अलमरियञाणदस्सनविसेस सच्छिकरेय्य' ति । सो अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल च धम्म नाधिगच्छति, उत्तरि च[3] मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस न सच्छिकरोति ।

"इध पन, गामणि, एकच्चो तपस्सी लूखजीवी सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो होति – 'अप्पेव नाम कुसल धम्म अधिगच्छेय्य, अप्पेव नाम उत्तरिमनुसधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस सच्छिकरेय्य' ति । सो अत्तान आतापेति परितापेति । कुसल हि खो धम्म अधिगच्छति उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस न सच्छिकरोति ।

"इध पन, गामणि, एकच्चो तपस्सी लूखजीवी सद्धा अगारस्मा B 519, R 338
अनगारिय पब्बजितो होति – 'अप्पेव नाम कुसल धम्म अधिगच्छेय्य, अप्पेव नाम उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस सच्छिकरेय्य' ति । सो अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल च धम्म अधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस सच्छिकरोति ।

"तत्र, गामणि, य्वाय तपस्सी लूखजीवी अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल च धम्म नाधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस न सच्छिकरोति, अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी तीहि ठानेहि गारय्हो । कतमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ? अत्तान आतापेति परितापेती ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो । कुसल च धम्म नाधिगच्छती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो । उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस न सच्छिकरोती ति, इमिना ततियेन ठानेन गारय्हो । अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी इमेहि तीहि ठानेहि गारय्हो ।

"तत्र, गामणि, य्वाय तपस्सी लूखजीवी अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल हि खो धम्म अधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस न सच्छिकरोति, अय, गामणि, तपस्सी लूख-

१ सद्धो – स्या० । २ उत्तरिमनुस्सधम्म – स्या० । ३ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

जीवी द्वीहि ठानेहि गारय्हो, एकेन ठानेन पाससो। कतमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो ? अत्तान आतापेति परितापेती ति, इमिना पठमेन ठानेन गारय्हो। उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस न सच्छिकरोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारय्हो। कतमेन एकेन ठानेन पाससो ? कुसल हि खो धम्म अधिगच्छती ति, इमिना एकेन ठानेन पाससो। अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी इमेहि द्वीहि ठानेहि गारय्हो, इमिना एकेन ठानेन पाससो।

R 339 "तत्र, गामणि, य्वाय तपस्सी लूखजीवी अत्तान आतापेति परितापेति, कुसल च धम्म अधिगच्छति, उत्तरि च मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस सच्छिकरोति, अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी एकेन ठानेन गारय्हो, द्वीहि ठानेहि पाससो। कतमेन एकेन ठानेन गारय्हो ? अत्तान आतापेति परितापेती ति, इमिना एकेन ठानेन गारय्हो। कतमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो ? कुसल च धम्म अधिगच्छती ति, इमिना पठमेन ठानेन पाससो। उत्तरि[1] च मनुस्सधम्मा अलमरियञाणदस्सनविसेस सच्छि-
B 520 करोती ति, इमिना दुतियेन ठानेन पाससो। अय, गामणि, तपस्सी लूखजीवी इमिना एकेन ठानेन गारय्हो, इमेहि द्वीहि ठानेहि पाससो।

"तिस्सो इमा, गामणि, सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका[2] पच्चत्त वेदितब्बा विञ्ञूहि। कतमा तिस्सो ? य रत्तो रागाधिकरण अत्तब्याबाधाय[3] पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति। रागे पहीने नेवत्तब्याबाधाय चेतेति, न परब्याबाधाय चेतेति, न उभयब्याबाधाय चेतेति। सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्ञूहि। य दुट्ठो दोसाधिकरण अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति। दोसे पहीने नेवत्तब्याबाधाय चेतेति, न
R 340 परब्याबाधाय चेतेति, न उभयब्याबाधाय चेतेति। सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्ञूहि। य मूळ्हो मोहाधिकरण अत्तब्याबाधाय पि चेतेति, परब्याबाधाय पि चेतेति, उभयब्याबाधाय पि चेतेति। मोहे पहीने नेवत्तब्याबाधाय चेतेति, न परब्याबाधाय चेतेति, न उभयब्याबाधाय चेतेति। सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्ञूहि।

---

१ उत्तरिं – रो०। २ ओपनयिका – स्या०, रो०। ३ अत्तब्याबाधाय – रो०।

इमा खो, गामणि, तिस्सो सन्दिट्ठिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्त वेदितब्बा विञ्ञूही'' ति ।

एव वुत्ते, रासियो गामणि भगवन्त एतदवोच – ''अभिक्कन्त, भन्ते पे० उपासक म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत'' ति ।

---

१३ पाटलियसुत्त

१३ एक समय भगवा कोलियेसु[1] विहरति उत्तर[2] नाम कोलियान निगमो[3] । अथ खो पाटलियो गामणि येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो पाटलियो गामणि भगवन्त एतदवोच – ''सुत मेत, भन्ते – 'समणो गोतमो माय जानाती' ति । ये ते, भन्ते, एवमाहसु – 'समणो गोतमो माय जानाती' ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो, न च भगवन्त B 521
अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छति ? अनब्भाचिक्खितुकामा[4] हि मय, भन्ते, भगवन्त'' ति ।

''ये ते, गामणि, एवमाहसु – 'समणो गोतमो माय जानाती' ति, वुत्तवादिनो चेव मे, ते न च म अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरोन्ति, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छती' ति, सच्च येव किर, भो, मय तेस समणब्राह्मणान न सद्दहाम R 341
– 'समणो गोतमो माय जानाती ति, समणो खलु भो गोतमो मायावी' ति । यो नु खो, गामणि, एव वदेति – 'अह माय जानामी' ति, सो एव वदेति – 'अह मायावी' ति । तथेव त भगवा होति, तथेव त सुगत[5] होती''' ति । तेन हि, गामणि, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य, तथा त ब्याकरेय्यासि –

''त कि मञ्ञसि, गामणि, जानासि त्व कोलियान लम्बचूळके भटे'' ति ?

''जानामह, भन्ते, कोलियान लम्बचूळके भटे'' ति ।

''त कि मञ्ञसि, गामणि, किमत्थिया कोलियान लम्बचूळका भटा'' ति ?

---

१ कोळियेसु – स्या०, रो० । २ उत्तरक – सी० । ३ निगमे – रो० । ४ अनव्भक्खातुकामा – स्या०, रो० । ५ सुगतो – रो० ।

"ये च, भन्ते, कोतियान चोरा ते च पटिसेधेतु, यानि च कोलियान दूतेय्यानि तानि च[1] वहातु[2], एतदत्थिया, भन्ते, कोलियान लम्बचूळका भटा" ति ।

"त किं मञ्ञति, गामणि, जानासि त्व कोलियान[3] लम्बचूळके भटे सीलवन्ते[4] वा ते दुस्सीले[5] वा" ति ?

"जानामह, भन्ते, कोलियान लम्बचूळके भटे दुस्सीले पापधम्मे, ये च लोके दुस्सीला पापधम्मा कोलियान लम्बचूळका भटा तेस अञ्ञतरा" ति ।

"यो नु खो, गामणि, एव वदेय्य – 'पाटलियो, गामणि जानाति कोलियान लम्बचूळके भटे दुस्सीले पापधम्मे, पाटलियो पि गामणि दुस्सीलो पापधम्मो' ति, सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते ! अञ्ञे, भन्ते, कोलियान लम्बचूळका भटा, अञ्ञोहमस्मि । अञ्ञथाधम्मा कोलियान लम्बचूळका भटा, अञ्ञथाधम्मोहमस्मी" ति ।

R 342 "त्व हि नाम, गामणि, लच्छसि – 'पाटलियो गामणि जानाति कोलियान लम्बचूळके भटे दुस्सीले पापधम्मे, न च पाटलियो गामणि दुस्सीलो पापधम्मो' ति, कस्मा तथागतो न लच्छति – 'तथागतो माय जानाति, न च तथागतो मायावी' ति ? माय चाह, गामणि, पजानामि, B 522 मायाय च विपाक, यथापटिपन्नो च मायावी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि ।

"पाणातिपात चाह, गामणि, जानामि, पाणातिपातस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च पाणातिपाती कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । अदिन्नादान चाह, गामणि, जानामि, अदिन्नादानस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च अदिन्नादायी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । कामेसुमिच्छाचार चाह, गामणि, पजानामि, कामेसुमिच्छाचारस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च कामेसुमिच्छाचारी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । मुसावाद चाह, गामणि, पजानामि, मुसावादस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च मुसा-

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ पहातु – स्या० । ३ कोळियान निगमे – स्या० । ४ सीलवन्तो – स्या०, रो० । ५ दुस्सीला – स्या०, रो० ।

वादी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । पिसुणवाच चाह, गामणि, पजानामि, पिसुणवाचाय च विपाक, यथापटिपन्नो च पिसुणवाचो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । फरुसवाच चाह, गामणि, पजानामि, फरुसवाचाय च विपाक, यथापटिपन्नो च फरुसवाचो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । R 343 सम्फप्पलाप चाह, गामणि, पजानामि, सम्फप्पलापस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च सम्फप्पलापी कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । अभिज्झ चाह, गामणि, पजानामि, अभिज्झाय च विपाक, यथापटिपन्नो च अभिज्झालु कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । ब्यापादपदोस[1] चाह, गामणि, पजानामि, ब्यापादपदोसस्स च विपाक, यथापटिपन्नो च ब्यापन्नचित्तो कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि । मिच्छादिट्ठि चाह, गामणि, पजानामि, मिच्छादिट्ठिया च विपाक, यथापटिपन्नो च मिच्छादिट्ठिको कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपज्जति त च पजानामि ।

"सन्ति हि, गामणि, एके समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'यो कोचि पाणमतिपातेति[2], सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति[3] । B 523 यो कोचि अदिन्न आदियति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । यो कोचि मुसा भणति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयती' ति ।

"दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेन्तो । तमेन[4] एवमाहसु[5] – 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ? R 344 तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो रञ्ञो पच्चत्थिक पसय्ह जीविता वोरोपेसि, तस्स राजा अत्तमनो अभिहारमदासि ।

१ ब्यापादपदोस – रो० । २ पाणमतिमापेति – स्या०, रो० । ३ पटिसवेदियति – रो० । ४ तमेक – रो० । ५ आहसु – रो० ।

तेनाय पुरिसो माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु, इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ।

"दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाळ्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथियाय[1] रथिय[2] सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा[3] दक्खिणतो नगरस्स सीस छिज्जमानो । तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि, दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाळ्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दती' ति ? तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो राजवेरी[4] वा, इत्थि वा पुरिस वा जीविता वोरोपेसि, तेन न राजानो गहेत्वा एवरूप कम्मकारण[5] कारेन्ती[6]' ति ।

"त कि मञ्ञसि, गामणि, अपि नु ते एवरूप दिट्ठ वा सुत वा" ति ?

"दिट्ठ च नो, भन्ते, सुत च सुय्यिस्सति[7] चा" ति ।

"तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'यो कोचि पाणमतिपातेति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयती' ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा" ति ?

"मुसा, भन्ते" ।

"ये पन ते तुच्छ मुसा विलपन्ति, सीलवन्तो वा ते दुस्सीला वा" ति ?

45 "दुस्सीला, भन्ते" ।

24 "ये पन ते दुस्सीला पापधम्मा मिच्छापटिपन्ना वा ते सम्मापटिपन्ना वा" ति ?

"मिच्छापटिपन्ना, भन्ते" ।

"ये पन ते मिच्छापटिपन्ना मिच्छादिट्ठिका वा ते सम्मादिट्ठिका वा" ति ?

"मिच्छादिट्ठिका, भन्ते" ।

---

१ रथिया – स्या०, रथिकाय – सी० । २ रथिक – सी० । ३ निक्खमित्वा – स्या० । ४ राजवेरि – स्या० । ५ कम्मकरणानि – स्या०, कम्मकरण – रो० । ६ करोती रो० । ७ सूयिस्सति – रो० ।

"ये पन ते मिच्छादिट्ठिका कल्ल नु तेसु पसीदितु " ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेन्तो । तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ? तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो रञ्ञो पच्चत्थिकस्स पसय्ह रतन[1] अहासि[1] । तस्स राजा अत्तमनो अभिहारमदासि । तेनाय पुरिसो माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ।

"दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दळ्हाय रज्जुया पे० दक्खिणतो नगरस्स सीस छिज्जमानो तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि दळ्हाय रज्जुया पे० दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दती' ति ? तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो गामा वा अरञ्ञा वा अदिन्न थेय्यसङ्खात आदियि । तेन न राजानो गहेत्वा एवरूप कम्मकारण कारेन्ती' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि, अपि नु ते एवरूप दिट्ठ वा सुत वा" ति ?

"दिट्ठ च नो, भन्ते, सुत च सुय्यिस्सति चा" ति ।

"तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – R 346
'यो कोचि अदिन्न आदियति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयती' ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा ति पे० कल्ल नु तेसु पसीदितु" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेन्तो । तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ? तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो रञ्ञो पच्चत्थिकस्स दारेसु चारित्त आपज्जि, तस्स राजा अत्तमनो अभिहारमदासि, तेनाय पुरिसो माली कुण्डली पे० इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ।

"दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दळ्हाय रज्जुया पे० B 525
दक्खिणतो नगरस्स सीस छिज्जमानो । तमेन एवमाहसु – 'अम्भो !

१–१ अदिन्न आदियति – स्या० ।

अय पुरिसो कि अकासि दळ्हाय रज्जुया पे० दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दती' ति ? तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो कुलित्थीसु कुलकुमारीसु चारित्त आपज्जि, तेन न राजानो गहेत्वा एवरूप कम्मकारण कारेन्ती' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि, अपि नु ते एवरूप दिट्ठ वा सुत वा'' ति ?

"दिट्ठ च नो, भन्ते, सुत च सुय्यिस्सति चा'' ति ।

"तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'यो कोचि कामेसु मिच्छा चरति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयती' ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा ति पे० कल्ल नु तेसु पसीदितु'' ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

347 "दिस्सति खो पन, गामणि, इधेकच्चो माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेन्तो । तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ? तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो राजान मुसावादेन हासेसि, तस्स राजा अत्तमनो अभिहारमदासि । तेनाय पुरिसो माली कुण्डली सुन्हातो सुविलित्तो कप्पितकेसमस्सु इत्थिकामेहि राजा मञ्ञे परिचारेती' ति ।

"दिस्सति खो, गामणि, इधेकच्चो दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाळ्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा[१] खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिज्जमानो । तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो कि अकासि दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाळ्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दती' ति ? तमेन एवमाहसु – 'अम्भो ! अय पुरिसो गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा मुसावादेन अत्थ भञ्जि, तेन न राजानो गहेत्वा एवरूप[२] कम्मकारण[२] कारेन्ती[३]'' ति । त कि मञ्ञसि, गामणि, अपि नु ते एवरूप दिट्ठ वा सुत वा'' ति ?

१ कत्वा – स्या० । २–२ एवरूपानि कम्मकरणानि – स्या०, रो० । ३ करोन्ती – रो० ।

"दिट्ठ च नो, भन्ते, सुत च सुय्यिस्सति चा" ति । B 526

"तत्र, गामणि, ये ते समणब्राह्मणा एववादिनो एवदिट्ठिनो – 'यो कोचि मुसा भणति, सब्बो सो दिट्ठेव धम्मे दुक्ख दोमनस्स पटि- R 348 सवेदयती' ति, सच्च वा ते आहसु मुसा वा" ति ?

"मुसा, भन्ते" ।

"ये पन ते तुच्छ मुसा विलपन्ति सीलवन्तो वा ते दुस्सीला वा" ति ?

"दुस्सीला, भन्ते" ।

"ये पन ते दुस्सीला पापधम्मा मिच्छापटिपन्ना वा ते सम्मा-पटिपन्ना वा" ति ?

"मिच्छापटिपन्ना, भन्ते" ।

"ये पन ते मिच्छापटिपन्ना मिच्छादिट्ठिका वा ते सम्मादिट्ठिका वा" ति ?

"मिच्छादिट्ठिका, भन्ते" ।

"ये पन ते मिच्छादिट्ठिका कल्ल नु तेसु पसीदितु" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत, भन्ते ! अत्थि मे, भन्ते, आवसथागार । तत्थ अत्थि मञ्चकानि, अत्थि आसनानि, अत्थि उदकमणिको, अत्थि तेलप्पदीपो । तत्थ यो समणो वा ब्राह्मणो वा वास उपेति, तेनाह यथासत्ति[1] यथाबल सविभजामि । भूतपुब्ब, भन्ते, चत्तारो सत्थारो नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका तस्मि आवसथागारे वास उपगच्छु[2] । एको सत्था एववादी एवदिट्ठि – 'नत्थि दिन्न, नत्थि यिट्ठ, नत्थि हुत, नत्थि सुकतदुक्कटान[3] कम्मान फल विपाको । नत्थि अय लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इम च लोक पर च लोक सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती' ति । एको सत्था एववादी एवदिट्ठि[4] – 'अत्थि दिन्न अत्थि यिट्ठ, अत्थि हुत, R 349 अत्थि सुकतदुक्कटान कम्मान फल विपाको, अत्थि अय लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि

१ यथासत्ति – रो० । २ उपगच्छिसु – स्या० । ३ सुकटदुक्कटान – रो० । ४ एवदिट्ठी – रो० ।

लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इम च लोक पर च लोक सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती' ति । एको सत्था एववादी एवदिट्ठि – 'करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो[1], सोचयतो[2] सोचापयतो[2], किलमतो किलमापयतो[3], फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो[4], अदिन्न आदियतो, सन्धि छिन्दतो, निल्लोप हरतो,
527 एकागारिक करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो, परदार गच्छतो, मुसा भणतो, करोतो[5] न करीयति पाप । खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो[6] इमिस्सा पठविया[7] पाणे एक मसखल एक मसपुञ्ज करेय्य, नत्थि ततोनिदान पाप, नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिण चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो पाचापेन्तो[8], नत्थि ततोनिदान पाप, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तर चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो यजन्तो यजापेन्तो[9], नत्थि ततोनिदान पुञ्ञ, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो । दानेन दमेन सयमेन सच्चवज्जेन नत्थि पुञ्ञ, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो' ति । एको सत्था – एववादी एवदिट्ठि– 'करोतो कारयतो, छिन्दतो छेदापयतो, पचतो पाचापयतो, सोचयतो सोचापयतो, किलमतो किलमापयतो, फन्दतो फन्दापयतो, पाणमतिपातयतो, अदिन्न आदियतो, सन्धि छिन्दतो, निल्लोप हरतो, एकागारिक करोतो, परिपन्थे तिट्ठतो,
350 परदार गच्छतो, मुसा भणतो, करोतो करीयति पाप । खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया पाणे एक मसखल एक मसपुञ्ज करेय्य, अत्थि ततोनिदान पाप, अत्थि पापस्स आगमो । दक्खिण चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो पाचापेन्तो, अत्थि ततोनिदान पाप, अत्थि पापस्स आगमो । उत्तर चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य ददन्तो दापेन्तो, यजन्तो यजापेन्तो, अत्थि ततोनिदान पुञ्ञ, अत्थि पुञ्ञस्स आगमो । दानेन दमेन सयमेन सच्चवज्जेन अत्थि पुञ्ञ, अत्थि पुञ्ञस्स आगमो' ति ।

"तस्स मय्ह, भन्ते, अहुदेव कङ्खा, अहु विचिकिच्छा – 'कोसु नाम इमेस भवत समणब्राह्मणान सच्च आह, को मुसा'" ति ?

---

१ पाचयतो – स्या०, रो० । २–२ सोचतो सोचयतो – स्या० । ३ किलमयतो – स्या०, रो० । ४ पाणमतिमापयतो – स्या०, रो० । ५ करतो – स्या०, रो० । ६ रो० पोत्थके नत्थि । ७ पथविया – म० । ८ पाचेन्तो – स्या०, रो० । ९ याचेन्तो – स्या० ।

"अल हि ते, गामणि, कङ्खितु, अल विचिकिच्छितु । कङ्खनीये[1] च पन ते ठाने विचिकिच्छा उप्पन्ना" ति ।

"एव पसन्नोह, भन्ते , भगवति । पहोति मे भगवा तथा धम्म देसेतु यथाह इम कङ्खाधम्म पजहेय्य" ति ।

"अत्थि, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि । एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासि । कतमो च, गामणि, धम्मसमाधि ? इध, गामणि, अरियसावको पाणातिपात पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादान पहाय अदिन्नादाना B 528 पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचार पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावाद पहाय मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुण वाच पहाय R 351 पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुस वाच पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलाप पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अभिज्झ पहाय अनभिज्झालु होति, ब्यापादपदोस पहाय अब्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठि पहाय सम्मादिट्ठिको होति ।

"स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगतब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पजानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ[2], इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन[3] फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – 'य्वाय सत्था एववादी एवदिट्ठि – नत्थि दिन्न, नत्थि यिट्ठ, नत्थि हुत, नत्थि सुकतदुक्कटान कम्मान फल विपाको, नत्थि अय लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा, सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इम च लोक पर च लोक सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती ति, सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाह[4] न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा वा थावर[5] वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो[6], य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी' ति । तस्स पामोज्ज[7] जायति । पमुदितस्स

१ कङ्खनिये – स्या०, रो० । २ चतुत्थि – रो० । ३ अब्यापज्झेन – स्या०, अब्यापज्झेन – सी० । ४ योह – सी०, स्या०, रो० । ५ थारव – स्या० । ६ कटग्गहो – रो० । ६ पामुज्ज – स्या०, रो० ।

सच्च वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाह न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा
थावर वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो
मनसा सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उप-
पज्जिस्सामी' ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति ।
पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो
532 चित्त समाधियति । अय खो, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्व
चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासि ।

"स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पजानो पटिस्सतो उपेक्खासहगतेन चेतसा एक
दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति
उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन
356 चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा
विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – 'य्वाय सत्था एववादी एव-
दिट्ठि – अत्थि दिन्न, अत्थि यिट्ठ, अत्थि हुत, अत्थि सुकतदुक्कटान
कम्मान फल विपाको पे० सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन,
अपण्णकताय मय्ह, य्वाह न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावर वा ।
उभयमेत्थ कटग्गाहो, य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा
सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी'
ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स
कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त
समाधियति । अय खो, गामणि, धम्मसमाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि
पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासि ।

"स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-
ब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पजानो पटिस्सतो उपेक्खासहगतेन चेतसा एक
दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति
उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन
चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा
विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – 'य्वाय सत्था एववादी एवदिट्ठि
533, 357 – करोतो कारयतो छेदतो छेदापयतो पे० नत्थि पुञ्ञस्स आगमो
ति, सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाह
न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावर वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य

चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी' ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समाधियति । अय खो, गामणि, धम्म-समाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासि ।

"स खो सो, गामणि, अरियसावको एव विगताभिज्झो विगत-ब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पजानो पटिस्सतो उपेक्खासहगतेन चेतसा एक दिस फरित्वा विहरति, तथा दुतिय, तथा ततिय, तथा चतुत्थ, इति उद्धमधो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्त लोक उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति । सो इति पटिसञ्चिक्खति – 'य्वाय सत्था एववादी एवदिट्ठि – करोतो कारयतो छिन्दतो छेदापयतो पचतो पाचापयतो पे० B 534, R 358
अत्थि पुञ्ञ अत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति, सचे तस्स भोतो सत्थुनो सच्च वचन, अपण्णकताय मय्ह, य्वाह न किञ्चि ब्याबाधेमि तस वा थावर वा । उभयमेत्थ कटग्गाहो, य चम्हि कायेन सवुतो वाचाय सवुतो मनसा सवुतो, य च कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जिस्सामी' ति । तस्स पामोज्ज जायति । पमुदितस्स पीति जायति । पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्धकायो सुख वेदयति । सुखिनो चित्त समा-धियति । अय खो गामणि धम्मसमाधि । तत्र चे त्व चित्तसमाधि पटिलभेय्यासि, एव त्व इम कङ्खाधम्म पजहेय्यासी" ति ।

एव वुत्ते, पाटलियो गामणि भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

गामणिसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

चण्डो[1] पुटो[1] योधाजीवो, हत्थस्सो[2] असिबन्धको[3] ।
देसना सङ्खकुल[4] मणिचूळ, भद्ररासियपाटली[5] ति ।। R 359

———.०———

१–१ चण्डपुत्तो – स्या० २ हत्थि हयो – स्या०, रो० । ३ पच्छाभूमको – रो०, च भूमको – स्या० । ४ सङ्खा कुल – स्या०, सङ्खा कूल – रो० । ५ गन्धभकरासियपाटली – स्या० ।

४३. असङ्खतसंयुत्तं

१ कायगतासतिसुत्तं

35 १ सावत्थिनिदान । "असङ्खत च वो[1], भिक्खवे, देसिस्सामि[2] असङ्खतगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, असङ्खत ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? कायगतासति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ।

"इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया असङ्खत, देसितो असङ्खतगामिमग्गो । य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कत वो त मया । एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्ञागारानि । झायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अय वो अम्हाक अनुसासनी" ति ।

---

२ समथविपस्सनासुत्तं

360 २ असङ्खत च वो, भिक्खवे, देस्सेस्सामि असङ्खतगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, असङ्खत ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? समथो च विपस्सना च । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

३ सवितक्कसविचारसुत्तं

३ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? सवितक्कसविचारो समाधि, अवितक्कविचारमत्तो समाधि, अवितक्कअविचारो समाधि – अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ देसिस्सामि – स्या०, रो० ।

४ सुञ्ञतसमाधिसुत्त

४ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? सुञ्ञतो B 536
समाधि, अनिमित्तो समाधि, अप्पणिहितो समाधि – अयं वुच्चति, भिक्खवे असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

५ सतिपट्ठानसुत्त

५ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? चत्तारो सतिपट्ठाना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

६ सम्मप्पधानसुत्त

६ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? चत्तारो सम्मप्पधाना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

७ इद्धिपादसुत्त

७ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? चत्तारो इद्धिपादा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

८ इन्द्रियसुत्त

८ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? पञ्चिन्द्रि- R 361
यानि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

९ बलसुत्तं

९ कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो । पञ्च बलानि । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

१० बोज्झङ्गसुत्तं

१० कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? सत्त बोज्झङ्गा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

---

११ मग्गङ्गसुत्त

११ "कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? अरियो B 537
अट्ठङ्गिको मग्गो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो । इति

खो, भिक्खवे, देसित[1] वो मया असङ्खत, देसितो असङ्खतगामिमग्गो। य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय कत वो त मया। एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्ञागारानि। झायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ। अय वो अम्हाक अनुसासनी" ति।

असङ्खतसयुत्तस्स पठमो वग्गो।

तस्सुद्दान

कायो समथो सवितक्को[2], सुञ्ञतो[3] सतिपट्ठाना।
सम्मप्पधाना इद्धिपादा, इन्द्रियबलबोज्झङ्गा[4]।
मग्गेन एकादसम, तस्सुद्दान पवुच्चति॥

———o———

१२ असङ्खतसुत्त

१२ "असङ्खत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असङ्खतगामि च मग्ग। त सुणाथ। कतम च, भिक्खवे, असङ्खत ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत। कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? समथो। अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो। इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया असङ्खत, देसितो असङ्खतगामिमग्गो। य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कत वो त मया। एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्ञागारानि। झायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ। अय वो अम्हाक अनुसासनी ति।

538, 362 "असङ्खत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असङ्खतगामि च मग्ग। त सुणाथ। कतम च, भिक्खवे, असङ्खत ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद[5] वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत। कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? विपस्सना। अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो। इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया असङ्खत पे० अय वो अम्हाक अनुसासनी ति।

---

१ वेदयित – रो०। २ वितक्को – स्या०, रो०। ३ सुञ्ञता – स्या०। ४ इन्द्रिया० – स्या०। ५ अय – रो०।

कुसलान धम्मान उप्पादाय छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति
चित्त पग्गण्हाति पदहति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो
पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
365 भिक्खु उप्पन्नान कुसलान धम्मान ठितिया असम्मोसाय भिय्योभावाय
वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्द जनेति वायमति विरिय आरभति
चित्त पग्गण्हाति पदहति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो
पे० ।

"कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विरियसमाधिपधानसङ्खार-समन्नागत इद्धिपाद भावेति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु चित्तसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागत इद्धिपाद भावेति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वीमससमाधिपधानसङ्खार-समन्नागत[1] इद्धिपाद भावेति । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत-गामिमग्गो पे० ।

"कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सद्धिन्द्रिय भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित
वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।
366 कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
विरियिन्द्रिय भावेति विवेकनिस्सित पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिन्द्रिय भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु समाधिन्द्रिय भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे,
असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ?
540 इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्ञिन्द्रिय भावेति विवेकनिस्सित विराग-

१ वीमसा ० – स्या० ।

निस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

"कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धाबल भावेति विवेकनिस्सित पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विरियबल भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिबल भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? R 367
इध, भिक्खवे, भिक्खु समाधिबल भावेति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्ञाबल भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

"कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु धम्मविचयसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० विरियसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० पीतिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० पस्सद्धिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० समाधिसम्बोज्झङ्ग भावेति पे० उपेक्खासम्बोज्झङ्ग भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो पे० ।

"कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मादिट्ठि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित निरोध निस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो
पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध, भिक्खवे, R 368
भिक्खु सम्मासङ्कप्प भावेति पे० सम्मावाच भावेति पे० सम्माकम्मन्त भावेति पे० सम्माआजीव भावेति पे० सम्मावायाम भावेति पे० सम्मासति भावेति पे० । असङ्खत च वो भिक्खवे देसेस्सामि असङ्खतगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे,

असङ्खत पे० । कतमो च, भिक्खवे, असङ्खतगामिमग्गो ? इध,
भिक्खवे, भिक्खु सम्मासमाधि भावेति विवेकनिस्सित विरागनिस्सित
541 निरोधनिस्सित वोस्सग्गपरिणामि । अय वुच्चति, भिक्खवे, असङ्खत-
गामिमग्गो । इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया असङ्खत, देसितो
असङ्खतगामिमग्गो । य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना
अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कत वो त मया । एतानि, भिक्खवे,
रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्ञागारानि । झायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ,
मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अय वो अम्हाक अनुसासनी" ति ।

१३ अनतसुत्त

१३ अनत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि, अनतगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनत पे० । (यथा असङ्खत तथा वित्थारेतब्ब ।)

१४–४३ अनासवादिसुत्तं

369 १४–४३ "अनासव च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनासवगामि
च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनासव पे० । सच्च
च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सच्चगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम
च, भिक्खवे, सच्च पे० । पार च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि पारगामि
च मग्ग । त सुणाथ । कतम च भिक्खवे पार पे० । निपुण च वो,
भिक्खवे, देसेस्सामि निपुणगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च,
भिक्खवे, निपुण पे० । सुदुद्दस च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सुदुद्दसगामि
च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सुदुद्दस पे० । अजज्जर च
वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अजज्जरगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च
370 भिक्खवे अजज्जर पे० । धुव च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि धुवगामि
च मग्ग । त सुणाथ । कतम च भिक्खवे धुव पे० । अपलोकित[1] च
वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अपलोकितगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम
च, भिक्खवे, अपलोकित पे० । अनिदस्सन च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि
अनिदस्सनगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनिदस्सन

१ अपलोकिन – स्या० ।

पे० । निप्पपञ्च च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि निप्पपञ्चगामिं च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, निप्पपञ्च पे० ।

"सन्त च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सन्तगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सन्त पे० । अमत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अमतगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अमत पे० । पणीत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि पणीतगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, पणीत पे० । सिव च वो, भिक्खवे, B 542 देसेस्सामि सिवगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सिव पे० । खेम च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि खेमगामि च मग्ग । त R 371 सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, खेम पे० । तण्हाक्खय[1] च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि तण्हाक्खयगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, तण्हाक्खय पे० ।

"अच्छरिय च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अच्छरियगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अच्छरिय पे० । अब्भुत च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अब्भुतगामिं च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अब्भुत पे० । अनीतिक च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनीतिकगामिं च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनीतिक पे० । अनीतिकधम्म च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनीतिकधम्मगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अनीतिकधम्म पे० । निब्बान च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि निब्बानगामिं च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, निब्बान पे० । अब्यापज्ज च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अब्यापज्जगामिं च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, अब्यापज्ज[2] पे० । विराग च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि विरागगामिं च मग्ग । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, विरागो पे० ।

"सुद्धि च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सुद्धिगामिं च मग्ग । त R 372 सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, सुद्धि पे० । मुत्ति च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि मुत्तिगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, मुत्ति पे० । अनालय च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनालयगामिं च मग्ग । त सुणाथ । कतमो च, भिक्खवे, अनालयो पे० । दीप च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि दीपगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, दीप

---

१ तण्हक्खय – स्या०, रो० । २ अब्यापज्झ – स्या०, सी०, अब्याबज्झ – म० ।

पे० ।लेण च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि लेणगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, लेण पे० । ताण च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि ताणगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, ताण पे० । सरण च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सरणगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, सरण पे० ।

---

४४ परायनसुत्त

373 ४४ "परायन[1] च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि परायनगामि च मग्ग । त सुणाथ । कतम च, भिक्खवे, परायन ? यो, भिक्खवे,
543 रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – इद वुच्चति, भिक्खवे, परायन । कतमो च, भिक्खवे, परायनगामी मग्गो ? कायगतासति । अय वुच्चति, भिक्खवे, परायनगामिमग्गो । इति खो, भिक्खवे, देसित वो मया परायन, देसितो परायनगामिमग्गो । य, भिक्खवे, सत्थारा करणीय सावकान हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्प उपादाय, कत वो त मया । एतानि, भिक्खवे, रुक्खमूलानि, एतानि सुञ्ञागारानि । झायथ, भिक्खवे, मा पमादत्थ, मा पच्छा विप्पटिसारिनो अहुवत्थ । अय वो अम्हाक अनुसासनी" ति । (यथा असङ्खत तथा वित्थारेतब्ब ।)

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दान[2]

असङ्खत अनत अनासव, सच्च च पार निपुण सुदुद्दस ।
अजज्जर[3] धुव अपलोकित, अनिदस्सन निप्पपञ्च सन्त ।।
अमत पणीत च सिव च खेम, तण्हाक्खयो अच्छरिय च अब्भुत ।
अनीतिक अनीतिकधम्म, निब्बानमेत सुगतेन देसित ।।
अब्यापज्जो विरागो च, सुद्धि मुत्ति अनालयो ।
दीपो[4] लेण च ताण च, सरण च परायन ति ।।

असङ्खतसयुत्त समत्त ।

--- ० ---

१ परायण – सी०, रो० । २ तत्रुद्दान – रो० । ३ अजज्जरत्त – स्या०, रो० । ४ दीप – स्या०, रो० ।

४४ अब्यकतसंयुत्तं

१ खेमासुत्त

१ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ- B 544, R 374 पिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन खेमा भिक्खुनी कोसलेसु चारिक चरमाना अन्तरा च सावत्थि अन्तरा च साकेत तोरणवत्थुस्मि वास उपगता होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो साकेता सावत्थि गच्छन्तो, अन्तरा च साकेत अन्तरा च सावत्थि तोरणवत्थुस्मि एकरत्तिवास उपगच्छि[1] । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अञ्ञतर पुरिस आमन्तेसि – "एहि त्व, अम्भो पुरिस, तोरणवत्थुस्मि तथारूप समण वा ब्राह्मण वा जान यमह अज्ज पयिरुपासेय्य[2]" ति ।

"एव, देवा" ति खो सो पुरिसो रञ्ञो पसेनदिस्स कोसलस्स पटिस्सुत्वा केवलकप्प तोरणवत्थु[3] आहिण्डन्तो[4] नाद्दस तथारूप समण वा ब्राह्मण वा य राजा पसेनदि कोसलो पयिरुपासेय्य । अद्दसा खो सो पुरिसो खेम भिक्खुनि तोरणवत्थुस्मि वास उपगत । दिस्वान येन राजा पसेनदि कोसलो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा राजान पसेनदि कोसल एतदवोच–

"नत्थि खो, देव, तोरणवत्थुस्मि तथारूपो समणो वा ब्राह्मणो वा य देवो पयिरुपासेय्य । अत्थि च खो, देव, खेमा नाम भिक्खुनी, तस्स भगवतो साविका अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । तस्सा खो पन अय्याय एव कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो – 'पण्डिता, वियत्ता[5] मेधाविनी R 375 बहुस्सुता चित्तकथा[6] कल्याणपटिभाना[7]' ति । त देवो पयिरुपासतू" ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन खेमा भिक्खुनी तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा खेम भिक्खुनि अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त B 545 निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो खेम भिक्खुनि एतदवोच – "किन्नु खो, अय्ये, होति तथागतो पर मरणा" ति ?

---

१ उपगच्छति – स्या० । २ पयिरूपासेय्य – रो० । ३ तोरणवत्थुस्मि – रो० । ४ अन्वाहिण्डन्तो – सी० । ५ ब्यत्ता – स्या० । ६ चित्तकथी – स्या०, रो० । ७ ० पटिभाणा – स्या० ।

"अब्याकतं[1] खो एतं, महाराज, भगवता – 'होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किं पनय्ये, न होति तथागतो परं मरणा" ति?

"एतं[2] पि खो, महाराज, अब्याकतं भगवता –'न होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किन्नु खो, अय्ये, होति च न च होति तथागतो परं मरणा" ति?

"अब्याकतं खो एतं, महाराज, भगवता – 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किं पनय्ये, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा" ति।

"एतं पि खो, महाराज, अब्याकतं भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"'किन्नु खो, अय्ये, होति तथागतो परं मरणा' ति, इति पुट्ठा समाना – 'अब्याकतं खो एतं, महाराज, भगवता – होति तथागतो परं मरणा' ति वदेसि। 'किं पनय्ये, न होति तथागतो परं मरणा' ति इति पुट्ठा समाना – 'एतं पि खो, महाराज, अब्याकतं भगवता – न होति तथागतो परं मरणा' ति वदेसि। 'किन्नु खो, अय्ये, होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति इति पुट्ठा समाना– 'अब्याकतं खो एतं, महाराज, भगवता – होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति वदेसि। 'किं पनय्ये, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति इति पुट्ठा समाना 'एतं पि खो, महाराज, अब्याकतं भगवता –नेव होति न न होति तथागतो
२ 376 परं मरणा' ति वदेसि। 'को नु खो, अय्ये, हेतु को पच्चयो येनेतं अब्याकतं भगवता'" ति?

"तेन हि, महाराज, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि। यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि। तं किं मञ्ञसि, महाराज, अत्थि ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्खायको वा यो पहोति गङ्गाय वालुकं[3] गणेतुं – एत्तका[4] वालुका इति वा, एत्तकानि वालुकसतानि इति वा, एत्तकानि वालुकसहस्सानि इति वा, एत्तकानि वालुकसतसहस्सानि इति वा" ति?

१ अव्याकत – रो०। २ त – रो०। ३ वालिक – सी०, स्या०। ४ एत्तिका – सी०।

"नो हेत, अय्ये" ।

"अत्थि पन ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्खायको वा यो पहोति महासमुद्दे उदकं गणेतुं[1] – एत्तकानि उदकाळ्हकानि इति वा, एत्तकानि उदकाळ्हकसतानि इति वा, एत्तकानि उदकाळ्हकसहस्सानि इति वा, एत्तकानि उदकाळ्हकसतसहस्सानि इति वा" ति ? B 546

"नो हेत, अय्ये" ।

"तं किस्स हेतू" ति ?

"महाय्ये[2], समुद्दो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो" ति ।

"एवमेव खो, महाराज, येन रूपेन तथागतं पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य[3] तं रूपं तथागतस्स पहीनं उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं[4] आयतिं अनुप्पादधम्मं[5] । रूपसङ्खायविमुत्तो[6] खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । 'होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति ।

"याय वेदनाय तथागतं पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य सा वेदना तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । वेदनासङ्खायविमुत्तो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । 'होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति । R 377

"याय सञ्ञाय तथागतं पे० । येहि सङ्खारेहि तथागतं पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य ते सङ्खारा तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सङ्खारसङ्खायविमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । 'होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति पि न उपेति, 'होति च न च होति

१ मानितु – रो० । २ महय्ये – स्या० । ३ पञ्ञपेय्य – स्या० । ४ अनभावकत – रो० । ५ अनुप्पादकत – रो० । ६ रूपसङ्खिया विमुत्तो – स्या० ।

तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति ।

B 547 "येन विञ्ञाणेन तथागत पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य त विञ्ञाण तथागतस्स पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म । विञ्ञाणसङ्खायविमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । 'होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'न होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेती" ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो खेमाय भिक्खुनिया भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना खेम भिक्खुनि अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अपरेन समयेन येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्त एतदवोच – "किन्नु खो, भन्ते, होति तथागतो पर मरणा" ति ?

R. 378 "अब्याकत खो एत, महाराज, मया – 'होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कि पन, भन्ते, न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, महाराज, अब्याकत मया – 'न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"किन्नु खो, भन्ते, होति च न च होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"अब्याकत खो एत, महाराज, मया – 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कि पन, भन्ते, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, महाराज, अब्याकत मया – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"किन्नु खो, भन्ते, होति तथागतो पर मरणा' ति इति पुट्ठो समानो, 'अब्याकत खो एत, महाराज, मया – होति तथागतो परं मरणा' ति वदेसि पे० 'कि पन, भन्ते, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति, इति पुट्ठो समानो, 'एत पि खो, महाराज, अब्याकत

मया – नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति वदेसि । को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येनेत अब्याकत[1] भगवता'' ति ?

"तेन हि, हाराज, तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते खमेय्य तथा न ब्याकरेय्यासि । त कि मञ्ञसि, महाराज, अत्थि ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्खायको वा यो पहोति गङ्गाय वालुक[2] गणेतु – एत्तका वालुका इति वा पे० एत्तकानि वालुकसतसहस्सानि इति वा'' ति ? B 548

"नो हेत, भन्ते'' ।

"अत्थि पन ते कोचि गणको वा मुद्दिको वा सङ्खायको वा यो पहोति महासमुद्दे उदक गणेतु – एत्तकानि उदकाळ्हकानि इति वा पे० एत्तकानि उदकाळ्हकसतसहस्सानि इति वा'' ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"त किस्स हेतु'' ?

"महा[3], भन्ते, समुद्दो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो । एवमेव खो, महाराज, येन रूपेन तथागत[4] पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य त रूप[4] तथागतस्स पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयतिं अनुप्पादधम्म । रूपसङ्खायविमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । 'होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति । याय वेदनाय याय सञ्ञाय येहि सङ्खारेहि । R 379

येन विञ्ञाणेन तथागत पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य त विञ्ञाण तथागतस्स पहीन उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयतिं अनुप्पादधम्म । विञ्ञाणसङ्खायविमुत्तो खो, महाराज, तथागतो गम्भीरो अप्पमेय्यो दुप्परियोगाहो – सेय्यथापि महासमुद्दो । 'होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'न होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पि न उपेती'' ति ।

---

१ अब्याकत – रो० । २ वालिक – स्या०, वालिक – रो० । ३ महा हि – स्या० । ४–४ रो० पोत्थके नत्थि ।

"अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यत्र[1] हि नाम सत्थु[2] चेव सावकस्स च अत्थेन अत्थो ब्यञ्जनेन ब्यञ्जनं संसन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति[3] यदिदं अग्गपदस्मिं। एकमिदाहं, भन्ते, समयं खेमं भिक्खुनिं उपसङ्कमित्वा एतमत्थं अपुच्छिं। सा पि मे अय्या एतेहि पदेहि एतेहि ब्यञ्जनेहि एतमत्थं ब्याकासि, सेय्यथापि भगवा। अच्छरियं भन्ते, अब्भुतं, भन्ते! यत्र हि नाम सत्थु चेव सावकस्स च अत्थेन अत्थो ब्यञ्जनेन ब्यञ्जनं संसन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति यदिदं अग्गपदस्मिं। हन्द दानि मयं, भन्ते, गच्छाम। बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया" ति।

"यस्स दानि त्वं, महाराज, कालं मञ्ञसी" ति।

49, 80 अथ खो राजा पसेनदि कोसलो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामी ति।

---

२ अनुराधसुत्तं

२. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं। तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुराधो भगवतो अविदूरे अरञ्ञकुटिकायं विहरति। अथ खो सम्बहुला अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका येनायस्मा अनुराधो तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुराधेन सद्धिं सम्मोदिंसु। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[4] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्तं अनुराधं एतदवोचुं – "यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो[5], तं तथागतो इमेसु चतूसु ठानेसु पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति– 'होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वा" ति?

"यो सो, आवुसो, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो, तं तथागतो अञ्ञत्र इमेहि चतूहि ठानेहि पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – 'होति तथागतो परं मरणा ति वा पे० नेव होति न न

---

१ यत्थ – स्या०। २ सत्थुनो – सी०, रो०। ३ विहायिस्सति – सी०, स्या०। ४ साराणीयं – स्या०, रो०। ५ परमप्पत्तिपत्तो – रो०।

होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति । एव वुत्ते, ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्त अनुराध एतदवोचुं – "सो[1] चाय भिक्खु नवो भविस्सति अचिरपब्बजितो, थेरो वा पन बालो अब्यत्तो" ति । अथ खो ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्त अनुराध नववादेन च बालवादेन च अपसादेत्वा उट्ठायासना पक्कमिसु ।

अथ खो आयस्मतो अनुराधस्स अचिरपक्कन्तेसु अञ्ञ- R 381 तित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि – "सचे खो म ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका उत्तरि पुच्छेय्यु, कथ ब्याकरमानो नु ख्वाह तेस अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त B 550 अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो[2] गारय्ह ठान आगच्छेय्या[3]" ति ? अथ खो आयस्मा अनुराधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुराधो भगवन्त एतदवोच – "इधाह, भन्ते, भगवतो अविदूरे अरञ्ञकुटिकाय विहरामि । अथ खो, भन्ते, सम्बहुला अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका येनाह तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा मया सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो, भन्ते, ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका म एतदवोचु पे० तस्स मय्ह, भन्ते, अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्ञतित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि R 382 – 'सचे खो म ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका उत्तरि पुच्छेय्यु, कथ ब्याकरमानो नु ख्वाह तेस अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छेय्या" ति ?

"त किं मञ्ञसि, अनुराध, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

---

१ यो – सी० । २ वादानुपातो – स्या०, रो० । ३ गच्छेय्या – स्या० ।

"नो हेत, भन्ते" ।

B 551 वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा ति पे० सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"तस्मातिह, अनुराध, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव
R 383 पस्स, अनुराध, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति ।

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, रूप तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदन तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सञ्ञ तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"सङ्खारे तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"विञ्ञाण तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, रूपस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अञ्ञत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

वेदनाय पे० अञ्ञत्र वेदनाय पे० सञ्ञाय पे० अञ्ञत्र सञ्ञाय पे० सङ्खारेसु पे० अञ्ञत्र सङ्खारेहि पे० विञ्ञाणस्मि तथागतो ति समनुपस्ससी ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अञ्ञत्र विञ्ञाणा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, रूप वेदन[1] सञ्ञ[2] सङ्खारे[3] विञ्ञाण तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" । R 384

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, अय सो अरूपी अवेदनो असञ्ञी असङ्खारो अविञ्ञाणो तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एत्थ च ते, अनुराध, दिट्ठेव धम्मे सच्चतो[4] थेततो[4] तथागतो[5] B 552
अनुपलब्भियमानो[6] कल्ल नु ते त वेय्याकरण[7] – 'यो सो, आवुसो, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो, त तथागतो अञ्ञत्र इमेहि चतूहि ठानेहि पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – होति तथागतो पर मरणा ति वा पे०, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"साधु साधु, अनुराध ! पुब्बे चाहं, अनुराध एतरहि च दुक्ख चेव पञ्ञापेमि दुक्खस्स च निरोध" ति ।

---

१ वेदना – रो० । २ सञ्ञा – रो० । सङ्खारा – रो० । ४-४ सच्चतो वा थेततो वा – स्या० । ५ तथागते – सी०, रो० । ६ अनुपलब्भयमाने – रो०, अनुपलब्भियमाने – सी०, अनुपलब्भनीयसभावो – स्या० । ७ वेय्याकरणाय – सी० ।

३ पठमसारिपुत्तकोट्ठिकसुत्त

३ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको[1] बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमयं पटिसल्लाना[2] वुट्ठितो[3] येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच –

"किन्नु खो, आवुसो सारिपुत्त, होति तथागतो परं मरणा" ति ?

"अब्याकतं[4] खो एतं, आवुसो, भगवता – 'होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किं पनावुसो, न होति तथागतो परं मरणा" ति ?

385 "एतं पि खो, आवुसो, अब्याकतं भगवता – 'न होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किन्नु खो, आवुसो, होति च न च होति तथागतो परं मरणा" ति ?

"अब्याकतं खो एतं, आवुसो, भगवता – 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"किं पनावुसो, नेव होति न न होति तथागतो परं परणा" ति ?

"एतं पि खो, आवुसो, अब्याकतं भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'" ति।

"'किन्नु खो, आवुसो, होति तथागतो परं मरणा' ति इति पुट्ठो
553 समानो, 'अब्याकतं खो एतं, आवुसो, भगवता – होति तथागतो परं मरणा' ति वदेसि पे० 'किं, पनावुसो, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति इति पुट्ठो समानो, 'एतं पि खो, आवुसो, अब्याकतं भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वदेसि। को नु खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो येनेतं अब्याकतं भगवता" ति ?

"होति तथागतो परं मरणा ति खो, आवुसो, रूपगतमेतं। न होति तथागतो परं मरणा ति, रूपगतमेतं। होति च न च होति तथा-

---

१ महाकोट्ठितो – स्या०। २ पटिसल्लाणा – स्या०। ३ पवुट्ठितो – रो०। ४ अब्याकत – रो०।

गतो पर मरणा ति, रूपगतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, रूपगतमेत । होति तथागतो पर मरणा ति खो, आवुसो, वेदनागतमेत । न होति तथागतो पर मरणा ति, वेदनागतमेत । होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति, वेदनागतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, वेदनागतमेत । होति तथागतो पर मरणा ति खो, आवुसो, सञ्ञागतमेत । न होति तथागतो पर मरणा ति, सञ्ञागतमेत । होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति, सञ्ञागतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, सञ्ञागतमेत । होति तथागतो पर मरणा ति खो, आवुसो, सङ्खारगनमेत । न होति R 386
तथागतो पर मरणा ति, सङ्खारगतमेत । होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति, सङ्खारगतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, सङ्खारगतमेत । होति तथागतो पर मरणा ति खो, आवुसो, विञ्ञाणगतमेत । न होति तथागतो पर मरणा ति, विञ्ञाणगतमेत । होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति, विञ्ञाणगतमेत । नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति, विञ्ञाणगतमेत । अय खो, आवुसो, हेतु अय पच्चयो, येनेत अब्याकत भगवता" ति ।

---

४ दुतियसारिपुत्तकोट्ठिकसुत्तं

४ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये पे० (सायेव पुच्छा) B 554
"को नु खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो, येनेत अब्याकत भगवता" ति ?

"रूप खो, आवुसो, अजानतो अपस्सतो यथाभूत, रूपसमुदय अजानतो अपस्सतो यथाभूत, रूपनिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, रूपनिरोधगामिनि पटिपद अजानतो अपस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति, 'न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति, 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति । वेदन सञ्ञा सङ्खारे विञ्ञाण अजानतो अपस्सतो यथाभूत, विञ्ञाणसमुदय अजानतो अपस्सतो यथाभूत, विञ्ञाणनिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद अजानतो अपस्सतो यथाभूत, 'होति R 387
तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति, 'न होति तथागतो पर मरणा'

ति पिस्स होति, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति ।

"रूपं च खो, आवुसो, जानतो पस्सतो यथाभूतं, रूपसमुदयं जानतो पस्सतो यथाभूतं, रूपनिरोधं जानतो पस्सतो यथाभूतं, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं जानतो पस्सतो यथाभूतं, 'होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स न होति ... पे० ... 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स न होति । वेदनं ... सञ्ञं ... सङ्खारे ... विञ्ञाणं जानतो पस्सतो यथाभूतं, विञ्ञाणसमुदयं जानतो पस्सतो यथाभूतं, विञ्ञाणनिरोधं जानतो पस्सतो यथाभूतं, विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं जानतो पस्सतो यथाभूतं, 'होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स न होति, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स न होति, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स न होति, 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स न होति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो, येनेतं अब्याकतं भगवता" ति ।

---

५. ततियसारिपुत्तकोट्ठिकसुत्तं

B 555 ५. एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये ... पे० ... (सायेव पुच्छा) "को नु खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो, येनेतं अब्याकतं भगवता" ति ?

"रूपे खो, आवुसो, अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स[1] अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स 'होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति ... पे० ... 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति । वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स 'होति तथागतो परं
R 388 मरणा' ति पिस्स होति ... पे० ... 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति । रूपे च खो, आवुसो, विगतरागस्स ... पे० ... वेदनाय ... सञ्ञाय ... सङ्खारेसु ... विञ्ञाणे विगतरागस्स विगतच्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स 'होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स न होति ... पे० ... 'नेव होति न न

---

१. अविगतछन्दस्स – रो० ।

होति तथागतो परं[1] मरणा[1]" ति पिस्स न होति। अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो, येनेतं अब्याकतं भगवता" ति।

---

६ चतुत्थसारिपुत्तकोट्ठिकसुत्तं

६ एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महाकोट्ठिको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकोट्ठिकेन सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्ठिकं एतदवोच – "'किन्नु खो, आवुसो कोट्ठिक, होति तथागतो परं मरणा' ति पे० 'किं पनावुसो, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति इति पुट्ठो समानो – 'एतं पि खो आवुसो, अब्याकतं भगवता – नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति वदेसि"। B 556

"को नु खो, आवुसो, हेतु को पच्चयो, येनेतं अब्याकतं भगवता" ति ?

"रूपारामस्स खो, आवुसो, रूपरतस्स रूपसम्मुदितस्स[2] रूपनिरोधं अजानतो अपस्सतो यथाभूतं, 'होति तथागतो परं मरणा' ति R 389 पिस्स होति, 'न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति, 'होति च न च होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति। वेदनारामस्स खो, आवुसो, वेदनारतस्स वेदनासम्मुदितस्स, वेदनानिरोधं अजानतो अपस्सतो यथाभूतं, 'होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति पे० सञ्ञारामस्स खो, आवुसो सङ्खारारामस्स खो आवुसो विञ्ञाणारामस्स खो, आवुसो, विञ्ञाणरतस्स विञ्ञाणसम्मुदितस्स विञ्ञाणनिरोधं अजानतो अपस्सतो यथाभूतं, 'होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा' ति पिस्स होति।

"न रूपारामस्स खो, आवुसो, न रूपरतस्स न रूपसम्मुदितस्स, रूपनिरोधं जानतो पस्सतो यथाभूतं, 'होति तथागतो परं मरणा' ति

१-१ मरणा – म०। २ रूपसमुदितस्स – स्या०।

पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति। न वेदनारामस्स खो, आवुसो पे० न सञ्ञारामस्स खो, आवुसो न सङ्खारारामस्स खो, आवुसो न विञ्ञाणारामस्स खो, आवुसो, न विञ्ञाणरतस्स न विञ्ञाणसम्मुदितस्स, विञ्ञाणनिरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति। अय खो, आवुसो, हेतु अय पच्चयो, येनेत[1] अब्याकत भगवता'' ति।

''सिया पनावुसो, अञ्ञो पि परियायो, येनेत अब्याकत भगवता'' ति ?

''सिया, आवुसो। भवारामस्स खो, आवुसो, भवरतस्स भवसम्मुदितस्स, भवनिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर
557, 390 मरणा' ति पिस्स होति। न भवारामस्स खो, आवुसो, न भवरतस्स न भवसम्मुदितस्स, भवनिरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति। अय पि खो, आवुसो, परियायो, येनेत अब्याकत भगवता'' ति।

''सिया पनावुसो, अञ्ञो पि परियायो, येनेत अब्याकत भगवता'' ति ?

''सिया, आवुसो। उपादानारामस्स खो, आवुसो, उपादानरतस्स उपादानसम्मुदितस्स, उपादाननिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति। न उपादानारामस्स खो, आवुसो, न उपादानरतस्स न उपादानसम्मुदितस्स, उपादाननिरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव, होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति। अय पि खो आवुसो, परियायो, येनेत अब्याकत भागवता'' ति।

''सिया पनावुसो, अञ्ञो पि परियायो, येनेत अब्याकत भगवता'' ति ?

---

१ येनत – रो०।

"सिया, आवुसो। तण्हारामस्स खो, आवुसो तण्हारतस्स तण्हासम्मुदितस्स, तण्हानिरोध अजानतो अपस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स होति । न तण्हारामस्स खो, आवुसो, न तण्हारतस्स न तण्हासम्मुदितस्स, तण्हानिरोध जानतो पस्सतो यथाभूत, 'होति तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति पे० 'नेव होति न न होति R 391
तथागतो पर मरणा' ति पिस्स न होति । अय पि खो, आवुसो, परियायो, येनेत अब्याकत भगवता" ति ।

"सिया पनावुसो, अञ्ञो पि परियायो, येनेत अब्याकत भगवता" ति ?

"एत्थ दानि, आवुसो सारिपुत्त, इतो उत्तरि[१] किं इच्छसि ? तण्हासङ्खयविमुत्तस्स, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुनो वट्ट[२] नत्थि पञ्ञापनाया" ति ।

---

७ मोग्गल्लानसुत्त

७ अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येनायस्मा महामोग्गल्लानो[३] B 558
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको आयस्मन्त महामोग्गल्लान एतदवोच – "किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, सस्सतो लोको" ति ?

"अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – 'सस्सतो लोको'" ति ।

"किं पन, भो मोग्गल्लान, असस्सतो लोको" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता – 'असस्सतो लोको'" ति ।

"किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, अन्तवा लोको" ति ?

"अब्याकत खो, एत, वच्छ, भगवता – 'अन्तवा लोको'" ति ।

"किं पन, भो[४] मोग्गल्लान, अनन्तवा लोको" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता –'अनन्तवा लोको'" ति ।

---

१ उत्तरिं – स्या०, रो० । २ वड्ढ – रो०, वत्त – स्या० । ३ महामोग्गलानो – रो० । ४ आवुसो भो – स्या० ।

R 392 "कि नु खो, भो मोग्गल्लान, त जीव त सरीर" ति ?

"अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – 'त जीव त सरीर'" ति ।

"कि पन, भो मोग्गल्लान, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता – 'अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर'" ति ।

"किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – 'होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कि पन, भो मोग्गल्लान, न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता – 'न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कि पन, भो मोग्गल्लान, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"को नु खो, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो, येन अञ्ञतित्थि-
यान परिब्बाजकान एव पुट्ठान एव वेय्याकरण[1] होति – सस्सतो लोको
ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको
ति वा, त जीव त सरीर ति वा, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, होति
B 559 तथागतो पर मरणा ति वा, न होति तथागतो पर मरणा ति वा, होति
च न च होति तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो
R 393 पर मरणा ति वा ? को पन, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो, येन
समणस्स गोतमस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको
ति पि, असस्सतो लोको ति पि, अन्तवा लोको ति पि, अनन्तवा लोको
ति पि, त जीव त सरीर ति पि, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति पि, होति
तथागतो पर मरणा ति पि, न होति तथागतो पर मरणा ति पि, होति

१ व्याकरण – रो० ।

च न च होति तथागतो पर मरणा ति पि, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी'' ति ?

''अञ्ञातित्थिया च[1] खो, वच्छ, परिब्बाजका चक्खु 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सन्ति पे० जिव्ह 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सन्ति पे० मन 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सन्ति । तस्मा अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान एव पुट्ठान एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ, अरह सम्मासम्बुद्धो चक्खु 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति पे० जिव्ह 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति पे० मन 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्मा तथागतस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी'' ति ।

अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – ''किन्नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको'' ति ?

अब्याकत खो एत, वच्छ, मया – सस्सतो लोको ति पे० ।

''कि पन, भो गोतम, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'' ति ?

''एत पि खो, वच्छ, अब्याकत मया – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा''' ति ।

''को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन अञ्ञातित्थियान B 560, R 394
परिब्बाजकान एव पुट्ठान एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ? को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन भोतो गोतमस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – 'सस्सतो लोको' ति पि पे० 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति पी'' ति ?

---

१ म० पोत्थके नत्थि ।

"अञ्ञातित्थिया खो, वच्छ, परिब्बाजका चक्खु 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सन्ति पे० जिव्ह 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सन्ति पे० मन 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सन्ति । तस्मा अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान एव पुट्ठान एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ, अरह सम्मासम्बुद्धो चक्खु 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति पे० जिव्ह 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति पे० मन 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्मा तथागतस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति पि, असस्सतो लोको ति पि, अन्तवा लोको ति पि, अनन्तवा लोको ति पि, त जीव त सरीर ति पि, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति पि, होति तथागतो पर मरणा ति पि, न होति तथागतो पर मरणा ति पि, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति पि, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी" ति ।

"अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम ! यत्र[1] हि नाम सत्थु[2] च सावकस्स च अत्थेन अत्थो ब्यञ्जनेन[3] ब्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति[4], यदिद अग्गपदस्मि । इदानाहु, भो गोतम,
R 395 समण महामोग्गल्लान उपसङ्कमित्वा एतमत्थ अपुच्छि । समणो पि मे मोग्गल्लानो एतेहि पदेहि एतेहि ब्यञ्जनेहि तमत्थ ब्याकासि, सेय्यथापि
B. 561 भव गोतमो । अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुत, भो गोतम ! यत्र हि नाम सत्थु च सावकस्स च अत्थेन अत्थो ब्यञ्जनेन ब्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति, यदिद, अग्गपदस्मि" ति ।

---

८. वच्छगोत्तसुत्त

८ अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[5] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "किन्नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको" ति ?

---

१ यत्थ – स्या० । २ सत्थुस्स – सी०, रो० । ३ ब्यञ्जनेन – रो० । ४ विहायिस्सति – रो० । ५ साराणीय – स्या०, रो० ।

अब्याकत खो एत, वच्छ, मया – सस्सतो लोको ति पे० । "कि पन, भो गोतम, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत मया – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान एव पुट्ठान एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ? को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो, येन भोतो गोतमस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी" ति ?

"अञ्ञातित्थिया खो, वच्छ, परिब्बाजका रूप अत्ततो समनुपस्सन्ति रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । वेदन अत्ततो समनुपस्सन्ति पे० सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सन्ति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । तस्मा अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान R 396
एव पुट्ठान एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ, अरह सम्मासम्बुद्धो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान । न वेदन अत्ततो समनुपस्सति पे० न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति,
न विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्ञाण, न विञ्ञाणस्मि B 562
वा अत्तान । तस्मा तथागतस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी" ति ।

अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको उट्ठायासना येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ साग्णीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको आयस्मन्त महामोग्गल्लान एतदवोच – "किन्नु खो, भो मोग्गल्लान, सस्सतो लोको" ति ?

अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – सस्सतो लोको ति

पे० । "कि पन, भो मोग्गल्लान, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"को नु खो, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो, येन अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान एव पुट्ठान एव वेय्याकरण[1] होति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ? को पन, भो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो[1] येन समणस्स गोतमस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति पि पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी" ति ?

R 397 "अञ्ञतित्थिया खो, वच्छ, परिब्बाजका रूप अत्ततो समनुपस्सन्ति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । वेदन अत्ततो समनुपस्सन्ति पे० सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सन्ति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । तस्मा अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान एव पुट्ठान एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा । तथागतो च खो, वच्छ, अरह सम्मासम्बुद्धो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा रूप,
B 563 न रूपस्मि वा अत्तान । न वेदन अत्ततो समनुपस्सति पे० न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्ञाण, न विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । तस्मा तथागतस्स एव पुट्ठस्स न एव वेय्याकरण होति – सस्सतो लोको ति पि, असस्सतो लोको ति पि, अन्तवा लोको ति पि, अनन्तवा लोको ति पि, त जीव त सरीर ति पि, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति पि, होति तथागतो पर मरणा ति पि, न होति तथागतो पर मरणा ति पि, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति पि, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति पी" ति ।

"अच्छरिय, भो मोग्गल्लान, अब्भुत, भो मोग्गल्लान ! यत्र[2] हि नाम सत्थु च[3] सावकस्स च अत्थेन अत्थो ब्यञ्जनेन ब्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति, यदिद अग्गपदस्मि । इदानाह, भो

१ व्याकरणं – रो० । २ यत्थ – स्या० । ३ चेव – स्या० ।

मोग्गल्लान, समण गोतम उपसङ्कमित्वा एतमत्थ अपुच्छि । समणो पि मे[1] गोतमो एतेहि पदेहि एतेहि ब्यञ्जनेहि एतमत्थ ब्याकासि, सेय्यथापि भव मोग्गल्लानो । अच्छरिय, भो मोग्गल्लान, अब्भुत भो मोग्गल्लान ! यत्र हि नाम सत्थु च सावकस्स च अत्थेन अत्थो ब्यञ्जनेन ब्यञ्जन ससन्दिस्सति समेस्सति न विरोधयिस्सति, यदिद अग्गपदस्मि" ति ।

---

९ कुतूहलसालासुत्त

९ अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, R 398
उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच –

"पुरिमानि भो गोतम, दिवसानि पुरिमतरानि सम्बहुलान नानातित्थियान[2] समणब्राह्मणान परिब्बाजकान कुतूहलसालाय सन्निसिन्नान सन्निपतितान अयमन्तराकथा उदपादि – 'अय खो पूरणो[3] कस्सपो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च ञातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स । सो पि सावक अब्भतीत कालङ्कत[4] उपपत्तीसु ब्याकरोति[5] – 'असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो' ति । यो B 564
पिस्स सावको उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त पि सावक अब्भतीत कालङ्कत उपपत्तीसु ब्याकरोति – 'असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो' ति ।

"अय पि खो मक्खलि गोसालो पे० अय पि खो निगण्ठो नाटपुत्तो अय पि खो सञ्जयो[6] बेलट्ठपुत्तो[7] अय पि खो पकुधो[8] कच्चानो[8] अय पि खो अजितो केसकम्बलो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च ञातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स । सो पि सावक अब्भतीत कालङ्कत उपपत्तीसु ब्याकरोति – 'असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो' ति । यो पिस्स सावको उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त पि सावक अब्भतीत कालङ्कत उपपत्तीसु ब्याकरोति – 'असु R 399
अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो' ति ।

---

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ अञ्ञातित्थियान – स्या० । ३ पुराणो – रो० । ४ कालकत – स्या० । ५ व्याकरोति – रो० । ६ सञ्चयो – म० । ७ बेलट्ठिपुत्तो – रो० । ८–८ पकुद्धो कच्चायनो – रो० ।

"अय पि खो समणो गोतमो सङ्घी चेव गणी च गणाचरियो च ञातो यसस्सी तित्थकरो साधुसम्मतो बहुजनस्स । सो पि सावक अब्भतीत कालङ्कत उपपत्तीसु ब्याकरोति – 'असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो' ति । यो[1] पिस्स[1] सावको उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त च सावक अब्भतीत कालङ्कत उपपत्तीसु न ब्याकरोति – 'असु अमुत्र उपपन्नो, असु अमुत्र उपपन्नो' ति । अपि च खो न एव ब्याकरोति – अच्छेच्छि[2] तण्ह, विवत्तयि सयोजन, सम्मा मानाभिसमया अन्तमकासि दुक्खस्सा' ति । तस्स मय्ह, भो गोतम, अहु देव कङ्खा अहु विचिकिच्छा – 'कथ[3] नाम[3] समणस्स गोतमस्स धम्मो[4] अभिञ्ञेय्यो[4]'" ति ?

"अल हि ते, वच्छ, कङ्खितु, अल विचिकिच्छितु । कङ्खनीये[5] च पन ते ठाने विचिकिच्छा उप्पन्ना[6] । सउपादानस्स ख्वाह, वच्छ, उपपत्ति पञ्ञापेमि[7] नो अनुपादानस्स । सेय्यथापि, वच्छ, अग्गि सउपादानो जलति, नो अनुपादानो, एवमेव ख्वाह, वच्छ, सउपादानस्स उपपत्ति पञ्ञापेमि, नो अनुपादानस्सा" ति ।

B 565 "यस्मि, भो गोतम, समये अच्चि वातेन खित्ता दूर पि गच्छति, इमस्स पन भव गोतमो कि उपादानस्मि पञ्ञापेती" ति ?

"यस्मि खो, वच्छ, समये अच्चि वातेन खित्ता दूर पि गच्छति, तमह वातूपादान[8] पञ्ञापेमि । वातो हिस्स, वच्छ, तस्मि समये उपादान होती" ति ।

R 400 "यस्मि च पन, भो गोतम, समये इम च काय निक्खिपति सत्तो च अञ्ञतर काय अनुपपन्नो होति, इमस्स पन भव गोतमो कि उपादानस्मि पञ्ञापेती" ति ?

"यस्मि खो, वच्छ, समये इम च काय निक्खिपति सत्तो च अञ्ञतर काय अनुपपन्नो होति, तमह तण्हूपादान वदामि । तण्हा हिस्स, वच्छ, तस्मि समये उपादान होती" ति ।

१–१ यो च ख्वस्स – स्या०, रो० । २ अच्छेज्जि – स्या०, रो० । ३–३. कथञ्हि – स्या०, रो० । ४–४ धम्मा अभिञ्ञेय्या – रो० । ५ कङ्खानिये – स्या० , कङ्खनिये – रो० । ६ उपपन्ना – स्या० । ७ पञ्ञपेमि – स्या० । ८ वातुपादानं – स्या० ।

१० आनन्दसुत्त

१० अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "किन्नु खो, भो गोतम, अत्थत्ता" ति ? एव वुत्ते, भगवा तुण्ही अहोसि। "कि पन, भो गोतम, नत्थत्ता" ति ? दुतिय पि खो भगवा तुण्ही अहोसि। अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको उट्ठायासना पक्कामि। अथ खो आयस्मा आनन्दो अचिरपक्कन्ते वच्छगोत्ते परिब्बाजके भगवन्त एतदवोच – "किन्नु खो, भन्ते, भगवा वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स पञ्ह पुट्ठो न ब्याकासी" ति ?

"अह चानन्द, वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स 'अत्थत्ता' ति पुट्ठो समानो 'अत्थत्ता' ति ब्याकरेय्य, ये ते, आनन्द, समणब्राह्मण सस्सतवादा तेसमेत सद्धि अभविस्स । अह चानन्द, वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स 'नत्थत्ता' ति पुट्ठो समानो 'नत्थत्ता' ति ब्याकरेय्य, ये ते, आनन्द, समणब्राह्मणा उच्छेदवादा तेसमेत सद्धि अभविस्स । अह चानन्द, R 401
वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स 'अत्थत्ता' ति पुट्ठो समानो 'अत्थत्ता' ति ब्याकरेय्य, अपि नु मे त, आनन्द, अनुलोम अभविस्स ञाणस्स उप्पादाय – 'सब्बे धम्मा अनत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अह चानन्द, वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स 'नत्थत्ता' ति पुट्ठो B 566
समानो 'नत्थत्ता' ति ब्याकरेय्य, सम्मूळ्हस्स, आनन्द, वच्छगोत्तस्स परिब्बाजकस्स भिय्यो सम्मोहाय अभविस्स –'अहु वा मे नून पुब्बे अत्ता, सो एतरहि नत्थी'" ति ।

---

११ सभियकच्चानसुत्त

११. एक समय आयस्मा सभियो कच्चानो ञातिके विहरति गिञ्जकावसथे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येनायस्मा सभियो कच्चानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सभियेन कच्चानेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको आयस्मन्त

सभिय कच्चान एतदवोच – "किन्नु खो भो, कच्चान, होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – 'होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कि पन, भो कच्चान, न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता – 'न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"किन्नु खो, भो कच्चान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

102 "कि पन, भो कच्चान, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एत पि खो, वच्छ, अब्याकत भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"'किन्नु खो, भो कच्चान, होति तथागतो पर मरणा' ति, इति पुट्ठो समानो – 'अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – होति तथागतो पर मरणा' ति वदेसि । 'कि पन, भो कच्चान, न होति तथागतो पर मरणा' ति, इति पुट्ठो समानो – 'अब्याकत खो एत, वच्छ, भगवता – न होति तथागतो पर मरणा' ति वदेसि । 'किन्नु खो, भो कच्चान, होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति, इति पुट्ठो समानो – 'अब्याकतं खो एत, वच्छ, भगवता – होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति वदेसि । 'कि पन, भो कच्चान, नेव होति न न होति तथा-
गतो पर मरणा' ति, इति पुट्ठो समानो – 'एतं पि खो, वच्छ, अब्याकत
567 भगवता – नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति वदेसि ।
को नु खो, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो, येनेत अब्याकत समणेन गोतमेना" ति ?

"यो च, वच्छ, हेतु यो च पच्चयो पञ्ञापनाय रूपी ति वा अरूपी ति वा सञ्ञी ति वा असञ्ञी ति वा नेवसञ्ञीनासञ्ञी[1] ति वा, सो च हेतु सो च पच्चयो सब्बेन सब्ब सब्बथा सब्ब अपरिसेस

१ नेवसञ्ञिनासञ्ञी – स्या० ।

निरुज्झेय्य। केन न पञ्ञापयमानो पञ्ञापेय्य रूपी ति वा अरूपी ति वा सञ्ञी ति वा असञ्ञी ति वा नेवसञ्ञीनासञ्ञी ति वा" ति।

"कीवचिर पब्बजितोसि, भो कच्चाना" ति?

"नचिर, आवुसो, तीणि वस्सानी" ति।

"यस्सपस्स, आवुसो, एत्तकेन[1] एत्तकमेव तम्पस्स बहु[2], को पन वादो एव[3] अभिक्कन्ते" ति!

अब्याकतसयुत्त समत्त।

तस्सुद्दान

खेमाथेरी अनुराधो, सारिपुत्तो[4] ति कोट्ठिको[5]। R 403
मोग्गल्लानो च वच्छो च, कुतूहलसालानन्दो[6]।
सभियो एकादसम ति॥

सळायतनवग्गो चतुत्थो।

तस्सुद्दान

सळायतनवेदना, मातुगामो जम्बुखादको।
सामण्डको मोग्गल्लानो, चित्तो गामणि[7] सङ्खत[7]।
अब्याकत ति दसधा[8] ति*॥

सळायतनवग्गसंयुत्तपालि निट्ठिता।

———— ० ————

१ एतमेत्तकेन – म०। २ बहु – रो०। ३ एव – सी०, रो०। ४ सारीपुत्ता – स्या०। ५ कोट्ठितो – स्या०। ६ कुतुहल० – स्या०, रो०। ७–७ गामव्यसङ्खत – स्या०। ८ दस चा – स्या०। *एत्थ रो० पोत्थके अय अधिको पाठो दिस्सति –

दसबलसेलप्पभवा निब्बानमहासमुद्दपरियन्ता।
अट्ठङ्गमग्गसलिला जिनवचननदी चिर वहतु॥

विसेसपदान

अनुक्कमणिका

आ

प

फ